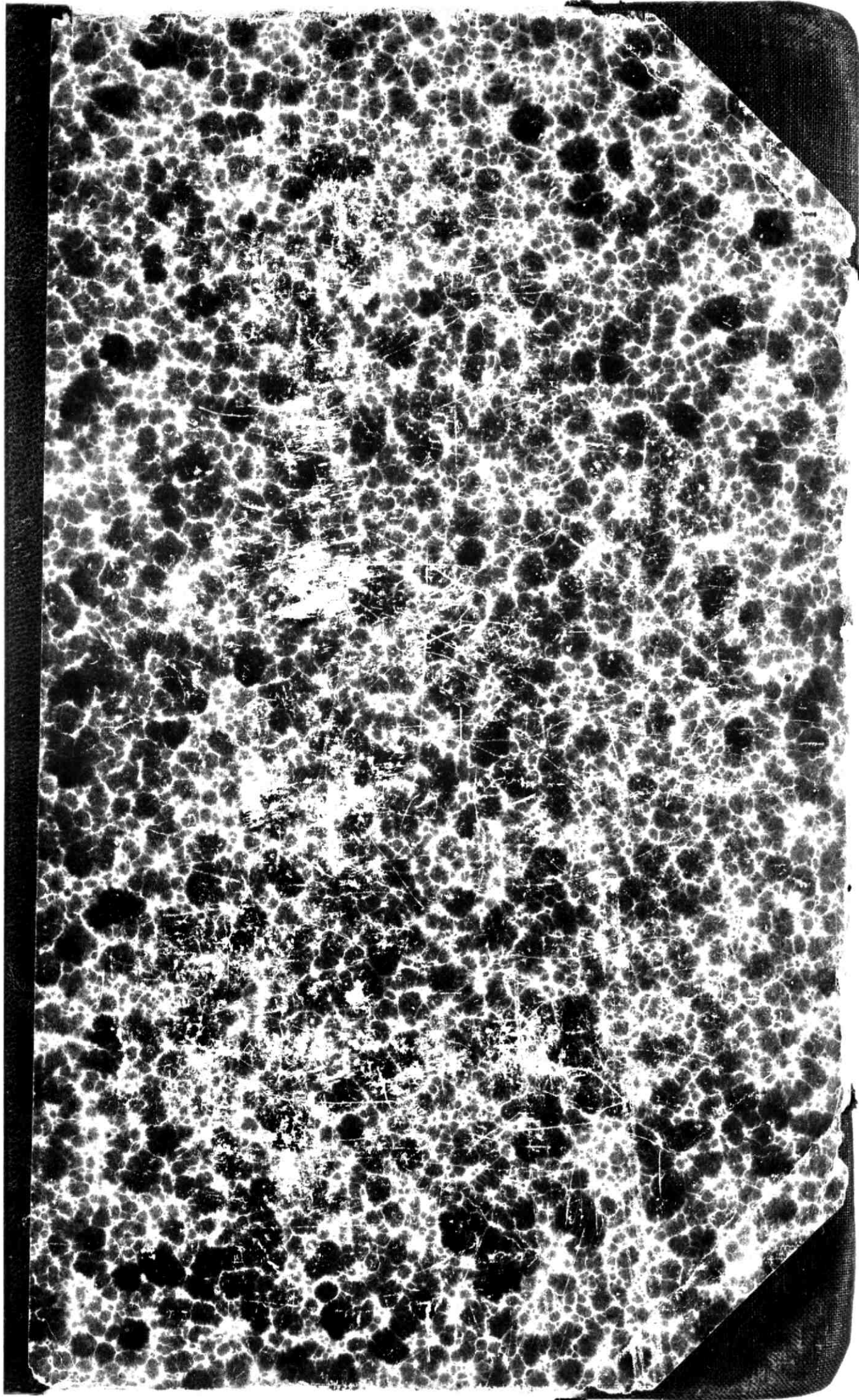

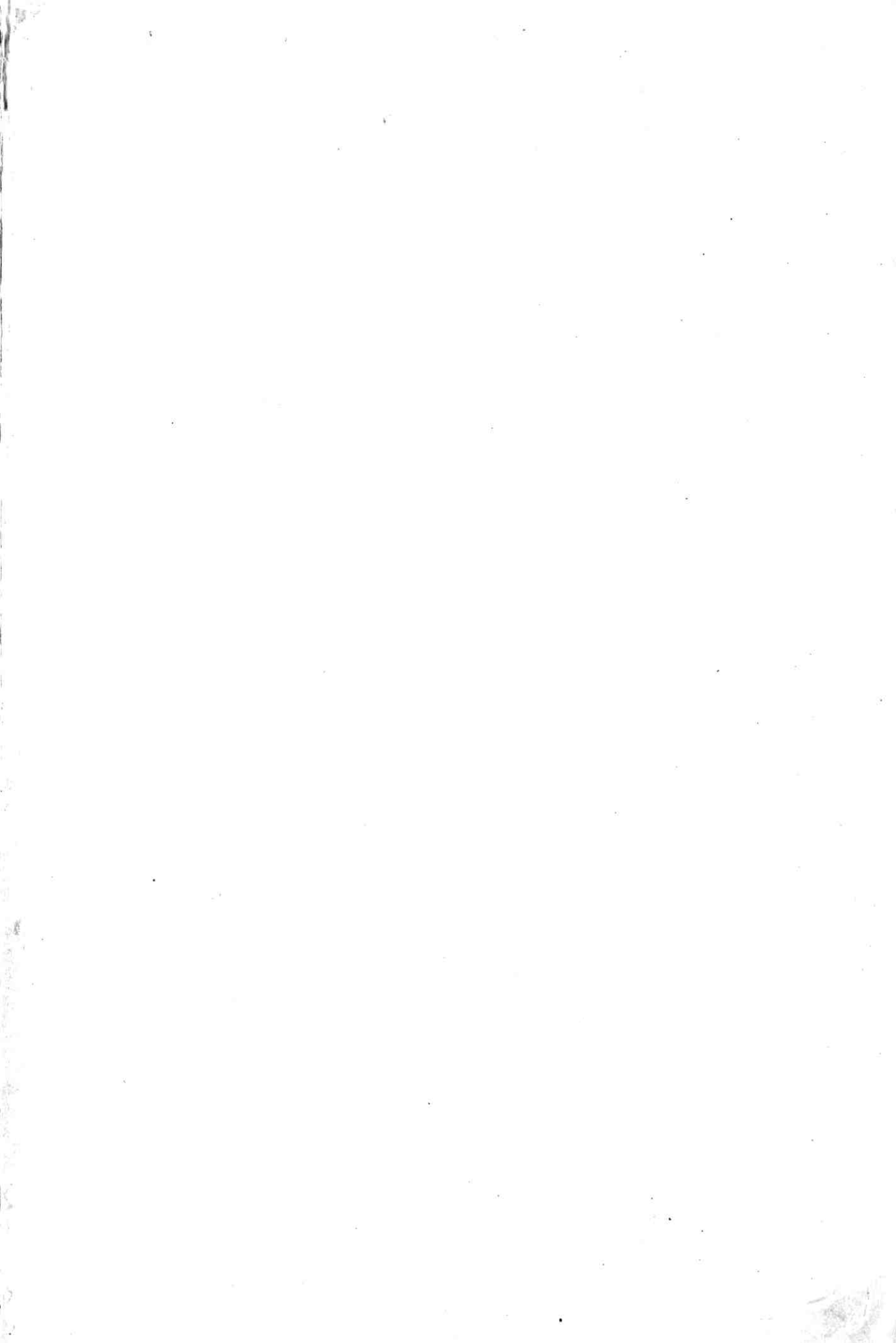
Portretten van Joost van den Vondel : eene laatste aflevering tot het werk van Jac. van Lennep

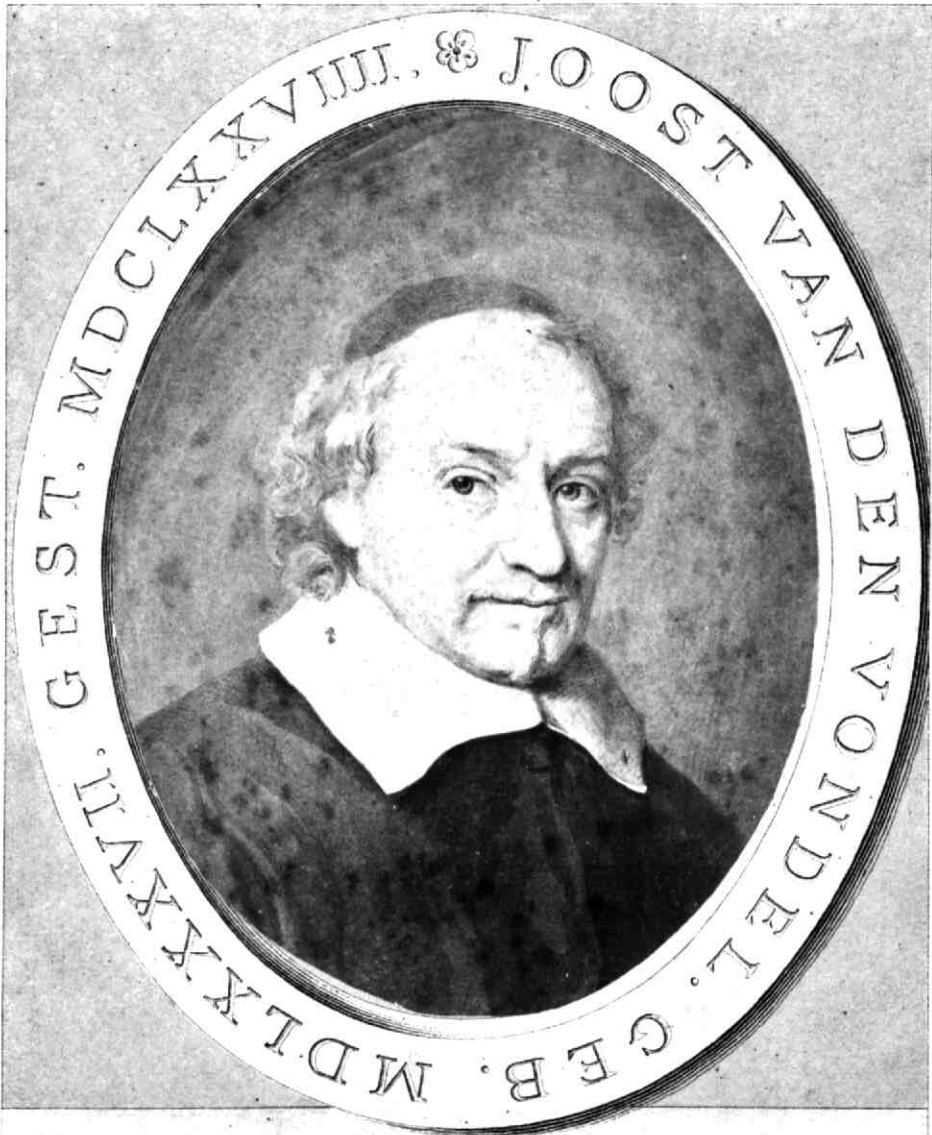
<https://hdl.handle.net/1874/235505>

Z. qu.
236

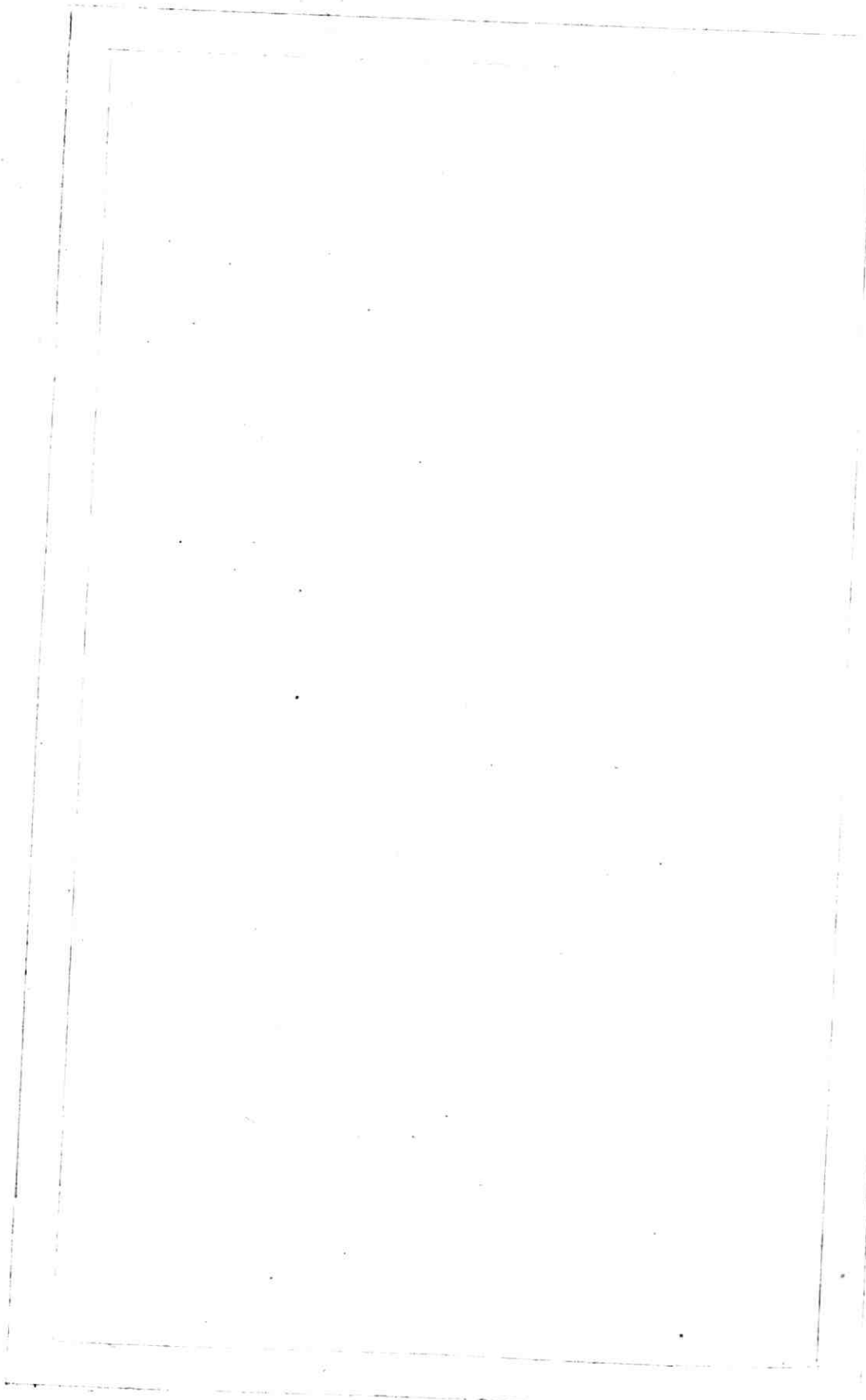

IVSTVS VIVIT
FIDE.

E.S.
dt

P.K.
pt

PORTRETTEN VAN VONDEL.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0429 0130

~ 49236

PORTRET TEN

VAN

JOOST VAN DEN VONDEL.

EENE LAATSTE AFLEVERING

TOT HET WERK VAN

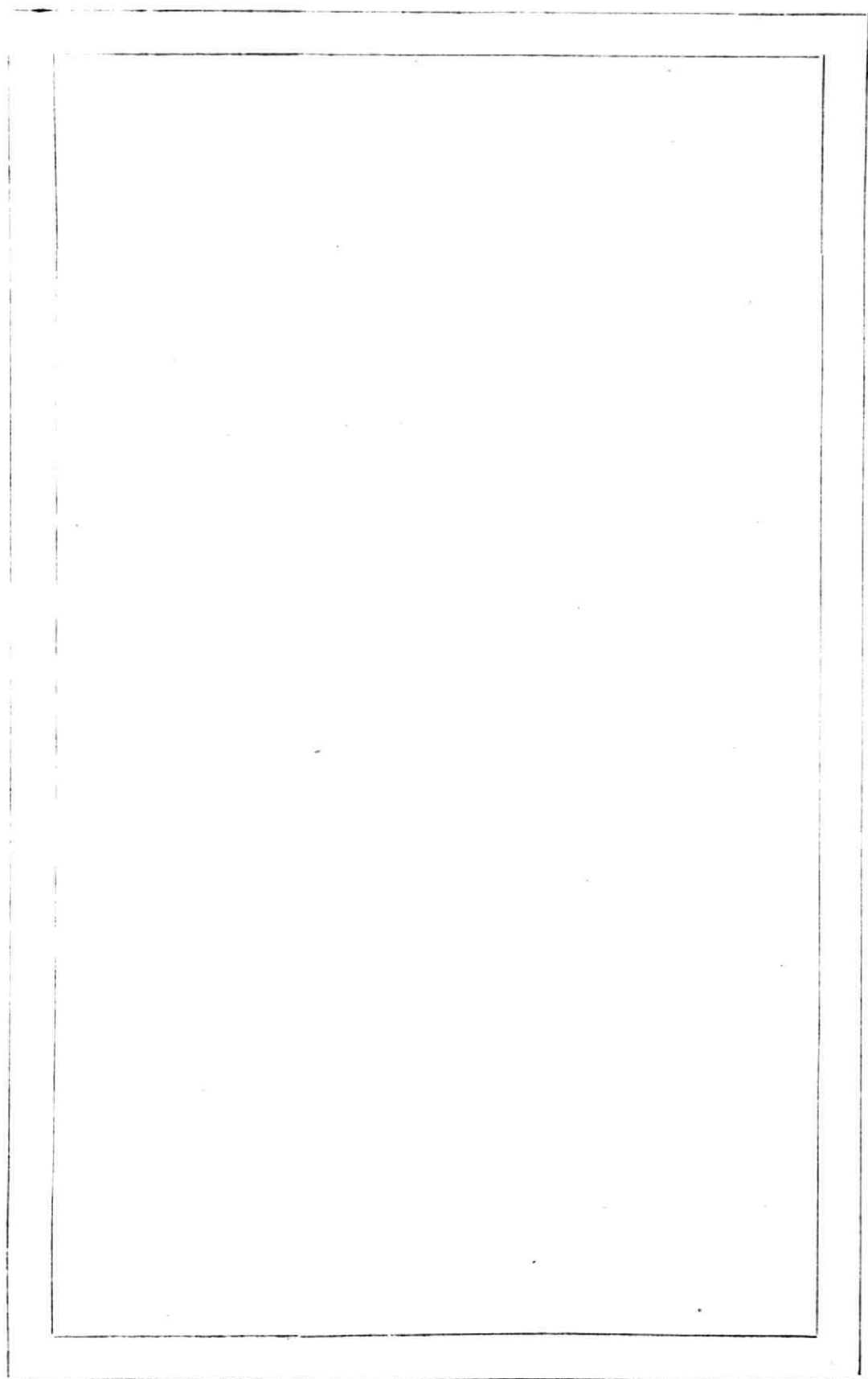
MR JAC. VAN LENNEP.

DOOR

JOS. ALB. ALBERDINGK THIJM.

AMSTERDAM,
C. L. VAN LANGENHUYSEN.
1876.

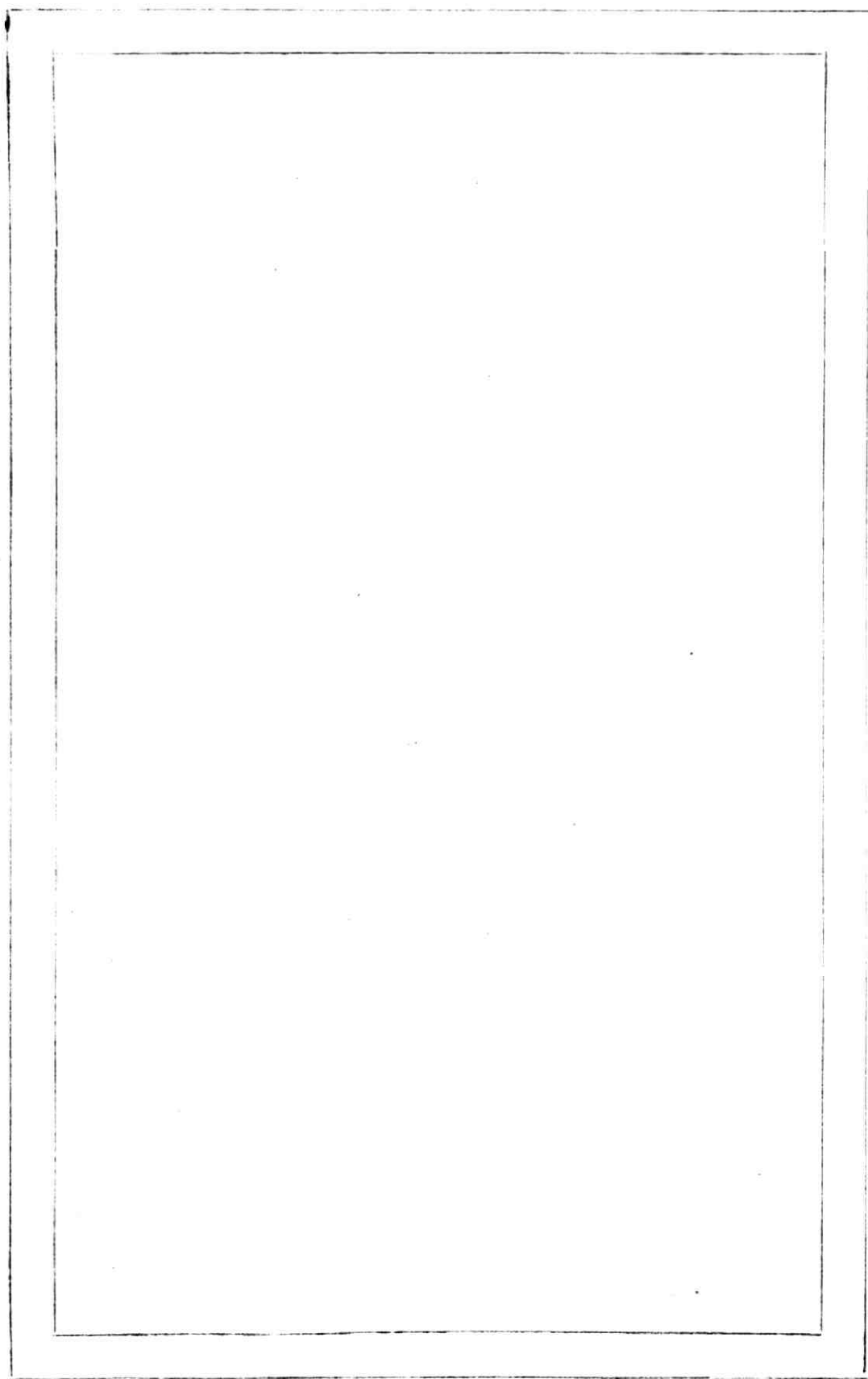
AAN

DE NAGEDACHTENIS

VAN

E. J. POTGIETER.

J. A. A. TH.

Ik heb aan den trouwhartigen vriend, wien ik deze schetsen wijde, de dierste verplichtingen. Ik ontveins mij geenszins, dat, als ik dezen krans neêrleg op zijn graf, dit een hooger beteekenis heeft, dan hij, althands in de laatste jaren zijner omwandeling hierbeneden, bereid zô geweest zijn er in te erkennen. Verkeer met afgestorvenen was hem tóen wel niet veel meer dan eene schoone illusie. „Ik weet het niet,” verder kon zijn snelle blik en scherndere geest hem, bij de doorvorsching van het eeuwige en bovennatuurlijke, niet brengen. Maar hij was zoo eerlijk, zoo rechtchapeu, zoo offervaardig, dat de Eeuwige Rechter en Vader hem geen goede plaats in de „vele woningen” Daarboven kan ontzegd hebben.

Uit zijnen mond mocht ik het eerst de zending vernemen, die mij in mijn vaderland door aangeboren zin en tijdsomstandigheden werd opgedragen. „Wij stellen er prijs op, hem te zien houden, wat zijn eerste optreden belooft;... wij wenschen onzer letterkunde geluk, in hem de ontwikkeling eener nieuwe zijde, het Hollandsch-Catholijke, te zullen winnen,” zoo sprak de heusche beoordeelaar, reeds ten jare 1846¹. Die aansporing klonk mij als een bevel. Ik voelde, dat mij van de uitvoering rekenfchap zôu worden gevraagd. De fichter van den *Gids* en de hoofdleider der nieuwere Neêrlandsch-letterkundige kritiek, werd mijn vriend en steun. Ik was een der genen, ten wier opzichte hij er zijn genoegen in vond zijn geloof te belijden, dat er uit Nazareth — uit Rome — iets goeds kon voortkomen. Hoe warm hij ook voelde voor den „Vader des Vaderlands” en „Prince Mouringh”, hij miskende de bezwaren niet, van onze zijde ingelegd tegen het meêvieren der (ten onrechte dus

¹ *Gids*, 1846, I, bl. 79.

genoemde) „nationale feesten”. Weinige dagen voor den 1^{en} April 1872 kwam hij mij nog bezoeken, de hand drukken, en bij eventueele moeilijkheden zijnen dienst aanbieden.

Ondanks al wat ons scheidde, had ik hem zeer lief en beantwoordde ten volle de „sympathie”, waarvan hij mij vóór 30 jaren de verzekering reeds in 't openbaar gegeven had.

Wat kon ik hem dan, ten teeken eener dankbaarheid, die behoefte heeft zich uit te spreken, beter toewijden dan dit boek over onze nederlandsche XVIIe Eeuw — een tijdperk, hem zoo dierbaar en zoo veel aan hem verschuldigd? Het is een proeve om aan te vullen, wat hij-zelf, wat Bakhuizen en Van Lennep open hebben gelaten: het is een brokftuk uit het „Hollandsch-Catholijke”; en de stof behoort zeker tot het beste wat daarvan kan gegeven worden. Ik vlei mij geenszins, dat de behandeling haar waard is: maar ik moet wel betuigen met geweten gewerkt te hebben; en hoop daarom, dat er in dit letteroffer ook iets is van een *goed werk*, dat, zij 't ook nog zoo gering, met eenige vrucht naar Roomsche zede, aan de ziel eens ontllapenen gewijd kan worden.

J. A. A. TH.

Meimaand, 1876.

INHOUD.

VOORBEREIDING TOT DEN STAP VAN 1641 (1597—1620).		Dlz.
I. Het eerste portret		1
II. Ontbolstering		8
III. Een feest bij Roemer Visfcher		17
IV. Een bekeerling		26
Aanteekeningen		37
VONDELS OVERGANG (1640—1649).		
I. Het tweede portret		43
II. „In de Zyde-Wourm”		58
III. In 't „Huys van Marrijgen Willems”		67
IV. „Peter en Pauwels”		72
V. De dood eener vriendin		81
Aanteekeningen		85
BAERTGEN HOOFT (1635—1661).		
I. Een ongelukkige prætentent		89
II. Nogmaals „In de Trou”		96
III. Het „gekleurt Wasfen beelt”		98
IV. De arme Just		105
V. Dichter en model		111
Aanteekeningen		120
DE DRIE WEDUWNAARS (1649—1654).		
I. Juffrou Valentijns		125
II. Vondel herfteld		130
Aanteekeningen		139

BOLLANDISTIËSCH SLOTVERHAAL (1666—1679).

	Blz.
I. Beëvaart naar Agrippine	145
II. Afgewezen	167
III. De leelijke prij	203
IV. Het reliekfchrijn	209
Aanteekeningen.	215
Een Muziekblad	225
Verbeteringen en Bijvoegsels	231

Genealogiën:

Henrick Goltzius (tegenover blz. 38).

Dr Claes Holland-Fonteyn.

Fonteyn-Holland.

Vondel.

De Wolf.

Baertgen Hooft en Vondels nazaten.

Imstenrath.

Blesen en verwante geslachten.

Platen:

Portret van Vondel, tegenover den titel, naar eene schilderij van Philips de Koning, in het bezit van J^{hr} C. Hartsen, door de Heeren M^r Ev. Slaghek en J. W. F. Offenbergh.

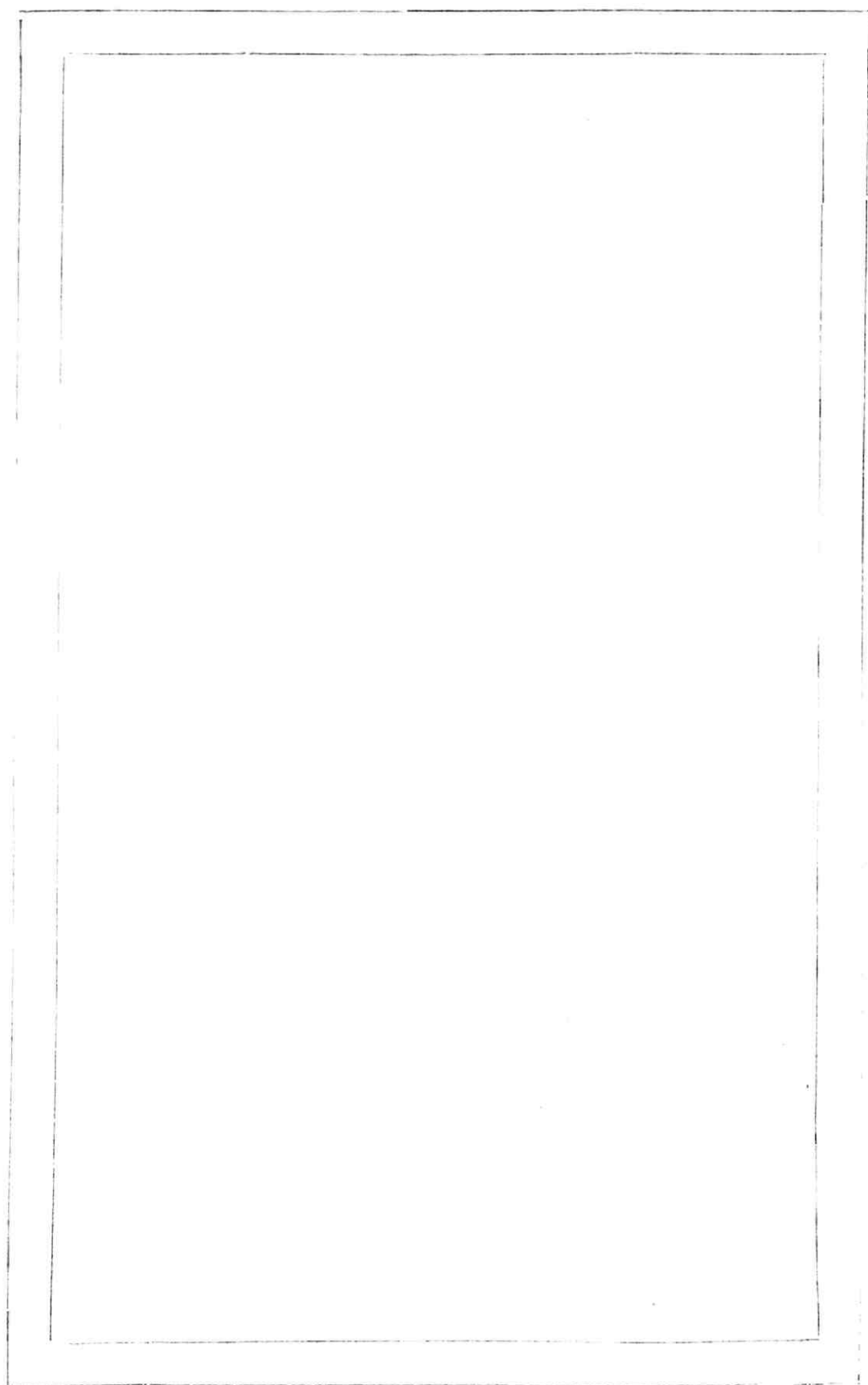
Vondels woonplaats te Keulen, tegenover bl. 160.

Faksimilee van het Hoogtijdsdicht voor Sybrant de Flines en Agnes Block, tegenover bl. 194.

Afbeelding van Vondels nieuwen zerk, tegenover bl. 214.

In eenige exemplaren bijgebonden fotogr. afbeeldingen van Vondels gebeente, door den H^r P. Oosterhuis.

VOORBEREIDING
TOT DEN STAP VAN 1641.

HET EERSTE PORTRET.

Onze burger huizen omtrent het jaar 1600 waren heel anders ingericht dan de tegenwoordige. De „gang”, die in onze dagen een noodzakelijke middenevenredige tusschen de „ftoep” en de „kamers” uitmaakt, was alleen te vinden in patricische woningen. Wat allengskens, in fatsoenlijke gezinnen, zelfs op het land, uitzondering werd, was in de 25 jaar, die volgden op de Reformatie van Amsterdam bijv., regel: men viel letterlijk „met de deur in huis.” „Schellen” waren schier onbekend; „kloppers” volftonden, en men trommelde er de buurt niet meê bij elkaâr, — want die „open” te „doen” had — het zij dan de vrouw, of de dochter, of de dienstmaagd — bevond zich doorgaands, met het gezin, in het voorvertrek of „voorhuis”; en zoo men al, door eenig sshotwerk of betimmerd portaal, de „vloermat”, de tocht, en tevens den bezoeker of boodschapper, buiten het rechtstreeksch verkeer met de huisgenoten hield — de zij- of „zijdekamer” ontbrak. Eerst in de tweede helft der XVIIe Eeuw veroorloofde men zich in alle toehuizen den aanleg van dit vertrek, dat dan ook, min of meer als galakamer, doorgaands was afgeloten. In de „binnenkamer”, maar vooral in het „voorhuis” leidde het gezin zijn kalm of onrustig leven. Werd het als winkel gebruikt, dan vond men er koopwaren, toonbank, en kasten, de el of de weegschaal, de droge of natte maat; en het zonlicht of zijn weêrschijn viel, over de buitenluifel heen, door de oppervensters en het snijraam boven de deur, op de goederen en de vloersteen. Door de onderramen en vaak langs de openstaande bovendeur had men het gezicht in de fraat, als het niet te zeer belemmerd werd door de koopwaren, waarvan men de beste stalen „in het venster”, dat is onder de luifel, gelegd had. Door een „toehuis” verftond men zoodanig een, waarvan de onderluiken zoowel als de bovendeur doorgaands gefloten

waren ; terwijl men zich voor het gemis van uitzicht schadeloos stelde, het zij door een druk verkeer op de stoep en op de straat ; hetzij door een opkamer, of insteek, die een deel der beglaasde bovenpui strekken deed nog tot een ander doel dan verlichting naar binnen. De „spionnetjens” of kozijnspiegels kwamen echter pas een 100 jaar later in gebruik.

De winkeliers of gevestigde „cramers” ontzagen zich zeer weinig om met vrouw en kroost een deel van hun dagelijksch leven in den winkel te slijten, en was het huis wat klein, waren de zolders in gebruik tot berging der waren — was het eenige slaapvertrek boven de binnenkamer (in welke laatste ’s middaags, ’s achternogens en ’s avonds werd opgeschaft), in gebruik bij den meester, de vrouw en den jonggeborene, — slieden de beide oudste dochtertjens in de keuken, welke onder de binnenplaats-lantaren of achter het „pothuis” was uitgegraven, — dan gebeurde ’t niet zelden, dat of de zoons of de meid hun bedstede in den winkel hadden, vaak boven het kantoortjen, dat aan de straat was afgeschut.

Van dien aard was de gewone inrichting bij den neeringdoenden stand, die de Amsterdamsche hoofdstraten: de „Warnestraet”, den „Nieuwendijk”, de „Nes”, en de „Caluerstraet” bewoonde. Eerst in den loop der XVIIe Eeuw verhieven zich de winkelhouders tot den rang van kooplieden, en offchoon meestal de winkel in de familie bleef, gingen vader en moeder, met of zonder dochters, een rustigen levensavond op de „Coninex-” „Heeren- of Kayfersgrachten” doorleven, terwijl de zoon het oude winkelhuis bewoonde. Zoo is Amsterdam dan ook, in den letterlijken zin, opgegroeid met zijne bevolking, met de burger lieden van 1578 — Gereformeerden, Catholijken, een weinig later ook Mennisten.

Intuschen men heeft in alle maatschappij geesten, die naar vooruitgang trachten, en anderen, die er alleen op bedacht zijn te houden wat zij hebben. Het misbruik, dat van de woorden *voortgang* en *behoud* is gemaakt, om daarmee aan te duiden het wechruimen van alle historisch gewettigde toestanden en het te-rug-blijven op een vermolnde ladderpoort, — kan de taal hare beteekenis niet doen verliezen, en daarom meen ik iets loffelijks te zeggen, wanneer ik mededeel, dat een deftige amsterdamsche koopman, die, van zijn voornaam, Roemer, van zijn toenaam Vischer of De Vischer heette, en met Aefgen Jansdochter uit het oude Regentengeslacht der Van Campens getrouwd was, de wettelijke vergrooting der stad van den jare 1593 reeds was vooruitgegaan, door zich een deftig toehuis te bouwen aan de overzijde van den Cingel (tóen grens der eigenlijke stad) niet ver van de Corsgens-Poortsbrugh, vermoedelijk ter plaatse waar thans het zuidelijk hoekhuis staat der Roómolenteeg. Heden ten dage bestaat dus dat huis, waar een Kreeft in den gevel prijkte, niet meer; althands niet in zijn oude gedaante: maar men mag veilig aannemen, dat de luimige bouwheer met dezen gevelfteen het tegenovergestelde van zijn wakkeren en werkzamen

geest heeft willen aanduiden. Achter het huis lag een tuin met vijver. Of hij om dezen tuins willet, waar hij zijne kinderen zich in het zwemmen en schaatsenrijden liet oefenen, zich op den Stads-eningel gevestigd heeft, is niet zeker. Waarschijnlijk bewoog een belang van handel en scheepvaart er hem toe; al zou niets de onderstelling rechtvaardigen, dat hij, door binnen de vrijheid der stad, maar ver van raad- en rasphuis te wonen, zich het ontduiken en vruchtbaar maken der „excysen” heeft vergemakkelijkt.

Hoe 't zij — toen men in 1593 begon de dwarsgrachten, straten en stegen aan te leggen, tusfchen de 1^e Brouwersgracht en de Beulingfluizen, volgde men met dien huizenbouw het voorbeeld van Roemer Vischer; en toen in 1601 de oude Haerlemer-Poort en wallen der stad, tusfchen de H.-Cruys- of Haringpakkerstoren en de Poort van Jan Rood werden afgebroken, gaf hij aan een jongen hond den naam van „Schaëbaet”, om dat de onkosten, waar de stad, bij het aanleggen dezer zoogenaamde „Londensche Cay”, in verviel, hém ten goede kwamen, door de verbeterde ligging van zijn huis ¹⁾. Zijn dochtertjens keken nu niet meer op de doodsche stadsmuren uit, maar genoten, behalve het vrolijk gezicht der fchepen die op Engeland voeren, de bedrijvigheid der overbuurt.

Vóór we zoo ver zijn, moet ik u echter uitnoodigen het met die muren nog een oogenblik voor lief te nemen, en u met mij, den 27ⁿ Maart van het jaar 1597, te plaatsen voor het huis *De Kreeft*, waarvan de boven- en onderdeur zich met zekere drift ontfluiten.

't Is 's avonds half zeven; een statig man van nog geen veertig jaar, met donkere oogen, flingerende wenkbrauwen en een zwaren baard, komt naar buiten. Zijn glimlach zweeft tusfchen het luimige en weemoedige; de zwart fluweelen muts met opgewipten pasfementboord verlaat zelden zijn hoofd; hij ziet nog altijd bleek, ondanks de kuur, waarmeê de geneesheeren hem voorgeschreven hebben de tering te bestrijden: die baardeman namelijk gebruikt het voedingsmiddel, waar de romeinsche vrouw in de gevangenis haren vader meê laafde: maar hij is aan 't herstellen, en heeft nog twintig gezonde jaren te goed.

Toch heeft hij dat ongefchokte welvaren niet noodig gehad, om een kunsthervormer te zijn van de meest gefpierde soort. Die man, die zich zoo zorglijk in zijn mantel wikkelt en daarbij een rechter hand vertoont, die geheel misvormd is, federt de dagen zijner jeugd, — die lijder aan eene droefgeestigheid, welke twee maal op het punt is geweest hem, met het uiterlijk van een reddeloos geraamte, in den grafkuil te forten, — hij is de fchilder, die de vrome en tedere overleveringen van Dirck Bouts* en Jan van Scorel † den fchop heeft gegeven, wiens teekening, oneindig edeler dan die van Maerten Heemskerk §, onein-

* Geb. te Haarl. 1410 (?), † te Leuven, 147§. † † te Utrecht, 6 Dec. 1562.
§ Geb. te Haarl. 1498, † 1 Okt. 1574.

dig fijner dan die van Maerten de Vos *, oneindig zwieriger en toch minder sensueel dan die van Bartholomæus Spranger †, toch eigenlijk de richting der zinnelijkheid in de kunst zeer bevorderlijk is geweest; hij heeft de naakten behandeld met eene molligheid, eene beurtelingscheforschheid en malschheid, eene alzijdigheid van opvatting, eene stoutheid van vinding, met een rijkdom zoo weelderig, dat men niet begripen zoû, hoe daar, in den kunstenaar eerbaarheid van zeden en ingetogenheid der verbeelding meê gepaard kon gaan, indien men niet wist, welk aandeel de stijl, de adem der eeuw, de onpersoonlijke reaktie tegen de verfterving en het mystiesch leven der middeleeuwen, welk aandeel de uiterlijke anatomische studie, in de africhting van zulk een kunstenaar hebben konden. Dat hij vermogen op zich-zelf had, blijkt trouwens wel uit het gemak, waarmede hij buiten zijn eigen manier trad, om, uit speelschheid, nu eens een *Albert Durer* dan eens een *Lucas van Leyden* te voorschijn te brengen.

Trouwens, hij is de leerling van Dirck Volkertsen Coornhert, en op welk gebied ook liberaal en min-ordelijk — deze kunstenaar-filozoof, al vertaalde hij, in zijn snipperuren..... Boccaccio, was over 't geheel hard tegen de zinnelijkheid. 't Is wel vreemd, dat de beelden, waarin die mannen de Waereld, de Overdaad, het Vleesch, het Minnepel verpersoonlijken en veroordeeld willen hebben, zoo aantreklijk zijn, en de vlijtige meesterhand zoo veel duidelijker verraden dan hunne allegoriën der Deugd. En toch kan het zijn, dat hun geweten daar onbevekt, hun hart daar grootendeels kalm bij is gebleven: meer dan, in onze overprikkelde tijd, met haar zenuwachtig fatsoen, haar ongelooft, haar gebrek aan argloosheid mogelijk zoû zijn.

't Is dan ook waar, dat, als men de *Madonnaas* en de *Christuskinderen* van HENRICK GOLTZIUS gadeslaat (wij hebben inderdaad met dézen Nederlandschen kunstervormer te doen ²⁾), zij bijna even goed een poezele Venus of molligen Cupido kunnen verbeelden. Wel ontbreekt het niet aan licht in die oogen, aan fijne spelingen om dien mond, aan weelderige vormen vol intentie rondom dat neusjen en die ooren, wel treden deze aanvalligheden niet, als bij de Schoonheidsgodin, in wedstrijd met de paerlen om den hals en op het hoofd: maar dat hebben die Heilige figuren slechts op de antieken, niet op het ideaal vooruit eener ongewijde schoonheid.

Hoe of het Joffertjen er over denkt, dat daar, met kultjens in de blozende wangen, of Goltzius ze geteekend had, achter hem aan, de stoep komt aftreden?

Zij is pas veertien jaar, niet groot van stal, maar geheel volvormd, en sehijnt eene gezonde toekomst in te gaan. Haar naam is Anna Roemers; zij is een dochter van den koopman bovengenoemd. Zij gelijkt veel op

* Geb. te Andwerpen, 1531, † 1603. † Geb. te Andwerpen, 1546, † te Praag 1628.

de levensgrootte lachende vrouw van het Amsterdamsche Muzeüm, die, bij eenen evenzeer lachenden Heer uit de XVIIe Eeuw in een schoonen tuin gezeten, ons als de vrouw van Frans Hals geprezen wordt. Hoe de vroeg-wijze Anna Roemers over de kunst van Goltzius denkt? Niet al te streng — de eeuwgeest verbood dit: maar toch heeft hij haar heden een teekeningetjen aangeboden, dat ten doel had den indruk wech te nemen, door eene al te paradijsachtige Danaë op het deugdzame meisjes gemaakt. Ook dit teekeningetjen steekt mischien wel in de rol, die zij in de hand heeft, en stelt de Vergankelijkheid voor, onder het beeld van een kind, dat, op een doodshoofd geleund, zeepbellen blaast, terwijl achter hem de rook uit een reukvat zich in de lucht verliest en het geheel tot onderschrift heeft: *Quis evadet?* — Wie ontkomt er aan?

„Waarheen, Anneke?” vraagt Goltzius:

„Naar de Warmestraet;” zegt ze, „’t is mooi weër, en als het Meester Henrick goeddukt, kunnen we buiten om wandelen.”

Zoo gezegd, zoo gedaan; men slaat links af, wandelt de oude Haerlemer poort in ³⁾, die, als ik boven aangaf, aan de Haerlemer-fluis stond, stapt voort in de richting van den Haringpikkerstoren, verder langs den Ykant of Nieuwe-Zijds-Houttuynen; slaat bij een oud torentjen, op den hoek van het Damrak, rechts af en bereikt, over de Oude Brug, de oudste straat der stad.

Wat voeren die kunstenaar en dat Joffertjen in hun schild?

Aan de westzijde der straat treedt men een geluifeld winkelhuis binnen. Men laat de trap, die naar de bovenverdieping voert, links liggen, men gaat eenige treedtjens af, maar stapt ditmaal ook de binnenkamer voorbij, die haar licht, door drie hooge vensters, van een plaats of looden plat ontvangt, al zou men nu minder goed den weg in dit diepe burger winkelhuis weten dan met Anna Roemers het geval is, een bezoeker, die het gezin bij elkaar wou zien, zou toch al licht door het vrolijk gedruisch, waarbij het klinken van glazen eene rol speelde, naar een groot vertrek aan het einde der gang zijn gelokt, waar men lustig feestvierde.

Derwaards stappen ook Goltzius en Anna. Zij gaan binnen zonder kloppen en vinden den meester en de vrouw des huizes omringd van hunne kinderen, en de gelukwenschen ontvangend van vrienden en verwanten, wien met milde hand de rhinsche en fransche wijn wordt geschonken en de lekkerste fukadekoek gefneden wordt.

Bij hun intreden oogenblikkelijk herkend, daar de zon nog niet geheel is ondergegaan, of ten minste nog een warm schemerlicht naar binnen zendt, worden zij ontvangen met een welkom, waar eenige verwondering niet vreemd aan is. Meester Henrick trouwens stond geenszins voor een vrolijken gast te boek en Anna Roemers was wel een lief meisje, maar had al vroeg die foort van wijsheid in pacht, welke, in sommiger oog, meer achtenswaardig is dan beminnelijk.

Het gezelschap, in de warmoesstraatsche achterzaal, is gedeeltelijk om den vrolijk brandenden haard gezeten, waarvan de gloed ook in deze Lentemaand nog in 't geheel niet overtollig is; gedeeltelijk staat het gegroept bij de vensters; terwijl een lankwerpig vierkante tafel, op zware gedraaide pooten, de kannen en glazen draagt, die bewijzen, dat men het bij het namiddagstuk ditmaal aan geen wijn en bier heeft laten ontbreken.

Ik geloof het dan ook wel. De bureu en binnen Amsterdam woneude vrienden (met andere woorden — verwanten) van den meester des huizes viereu van daag een belangrijk feest. Was hij, offchoon Andwerpenaar van geboorte, om de streek van waar hij naar Noord-Nederland verhuisde, onder den naam van „Joost van Duiflant” bekend, — van heden af zal die stempel van het vreemdelingschap allengs geheel bij hem uitlijten, want hij is tot den Poorterseede toegelaten, en onder de belofte van „Burgermeesteren en Regierders inder tijdt onderdanigh te wesen, — in Waken, Byten en andere Befchermenisen en lasten deser Stede hem goe dtwilligh te betooneu, — dese goede Stede, voor 't quaet, dat hy sal vernemen te waerfchouwen en tot alle welvaert met raet en daet nae al sijn vermoghen te vorderen en helpen,” als burger van Amsterdam ontvangeu.

Toch zijn er bij de vrienden, die hem hier omgeven, maar weinig geboren Amsterdammers. Wij willen ons met het gezelschap eenigzins nader bekend maken. De nieuwe Poorter van Amsterdam heet Joost van den Vondel. Als men zich het jaar, waarin hij hier optreedt, herinnert, (1597) zal men begrippen, dat er sprake is niet van den grooten dichter, maar van zijn vader. Deze Joost was, gelijk men weet, uit Andwerpen geboortig en had te Keulen Sara Pietersdochter Kranen getrouwd, aan wier geboorte en doop zich een geheel drama verbond. Van Lennep heeft zich vergist met de opgave der kinderen, die hem in de aaloude Bisfchopsstad zouden geboren zijn. Met zekerheid zijn alleen Keulenaars te noemen zijn oudste dochtertjen, Clemensken, dat ik u als een elfjarig meisjen, de lieveling des vaders, hier voorstel; zijn dochtertjen Sara, dat in 1594 geboren bij de grootouders te Keulen is achtergebleven ⁴⁾, en die kleine jongen van nog geen 10 jaren, wiens weinig kleurig gelaat nog even door een weerschiyn van de onderguande Maartsche zon verlicht wordt, voor zoo-ver de hand, waarop hij leunt in gindsche vensterbank, het niet bedekt. Nog heeft vader Vondel een kind gehad, dat hem in Jan. 1598 ontviel, thands boven in zijn wiegetjen ligt, maar dat waarschiynlijk of in Utrecht of in Amsterdam ter waereld is gekomen ⁵⁾. Ook de beide andere kinderen, de gunstig bekende Willem en Catharina, zullen Vondel den vader, en moeder Saertgen, in Amsterdam komen verheugen.

De andere personen, hier tegenwoordig, zijn voor-eerst de 24-jarige buurman der Vondels, Hans de Wolf, die insgelijks te Keulen gebo-

ren is, en met zijne moeder Tanneken Simonsd' Putze aan het feestjen komt deelnemen. Als men evenwel denken mocht, dat de jonkman nu reeds het oog op Clemensken heeft, die in later tijd zijn vrouw is geworden, zoû men zich vergisfen; want hij heeft eerst nog een ander huwelijk aangegaan. Trouwens, daar zijn betrekkingen genoeg tuschen de Vondels en de De Wolfen, om van daag op belangstelling te kunnen rekenen. Niet alleen was de oude Hans de Wolf zaliger een naar Keulen gevluhte Brabander gelijk de Amsterdamsche nieuw-burger Vondel, maar zij behoorden ook tot de zelfde gezindheid, met hun Menno-leer, en tot het zelfde Groot-Cramers-Gild, De Wolf met zijn zijden stoffen, Vondel met zijn kousen.

Onder de vrienden, die zich hier verder van hun plicht komen kwijten, noem ik u in de eerste plaats den deftigen nieuwendijker lakenkooper Adriaen Block; dán Michiel van Vaerlaer, Keulenaar, lakenkooper en Warmoesstrater; voords Cornelis van Tongerlo (insgelijks een buurtgenoot). Deze personen zijn al te zamen Mennonisten van verschillende schakeering, en de orthodoxe Staatskerk wordt hier alleen vertegenwoordigd door den Amsterdammer Ariaen in Brederoô, een eenvoudig schoenmaker, van den hoek der St Jansstraat, maar vader van den bekenden blijfpeldichter. Ook heb ik nog te spreken van Cornelis Symonszen van Hamburg, een jonkman van 21 jaar, volle neef van den jongen de Wolf en zijreeder van zijn beroep.

Wij zeiden zoo straks, dat Sinjeur Hans geen werk maakte van het elfjarig Clemensken; maar deze Cornelis staat niet boven zulke verdenking en gaarne onderhoudt hij zich, al raâbraakt hij het Hollandsch wat, met een allerliefst blond meisje van ongeveer gelijke leeftijd, dat wel eens een oogenblik van moeder Saertgens zijde wijkt en dat hem met een vrolijken lach in het oprechtste en kleurigste Vlaamsch te woord staat. Dit meisje heet Liisbeth Serwouters, en is van edele geboorte, offchoon haar vader, naar ik meen, een kunsthandwerk drijft. Deze vader, die zich door een dikken kroesbaard van de winkeliers onderscheidt, is mede van 't gezelschap, en de eerste, die op Goltzius en Anna Roemers, bij hun binnenkomen, hartlijk toetreedt.

„Haha, Meester Henrick, zijt gij het!” roept Jan Serwouters, de wederkeerig aan Goltzius wel bekende vader van een zijner leerlingen, uit. „Komt gij mede de hand drukken aan Sinjeur Joost, nu hij voor goed zijn anker hier aan het Y heeft uitgeworpen?”

— „Wij kennen malkaâr nog maar alleen van aanzien,” valt de gastheer in; „maar Meester Henrick is mij van harte welkom. Ga zitten, Meester Henrick, daar is een stoel met een kusfen. — En gij, Juffer Anna, hoe staat het leven aan Stadts Vest? — Schik u maar wat bij Moeder en de meisjes, als gij wilt.”

— „Ik dank u, Sinjeur,” antwoordde Anna, met gepaste vrijmoedigheid; „het gaat bij ons alles wel... Gij ziet mij hier, om onzen

vriend Goltzius den weg te wijzen. Ik geloof, dat hij u een aardige verrassing bereid heeft."

Toen zij zoo sprak, had het bleeke jongentjen aan 't venster met zijn even schrander als goedig donker oog haar beteekenisvol aangezien. Hij was mischien de eenige van de aanwezigen, die met genoegten Meester Goltzius in den nieuwen gast herkend had.

Deze zonderlinge man had niet veel gesproken; zoo maar eenige afgebroken woorden; hij had intusschen plaats genomen op den stoel, dien men hem toegeschoven had, en de spaansche muts, waarmede hij het gezelschap had gegroet, weêr over het hooge voorhoofd getrokken.

Hij gaf nu echter een wenk aan het knaapjen met de zwarte oogen, dat snel tot hem kwam... Hij nam hem tusschen zijn kniën, streek hem over het hoofd, en zeide: „Vader Vondel, dit is uw stamhouder, als God wil, niet waar? — Nu ik zeg u, dat er in dezen schedel méer zit dan menig mischien denkt. Ik ontmoette verleden week den jongen bij Annaas vader, Roemer Pieterszoon ⁶⁾ welbekend. Hij trof me. Ik heb een schetsjen van hem gemaakt, en dat kom ik u van daag,— ik hoor dat ge uw poortersceel beëdigd hebt, — brengen, als het konterfeitsel van een aanstaanden amsterdamschen klant, die veel van zich zal doen spreken, en veel over en tegen anderen spreken zal. Het is een gedenkblaadtjen voor van daag."

Anna Roemers ontrolde inmiddels haar pakjen, en het zachte, lieve portret met rood en zwart krijt werd vertoond van **JOOST VAN DEN VONDEL**, den grooten dichter, die werkelijk uit dat bleeke jongentjen gegroeid is ⁷⁾.

II.

ONTBOLSTERING.

Aanvankelijk schieen het knaapjen, hoe leergierig en nadenkend ook, de profetie van Henrick Goltzius niet te zullen verwezenlijken. Zijn levensbeschrijver Brandt meldt ons, dat hij eenigen tijd te Utrecht ter schole gelegd werd, maar met geen ander doel dan om er lezen en schrijven te leeren*, iets dat zeer vreemd voorkomt, daar er om zich in deze kunsten te oefenen genoegzame gelegenheid in Amsterdam, ook in dat van den jare 1600, voor-handen was. Het is echter mogelijk, dat de oude Vondel, in Utrecht wonend, de kennis van eenen of anderen schoolmeester gemaakt had, die hem had doen beloven den jongen Joost

* Brandt, *Leven*, bl. 11.

bij hem ter opleiding in de kost te beftellen. Het zou óók kunnen wezen, offchoon er meer dan één françoysche meester *) in Amsterdam aan het hoofd stond van een school of sehooltjen voor „meer uitgebreid lager onderwijs”, gelijk men thands deftig spreken zoû, — dat Vondel in Utrecht de bizondere gelegenheid had gevonden het Fransch met die zeldzame volmaaktheid te leeren, welke blijkt uit een *Epistre en vers*, door hem zijnen vriend, den lakenkooper-Baanderheer van Vaerlaer, zoon van den hooger genoemde, in 1612 toegezongen †), en dat Brandt zich dus vergist heeft. In het jaar -20 blijkt het ook, dat Vondel met het Italiáansch zeer vertrouwd is *. Dat heeft hij echter wel niet in Utrecht geleerd.

Van nature eenigszins bloê, zal hij bij het reizen voor 's vaders kousenhandel, dat hem in Vriesland en Overijssel bracht, wel wat voor zijne ontwikkeling gewonnen hebben: maar zijne, 't zij God of goede zeden, 't zij de bevalligheden der overzeesche Juffers vierende gedichten van het eerste tijdperk, zijn er ver van daan in hem den dichter van den *Palamedes* en van den *Lucifer* te voorspellen. Zijn *Pascha*, pas gedrukt in 1612, maar reeds vroeger gespeeld †, behandelt de verlossing der kinderen Israëls uit de Ægyptische slavernij, en daarbij heeft hij het doel eene voorfchaduwing te leveren van de vrijwording der „Vereenigde Nederlandsche Provinciën”:

„Wien schildert Pharao na t'leven naecter af
 Als Phippo den Monarch? den eenen, met sijn staf,
 Beheerscht den blauwen Nijl; den and'ren draecht in handen
 Den scepter wiens ghebiet strect over Tagus stranden;
 Den eenen Osiris eert met gheboghen knien;
 Den and'ren zal den God des Tibers eere bien.”

In 't geheel dragen zijne gedichten van algemeene strekking in dit eerste tijdperk den kennelijken stempel van de kerk- en staatsverleeringen, waarin hij ademde. Zijne krachtigste vaerzen zijn meer de partijkreeten eener door de omstandigheden levend gehouden opgewondenheid, dan de uitboezemingen eener diepe persoonlijke overtuiging, eener edele geestdrift voor de hooge positieve waarheden, die men bemint. Van zulken aard is, in zijn Treurdicht op Henri IV, het zestiental regels, aanvangend:

„Hoe lange zuldy noch den hooghten Rechter tergen,
 Gy Babylonseche Hoer, die in de weerelt zaeit
 't Vernaledyde zaet, waervan men eindlijck maeit
 Dees vruchten?”

(als de daad van Ravallac.)

* V. L., II, 15. † V. L., I, 4.

ô Den val genaecht u zeven bergen!"*

In dat tijdperk verkondigde hij den lof van Prins Maurits ook nog:

Sint defen grooten Helt ghingh inde schoenen treden
Syns Vaders, welek (eylaas!) verraderlijke en straf
De fwarte Nydieheydt geblixemt heeft in 't graf." †

Dat klonk anders dan als de „Stedehouder" gezegd zal worden door den bliksem des Aartsengels getroffen te zijn §; maar van dit tijdperk zijn wij nog ver verwijderd. Toch niet van dat, waarin den op zijn 20^e jaar gedoopten Mennoniet ¹⁰) het „Dienaer"schap der waterlandsche gemeente te zwaar zou vallen.

Vondel was den 20^e Nov. 1610 getrouwd met zijn buurmeisjen Mayken de Wolf. Reeds was zij de zuster van zijn zwager, door de in Mei 1607 gevierde bruiloft van Hans en Clemensken. Ondanks dien dubbelen band was de sympathie tusschen den jongen dichter en den 13 jaar ouderen behuwdbroeder gering, en het is te vreezen, dat Vondel, behalve den steun, dien zijne vrouw hem voor de handels- en winkelzaak aanbracht (zijn vader was hem in 1608 ontvallen), ook bij haar niet gevonden heeft de waardeering zijner geestelijke behoeften en der plichtvervulling, aan de ten dichter gezalfden voorgeschreven. Menig argloos buurpraatjen zal Mayken de Wolf, reken ik, over haren man hebben gehouden: ten beste genomen — om hem te verontschuldigen, wegens zijn „schrijven en wrijven".

Toch was in de jaren 1610—1620 dat schrijven en wrijven nog gants niet in gang. Vondel tobde nog met zijn consciëntie en vond in de bediening van een kerkelijk ambt geenszins de rust en voldoening, die hij er wellicht van verhoopt had. Er waren hier ter stede verschillende scheuringen van Doopsgezinden: men had de Vlamingen, de Vriezen, de Waterlanders, en de Hoogduitschen. De eerste werden, terzake van eene kibbelarij van maatschappelijken aard, onderscheiden in Oude Vlamingen of Huiskoopers, en, gewone, Vlamingen. De Vriezen onderscheidde men aanvankelijk in Jan-Jacobs-volk en Lubbert-Gerrits-volk, welke laatste ook den bijnaam van „lachte Vriefen" kregen. De Waterlanders, bij wie Vondel was ingeschreven, werden op het laatst zoo rekkelijk in hun geloofsleer, dat men de bontgekleurde gemeente met den schilderachtigen naam van „dreckwagen" bestempelde. Toch konden de eindeloze scheuringen niet voorkomen worden, en menig „vermaender" of voorganger richtte een „befonder capelleken" op **.

Het was Vondel, onder al dat geharrewar, treurig te moede.

Reeds had men uit zijn vaerzen op het Twaalfjarig Bestand mogen

* Ald. bl. 35. † Ald., bl. 120. § In den *Lucifer*. ** Wagenaar, *Amst.* II, bl. 194—194.

opmaken, welk een voorftander van den vrede hij was. Daarin fprak zich zijn persoonlijk gevoel uit en er wordt niet de minfte wrevel, tegen Rome of Spanje, in gevonden: luistert maar:

„De Hemel, krygens zadt, erbermt fich onfer qualen.
Kastiljen wort beweeght, den Vrede ons aan te biên.
De Staten leenen 't oor; dies wy, verwondert, sien
Het vredemaackend volck genaacken onte palen.

Na onderlingh gefpreck, opfchorfing, en lang dralen,
Vergunt men haer 't Beltant voor jaren twee en tien:
Op hope of met 'er tijdt een Vrede-zon miffchien
Den Nederlanden mocht geduuriglijk betralen.

Naffou ontwapent fich om rutte te verwerven,
Steekt op fijn dreygeud ftaal, gefchaert van 't veel doorkerven,
En 't Bondigh Landt geniet de vruchten van fijn zweet.

Van vreughde golven vyers ten hemel opwaart varen;
Men offert lof en danck den Heere der Heyrfcharen,
Die nu in louter vreught doet eindighen ons leedt.” *

Vond Vondel bij de verwanten zijner vrouw maar weinig weêrklank voor zijne zangen, hierop heeft toch éene uitzondering beftaan. Abraham de Wolf, een jonger broeder van Hans Junior, ftond te boek als de fchoone geest in de familie, dien men, naar landsgebruik, voor de fijne fchaaf, een reis door Italië liet doen. Deze was een vriend en befchermer van onzen dichter, en wat er in Rome met den jonkman voorgevallen mag wezen, weet ik niet: maar 't is zeker, dat deze Menonist aan de voeten van den Paus heeft gelegen, en dat onze dichter zoo veel kracht toefchrijft aan den over zijn zwager afgedaalden zegen, dat hij dien als de begeerlijkste gunst voor zijne eigene Muze aanduidt:

„Alreede is fy verblijd, miffchien om dat den zegen
Die hy te Roomen heeft zoo goedertieren 'kregen
Van Zyne Heyligheyd, hy uyt zijn goedheyd pleyn
Zal ftorten op heur hoofd, en maecken heur gemeyn.” §

Vondel beflout, in deze zelfde periode, zich met de borst op het Latijn te gaan toeleggen. In 1615 waren er tot de Waterlandsche Gemeente, die doorgaands in den Grooten Spijker op het Cingel bij den Jan-Rodenpoortstoren vergaderde, een 30-tal Engelschen toegetreden. Waarschijnlijk is het bij een dezer kerkgenoten geweest, dat de dichter, offchoon reeds een huisvader van 28 jaar, zijne eerste latijnsche lesfen genomen

* V. Lennep, I, 27. § V. Lennep, I, 150.

heeft; later heeft hij zijne studiën met vurigen ijver * voortgezet bij een Lector der Latijnsche school aan de Oude Zijde, Abbama geheeten.

Vele Doopsgezinden van die dagen waren stille, ernstige menschen, in wier leer de rechten der nederigheid en kuisheid, der liefde en zachtmoedigheid eene ruime plaats hadden. Al licht werd iemand beschuldigd van zich plichtig te maken aan de werken des vleesches en dan, bij het *harde* „Jan-Jacobs-volck” bijv., zonder genade uit de gemeenschap gebannen. Het bloedtorten, en daarmee ook het geheele halsrecht met den aanleve, waren veroordeeld. Vondel, van een allerbraafst levensgedrag, was al spoedig voor de betrekking van „Dienaer”, of Diaken, op de nominatie gekomen, en het lot wees hem de betrekking toe. De onophoudelijke scheuringen in de gemeente echter, waarvan ik zoo even gewaagde, waren weinig geschikt om iemand rust en geluk in haren school te doen vinden. Hij trad toen juist zijne eerste melancholieke levensperiode in; hij was ruim 30 jaar. Diep ontroerde hem de behandeling, op voorgang van Prins Maurits, door de geheele orthodox-gereformeerde partij zulken edelen figuren als Barnevelt en Hugo de Groot aangedaan. Onze dichter omhelsde wel de leer der Remonstranten niet, maar voelde toch veel meer liefde voor hen dan voor de praedestinaristen. Het denkbeeld der Voorbefeikking, gelijk het door de Dordsche leeraars verkondigd werd, was hem een gruwel, en hij die alles in het groot opvatt'e, beflout in één vonnis van veroordeeling de praedikanten der Staatskerk en den Prins, die den raadflag der 24 rechters over de Heeren van Oldenbarnevelt, Hogerbeets en De Groot beftuurd had, en die zijn amsterdamschen *coup d'état* van 1618 met den *coup de glaive* op het Haagsche Hoffchavot in het treurspel van 1619 zoû bekroonen.

Het was er echter nog ver van daan, dat Vondel, offchoon het *van waar* en het *waarheen* van den sterflijken mensch hem geen geheim was, omtrent het *waarlangs* tot genoegzame zekerheid zoû gekomen zija. Een zijner gedichten van die periode besluit hij met de aandoenlijke bede †:

„Ghedurende, o myn Godt, dat ick in 's Weerelds krijt
Naer uwen heyl'ghen wil myn broosche leven slijt,
Vergunt my dat ick mach, o Vader aller dinghen!
Den uytghebreyden lof van uwe daden singhen,
Tot myner zielen heyl, myn eenigh ooghen-merek
Tot d' Eere dynes Naems en bouwingh dyner Kereck.”

Ik weet niet, in hoe verre de stemming van Vondels geest, bij den strijd op elk gebied ter gelegenheid der Dordsche Synode, oorzaak geweest is van zijne zwaarmoedigheid: zijne wedervaringen in het voorjaar van 1620 kunnen daar misfchien eenig nader licht op werpen.

* Brandt. + V. L., I, 143.

De laatste maanden van het jaar 1619 en de Loumaand van het jaar -20 waren nochtans wel gefchikt geweest, om Vondels zwaarmoedigheid, indien het mogelijk was, te verdrijven. Levendiger dan ooit was in dien winter het verkeer geweest ten huize van Roemer Vischer. De gastheer, die, in der tijd, met Coornhert en Spieghel, hier te Amsterdam het tijdvak had vertegenwoordigd, dat tuschen de strompelende Rederijkerskunst en de edele vlucht der Muze van de XVIIe Eeuw in ligt, en die daarbij het zijne had toegebracht om de Hollandsche boekentaal van haar borgondiesch kearslijf te ontdoen en algemeener tot de volkstaal te rug te voeren (welke zich, ook in gedrukte chronijken, romans en liederen, trouwens altijd had staande gehouden) — bewoonde reeds in 1606 niet meer het huis *de Kreeft* aan de Cingel; maar verwistelde deze zoogenaamde Londensche, met de Geldersche „Cay”, waarvan het gedeelte nabij den Schreyerstoren, insgelijks een tijd lang Engelsche en Londen-cay geheeten heeft. In Roemer Vischers aanzienlijke woning daar ter plaatse stond de „Corendraegher” in den gevel.

Ten huize van den luimigen grijsaart verkeerde al wat de schoone kunsten liefhad, niet met de Synode-partij aanfaude¹¹⁾ en tot de eerbare burgers kon gerekend worden. Dat de toon in Roemers huis, eer zijn kinderen tot jonkvrouwen waren opgegroeid, weinig overeenkwam met hetgeen wij tegenwoordig ik zeg niet door *goeden* toon verstaan, maar ook slechts even met fatsoen en eerbaarheid beftaanbaar rekenen, — is buiten twijfel. Roemer, met zijn hoogst ordinair gezicht, Hendrick Spieghel, met een kleinen lichtmissen-uitdruk in zijn oogen, in zijn knevel, in de richting van zijn galonmuts, voerden famen praatjens, verkochten kwinklagen, van zulk een stempel, dat zij in een *café chantant* onzer dagen naauwlijks geduld zouden worden. Toen in 1612 een leidsche boekverkooper een bundel van dat fraais bij-een-verzameld ter perse had gelegd, buiten Roemers toedoen (schijnt), nam de oude man dit voltrekt niet euvel; in-tegendeel, daar die boerterijen (waarvan ontucht dikwijls de stof was) nu toch eenmaal onder de menschen waren, gaf de auteur een vermeerderde editie. En indien men niet wist, waar rozen en aardbeziën meê gemest worden, — zou men zich naauwlijks kunnen verklaren, dat in Roemers hof planten hadden kunnen groeyen als Anna en Tesfelfchade. Maar de reaktie was gelukkig niet uitgebleven. De dochters, hoewel geenszins afkeerig van de vrolijke zijde des levens, trachtten door ernst en godsvrucht op te wegen wat 's vaders losse boert (bij al zijn degelijkheid) misdaan had. In de laatste jaren waren bovendien de krachten des ouden mans merkelyk verminderd, en daarentegen begon de liefde, die hij zijnen twee nog ongehuwden dochters toedroeg, aan tedere vereering te grenzen. Anna, zijne oudste, schijnt hem te hebben aangezet tot de bewerking der zoogenaamde *Sinnepoppen*¹²⁾, eene verzameling *emblèmes*, die hij op vrij groote schaal had laten teekenen, en die hij vroeger slechts met den vinger en het gefproken woord

plach uit te leggen, maar die nu, door hem met gefchreven toepasfingen voorzien, beftemd waren allerlei zedelesfen onder de menschen te brengen, en die Anna hoopte, dat de foms maar al te vernakelijke fnakerijen overfchaduwden zouden. De goede, vrome maagd rustte niet vóór zij, nog bij 's vaders leven, eene tweede uitgave dezer *Sinnepoppen* bezorgd had, waarin haar godsdienstig gevoel, zoowel als haar zin voor edele toonkunst, nog beter berusten kon. Uit een gedicht van Huygens blijkt ten overvloede de groote liefde, waarmee Roemer de ontwikkeling van Tselfschade naging.

Dat in de laatste jaren de fijner opgevoede Pieter Cornelisz. Hooft, Drost van Muyden, de plaats van Henrick Spieghel aan hun disch en haard, hoewel niet in 's vaders hart, was komen innemen, was Annaas streven bevorderlijk. De tegenwoordigheid van Hooft mag eenige gemaktheid in het verkeer hebben aangebracht, zij verhinderde met een eene al te groote losheid der gesprekken. In puriteinsche bekrompenheid te vervallen, — hiervoor was wel geen gevaar. Nog altijd verkeerden in den *Corentraegher* de vinnige en vindingrijke geneesheer-tooneeldirekteur Samuel Coster, de geesel der Staats-prædikanten en, een tijd lang, de komische fchilder des volkslevens, de fchoenmakerszoon Gerbrant Adriaeffen Breëroô. Anna heeft er den Drost van Muyden in kennis gebracht met den jeugdigen diplomaat Constantin Huygens¹³⁾, die zich, waarschijnlijk gewapend met een brief van Annaas vereerder Jacob Cats¹⁴⁾, omtreeks het jaar -18 of -19 bij zijn geestverwant, den Hollandschen Martiael, gelijk men Roemer Vischer eenmaal noemde, zal geïntroduceerd hebben¹⁵⁾; en Huygens, men weet het, wifelde ook niet zelden de fchoolmeestersplak af met de marot van den ftraathansworst. Maar bij Vischer verkeerde ook de befcheiden Joost van der Vondelen, de bovengenoemde Diaken der Waterlandsche gemeente; hij kwam er zijn Treurfpel lezen van *Hierusalem verwoest* en verhaalde half verlegen, dat, ondanks de verdediging van het tooneel, waarmee hij zijne tragœdie *Het Pascha* had toegerust, zijne ambtgenoten in de kerk, bij monde van hunnen „Vermaender” of prædikant hem te verftaan hadden gegeven, dat hij zijne betrekkingen met het tooneel behoorde te verbreken, zoo hij rustig in hunne kerkgemeente wilde blijven leven en dienen. Daarom had hij ook voor zijn treurfpel van Jerusalem gefchreven „als op het Tooneel vertoont”; zonder tot de uitvoering te mogen meêwerken.

Intusfchen had zich, bijzonder dien winter, voor Vondel een nieuwe gezichteinder geopend.

Zoo als ik boven reeds aanmerkte, behoorde het tot de opvoeding en vorming, in elke deftige familie, dat ten minste één der zonen een italiaansche reis maakte, en offchoon de zontjens, die Roemer Vischer gehad mag hebben, hem vroeg ontvielen¹⁶⁾, vond het Italjaansch (dat ook den kooplieden vrij gemeenzaam in die dagen was) in zijn huis een goed onthaal. De lust voor die taal en literatuur werd er dan ook vooral

levendig gehouden door een man van groote talenten, dien wij boven reeds noemden.

Pieter Corneliszoon Hooft, hoewel in eene aanzienlijke magistraatsbetrekking geplaatst en de 40 jaar reeds achter den rug hebbende, was de schitterendste hollandsche minnedichter van zijn tijd. Eene fijne zinnelijkheid, die hoogst zelden in wulpschheid overging, eene op dat gebied ongeëvenaarde geestigheid en kleurgave, deden hem de italiaansche dichtvormen, in zonderheid het sonnet zeer beminnen; ja, het geheele weelderige Italiaansch, met zijn „lieve lentelucht”, liet Hooft zich gaarne het beemig en vruchtbaar voorhoofd ompelen.

Hij schijnt het te zijn, die vooral Tesfelfchade tot kennismaking met de Toskaansche Muze heeft aangezet; en het feit doet zich voor, dat ook Vondel, in het tijdperk waarvan wij spreken, den winter van de jaren -19—20, zich met de borst op de studie van Tasfo heeft toegelegd ¹⁷⁾.

Een vriend, in wien Hooft een tiental jaren geleden, een medeleerling van Tasso en Petrarca gevonden had, was de wakkere Amsterdammer Laurens Reael, zoon van een voorvechter der Geuzenzaak, maar, als dichter, wiskunstenaar en zeevaarder, vooral ook als zwager en discipel van Prof. Arminius, den Patroon der Remonstranten, verdraagzaam in het godsdienstige. Reael was een man, die aan een eerlijke en edelmoedige inborst een helderen en krachtigen geest paarde; bovendien een gunsteling van Oldenbarnevelt. Het verwonderde dus ook niemant, toen hij eenmaal als Commandeur van vier schepen voor de belangen der jeugdige O. I. Compagnie naar de Molukken was vertrokken, dat hij, eenige jaren later, offchoon pas 33 jaar oud, tot Gouverneur Generaal over onzen Indischen Archipel benoemd werd.

Van 1609 tot 1619 had hij het vaderland niet te-rug-gezien, en zoo hij vele personen in Nederland had achtergelaten, wie de mare zijner aanftaande thuisreis met vreugde vervulde, weinigen verlangden er meer naar dan het kransjen van dichters en kunstenaars ten huize van Roemer Vischer, waarvan eenige leden, als Hooft en Anna, zoo levendige herinneringen van het aangenaam verkeer des begaafden jonkmans (nu een groot personaadje geworden, maar inwendig zeker niet veranderd) bewaard hadden.

Daar kwam bij, dat niet ver van den Schreyerstoren, in wiens schaduw de Vischertjens thands bloeiden, een jong meisje schijnt gewoond te hebben, dat ons alleen onder den naam van Swaentgen bekend is gebleven, maar dat van haar kindsheid af eene meer dan gewone vriendschap voor dien Eelhart, gelijk Hooft in een dichtstuk Reael noemt, bleef koesteren *. Er was dus aanleiding genoeg, zoo voor de schert-

*

“Och! kon ik dan met zoo beklagelyk een taal

Nu schreien om den Drost, als Zwaantjen om Reael!”

Reyer Anslø (U'itg. 1713) bl. 367.

sende plaagzucht als voor ernstiger genegenheden, om het beeld van den jongen Generaal levendig te houden aan den Ykant, waar hij eindelijk landen zoù. Of de wijngaard, die den gevel der Vischertjens bekleedde*, ook getrild zal hebben, toen de gevierde Onderkoning voet aan wal zett'e! Hooft kan er maar niet van zwijgen: tien jaar later zingt hij nog:

„'t Is hij, die in triomf, van daer 't begint te daeghen
EERSTE OVERSTE over quam, als oft hij uyt zijn waeghen
Neptujn gefooten had, en mende zelf zijn' jaght,
En voor zich heen, tot blijk der brave ridderfukken,
Dreef den schatrijken oest der krujdige Molukken,
En meer, in Holland, als één zoomer tefiens braght.

„Wat was er een krioel! wat leefde 't door de gassen,†
Wanneer hij, eerst, op landt treênde uyt de pekelplassen,
Met 's waters overwinft het aertrijk eeren quam!
Het juichend volk vloog toe, van allerleyen gilde,
Het scheen dat Amfterdam de wereldt worden wilde,
(Zoo sneeuwde 't menfchen) oft de wereldt Amfterdam.” §

En elders:

„Noyt yemandt van de ftam der Aemftellandfche jeughden
Den overoudren bet [deedt] poplen 't hart van vreughden,
Noyt Ammerdammer kindt, van overzeefche strandt
Met fulck een' heerlijkheit t'huyskomend' is gelandt.
Wat vloejde er volk dat pas! wat grimmelden de gassen!
Hoe hadden schuyt en jaght gevloert de groote plaffen!
.
Het staet mij leevend voor.

.
Daer was er wel 'zoo weeck, dat de ooghen traenen drooghen,
Tot tujghen hoe in 't hart de zielen lieflijk loeghen,
Mits zij beleefden, dat hun' Aemstel was geraeckt
Aen eighen burgher, die had Coningen gemaect.” **

Maar, helaas, zegt Van Lennep te-recht, hoe blij en fchitterend de inkomst van den jongen Goeverneur-Generaal ook geweest mag zijn, daar wachtte hem hier veel verdriet: „Hij was naar de Indiën vertrokken als de bekende leerling van Arminius, als de gunfteling van Oldenbarneveldt: hij had, bij zijn terugkeer, de aanhangers van beiden aan vervolging ten prooi, zijn voornaamste vrienden en weldoeners van de stoelen der eere gefchopt, buiten het vaderland gebannen, in de kerkers gefloten, Ordenbarneveldt zelven onthalsd gevonden. Was het

* V. L., II, 192, v. 67. † Straten, als in 't Hoogd. § Leendertz, I, 305.
** T. a. p., 209.

wonder, dat de bitterste aandoeningen van smart en verontwaardiging de ziel des fijngevoelenden mans vervulden?"* Het was aan de letteren en de vriendschap voorbehouden die wonden te zalven; en daar werd in de maand Januari van het jaar 1620 „in 't saligh Roemers huys"† en ter woonstede van Hooft druk aan gedaan.

Vrij wat hart- en geest-verheffende famenkomsten beloofde men zich, toen een voorval plaats had, dat daar eenige floornis in bracht.

III.

EEN FEEST BIJ ROEMER VISSCHER.

Maandag, de 11^e Feb., was bepaald om eens lustig de weêrkomst van Reael te vieren. Zijne konferentiën in den Haag waren een goed eind heen, hij begon zich te troosten in zijn val: — want een val was zijne ontvangst bij de machthebbenden in den lande, ondanks de volksgeestdrift, wel te noemen. Hij kreeg vrijen tijd en een vrijen geest om weêr meê te gaan arbeiden aan den opbouw der vaderlandsche taal- en letterkunde.

Een uitgezocht, niet te talrijk gezelschap was aan de Geldersche Kade in de ruime zijkamer van de Vischertjens bij-een. De maaltijd werd in de hooge binnenkamer opgedragen.

Daar waren tegenwoordig: voor-eerst de gastheer Roemer Vischer, een breed gefchouderde, weleer krachtige, Amsterdammer van 75 jaar, maar wiens middelmatige lengte de laatste jaren niet had toegenomen, daar hem de forsche kin met haar baardtjen een weinig op de borst begon te zakken¹⁸). Hij droeg een kleine dubbele geplooid kraag, een zwart wambuis van geperst fluweel, dito korte broek, met strikken aan de knie, zwarte kousen, en een met bruin bont gevoerden lakenschen tabbaart. Haar en baard waren nog niet geheel grijs; maar minder geestig dan vroeger vonkelden zijne blikken onder den breeden rand van den eenigszins spits oplopenden hoed. Zijne dochter Anna, die donkerder haar en oogen dan Tesfelfchade had, en tot de kategorie der dikke vrouwtjens behoorde, was insgelijks in 't zwart, maar heur bouwen of opgenomen overrok was met gele zijde doorwerkt. Hagelwit waren de kousen, achter de roode rozet der schoenen; hagelwit haar halskraag en vleugelmutsjen. Tesfelfchade, hoewel geene blondine, had zulk een betooverende gelaatskleur, dat zij veilig dat korenblauwe kleed kon aantrekken. De met punten geborduurde strook van haar doorzichtige

* V. L., II, 157. † Ald. 182.

muts of huive vormde boven de achterwaards-gekamde, licht bruine haren een foort van kanten diadeem. Het lijf van haar zwart geboord kleed was vierkant uitgesneden, tot op een met gitten bewerkte lange keurs. Een fraai geborduurd kraag verloor zich in haren kamerijkschen halsdoek, en omgaf, naar achteren verbreedend, op eenigen afftand, den hals, die dezen witten weêrschijn niet noodig had, om het vrij groote geëmaliëerde borstkruis sterk te doen spreken. Aan een zijdkoorden gordel hing een metalen reukfleschjen, dat nog nooit gevuld was geweest; zij droeg uitgepunte handboorden van het zelfde borduursel als kraag en huive: en als gij haar toegesproken hadt — en zij zag u met haar goedige schoone oogen zoo argeloos aan, — kondt ge niet nalaten getroffen te worden door de gratie van die veêrkrachtige gestalte, zich daar koen verheffend op die fraai gekambreerde voeten, die zoo vlug op die goudleëren schoentjens voortkonden. Onwillekeurig zoudt ge gezegd hebben, dat Barkeus, haar bezingende toen zij eens te paard zat, aan geene onwaardige amazone zijn deftige hexameters (of wat 'et wezen mag) gewijd heeft.

Nu volgt, naar recht en reden, zuster Geertruyt, die, vier jaar jonger dan Anna, maar zeven jaar ouder dan Tesfeltjen, volgens den rang der leeftijd, reeds eerder had moeten gefchetst worden. Dat onze letterkundigen, nog lang na het optreden van Jacobus Scheltema, van deze derde zuster nooit hadden hooren spreken, ligt hieraan, dat zij weinig aan chronologie deden en van ouds de gewoonte hadden de tijdperken van het leven onzer dichters, en der groepen, waarin deze zich bewogen, met eene beminnelijke wanorde door elkaâr te werpen. Jacobus Scheltema, de historiograaf van Hooft en de Vischertjens, zegt maar doodeenvoudig en, *une larme dans la voix*, dat Anna en Tesfelfchade zeer vroeg derzelver dierbare moeder moesten derven; hetgeen te wege bracht, dat Anna de opvoeding van Tesfelfchade te verzorgen had¹⁹⁾. Daar is, om de waarheid te zeggen, niets van aan. Toen Geertruyt Roemers trouwde, in Juni 1609, was Anna 23 en Maria Tesfelfchade ruim 14 jaar, zoo goed als volwasfen. En wie was getuige bij dat huwelijk? Niemand anders dan de moeder der meisjens, Aefgen Jansd, die de goede Jacobus al vóór 1600 naar het koele graf had verwezen; en niets bewijst nog zelfs, dat de huismoeder zoo spoedig na het huwelijk harer middelste dochter overleden is.

Deze middelste dochter dan was, met haar man, den welgegoeden bierbrouwer* „In 't Duyfgen” Nicolaes van Buyl, meê ten eten gevraagd bij vader Roemer, op den genoemden Sprokkeldag. Zij was wat opzichtiger dan hare zusters gekleed, en scheen in 't geheel in een grover vorm gegoten, zoo wat de ziel als wat het gebeente betrof. Haar man, de aanstaande Onderfchout †, nam ook deel aan het gezelfchap.

* Zie Keurboeck 1, bl. 254.

† Claes Buyl werd ten jare 1635 benoemd „in plaats van Jan Tengnagel.”

Men zag er voords het bevallige Swaentgen, van wier zwak voor den Generaal Reael ik boven gesproken heb. Te oordeelen naar de uitdrukking, waarmee zij nu en dan, onopgemerkt, naar hem heenzag, zoû zij er geen zwaarigheid in gevonden hebben, ten pand van haar hart, hem haar hand te reiken, al wist ieder-een, dat hij op 't oogeblik bij de Heeren in den Haag een weinig geliefd persoon was.

Reael had, voor heden, besloten zich geenszins door die stemming ten zijnen nadeele te laten overheerschen, en wilde meêwerken tot een allergenoeglijkst famenzijn. In zijn ridderlijk gewaad, fluweelen lijfrok waar de goud-lakensche mouwen van zijn onderkleed fraai bij aftaken, met zijn krijgsdegen en dikke gouden keten, trok hij al aanstonds de aandacht te midden der gasten, ook zoo zijn bruine tint, donker oog en raafzwarte knevel hem niet genoeg onderscheiden hadden.

Behalve Pieter Corneliszoon Hooft, die nog niet in het bezit was van de later hem ten deel gevallen ridderketen, behalve zijne lieve vrouw, de blonde clavecimbel-speelster Christina van Erp, die, naar het gebruik van de tijd, door den Drost doodeenvoudig met den naam van „Stuintgen” werd toegesproken, was nog van het gezelschap een ander liefhebber der Italiaansche Letterkunde, een met roem bekend oud-Amsterdammer, Dr Johan Fonteyn genaamd, lijfmedicus van Roemer Vischer; voords: een jeugdig Hopman-ter-zee, met name Allart van Crombalch, die wellicht de thuisreis met Reael gemaakt had, zoo hij niet reeds door hunne Alkmaarsche betrekkingen met de familie Vischer in kennis was gebracht. De jonkman toch hoorde in de Kennemer hoofdstad thuis, waar zijn vader Jan van Crombalch woonde, al was hier in Amsterdam zijn peetoom en naamgenoot Allart „Inde climmende bock”²⁰⁾ meer bekend.

Toen het gezelschap zich om den disch had geplaatst, waar, naar Roemers „Tafel-recht”*, de „waerd en waerdinne”, in dit gezin vertegenwoordigd door den Vader en oudste dochter, de hoofdplaatsen van bezett'en, lichte Roemer even den hoed, maakte een vrij vluchtig kruis en zeide overluid een kort gebed of „Benediist”, gelijk hij 't zelf ergends heeft aangeduid. Duidelijker dan men, in dezen kring, de gewoonte had er zich over uit te spreken, heeft men in Holland bij den aanvang eener maaltijd getuigenis te geven van zijne kerkleer. Ook op dezen 11ⁿ van Sprokkelmaand waren de konfessiën nog al verscheiden. Niet alleen toch het kruisteeken, gemaakt of nagelaten, was hier kenmerk; maar een geoeffend waarnemer zoû sterke schakeeringen en overgangen bespeurd hebben in de rij der genen die zich kruisten en der anderen, die het hoofd wat dieper bogen dan deze.

Hooft deed, onder het gebed, slechts zóo veel als, behoudends de voegzaamheid, niet gemist kon worden; Reael had met meer innigheid; de Heer van Buyl had eene distraktie. Anna van Tesfelfchade zaten

* *Brabbelingh* (1669), bl. 111.

met neêrgeflagen oogen en fchaamden zich hun kruisteecken niet. Voor zuster Geertruyt was het begin der familie-maaltijd immer een pijnlijk oogenblik. Vijftien jaren vroeger getrouwd dan hare oudere zuster, had zij op haar 21^e, in het huwelijk met Claes Buyl of van Buyl hare geloofsleer en kerkplichten ten offer gebracht. Bij haar ondertrouw assisteerde, als wij boven zagen, hare moeder alleen ²¹). Was het den vader, ondanks zijne losse vaersjens, toch tegen den borst om in persoon de geloofsverzeking zijner dochter te komen bezegelen? Wij weten het niet: maar dit is zeker, dat de huwelijksvoltrekking door Dominus Caspar Heidanus niet heeft kunnen verhinderen, dat de geheele persoonlijkheid van Truytgen Roemers met een novel overtogen is, en dat, hoewel het familieverkeer nooit geheel gefchorst schijnt geweest te zijn, Jufvr. of later, Mevr. van Buyl, tegenover het nimmer verzaakt kruisteecken harer zusters, zich altijd eenigzins belemmerd moet hebben gevoeld, al zouden die zusters in later tijd zich insgelijks aan protestantsche mannen verbinden. De jonge Allart Crombalch, godsdienstig als de zeeluf zijn, behoorde echter niet tot de kruismakers. Swaentgen voegde bij haar gebed om den zegen over het maal, een blosjen en een zucht om zegen voor een der meest gevierde gasten; de Drostin bad met ernst en vertrouwen; D' Fonteyn, die eigenlijk den familienaam van Holland voerde, daar zijn gellachtsboom aanving bij een Graaf uit het Oude Vorstenhuis, terwijl hij, met Sybilla Plemp, eene dochter uit dat zeer katholieke gellacht, tot moeder, zich de woorden „Fons vitae Christus” tot zinspreuk gekozen had, zou tóch wel een middenevenredige hebben willen vinden tusschen „een kruis” en „geen kruis”: maar nog éen persoon was er, die maar half vrede had met zijn eigen kerkgebruik, van, zonder kruis, uit het gebed in het vrolijke tafelverkeer te-rug te treden. Het was een zeer bescheiden dischgenoot van nog geen 33 jaren, die, tusschen de goedige en vrolijke Tesfelschade en den deftigen D' Fonteyn gezeten, met geest en hart sterk schein te deelen in den strijd van aardige slaggen door Roemers levendige jongste uitgewisfeld met den Drost, den Generaal en den jongen Crombalch, al zett'e hij met zachte stem een min of meer geleerd gesprek met zijn medikalen buurman voort.

Vader Roemer was niet spraakzaam; hij had iets dofs; Anna moest hem meer verzorgen dan men het een dischgenoot en gastheer pleegt te doen.

„'t Is jammer, dat Coster niet heeft kunnen komen,” zeide hij.

„Is het om den zieken evenmensch, dat Doctor Samuël zich geëxcuseert heeft?” vroeg Reael.

„Ik denk eerder,” zeide Tesfelschade, „dat hij met de Academisten aan 't inventeeren van eenige vastelavondsmommerijen is..”

— „Neen, dat denk ik niet,” zeide Jufvrouw Buyl met zekere drift...

„Er zijn mischien nog al zieken...”

— „Er zijn niet veel zieken,” zeide de diepe stem van D' Fonteyn.

„Anders hadden wij de genuchte van úw gezelschap óók wel gemist,” zeide Hooft heuschelijk.

„Neen,” merkte Anna aan, „Doctor Fonteyn kon van daag niet thuis blijven...”

— „Wel neen, hij heeft onze nooying wel voor lief willen nemen,” zeide Tesfelfchade, „om dat het zijn verjaardag is, niet waar, Doctor?”

D' Fonteyn knikte met een zekere gewichtigheid; en terwijl Tesfelfchade, die tusfchen de jongste der aanwezige Heeren zat, namelijk den bleeken 33-jarige en den bruin-gebloosden Crombalch, met deze een ftil gesprek aanknoopte over de juist ruchtbaar geworden verloving van een zoon des Doctors, medicus gelijk hij, - hield Hooft niet op met een lichte tint van ironie zijne drie dochters, die Belietgen, Trijntgen en Marijtggen heetten, als de Drie Gratiën aan te duiden.

„Ik verneem, dat deze uw zoon Nicolaes²²⁾ ook alweêr niet kwalijk gepaard zal zijn,” zeide Jufv. Buyl, voor Hooft heen.

„Waarlijk niet,” zeide de Drost: „Met eene van het tweetal uit het Huis van Jan Hendriksen Loen-Boelens...”

— „'t Is een voegzame alliantie,” zeide D' Fonteyn, terwijl hij, op een ftalen vork, met blanke handen en een blank tafelmes een ftuk van een kapoen uit den heerlijken „olli-podrigo” anatomizeerde, dien men had voorgezet, „maar,” voegde hij er bij, en trok de zwarte wenkbrauwen naar boven, „Mijn Heere den Drost is wel bekend, dat het Huis van Fonteyn-Holland, met zijn rooden Wapenleeuw, niet verlegen hoeft te wezen tegenover de Boelensen...”

— „Te minder,” zeide Hooft, terwijl hij Van Buyl, die fchuins over hem zat, en tot dus verre meer had gegeten dan gepraat, een oogjen gaf, „te minder, om dat ieder-een er præcies niet den leeuw van den graaflijken stamvader Floris den V^e in behoefte te begroeten; maar veel-er het blazoen van zijne vriendin Catharina van Teylingen, de fchoonste vrouw van haar Eeuw.”

Dit fcheen den Doctor maar half naar den zin. Hij zoû zich misfchien voor zijn graaflijken oudgrootvader, dien Hooft in zijn treurfpel *Geeraerd van Velsen* tamelijk ongunstig had afgefchilderd, niet hebben doodgevochten; maar de prætenfie der familie was toch meer op den rang des Koningszons, dan op de fchoonheid zijner minnares gebazeerd. Bovendien de Doctor was monarchaal geftemd en voerde den titel van lijfarts van Prins Maurits²³⁾. Tesfeltjen kwam een afleiding geven: „Zoo, Doctor,” zeide zij ondeugend, „was uw oudgrootmoeder zulk een mooye vrouw?” De Doctor waagde infgelijks een glimlach en een fcherts er bij: „Al zeer fchoon moet ze geweest zijn,” zeide hij, „daar de eerwaarde en deftige kloosterbroeder Wilhelmus Procurator haar pulcherrima *Domina* noemt.... Mijn Heer de Drost mag ook wel voorzichtig zijn, met zijn hekeling van Grave Floris: pas maar op, dat hij te Muyden niet nog eens bij u komt fpoken...”

Mevrouw Hooft, die naast den ouden Heer Roemer zat, riep van de overzijde der tafel, met haar welluidende hooge ftem: „Praat er niet

ván, Doctor! daar wordt genoeg van verteld, onder de bojen."

— „Arme meiden," zeide Tesfeltjen, die Mev. Hoofts overbuur was... „dat zij 't moeten misgelden, als Mijnheer de Drost de disgratie van zijn treurpelpersonagies belooft."

Onder deze en dergelijke famenspraken werd het avondeten, dat, door twee geofende dienstmaagden van de tafel genomen en rondgepraëzenteerd werd, allengs verorberd. Aan een dresfoor in een hoek der kamer was de handigste voorfnijder bezig, dien men ooit aan het werk had gezien: hij was een kleurling, en kamerdienaar van Reael, die hem den zusters voor dit feestjen had afgeftaan. Ook op het koelen en fchenken der verfchillende wijnen, het pafelijk vullen van den omganger of groote feestbokaal, waar de voorname gezondheden meê gedronken werden, verftond hij zich uitmuntend.

Bij het nagerecht zeide Anna zacht iets tot haren vader, die daarop het knechtjen van Reael in last gaf den feestbeker op zilveren voet te vullen en dien aan den H' Hooft te brengen: „Heer Drost," zeide de grijsaart, „mag ik Uw Liefde wel vragen de gezondheid in te ftellen van den Generaal, onzen hoogen en waarden gast?"

Hooft liet niet na oogenblikkelijk aan dezen last te voldoen. De groot en de wensch, die hij Reael te-gemoet-voerde, gloeiden en fchitterden van de gevoelens, die wij weten, dat hij en de aanwezigen voor hem koesterden. Toen hij echter eenige toefpeling maakte op het miskennen zijner den lande bewezen diensten door de Hooge Overheid, en de voorzigtige Drost zelfs een pijltjen op Prins Maurits affchoot, zich den titel van D' Fonteyn niet herinnerende, betrok het gelaat van dezen zichtbaar: terwijl in tegendeel een glans van voldoening over het aangezigt kwam van Tesfelfchades bleeken buurman.

Maar hoe werd deze fpanning niet nog vermeerderd, toen plotselijk de deur die naar de zijkamer leidde, zich opende, en de man van wien men ftraks gefproken had, de fcherpe Samuël Coster, met zijn fnaaksche tronie, meesmuilend tusschen hoed en mantel, een oogenblik acces vroeg voor een paar ongenoode gasten.

Hij werd op den voet gevolgd door een drietal zonderling toegetakelde Kamerfpelers, die een dialoog of zinnebeeldige voorftelling begonnen over het feit van den dag, den te-rug-keer van Reael en zijne ontvangst in den Haag. Het was een famenspraak van de allegorische personagies *Juychent Nederlant*, *Danckrijck Ooft-Inje* en *Tirannye van Eyghenbaet*. Door het laatste personagie werd, niet onduidelijk, voor een goed gedeelte de Prins gecharakterizeerd. Nu en dan mengde D' Coster, die de geheele zaak ontworpen, „gerolleert" en „gepersoneert" had, zich in het gefprek, naar de methode, die wij de poppekastvrouwen voor eenige jaren nog volgen zagen, als zij het woord namen in de alleenfpraken of uitvallen van Jan Klaeszen.

Met uitzondering van Jufvrouw Buyl, die door Coster in het

geheim was genomen en die zoo veel beteekenis niet hechte aan de politieke denkwijze van haars vaders lijfarts, tevens huisdoctor bij de familie Hooft, zat het gezelschap, bij verschillende tirades in het zinnespel, nog al op heete kolen. De personagies kweten zich uitmuntend van haar taak. Het *Juychent Nederlandt* bracht onder anderen een weegschaal voor den dag, waarin zij een hoorn van overvloed uitstortte, wier inhoud, uit kunstig vervaardigde vruchten, eikenloof, en specerijen bestaande, opschriften droeg als „Goede Daden vanden grijfen Patriot”, „Goede Woorden van het Delfsch orakel”, „Goede Geuren vande aengesfogen Lelye”: het eerste sloeg op Barnevelt, het tweede op De Groot, het derde op Reael, wiens wapen een Lelie was, geplaatst tusschen twee slisfende slangen. Het *Danckrijck Oost-Inje* wierp in de zelfde schaal een gebeeldhouwd vlamvend hart, om de stemming der Kolonisten voor Reael aan te duiden, en de schaal ging sterk naar onder: maar *Tiranny van Eyghenbaet* wierp haastig in de andere schaal een bundel papieren met het opschrift „Valfche loopmaren” en „Onghe-rechte vonnissen”, en toen de schaal nog niet doortloeg trok *Tirannye van Eyghenbaet* een zwaard en drukte met kracht de schaal naar onder. Vele gasten konden nu hunne toejuiching niet weêrhouden. Vele oogen richtten zich naar Tesfelfchades bleeken buurman; deze — ’t was Vondel zelf — rees op, ontblootte zich het edele voorhoofd, en reciteerde met bewogen stem zijne beroemde strofen op de dood van Oldenbarnevelt*:

„Had hy Hollant dan gedragen
 Onder ’t hart,
 Tot sijn af-geleefde dagen
 Met veel smart, —
 Om ’t meynedigh swaert te laven
 Met sijn bloet
 En te melten kray en raven
 Op sijn goet?

Maer waeróm den hals gekorven?
 Want sijn bloet
 Was in d’aders sehier verstorven:
 In sijn goet
 Vondt men noyt de Pistoletten
 Van ’t verraet, —
 Uytgestroyt om scharp te wetten
 ’s Vollecx haet.

Gierigheyd en wreetheyt beyde,
 Die het swaert
 Grimmigh ruckten uyt der seheyde,
 Nu bedaert

* V. L., II, bl. 318.

Suchten: 'Wat kan ons vernoegen
Goet en bloet?
Och, hoe knaegt een eeuwigh wroegen
Ons gemoet!

Weeft te vreen, haelt Predikanten
Weft en Ooft:
Gaet en foeckt bij Dortfche fanten
Heyl en trooft;
't Is vergeefs; de Heer kooft kloppen
Met fijn Woort.
Niemant kan de wellen stoppen
Van die Moort.

Spiegelt, spiegelt u dan echter,
Wie ghy zijt:
Vreest den worm, die defen Rechter
't Hart af-bijt.
Schent' uw' handen aen geen Vaders,
Dol van haet.
Scheldt geen Vromen voor verraders
Van den ftaet."

't Handgeklap van D' Coster en zijn gezellen, het opftaan der gasten, om, op Costers voorbeeld, met Reael te gaan klinken en drinken, redd'e den toestand en ftelde de door zulke tegen-princelijke demonstratie cenigszius benepen gemoederen gerust.

Reael, die in zijn hart de gantsche vertooning en de edele ftrofen van Vondel zeer had toegejuicht, te meer daar, voor nog geen 14 dagen geleden, bij zijn vriend Rem Egbertsen Bisfchop, den trouwen medeftander van zijn zwager Arminius, het fchrijfvertrek was opengebrouken, en Rem Egbertsen was ingedaagd voor 't Gerecht*, nam toen het woord, en zeide: „Vrienden, dank, uit heeler harte! voor de goede opinie, die gij van mij hebt; voor de eer die ge mij aandoet; voor de vriendschap die gij mij betoont; en dat wel in een tijd, waarin het niet altoos even raadzaam is met de gevoelens, ook die men ter goeder trouw aankleeft, voor den dag te komen. Ik dank u hartelijk. Maar nu hebben wij nog een anderen plicht te vervullen. Wij mogen ons verheugen in ons gezellig famenzijn, bij het genot van eene goede gezondheid. Laten wij daar het Opperwezen voor danken: want, zoo als onze hooggeëerde dischgenoot D' Fonteyn in zijn zegel fchreef: *Fons vita Christus*; maar laten we óok huldigen en bedanken die mannen, die door de beoefening en voorschrijving van de geneeskrachtige kruiden meëwerken met den Oppersten Gezondmaker. We hebben er hier

* Wagenaar, Amst. I, bl. 476.

twee, die wij tot onze geachte vrienden mogen rekenen: het is Dr Coster en Dr Fonteyn: die, beide, niet alleen den zoon, Æsculapius, maar ook, zoo als het hoort, den vader, Apollo, den God der dichtkunst huldigen.

„Daar is, Heer Coster, nog een bizondere reden, waarom we hier uw kollega Dr Fonteyn gedenken willen: het is van daag 's mans verjaardag, en dat geeft mij stof te wenschen, dat hij nog lang, in kracht en gezondheid, zich moog blijven wijden aan zijn weldadig kunstvak, de kwalen van de menschheid verlichten, een troostende Engel aan menig ziekbed zijn, en een welkome gast aan den vrolijken disch van Bestevaer Roemer Vischer.”

Toen Reael deze woorden had uitgesproken, haalden de meeste gasten iets voor den dag, waar zij Dr Fonteyn meê beschonken: Anna en Tesfelfchade eenig speldewerk, voor kraag en lubben; en terwijl Vondel een rol te voorschijn bracht, vervolgde Hooft den feestdrank van Reael in deze bewoordingen:

„Lief is het mij onzen waarden Dr Fonteyn een bericht te kunnen verspreken, dat in dézen kring wel mag worden overgebracht: Het is zoo goed als zeker, dat de Vroedschap dezer stad, in eene harer eerstvolgende zittingen, Dr Johan Fonteyn zal benoemen tot Voorlezer in de Ontleedkunst aan hare Doorluchtige Schole, — eene vereeringe, die ik hoop, dat hem (even als ons-allen) wellekom zal wezen.”²¹⁾

Een daverend handgeklap volgde op deze woorden. Toen de kalnte zich weêr een weinig hersteld had, vroeg Vondel verlof een woord te spreken:

„Na de opdracht van zulke degelijke en deugdelijke gaven zal wat ik aanbreng niet veel beteekenen. Ik heb hier een goed exemplaar van de platen van Sadeler, de Vaders, Profeeten en Helden des Ouden Verbonds, die gij, Heer Doctor, ook van wege de schoone teekening van stand en ledematen, met genoeg pleegt te zien. Berijmde uitleggingen zijn daar door mij op geschreven, en ik vraag verlof onder den naam van *Helden Godts* deze schare aan u toe te eigenen. Zijn die vrome mannen de stichters van het zedelijk welvaren der Israëlieten geweest, gij behoort tot de kloeke en verstandige Genezers, die door heilzame artsenijen de belemmerende kwalen des lichaams met goeden uitflag bestrijdt, gij, die deze loffelike Stad, naar wij gehoord hebben, nog tot eene ruimer vloeyende Fonteyn van nuttige kennis gaat strekken, gij, die ook de dichtkunst sonwijlen met een lieflijk gemoed omhelst, en van wien het verste nageslacht zal zeggen, wat de hoog dravende Heer Torquato Tasfo, in het elfde gezang van zijn *Gierusalemme liberata*, van den ouden Erotimus zegt:

„De schrandere Fonteyn, van Rijn tot Amstelvliet
Zich tot 's gequetsten troost met vlijt gebruycken liet:

Die van het heylzaem nat, van planten, en van kruyden
't Gebruyk verftond, en wift elcx krachten te beduyden,
En had de gunften noch der Mufen op zijn zy':...." *

Vondel wilde hier nog een paar woorden aan toevoegen; Fonteyn was weêr geheel in goede ftemming gebracht, de gasten waren alle tevrede, toen plotsling de 75-jarige Roemer Visfcher een vreemd geluid hooren deed, akelig met de oogen begon te rollen, zich op zijn stoel heen en weder bewoog, en bewusteloos ter zijde viel. Mevrouw Hooft onderving hem, de dochters waren hevig verfehrikt, maar terftond bij de hand om hulp te bieden, en het oogenblik was eerder daar dan iemand verwacht had, waarin Dr Fonteyn proeven van zijne medische bedrevenheid zoû af te leggen hebben. Men droeg den grijsaart in de zijkamer; een kernisbed werd gefpreid, eene lating werd toegediend, de doktoren brachten den zieke weder bij, maar éen van hen deelde den vrienden, die in de binnenkamer nog ftill bij elkander zaten, mede, dat zich het toeval gemaklijk weêr herhalen kon, dat rust een vereischte was, en dus allen, die niet van dienst konden zijn, in bedanking werd gegeven zich zachtkens te verwijderen.

Dien zelfden 11ⁿ Febr., dagteekening van Vondels hulde aan Dr Fonteyn, is Roemer Visfcher overleden.

IV.

EEN BEKEERLING.

Wij bevinden ons, drie weken later, op nieuw in de zijkamer van het huis op de Geldersche Kade. Het is, sedert de vader er uit gedragen werd, als levenloos. Nu vooral gevoelen de zusters, Anna en Tesfelfchade, hoe veel zij misfen, daar zij geen broeder hebben. Toch is Anna nu al 36 jaar, en naar geest en lichaam eene matrone, onder wier vleugelen Tesfelfchade, die, met haar naïeviteit veel jonger sehijnt dan 25, veilig fchuilen kan.

De beide zusters zijn in een ftatig rouwgewaad gekleed, en hare droefheid bij 's vaders dood heeft een matten fluyer over beider blos geworpen. Het is vier uur in den namiddag. Beiden zijn met eenig handwerk bezig. Er is bijna geen dag voorbijgegaan, dat Hooft niet naar haar is komen omzien. Ook hare geloofsgenoten, de latijnsche dichter Cornelis Gijsbertsz. Plemp en zijn vrouw Geertgen Dobbes, de Advo-

* V. L., II, bl. 15.

kaat-literator Jan Vechters, voor Schepensbank meer bekend als Mr Johannes Victorinus (met zijne zusters wonend in de Calvertraet in den *Gelderſchen Ryer*)*, zijn ze bij herbaling komen bezoeken.

In dit oogenblik echter bevinden zij zich in ander gezelfchap.

Zij zijn in gefprek met een 40-jarig man, wiens zwarte met donker bont voorziene toga en fmalle witte halsboord wel noodig waren om ons van de verkeerde meening te-rug te brengen, dat wij, in dat moedig voorkomen, die doordringende oogen, die arendsneus, die ſnorren, dien puntbaard, en een ſchedelvorm, als men gewoon is den Hertog van Alva toe te ſchrijven, iets anders dan een krijgsman te zoeken hadden. Nochtans zoû zijn fijn gebeente en iets teêrs in zijne kleur, een gevolg van veel koortslijden, hem voor het ſtaatsleger minder gefchikt gemaakt hebben. Hij ſtreed echter wel, en veel, en krachtig; maar op een ander gebied: hij is de Priester en Edelman Joan Stalpaert van der Wiele, die, van gepromoveerd advokaat, dienaar in den geestelijken wijngaard des Heeren en Theologiae Doctor is geworden, en thands ſints eenige jaren de ſtad Delft tot werkplaats heeft, met den titel van Deken over de Delvenaars en Rotterdammers. Hij is zeer gezien bij de familie Viſcher, en Anna draagt hem eene bijzondere vereering toe.

Bij vroegere gelegenheden heb ik over zijne geleerdheid en bedrevenheid in de kontrovers, over zijn vernuft en dichterlijk talent uitvoerig gehandeld. In blijder dagen zal ook zijne zanggave recht welkom in het Huis van Roemer geweest zijn, en men mag onderſtellen, dat vele liederen uit de honderden, die hij gefchreven heeft, door Anna en Teſſelfchade zullen gezongen zijn. Hij komt thands de zusters troosten, bij den zwaren flag, die haar getroffen heeft, en twee regels pas had hij haar opgezegd uit zijn nog onuitgegeven dichtwerk *'t Hemelrijck*,

„Daer quetft geen Maen by nacht, daer brandt geen Son by daeg,” §

toen Anna hem in de rede viel, en zeide: „Daar treedt juist Vondel de floep op.... wij hebben Mijn Heer van zijne neiging voor de Roomſche Kerk onlangs gefproken, niet waar?”

Heer Stalpaert zag naar buiten en zeide: „Wat ziet hij er droefgeestig uit. Is hij niet gelukkig?”

— „Hij heeft niet veel gezondheid,” zeide Teſſelfchade, „en de verwarringen in zijne gemeente trekt hij zich zeer aan...”

— „Hij moest eens een reis naar Rome doen,” zeide Stalpaert, „voor zoo'n dichter zoû dat....” Met-een ging de deur der zijkamer open, en Vondel trad blootshoofds van achter het zware gordijn te voorſchijn, waar een gedeelte der kamer meê was afgeſcheiden.

* Begr.-b. N. K. 27 Okt. 1594.

§ Van Vloten, Het Leven enz. v. Joh. St. v. d. Wiele, bl. 9.

„Vergeving, Mejufvrouwen,” zeide hij, „Claesgen zendt mij zoo maar naar binnen...”

— „Gij zijt ons hartelijk welkom,” antwoordde Anna, „en kunnen u bij deze gelegenheid aan een onzer beste vrienden voorstellen, die u nog nooit persoonlijk ontmoet had.

„Mijn Heer de Deken, dit is onze poëet Vondel, die, zoo als Uw Eerw. wel weet, treurdichten schrijft en uitgeeft; die met Tesfel Tasfo leest...”

— „En die, wat erger is,” zegt Tesfelfchade, „heel erg in 't geheim rijmtjens dicht, daar de rechters van Barnevelt en de prædikan-ten van zitten te trillen op hun stoelen... Maar laat ik u eerst inlichten.... Dit is Pastoor Stalpaert, Vondel!...”

— „O, de eerwaardige en lieflijke dichter van St Agnes:

„Men hoort het uyt sijn mont, men fietet aen sijn handt...”

— „Mijn Heer zinfpeelt op de stemming van 's Gouverneuren zoon van Rome,” zegt Stalpaert; „ik ben blij, dat mijne vaerzen, die de zusters u getoond zullen hebben, — want er is nog niets van mij gedrukt dan eenige vliegende liedtjens, — u eenigszins voldaan hebben.”

Het gezelschap nam plaats.

„En gij leest dus Italiaansch?” vroeg de Priester: „hebt ge Italië nooit bezocht?”

— „Neen,” zeide Vondel: „mijn jonger broeder, aan wien 't dan ook beter besteed is, studeert, en zal reizen; hij gaat mij ver te boven *: God geve hem gezondheid!”

— „Ik heb een *sonetto* van hem gelezen voor uw juist verschenen treurpèl van Hierusalem verwoest.... 't Is een treffend tooneel van den ondergang der Heilige Stad, dat ge daar hebt opgehangen.... Uw zin schijnt veel op godsdienstige stoffen te vallen...”

— „Wát hebben wij dan dat!” zeide Vondel; „maar, even als Juffer Tesfelfchaat daar aanmerkte: ik maak ook wel eens ondeugende liedtjens, en dat er mijn naam niet onder komt — zij weet óók wel, 't is aan mij niet te wijten.”

— „Met voorzichtigheid wint men het meest,” zeide Stalpaert.

„En hoe vaart ge nu?” vroeg Vondel aan de zusters.

Anna sloeg de oogen ten Hemel, trok de schouders een weinig op, en zeide: „Vrij wel! — de vrienden zijn zoo lief voor ons...”

Tesfelfchade bleef met neêrgeflagene oogen haar speldewerk voortzetten. Roemer Vischer, offchoon meest verzorgd door Anna, had een bizonder zwak voor zijne jongste dochter, spoorde haar steeds aan tot kunst oefening (hoewel hij in vroeger tijd geene vrouw kon dulden, die iets anders deed dan de zaken der huishouding †), en was altijd de eer-

* Brandt, *Leven* bl. 26.

†) *Sinnepoppen*, Uitg. 1614, bl. 123.

ste, wien zij hare dicht-, schilder- en glasgraveerproeven voorleide.

„Wij hebben,” ging Anna voort, „niet alleen, zoo als gij gehoord hebt, aan Vader, naar ons Kerkgebruik, de Sacramenten der stervenden nog kunnen doen geven; maar het heeft ons, ook na de begrafenis, die wij zoo lang mogelijk hadden uitgesteld, aan geen toespraak ontbroken. 't Is reeds het tweede bezoek, dat, hier, de Deken van Delft ons brengt; de Heeren Hooft en Reael zijn ook al, bij herhaling, gekomen, en hebben ons zelfs verlof gevraagd het wekelijksch studie-avondtjen hier te laten doorgaan, waaromtrent we bij Vaders leven afspraak hadden gemaakt. Wij hopen, dat gij, Vondel, dan ook uw woord zult houden.”

— „Zeker,” zeide Tesfelfchade, met zoeten ernst, „daar rekenen wij op.”

Toen zij aldus in gesprek waren, bracht Claesgen, de dienstmaagd, een onverzegelden brief binnen. Hij was afgegeven door den Heer Hooftzelve, die zijn leedwezen betuigde niet te kunnen binnengaan. Hij was gericht „Aen den Heere Droft Hooft ende de Ioffrouwen Anna ende Tefselfchade Viffcher.”

Anna las het adres: „O, van den Heer Huygens,” zeide zij... Wij waren ook al verwonderd, dat we, na Vaders dood, nog niets van hem gehoord hadden,” en zij sloeg een oog in den brief, die een vaers bevatte. „Mischien wil vriend Vondel ons het stuk wel eens voorlezen,” zeide Tesfelfchade.

„Heel gaarne,” zeide de dichter en hij begon het bekende stuk:

„De *Viffcher*, die men *roemt* dat nemmer schier en miste,
Die uyt den *Poppen-fin* de *Sinne poppen* vifte,
De Roemer daer Natuer haer' schatten in verfhonck,
Daer al dat mondigh was ziel-wateren uyt dronck,
Was eindelijk gevelt, en die Orak'len fwegen,

.
Wijs' Anna fagh bedroeft, schoon' Tefsel stond verbaeft;
„Ah!” teide d'een „dus vroegh!” en d'ander: „ach! dus haeft!
Dus jongh en vaderloos!” *

en verder de klacht van Tesfelfchaâ over de dood van den grijsaart, dien zijne dochters voorzeker wel hartlijk beminden, maar aan wien toch eigenlijk geen orakel verloren werd. Voords voert Huygens Hooft op, die de dochters komt troosten, en zich aanbiedt tot plaatsvervanger van den vader. Huygens vergat zeker, dat Hooft maar 3 jaar ouder was dan Anna en, in hun groene jeugd, haar dan ook zeer ondubbelzinnig het hof had gemaakt²⁵⁾; maar Huygens was van een zeer jaloersche natuur; hem was reeds in dit tijdperk de vriendschap, die Hooft op rijper leeftijd voor Tesfelfchade had opgevat, even onaangenaam als de edele ge-

* Koven-bl., 1658, bl. 213.

negenheidsband die later tusfchen haar en Vondel geknoopt en bekend werd. Van daar, dat hij Hooft de onvoegzame woorden in den mond legt:

„De Vader die ghy mift belet ick u te derven;”

met raad en daad, met wetenfchap en vaerzen zoû Hooft de zusters bijftaan:

„’t Was te gewilden waer om langer aen te prijfen,”

zegt Huygens;

„Der Maeghden bly gelaet begonde te verrijfen;
De droeve wolck verdween, de Sonne fcheen, verheught;
Strack fchreid’ er tvvee van rouvv, ftrack loegh’ er dry van vreugd.”

En verder,

„O meer als echte knoop geluckelick gebonden!
O dryhoeck van de Deughd, van boven af gefonden!
Volmaeckfte Zielen-band van all’ die Holland fiet!”

Zoû men niet zeggen, dat Huygens, door zijne overdrijving, de zusters van de Drostelijke vriendfchap afkeerig woû maken?

„Gefegent Sufter-paer, der Amftel-Nymphen eer,
Verarmt den Hemel u, of fegent hy u meer?
Neen, hy ontoudert u, maer wil u niet ontrieven:
Dus moet ghy t’ eener tijd verliefen en verlieven;
Dus geeft Hy nemende (dat ’s Hemellijk gerooft)
Hier foo yerwaarden kop, daer foo vermaerden *Hooft!*”

Men ziet, ál woordfpeelingen naar den geest van de tijd. De geest van de tijd ftaat echter niet fchuldig aan de koelheid en onvoegzaamheid van dit rouwbeklag. Het fcheen, dat er ook door het gezelfchap min of meer aldus over gedacht werd. Heer Stalpaert zeide iets tot lof van het karakter en de talenten van den Drost; Anna ftond op en verontfchuldigde zich wegens de noodzakelijkheid, waarin zij verkeerde, eenigen huislijken arbeid te gaan verrichten.

Tesfelfchade vroeg aan Stalpaert: „Mijn Heer, Uw Eerw. is zo lang in Rome geweest, zoudt ge niet eens een oog willen flaan in de vertaling van den Tuskaanschen Tasfo, waarmee onze vriend Vondel en ik ons bezighouden?”

— „Waarmeê de Jufvrouw zich bezighoudt,” zeide Vondel, „maar waar ik mij gelukkig voel hier of daar iets aan toe te mogen brengen.”

Uit een lesfenaartjen, dat naast den hoogen fchoorftien ftond, kreeg

Tesfelfchade een quarto-deel, inhoudend, met een groote letter op geel papier, Tasfoos waereldberoemd heldendicht *Jerusalem, verlost*. Zij kreeg daarbij een pak folio schrijfbladen, bevattend het afgewerkt gedeelte der vertaling.

Stalpaert nam het gedrukte boek in handen, en vroeg, hoe ver men reeds gekomen was.

„Wij zijn eigenlijk aan twee kanten te-gelijk begonnen,” zeide Tesfelfchaâ. Het geeft meer moed, als men niet voortdurend zoo heel ver van Jerusalem verwijderd blijft. Wij hebben den Eersten en den Elfden *Canto* te-gelijk onder handen genomen.”

De geleerde Priester floeg het begin op van den Elfden Zang, las het Italjaansch en verzocht Tesfelfchade hem het Hollandsch te doen hooren.

Zij begon:

1.

„Der Christnen Veltheer wendt zijn stadighe ghedachten
 Ten aenval op de stadt, waerom men leed en streeft;
 Hy schaert sijn krijgsgeweer, sijn stormtuyghs ruwe machten,
 Nu Peter d' Heremijt hem stil ter syde treet;
 Met ernst' en statichheit sal hy sijn reën ontvouwen;
 Hy spreekt, sehoon in 't gheheym, hem strengh en krachtigh aen:
 „Ghy stelt op stael en steen, o Veltheer, uw vertrouwen:
 „Maer niet met de aerdsche kracht vanght men dees worstling aen.

2.

„Des Hemels sy 't begin; roept in, eer gy gaet strijden,
 „By openlijk ghebedt uw hoogsten Toeverlaet; —
 „Der Englen legerchaer; de Hemel schaffe u blijden
 „En rammen, die de wal der stede niet weêrstaet.
 „Uw heylge Priesterschap, in rijke pleegghewaden,
 „Heft' vromen kerk-zang aen en stell' sich in 't ghelidt.
 „Van u, roemruchtigh held, ghelieft om groote daden,
 „Leer' 't volk wat vroomheyd sy; en acht' gheen goedt als dit!”

3.

So sprack de klyfenaer, de strenge en vrome Peter;
 Rechtshapen Godefroy omhelst sijn wyfen raet:
 „Verkoren Dienaer van een Heer, dien 'k om geen beter
 „(Wat volck heeft grooter Goôn?) verwissel noch verlaet,
 „'K sal aentfoudts by elckaer de Legerhoofden nooden.
 „Ghy, foeckt de herders op van 't goedt en volghaem volck;
 „Wel-hem en Ademaer veritrecken haer gheboden,
 „Opdat Gods luyfter schijn' door 's outers wierookwolck!”

— „Het komt mij zeer geslaagd voor,” zeide de Deken: „gij hebt er

hier en daar, om de langere vaerzen te vullen, gelukkige gedachten tusschen gebracht: bij voorbeeld het Davidische „Wat volk heeft grooter Goôn!” Hoe hebt ge de hemelsche bondgenoten verder aangeduid? Beginnen wij met

„Venia poscia il Buglion, pur come è l'uso
Di capitan, senza compagno allato...”

— „Lees gij nu eens, Vondel,” zegt Tesfelfchade, en Vondel valt in:

6.

„Bouillon treedt voor, alleen, als de eerste van die allen.
Der legerhoofden sleep volgt, twee aen twee gepaerd:
Gereghelt volghen dan de vele duyzent-tallen,
En keeren 't wapentuygh in needrigheyt ter aerd.
Eén geeft vereent het volk, dat met bedaarde schreden
Zich naer d'Olijffbergh richt; geen wijckt 'er uyt den rangh:
Geen trom, noch wilde tromp beheericht het voorwaerts-treden:
Men hoort slechts één gebedt, een oodmoedts-smeeck-ghesangh:

7.

„U Schepper! U o Zoon, ghelijck aen uwen Vader!
U, die uit beider Liefd' ontspruyt voor allen tijdt!
En U, die Moeder sijt van Godt en mensch te gader!
Roept hunne roepstem aen, dat ghy hun gunstigh sijt!
Aertsenglen, U, en wie de stralende esquadronnen
Des Hemels aenvoer' in driedubb'le gulden spher!
Oock U, wiens forsche handt de stroom quam afgheronnen
Die 't Heiligh Voorhoofd wiesch van aller menschheyt Heer!

8.

„Oock U aen-roepen sy, die Rotssteen wierdt en grondt-slagh
Van 't Huys, dat aen de Hel den stercksten weerstandt bood,
Van waer uw Nasaet heericht en t'elken nieuwen bonds-dagh
De deuren van Ghenade en Afaets-gunst ontsloot;
Oock de andre boden, die Gods aenstaend' Rijk voorspelden,
De Doodt verkondigend', die 's menschen doot verwon;
En all' wier stroomen bloets uyt milden aedren welden,
Waer maer dit martel-schrift de waerheyt staven kon;

9.

„Dan U oock noch, wier veër de lesers uwer bcecken
Ten smallen Hemelwegh stoutmoedigh heeft gespoort;
En U, Vriendin van God, die Christus trouw ginght soecken,
En, in des werelts roes het beste deel verkoort:
De maeghden-schaer in 't endt, die in haer kuyfche cellen
Met heuren Godt-alleen ter hooge bruyloft gaen,

Of die met leeuwenmoedt de pijnen teghen-fnellen
En lijdend, ftervendt noch, het laeghft gheweldt weêrftaen.

„So finghende doorgolft het vrome volck de vlackte...”

Terwijl Vondel deze vaerzen voordroeg, was er eene bizondere uitdrukking in zijne ftem gekomen. Hij fcheen zich gelukkig te gevoelen in de geloofsgetuigenis, die in de vertaalde ftofren vervat was. De edele en fchrandere Stalpaert nam hem het blad uit de handen, en las op zijne beurt:

„Oock u aen-roepen zy, die Rots-fteen wierdt en grond-flagh
Van 't Huys, dat aen de Hell' den fterckften weerftand boodt,
Van waer uw Nae-faet heerfcht en t'elken nieuwen bondts-dagh
De deuren van Ghenade en Aflaets-gunft ontfloot.”

Terwijl de Priester langzaam en met nadruk deze vaerzen herhaalde, wierp hij twee maal een gevoeligen blik op Vondel. Ook Tefelfchade, die tegenover den dichter zat, fcheen getroffen; zij ftaarde, zonder het zelve fchier te weten; met hare groote zachte oogen hem eenige oogeblikken aan.

„Heeft Jufvrouw Tefelfchade deze vaerzen gefchreven?” vroeg Stalpaert. Tefelfchade wees op Vondel. De anders zoo ftoute dichter, die in zijne ziel de reuzenkracht voelde kiemen, welke hij cealang tegen het Calvinisme en de Mauritspartij in het veld zoude brengen, fpak geen woord, hij zag met de uitdrukking van den diepsten ernst vóór zich; daar rees hij op, tranen drongen naar zijne oogen: „Waar moet ik heen, Vader?” riep hij Stalpaert toe. Ook de Priester was opgeftaan: de handen der beide mannen grepen elkander vast: „Naar het gebed, mijn zoon!” was het antwoord. „Gij fteekt nog in vele bellommeringen. De verwarringen in het kuddeke der Waterlanders zelve, waartoe gij tot-dus-ver behoort, genieten nog een aandacht van u, die zij niet verdienen; ook op het breedere ftaatsgebied hebt ge den voet gezet. Maar God zal met al zijn genade tot u komen ter zijner tijd... Bid maar en vertrouw.”

— „Laat mij iets voor u mogen doen!” zeide Vondel.

„Ik zal het u vergen met al mijn hart,” was het antwoord. „Gij kent het gefchrift, dat ik onder-handen heb, ter eere van St Agnes, die lieve kinderlijke Heilige — zoo rein, zoo nederig en zoo moedig, wier feest wij, in de vorige maand, meer bizonder gevierd hebben, — zie, of gij een rijm luim kunt treffen, om deze zoo goede voorbidster een klein dichtoffer te brengen.”

Toen Vondel op het hartelijkst affcheid had genomen van zijne vriendin en van den Priester, zeide Tefelfchade met vurige belangftelling: „Zou Vondel nog eenmaal Katholiek worden?” Heer Stalpaert floeg een

blik ten Hemel. „Als Maria-Tesfelfchade alle dagen één Wees-gegroeten voor hem offert, zal God ons dien troost niet onthouden.”

Het was echter in de raadsbesluiten Gods bepaald, dat er nog ten minste 19 jaren verloopen zouden, na de uitgave van het vaers, dat hij op het voortel van den Deken gefchreven had, alvorens hij tot de H. Kerk te-rug-keerde.

Met eenige trekken uit dien zang * zal ik dit hoofdstuk besluiten;

„Dat Roem' der Heiligen gebeent'
Bewaert meer luiſters haer verleent
Als foo veel konineklijke graven
En tomben van Gekroonde ſlaven;

Naest andre, daerſe moed op draeght,
De grafſte van de kuifche Maegd
Agnes oit was de vreugd en 't wenſchen
Van yverende Christen menſchen:

Vermids dees groote martelaers .
Verftrekte Christus Kercke een kaers
En heldre fakkell door haer lijden,
Geheughelijck tot allen tijden.

Jeugd, ſchoonheid, Adel, munten uit
En bloejen in een ſelve ſpruit;
En als dees wort'len met malkander
Verwint Godvruchtigheid al d'ander;

Want door haer achtſe 't Salichſt meeft,
En heiligt Gode lijf en geeft,
Als, gants verruickt, de ſinnen vielen
Op Ieſus, Bruidegom der ſielen.

Vergeefs, vergeefs haer d'Ydelheid
Bekoren wil en ſtricken breid.
Vergeefs men tracht haer te verlocken.
Sy is te Hemels opgetrocken.”

Daarna verhaalt Vondel de lotgevallen der jeugdige Heilige: hoe Symphronius haar voor zijn zoon begeert; wat ſchande men haar aandoet, wat wonderen er plaats hebben en hoe de brandſtapel haar de dood niet geven kan.

* Getiteld: *Tot Lof vande kuifche en Godvruchtige Martelareſſe St. Agnes. In Vrouwelick cieraet van Sint Agnes verſmaedt. 's Hertogenb. 1622.*

„De Rechter, moê van 't lang vertrek
Des doods, verwijst haar teere nek.
Sy sterft eer danse smart kan voelen.
De siel vertrekt na hooger stoelen;

En langs een wit en fuiver pad
Gefwind fy reift na 's Heeren stad,
En fiet de maen beneen haer voeten
Als d'Englen vrolyck haer ontmoeten,

Die haer geleien onbefurgt
En weren hooch in 's Hemels burgt:
Daer fy bevrijt van ongelucken
Een dubbel-kroon haer [hoofd] laet drucken.

Heldin van adellijcken stam!
Die, als een kuifch en fuyver lam
Uw reynicheydt wout Gode fchenken,
Met vreugd wy, jaer op jaer, gedenken

Aen uwen strijd, hier uytgestreen,
Aen uw verwinning ongemeen.
Gy port ons aen om op te stijgen
En sulken Palmtak te verkrijgen.

Uw leerlijke gedachtenis
De Kerke een lieflijk wierook is.
Uw sterk geloof doet ons ervaren
Dat het niet leid in 't tal der jaren.

Ter dood gy stapte met meer moeds
Als Bruit oit nae haer bruilofts koets.
Het schreiter al, gy uitgefondert.
Den ouderdom uw jeugd verwondert.

Elk, bleek gedootverwt, met beklag
De roofen op uw wangen lag.
't Aenminnig uitsicht in het strijen
Uw vijand trof met medelijen.

Heer Jefus! geeftse kracht altijd,
Die u geheel sijn toegewijd.
Geeft dat fy op dit voorbeeld merken,
En wilt [hun] heilig opfet sterken.

En gy, die leeft by God verhoogt,
Hoe veel ghy met gebeen vermoogt,

Verwerfste segen en genade,
En komste met uw gunst te stade;

Maer hem by naem, die met dit dicht
Zijn duitfche wereld heeft geficht;
Opdat hem voor dit zoete fchrijve
Een eeuwig loon ten Hemel blijve!"

AANTEKENINGEN.

1. Bl. 3. Ernestus Brinck, een tijdgenoot van Roemer Vischer en „lidmaect des eersamen Gerichts“ te Harderwijk, plaatst het huis van den Amsterdammer aan de tegenw. Oude Schans „over de Monckelbaens-toren“. 't Is waar, dat tot den zelfden uitleg der stad ook deze kaai te betrekken is, — maar het is onbetwistbaar, dat „'t Huys van Roemer Vischer“ in 1602 stond, waar ik het plaats. Mijn geachten vriend Dr P. Scheltema dank ik de mededeeling uit het Groot Memoriaal N° 2, fol. 204: „dat den 22sten Feb. 1602 door de Rooimeesters der Stal, op last en in tegenwoordigheid van Burgemeesters en Schepenen, gemeten is de nieuwgemaakte wal van de Jan Roodenpoort noordwaarts naar de Nieuwe Haarlemmer-sluis. Daarbij komt voor op den Singel ten Noorden van de Korsjespoort: „'t Huys van Roemer Vischer, genaemt de Kreeft“. Melchior Fokkens zegt, dat de westzijde van den Singel wel de Londensche Kaai genoemd werd. (*Beschr.* bl. 77.) Dat Roemer Vischer eerst hier, en later op de Geldersche Kaai gewoond heeft, die in 1620 insgelijks den naam van Londen-cay, of Engelsche Kaai heeft gedragen (de Heer Ter Gouw heeft dit op een kaartjen in de Lat. uitg. van Pontanus aldus bevonden en mij heuschelijk meêgedeeft) schijnt ons dus te leeren, dat hij zaken met Engeland deed. Verg. Wagenaar, III, bl. 204. Indien, behalve deze twee huizen, nog moest aangenomen worden, dat Roemer Vischer ook tegenover de Montalbaarstoren had gewoond, zou men moeten aannemen, dat hij, op het zelfde oogenblik aan de West- en aan de Oostpunt van den amsterdamschen *Wasfenaar* „extra urbem“ een woonhuis gehad heeft. Trouwens Jhr F. A. Ridder van Rappard, die het belangrijk geschrift over Ernst Brinck bewerkt en, zonder metafoor, aan de nederlandsche letterkunde *cadeau* gemaakt heeft, merkt reeds op (bl. 30): „Dat Brinck van den Monckelbaarstoren (*sic*) spreekt, moet aan zijne mindere bekendheid te Amsterdam toegescreven worden“. Aan de goedheid van Jhr F. van Rappard, zoon van wijlen den geachten schrijver, dank ik het bezit en gebruik van dit belangrijk boekjen, waarin ook de bijzonderheid omtrent den naam van den hond verhaald wordt.

2. Bl. 4. Zie hierachter een schets van Goltzius' familiebetrekkingen, geput meest uit de bekende edoch verspreide berichten.

3 Bl. 5. De latere was reeds in aanbouw. Den 17^{en} Juni 1595 kwam men met Willem Geurtsen Fray, den 18^{en} met Gerret Duckxz van „*buyten de Haerlemmerpoort*“ om hen in de Nieuwe Kerk op den Dam te begraven. Den 9^{en} April van het zelfde jaar wisselde daarentegen Jacob Pietersz een plaatsjen in een graf ter zelfder Kerk reeds om, met zijn adres „*bij de NIEUWE Haerlemmer poort*“. Zie het Begr.-b.

4. Bl. 6. Dit volgt uit de inschrijving harer ondertrouw (3 Ap. 1614), die 1598 als het jaar, waarin zij naar Amsterdam kwam, vermeldt, terwijl de vader reeds sedert '96 in Amsterdam woont, zoo als opgegeven wordt bij de intekening van den dichter op het Puy-register (20 Nov. 1610). Kan dit verblijf van Saartjen te Keulen ook aanleiding tot een misverstand gegeven hebben, waarvoor Vondels tijdgenoten konden vertellen, dat zijne dochter Anna bij de grootouders te Keulen was opgevoed? Zie *Diet-sche Warande*, VI, bl. 68, 141, 257, en V. L., IV, bl. 3.

5. Bl. 6. In 't grafboek Oude Kerk vindt men, op 14 Jan. 1598 als begraven opgegeven: „een Kint onder den arm, van Jooff van Duyllant, beluit met de 3 gld. clock“. Dat het kind niet op de „*cleyne baer*“ gedragen werd en toch beluid, schijnt zijn leeftijd tuschen de 2 en 4 jaar te bepalen. De Joosten (en dan nog wel die kinderen kunnen laten beluiden) zijn zoo zeldzaam in onze registers, dat ik den tegenwoordige, welke,

in ieder geval, tot het beperkt parochiaal gebied der Oude Kerk behoorde, maar in de Warmoesstraat kazerne en Joost vanden Vondel Senior betitel.

6. Bl. 7. Dat de vader van Roemer Visfcher Pieter heette, blijkt uit een aant. in het Begr.-b. der O. kerk dd. 21 Juli 1590.

7. Bl. 8. De edelmoedige en smaakvolle kunstbefehermer, de Heer Jacob de Vos Jaesz. is in 't bezit van een portretten van Goltzius, dat algemeen gezegd wordt Vondel in zijn jeugd te verbeelden.

8. Bl. 9. In 1593 leefde o. a. „David van Corfeles”, David de Corcelles, wiens dochter Abigaël in Juni van dat jaar overleden is. Begr.-b. N. Kerk.

9. Bl. 9. Van Lennep, I, 42. Van Lennep en Ter Gouw (*Uithangteekens*, bl. 84) zien met te veel geringfchatting op dit „lakenkoopertje” neêr. De lakenbereiding en -handel was een der voornaamste takken van nijverheid; verschillende gilden waren aan de behartiging dier belangen gewijd. Op sommige plaatsen voerden zij tot blazoen (als of ze, gelijk het geflacht Godin, een erflijk fchenkersambt bekleedden) een gouden kop of beker, en lieten de fchaar aan de fnyders over. Ook behoorde de oude van Vaerlaer (Dr Van Vloten verdoopt hem, zonder blijkenden grond, in Vander Laer) tot de zeer deftige burgerij. Zijn zuster Elisabeth was met den Heer van Valckenburch getrouwd, vader en moeder van de fchatrijke Elisabeth van Valckenburch, die den 20^{en} Ap. 1605 hier te Amsterdam de vrouw werd van — Jacob Cats. Uit een tweede huwlijk van de Wed. van Valkenburch, geb. Van Vaerlaer, zijn die Marcus en Margriet de Vogelaer geboren, aan wie Constantin Huygens verwant was. Verg. Jorissen, I, 41.

10. Bl. 10. De registers der Vereenigde Doopsg. Gem. alh. klimmen niet hooger op dan 1612; maar het gebruik was, dat men de jonge lieden op 20-jarige leeftijd het Sakrament toediende. Mededeeling van Prof. de Hoop Scheffer.

11. Bl. 13. De betrekking van Anna tot Daniel Heinsius is maar zeer verwijderd en geheel personeel geweest. Zie over dezen geleerde *D. Warande*, VI, bl. 20.

12. Bl. 13. Men hoore J. Cats, en hoe deze over de *Simepoppen* fpreekt en alles wat Anna voor haren vader gedaan heeft:

„Anchises, lam en stram door veelheydt zijnder dagen,
Wiert op den kloekken hals van lijnen Soou gedragen:
Dies is den Troyfchen Helt, om lijn beleefden aert,
Van yder hoogh geacht, de Wereld deur vermaert.
Een Roomfche vrou behielt haer Vader in het leven,
Met in lijn ouden mondte haer teere borst te geven;
Dies maectt een yder een van hare daet gewagh,
Na foo veel hondert Iaer, noch heden op den dagh.
Twee daden (na my dunckt) die geene daet en wijeken.
Noch derf ick u met beyd' o Anna vergelijken.
Ghy draeght, niet voor een reys, u Vader hier of daer;
Ghy draeght den ouden man geheel het ronde jaer:
Ghy draeght met ganfcher kraecht uws Vaders swacke leden;
Ghy draeght, met zoet gedult, lijns geeftes swackigheden;
Ghy draeght, en ghy verdraeght al wat men dragen mach.
.....
Al geeftly mette borst u Vader niet te fuygen,
Ghy houdt lijn leven op: Wy zijn u des getuygen;
Wy weten, dat lijn lijf fou liggen fonder ziel,
Indien u heus onthael niet beyd' en onderhiel.
Sijn Ouders goedt te doen wert wel te recht geprefen,
Noch kan men nu en dan van fulcke dochters lefen.
Die haren vader draeght, is hier en daer noch een,
Maer, die haer Vaders boeck verbetert, ghy alleen.”

13. Bl. 14. Zie dit aangetoond in den *Gids*, 1871, bl. 282. Ten onrechte zegt Jac. van Lennep, dat Huygens door Hooft „in kennis geraakt was met de dochters van Roemer Visfcher” (II, 163), en troont Proi. Jorissen meê in dat fpoor. Hooft, uit een nog jong regentengeflacht gefproten, kon den omgang met de deftige burger familie Visfcher, waarbij de moeder tot een ouder Patriciaat dan hij-zelf behoorde, wel niet beneden zich rekenen. Al vroeg vinden wij dan ook bewijzen van zijn verkeer althands met Anna Visfcher, tot wier aanbidders hij behoorde. Ook Cats zegt, dat het haar aan deze niet ontbroken heeft; maar dat zij, (later althands) om 's vaders wil menig huwlijksvoorftel van de hand heeft geflagen. Het laat zich hooren, dat toen het met Hooft en Anna tot geen nadere verbintenis kwam, de aanftaande Drost zich wat te-rug-getrokken heeft, en dat hij eerst later — toen hij eenige jaren met Jufvrouw van Erp getrouwd was — in een verlevendigd verkeer met de familie Visfcher getreden is.

14. Bl. 14. Verg. Jorissen, *Constantin Huygens*, I, 43. Het zaakrijk boek is erniet te

Schets eener genealogie van HENRICK GOLTZIUS.

Tegenover blz. 39.

Hubert G.
geb. te Venlo, 30 Okt. 1526,
leerl. van Lambertas Lombardus,
drukt in 1576 te Brugge, † hier 34 M^t 1583.

Rugger Goltz, van Würzburg.

Silbrecht G.
beeldsnijder.

Elisabeth Verhulst Maria Vynex
X
Dochter

Adriaen Matham Jan G.
X glaszchilder te
Mühlbracht bij Venlo. Dochter

Margareta Jansdr X te Haarlem HENRICK GOLTZIUS,
leeft 1617. geb. te Mühlbracht, Febr. 1558.

Jacob Adriaensz M., [Julius G.?]
geb. te Haarlem, 15 Okt. 1571, is te Duisburg 1562; met Coornhert n. Haarlem 1579,
† 20 Jan. 1631, begr. 25 Jan. in St Bavo. naar Italië, Okt. 1590; te Rome 10 Jan. 1591; woont
8 Okt. 1604 in de Olyfiantsteeg, Veertraet te Haarlem *);
† alth. 29 Dec. 1616, begr. 2 Jan. 1617 in St Bavo.

X
Maria Poelenburch,

Jan Jacobsz. M.
† te Haarl. Juli 1648,
begr. 25 Juli.
Schilder.

Dirck Jacobsz. M.
geb. te Haarl. 1598.
† te Amst. 26 M^t 1676.

Maria M.
geb. 1645. X geb. 1646, Prokneurs,
X
Marg. Fuyck Cath. Jul. Seep.
X
M. Theodorus M. Johanna Clara M.

X

Adriaen Jacobsz. M.

woont 1646 * by 't hof' in 's Gravenh. in 't Wapen van Thiel,
6 Nov. X 1632 31 Okt. X 1638. 2 Dec. X 1642
(Cornelia van Duvnen. Leentgen Thiel,
Peters, geb. te Amst.

*) Zie Van der Willigen, fr. ed., bl. 248. Goltzius schijnt niet katholiek geweest te zijn; nochtans lieten de vrouw, met wie hij 37 jaar getrouwd was en haar zoon uit een eerste huwelijk, Jacob Adriaensz. Matham (welke laatste stelling katholiek was), hem een grafteeken oprichten, dat van zijn vele denngelen en hunne innige liefde getuigt.

gebruiken zonder aanwending der door mij in 't licht gefelde voorftellings-errata in den *Wachter*, 1871, bl. 354 en volgg.

15. Bl. 14. Wellicht ook hebben zij elkander het eerst op de bruiloft der Vogelaers ontmoet. Jorisfen, t. a. p. bl. 40.

16. Bl. 14. Een kind droeg hij naar het graf in de Oude Kerk den 21° Juli 1590, een ander den 27° Juni 1592. Zie Stadhuysregisters: Begr. - b. O. K.

17. Bl. 15. *Opdracht van De Helden Godts* aan Dr Johan Fonteyn, V. L., I, 15. Te onrechte heb ik dus (*Gids*, 1871, N° 2) onderfeld, dat Vondel alleen voor den vaersbouw Tefelfchade, bij de vertaling van *La Gierusalemme liberata* had bijgeftaan. Zie voorts mijne behandeling van dit onderwerp in de *Dietsche Warande*, X, n° 4.

18. Bl. 17. Verg. het vaers van Cats, hierboven, en 's mans portret bij Jac. Scheltema.

19. Bl. 18. Als *pièce justificative* voor deze fiktie zegt Jac. Scheltema, dat hij een briefje van Tefelfchade aan Hoof gefzien heeft, waarin zij hem, den 14° Ap. 1630, de dood van een dochtertjen bericht, dat Magdalena heette en dat ze zoo graag zou behouden hebben, om dat dit de naam harer moeder was, „die zij niet gekend had”. Volgende de openbare registers heette de moeder van Geertruyt en Tefelfchade ondertusfchen Aefjen en niet Leentgen. Het is waar, dat Roemer Visfcher in zijne erotische fneelichten ergends een zekere Magdaleen Jans alle voortreffelijkheden toefchrijft (*Brabb.* 1669, bl. 72, n° 48): maar op eene andere plaats valt hij „Machdalena” zeer af (Zij „wracht berouw van onbedachte minnen”, *Glen. Boerten*, 1612, bl. 38, n° 83) en nog op eene andere zegt hij, dat ze van lagen ftaat is (*Brabb.* 1669, bl. 80, n° 24). Indien nu deze Magdalenaas bij onzen rijmer identiek zijn, dan was dit laaste geene overdreven nederigheid van haren minnaar. Zij fchijnt namelijk een ftijfjertjen geweest te zijn. De naam van Magdalena kwam in de XVIe E. te Amsterdam tamelijk weinig voor; en men mag aannemen, dat de Magdalena Jansdochters wel zeer dun gezaaid zullen geweest zijn: het is dus niet veel gewaagd te onderftellen, dat het volgend bericht in het Begraafboek der N. Kerk de gewezene liefste van den „ronden Roemer” van nabij betreft: „Maddelen Jans D^r de ftifter is begraven den 7° Oct. 1594.” De rechtvaardigheid vondert echter dat ik mijne ontdekking van nog eene „Maddelena Jansd^r” hier niet te rug-houd. Deze werd in de N. Kerk begraven den 11° Sept. 1597. Zij kwam van „buyten 't Waterpoortgen”. Roemer fchijnt tamelijk lang met Maddelen verkeerd te hebben; want zij verwijt hem, dat hij al „half grijs” is. (*B.*, 1669, bl. 48, n° 61). Wellicht bedoelt hij zijn vrouw Aefjen in het vaers: „Eva bood my den appel van liefs begheeren” (1612, bl. 38).

20. Bl. 20. Ik gis althands, dat het volgend begraafbericht een oom van onzen Allart betreft. Den 31 Jan. 1594 werd „onder den arm” een kind ter Nieuwe Kerk naar 't graf gedragen van „Allert van balck inde climmende boeck”. Zie het Begraef-boeck.

21. Bl. 20. In het Register der kerkelijke Proclamatien, N° 14, leest men:

29 Maji 1609,

Comparenden als voren Claes van Buyl oud 24 jaren, wonende op 't Water, geafifteert mit Elbert Symonsz. Jonkheyn, zijn zwager ter eenre ende Trycken Roemers Visfchers d^r, oud 21 jaren, wonende op de Engelfe Kay, geafifteert mit Aefjen Jans, hare moeder, zijnde gehouden des vaders consent vóór de eerste proclamatie te doen blijken; ter andere zijde.

Claes van Buyl.

Truitgen Roemers.

S. Roemer Visfcher heeft an mij Secretaris zijn consent verclaert.

Mijn geachte vriend Dr P. Scheltema heeft, op mijn vermoeden af dat Geertruide niet katholiek was gebleven, de kerkregisters nagezien, en mij daarvan extrakt bezorgd.

22. Bl. 21. De gefchiedfchrijvers, met Wagenaar aan 't hoofd, maken Dr Nicolaes tot een broeder van Dr Johan: verkeerdelijk: hij was zijn zoon. De woordenboekfchrijvers fpringen zeer luchtig om met de familiebetrekkingen hunner beroemdheden. De hier bijgevoegde geflachtlijst ontken ik aan de MS-genealogiën der geflachten *Holland* en *Boelens* in mijne verzameling, en aan mijn ontwerp Teylingen-Brederode, *D. W.*, VIII, tegenov. bl. 54. Ik heb nu een bewijs gevonden, dat de genees- en heekkundigen Johan, Rembert, Barend en Nicolaes Fonteyn zich ooit La Fontaine hebben genoemd. Wel is er een doktor Isaac de la Fontaine geweest, kunst- en feestgenoot van Vondel in de Bruidsdagen van de „doorl. Ioffer” Maria van Bloek (*Zie Holl. Parvas*, 1660, bl. 553); maar ik heb geen plaats voor hem op mijne geflachtlijst.

23. Bl. 21. Van Lennep vergist zich (*Vondel*, II, bl. 3), met te zeggen, dat Nicolaes lijfarts van den Prins is geweest. Nicolaes was het van den Keurvorst-Aartsbisfchop van Keulen. MS-Geneal. onder mijne berusting.

24. Bl. 26. In den zoogen. Garmalendoelen, die thands tot Athenæum gebruikt wordt, hangt, op een bovenachtervertrek, een fchilderij van Nic. Elias, gefch. in 1625-26, voorftellende: Dr J. Fonteyn, wijzende op een fchedel en omringd (naar 't fchijnt) van

Alliantie van Dr CLAES HOLLAND-FONTEYN.

Dirck Boel, van Wormer,
Schepen v. Amst.

Dirck Boelens × Geertuyt,
Burgomr 1447—57 + 21 Juni 1459.

Henrick Loen | Maria Jan Bethan × Andrus Boelens, Ridder,
+ 29 Okt. 1525 | Burgmeester.

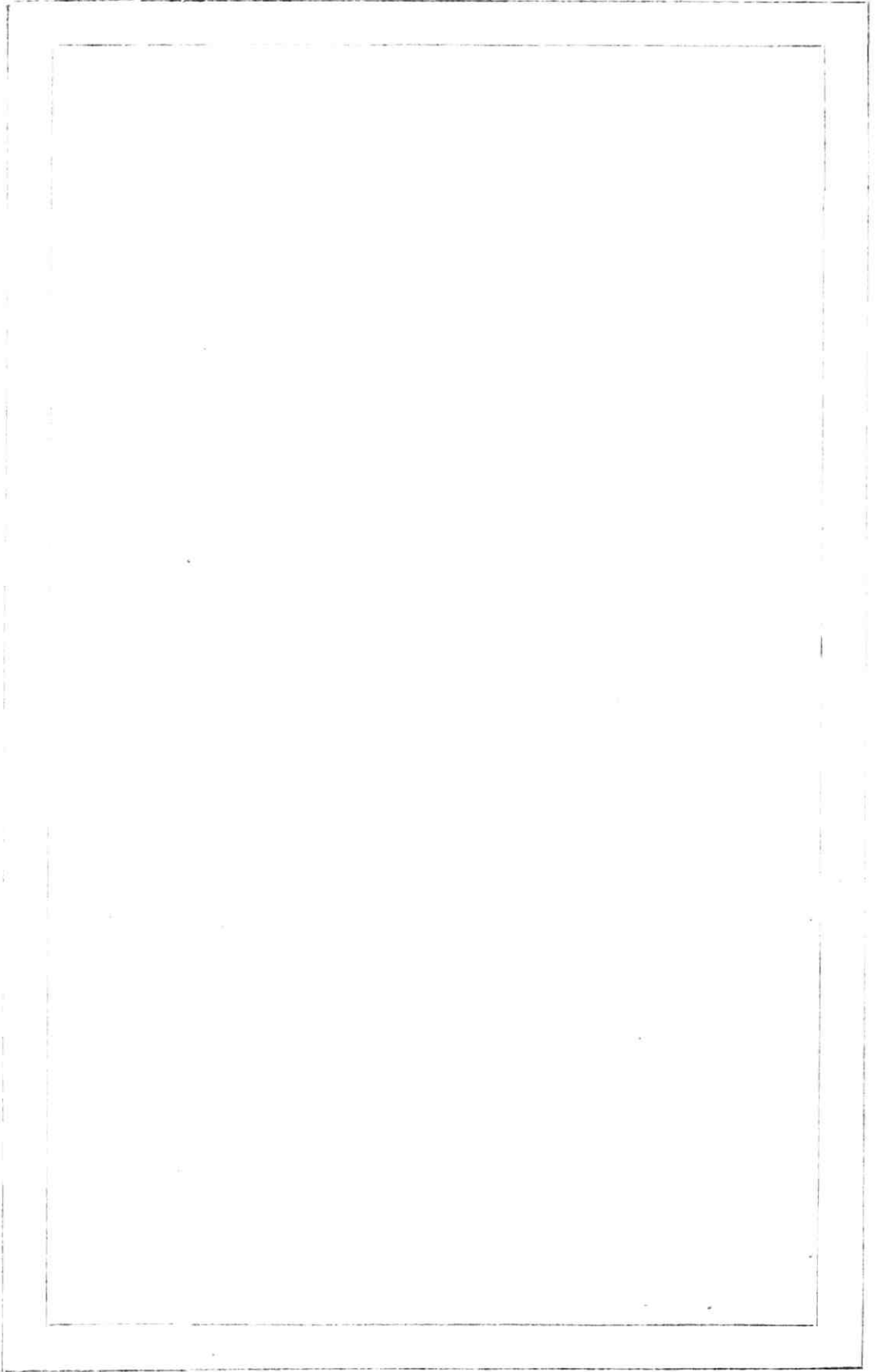
Cornelis Hendricz Loen × Lijsbeth Boelens, + 9 Nov. 1551.
1529 Burgomr | Hendrick Cornelisz. Loen

×
Eva Bronwer, Pieter Pictersdr.

18 Ap. |
Neel Jansdr. Verwer × Jan Hendricz Loen, geh. 1563.
geb. 1568. | 1587

MARIA BOELEN-JOEN × CLAES HOLLAND-FONTEYN.

VONDELS OVERGANG.

I.

HET TWEEDE PORTRET.

WIJ zijn in den herfst van het jaar 1640. Zachte, goudkleurige Oktoberdagen komen den amsterdamschen gemoederen, die te ernstig, te teder of te verheven gestemd zijn om de groote najaarskermis, met haar marktgedruisch en haar oliewalmen, niet te verwenschen, eenige verademing schenken. Zoo de Regentenfamiliën voor een deel de Septembermaand nog op hare hoffteden of kleinere buitens doorbrachten, — de hoofden, niet zelden tevens kooplieden of fabrikeurs (van bier, van zeep, van touwwerk), — verblijven toch veel in stad, met een paar volwassen kinderen; en dezen zijn dus de dagen der week, waarin de grachten en pleinen wat rustiger zijn en waarin het spreekwoordelijk kermisweêr voor een zoeler lucht en helderen hemel heeft plaats gemaakt, hoogst welkom.

Te-vreden en zelfs eenigszins luimig gestemd (zoû men aan den glimlach zeggen, die zijn knevel en vast grijzend puntbaardtjen omzweeft) stapt een in 't zwart gekleed bedaagd Heer langs den waterkant der Keyzersgraft, Oostzijde, in de richting van den Heylighen Wegh, -gelijk de tegenwoordige Leidsche straten nog genoemd werden vóór dat de stad bij de Leidse Poort, en verder oostwaards, hare latere uitbreiding had verkregen. Over zijn fluweelen lijfrok, draagt hij een lakenschen mantel, die van boven openhangt en de fatijnen voering laat zien; de linker hand, in gemsleêr geschoeid, houdt dien bij-een. Uit de maat van den mantel, kort genoeg om een degen met zwart gevest zichtbaar te laten, valt, even als uit dit zijdgeweer-zelf, af te leiden, dat wij hier met een Edelman te doen hebben. De veêr op den hoed, het speldewerk van kraag en handboorden zijn daar niet meê in strijd.

Een deur of vijf voorbij de onlangs volbouwde vorstelijke woning van de familie Coymans* later bij erfenis aan den Ridder en Burgemeester

* *Abn.* 1863, bl. 217.

Huydecoper van Maersveven overgegaan*, trekt onze wandelaar, die een goede festiger zijn kan, aan de schel van een breed koopmanshuis, van roode baksteen en met lijsten, sluitsteen en geveltopyeraden van bergsteen voorzien. Het is een flink perceel, met groote gewelfde kelders; een der breedste van de gracht. Een lakei, wiens blaauw wambuis met zilver geboord is, opent de deur en vraagt op zachten toon, terwijl hij het spreekvertrek ter linker hand opent, wien hij de eer mag hebben aan te dienen.

„Mijn Heer verwacht mij,” antwoordt de bezoeker: „ik zal dus maar dóor gaan naar de werkplaats.” Zoo gezegd, zoo gedaan: uit het overwelfde hooge voorhuis, waarvan, links en rechts, de boogvormige indiepingen een soort van nisfen strekken voor een zestal borstbeelden van roomeinsche helden en heldinnen, treedt de bezoeker over in de achtergang, die, zoowel als de steenen zaaltrap, met een looper van finirnsch tapijtgoed belegd is. De knecht opent hem de deur der zale. Als men deze binnentrad, had men eene ruime, rijk gemeubelde kamer voor zich: rijk in den goeden zin: rijk aan schoonheid, dat is aan harmonie: links in de diepte, den hoogen schoorsteen, waarboven twee wapenborden opgehangen waren: het mannelijke, op blaauwen grond een zilveren ingebogen keper en drie druiven-trosfen voorstellend; het vrouwelijke, een klimmenden leeuw vertoonend, die een rooden staf in de klauwen droeg. Rechts had men een groote gebeeldhouwde kast, met 3 Japansche pronkvazen en 2 d' bekers; tegenover de vensters, die uitzicht gaven op een fraayen tuin, stond een dresfoor, met de fijnst befeden en bestipte drinkglazen beladen. Het rood-bruine behangsel van geperst leër, met dof gouden figuren, werd verlevendigd door een grooter getal historische schilderstukken, dan men in de meeste koopmanshuizen aantrof. Trouwens geen koopman bewoonde dit koopmanshuis ook; als men naar boven ging zoü men op den onderste zolder een geheel muzeüm van oudheden gevonden hebben. Maar wij zijn thands in de zaal. In den midden stond een groote vierkante tafel op gedraaide en kruislings verbonden pooten; daarboven hing een bronzen lichtkroon, die meer in een kasteel van Hoog-Beyeren dan in eene amsterdamsche burger woning te huis behoorde. De zware draperiën waren slechts aan het linker hoekvenster opengeschoven. Voor dat venster zat eene nog jonge blonde vrouw achter een tafeltjen, en las in een dik boek met een masla linten en met gewerkte zilveren sloten.

Het was haar wapen, dat boven den schoorsteen prijkte; zij was de vrouw des huizes. Mischien werd het vruchtbaar genie van haren man op gepaste wijze door de druiven-trosfen verzinnebeeld, — zeker is het, dat de leeuw van haar geslacht zijn aard in haar vrouwlijk hart niet bijzonder had overgestort; of men moest alleen den moed, niet den toorn, van den Koning der wouden gedenken.

* *D. Wv.* IX, bl. 550, st. D.

Zij was een allerliefste duitsche type. Zij had de blaauwe oogen, de aandoenlijke wenkbraauwlijn en tedere hoofdflapen der vrouwen uit het Noorden, maar uit mond en neusvleugels sprak meer de kracht en het vuur, die de Zuiderlingen kenmerkt; hare blankheid had dan ook een gloed, dien wij in Holland ongewoon zijn. Zij droeg een donker zijden kleed van eenvoudigen snid, eene geborduurde kraag met punt-eikeltjens, het bekende vleugelmutsjen en, om het lijf, een koord waar een metalen cierraad aan hing. Een paar ringen voltooiden haar toilet, offchoon het nog maar voormiddag was.

Toen de Heer, die zeide verwacht te worden, binnentrad, stond zij op, met de zeer lichte trilling van iemand, die op een bezoek is voorbereid en het toch min welkom vindt. Geen fekonde verwijlde dit gevoel echter in haar hart. Zij rees met matige, hoffelijke haast van haren zetel, lef haar boek gefloten op de tafel en trad op den bezoeker toe: „Seyd recht willkommen, Herr Ritter,” sprak zij, in 't Hoogduitsch, en met een glimlach, welks bevalligheid fehuil ging in een natuurlijken en recht bekoorlijken fehroom. Zij strekte de rechter hand eenigszins vooruit. De Ridder hield den hoed in zijn linker, met de ontbloote rechter nam hij hare vingertoppen, boog zich en kuste ze eerbiedig.

„Ik bid u, neem plaats,” ging zij in half Hoog-, half Nederduitsch voort; „ik zal nw Genade bij mijn man gaan aandienen.”

De zwarte Heer lachte om de vluchtig uitgefproken hoogduitsche titulatuur, en, in de tweede plaats, om de bizonderheid, dat hij, na den dienst van den knecht te hebben afgewezen, nu toch aangediend zoñ worden. De Dame opende in den rechter achterhoek der kamer eene deur, die toegang gaf tot een helder en kalm verlicht vertrek, waar zich nog een drietal andere personen bevond.

De Ridder in de zaal kon niet zien, wat daar omging; ten eerste wyl hij er met zijn rug heengekeerd stond, ten andere wyl een van den zolder hangend gordijn fcheiding maakte tufchen de geopende kamerdeur en de tuinvensters der zaal.

Met haastig-zachten tred ging de Dame binnen, en zeide:

„Daar is de Heer Drost al. Wat zal ik zeggen?”

„Niets!” klonk op zachten toon het antwoord van een -4, 35-jarig man; „ik zal Zijne Edelh. gaan ontvangen,” en in 't zelfde oogenblik lef hij een teekenpen, die hij in de hand had, neer, verborg het boek, waarin hij gewerkt had, in eene tafellade, en vroeg aan de beide andere in het vertrek aanwezige personen: „'t Is den geerden vrienden immers *gefällig*?”

De man, die voor een portret gepozeerd, zoowel als de Dame, die achter den fioel des kunstenaars had gestaan, gaven glimlachend hun toestemming, en Joachim von Sandrart auf Stockau, de fehatrijke fehilder, die in het deftige Keizersgrachtsche huis woonde, ging den Dros-

faart Pieter Corneliszoon Hooft, den beroemden schrijver, te gemoet, die een oogenblik *antichambre* bij hem had gemaakt.

„La Sua Signoria avrebbe dovuto introdursi se stessa e dirittamente in tanta desiderosa compagnia*!” zeide de schilder, met meer steinverhefing dan hij gewoon was.

De Drost glimlachte en zeide galant en oprecht tevens: „Non ho perduto niente, Signor Consigliere, ... ad essere ricevuto per la Sua graziosa sposa †!”

De Heer Sandart, die, zoowel als Hooft, gaarne Italiaansch sprak, hoewel ook Hoogduitsch, Fransch en Hollandsch hem gemeenzaam waren, plaatste zich ruglings tegen de draperie en wees, dit maal zonder te spreken, met de linker hand naar zijne werkplaats, op dat de Drost zoû binnengaan.

Voor een hollandschen schilder der XVIIe Eeuw had de Heer van Stockau al een zeer deftig voorkomen. Zijn fijn bebeden, ernstig, meer zacht dan geestig gelaat was omgeven door een kapsel van gefcheiden fijn krullende lange haren, die een kleur hadden, gelijk men alleen op het palet van Ter Burgh en Verkolje te-rug-vindt: dat blaauw blond, dat toch zekeren gloed in weêrschijn heeft. Hij was gelukkig nog niet in het tijdperk, dat hij de pruik Louis XIV aanvaarden zoû.¹⁾ Hij droeg een zijden wambuis van donkerder schakeering dan zijne lokken, die neêrvielen op de platte vierkante kraag van Louis XIII. Ik noem hem daar zoo even een hollandschen schilder; hij verdient dien naam. Van hengouwschen oorsprong, in Frankfort geboren, heeft hij bij den Andwerpenaar kunstgraveur Gillis Sadeler in Praag leeren teekenen, maar is als leerling aangenomen en opgeleid door Gerard Honthorst te Utrecht; heeft dezen naar Engeland vergezeld, - waar hij veel geschilderd heeft; is naar Italië gegaan; is in Duitschland getrouwd met het Edelfräulein von Milkau, wier kennis wij zoo even gemaakt hebben, maar heeft zich omstreeks 1636 weêr in Nederland en wel hier te Amsterdam gevestigd, en er een zijner beste werken gewrocht: het korporaalschap van Bicker van Zwieten, met de steenen *Maria de Medicis*, die Van Lennep (onbegrijpelijkerwijze) nooit op het stadhuis had zien hangen §. In het tegenwoordig tijdperk heeft hij echter een schilderstukken van minder omvang onderhanden. Het staat op den ezel, en toen de schilder uit zijne werkkamer zijn ridderlijken gast te gemoet ging, plaatsten zich de twee andere vrienden daarvoor, en beschouwden het; de Dame ditmaal zittende, de Heer achter haar staande.

„Wel, wat een gelukkige ontmoeting!” riep de Heer Hooft uit, terwijl hij binnentrad. De Dame stond glimlachend op; de fijne blos,

* „Uwe Edelh had zich-zelve, en rechtstreeks, in een gezelschap moeten aanmelden, dat steeds zoo zeer naar u verlangt.”

† „Ik heb er niets bij verloren, Heer Raad, met ontvangen te worden door uwe beminnelijke echtgenote.” § Vondel, III, 458.

die haar gelaat nooit verliet, werd nog wat verhoogd; heusch en hartelijk ging zij den Drosfaart te gemoet. Het was onze vriendin Maria Tesfelfchade Roemers dochter. Sints wij haar, voor twintig jaar geleden, ten huize haar vaders vonden, is er vrij wat gebeurd: zij is gelukkig getrouwd — helaas, getrouwd geweest — aan den jongen Allart Jansfen Crombalch, dien we aan hare zijde zagen ter laatster avondmaaltijd, door Roemer Vischer gegeven, maar hij heeft niet eens Koperen-Bruiloft met haar mogen vieren. Ze is nu ruim 6 jaar weduwe, en nog, als in haar huwelijk, te Alkmaar gevestigd. De andere gast, dien Hooft in zijne waardeering der ontmoeting niet uitloot, was een deftig man van eⁿ 53 jaar, dus eⁿ 7 jaar jonger dan Hooft. Zijn zwart en schitterend oog blonk hem vreedzaam en blijmoedig tegen; hij moest het opslaan, om den Drost te begroeten, want hij was niet alleen wat meer gezet, maar ook iets kleiner dan deze.

„Hoe vaart gij, Heer Vondel!” vroeg Hooft, met gematigd welgevallen, en stak de hand uit, die Vondel met bescheidenheid drukte. Het waren daar eenigszins de handen van Cornelis Witz en Johannes van Waveren op de *Schuttersmaaltijd* van Van der Helst: de blanke van Hooft was trouwens krachtig genoeg om de kunstige veder der Nederlandsche Historiën te voeren, maar zoû te kort hebben gefchoten, als ze, gelijk Vondel, Lucifer uit den Hemel moest bliksemen, of ook maar roskam en rommelstok hanteeren.

Er waren hier dus drie der schitterendste leden van dien kunstlievendend kring bij één, welke het slot van Muyden, in de eerste helft der XVIIe Eeuw, tot een middelpunt der nieuwe nederlandsche beleving heeft gemaakt, hoe verscheiden van aanleg en richting de leden van het gezelschap zich voor den oplettenden navorscher ook be-toond hebben.

„Wat is uw beeltenis waar en schoon!” zeide Tesfelfchaat tot den Drost, na dat men zich om den ezel gegroept had.

„Signor Gioachimo doet mij veel eer,” antwoordde Hooft, „dat hij mij wel eenige uren wijden wil....”

— „Ik heb den uitgever van 's Heeren Ridders *Historiën* op mijne hand,” zeide Sandrart (die bijna nooit lachte); „de Heer Louys Elzevier heeft mij gevraagd een contrafät van den Heere Hooft te maken en Z. Edelh. bewogen voor mij te zitten.”

— „Ja,” zeide Hooft, „het afzetsel, dat de Delfsche Mierevelt van mij gemaakt heeft, was veel te jong om nu nog te kunnen dienen; en Monsieur Elzevier meent, dat wat cierraads van koperfmeden niet kwalijk aan mijn Boek der Historiën besteed ware. Mij dunkt echter altijd nog, dat een fraaye zinnebeeldige titelprent, door onzen ervaren en-belezen Heere van Stockau ontworpen, eene betere verlichting voor het werk zoû strekken. Maar wat zijt gij gelukkig, Heer Paltsraad, zoo vroeg op den dag reeds bezocht te worden door zulke overvliegende

geesten * als de ongelijke Alkmaarsche Musa en de Phœbus van Amsterdam”

De Heer Sandrart had op deze bedekte vraag moeten voorbereid wezen; maar hij was het niet; zijne bedaardheid en eenigszins stijve hoffelijkheid raakten in gevaar; bleken althands een weinig uit het veld geslagen. Vondel had niet goed geluisterd: zijne gedachten hielden zich elders, al was het met de hier tegenwoordigen, bezig. En terwijl Tesfelfchade antwoordde: „Inderdaad, de kermerlandsche Muze, die ondertusfchen hare zangfitem allengskens verliezen gaat, is vroeger overgekomen dan ze gedacht had,” rees de fchilder op, kroeg een paneeltjen, dat omgekeerd tegen den muur ftond, en zeide: „De geëerde vrienden waren nieuwsgierig om te zien, hoe ik er in flagen zou eene goeden bekende van hen af te beelden.” Te-gelijk zett'e hij het paneeltjen op den ezel. Vondel en Tesfelfchade ontftelden lichtelijk, en wiffelden een snellen blik.

„Hee, wie is dat?” vroeg Hooft: „het fchijnt een geestelijk Heer te zijn.”

— „Het is Pater Petrus Laurentius,” antwoordde Sandrart: „Uwe Edelh. kent Z. Eerw. waarfchijnlijk niet.”

— „Neen,” zeide Hooft koel: „ik ken wel Dominus Jacobus Laurentius²⁾, maar ook die is van mijne fmaak niet. Wat de dienaars der Roomsche Kerke betreft, — ik ken hier ter ftede alléén den Farrer van het ronde Bagijnhoff. . . Is deze Petrus Laurentius een mifionarius?”

De toegefprokenen waren niet op hun gemak, wel wetende, dat men bij 's Lands Regeering op de vernieuwing der plakfaten tegen de ordensgeestelijken bedacht was. Vondel en Tesfelfchade fchudd'en inwendig het hoofd, over de onhandigheid van den zoo licht in de war gebrachten Palts-raad.

„Het is een zoon van Franciscus Xaverius,” zeide Vondel, wel voelende dat de Apostel der Indiën eer genade in zekere oogen kon vinden dan de flichter-zelf der beroemde Sociëteit; en te fier om te liegen.

— „Gij wilt toch niet zeggen, dat uw Pater Peter hier komt als een apostel onder de Heidenen?” vroeg Hooft ernstig.

„Onder de Heidenen wel niet,” zeide Vondel, wiens gemoed een weinig in beroering kwam; „maar wel onder velen wier devotie zich juist niet altoos naar het Eene noodige keert.”

Tesfelfchade wilde eene losbarfing voorkomen: „Van Petrussen gefproken,” zeide zij, „heeft Mijnheer de Drost het fraaye fchilderij gezien van San Pietro Martire en vooral de fchetsen van de H. Magdalena, door den Heere van Sandrart aangelegd?”

— „Mijn Heer heeft de Magdalenaas nog niet gezien,” zeide de fchilder; „en althands niet in het licht der poëzie, dat twee onzer eerste vernuften wel op mijn werk hebben willen laten vallen.”

* *Brieven*, III, 288.

Hooft was nog niet geheel gewonnen voor de nieuwe famenpraak. Nu en dan wierp hij een blik van ter-zijde op het portret van Pater Laurensfen: want de Jezuieten hebben de eer genoten, dat ze voortdurend hier in Nederland gevreesd zijn met een hartstochtelijk bijgeloof. Tesfelfchade betrapte zelfs den Drost er op, iets aan den draagband van zijn degen te verslikken.

Terwijl de Heer Sandrart een breed stuk bordpapier voor den dag kreeg, - waarop Jesus' Voetwasching door de zondares, - Magdalena, hare juweelen verwerpende, - en Magdalena, in boetvaardigheid, met zwart en wit krijt krachtig geteekend waren, - was *die Frau Psalz-Räthin* uit een boekenrek een quarto-schrijfboek gaan krijgen, dat zij met den bevalligsten glimlach openloeg voor den Drost, ter plaatse waar hij het handschrift van Tesfelfchade herkende. Hij maakte voor 't eerst kennis met het gedicht:

„Ontoyt oft toyt ghy u, Maria Magdalene?
 „Als ghy uw hayr ontvlecht, verwerpt de luyfter steenen
 „En keurt voor vuyl en vals al wat dat voordeel doet
 „Om deez' uw maffie jeucht het eeuwich te beletten?“ *

Een paar biadzijden vroeger vond hij Tesfelfchades strofen:

„Als ghy Maria smelt in tranen,
 „En waft de voeten van den Heer:
 „'t En is geen raedtsel: maer een leer,
 „Die u, door Godes heil'gen Geest
 „Is ingestort, die 't al geneest,
 „En ftiert, op 's Hemels rechte banen...“ †

Achter de vaerzen der Alkmaarsche Godes vond hij het sebilderijtjen van Vondel:

„Op eenen bergh, zoo veer van huis,
 „Zoo eenzaam, slechts met dootshoof, kruis
 „En boeck verzien, zat Magdaleen,
 „En schreide, als haer, om hoogh, verscheen
 „Een dagh van Engelen, ten trooft.“ §

„Er is nog veel nieuws voor mij in Amsterdam te vinden,“ sprak Hooft, en, als om zich over eene onaangename gedachte heen te zetten: „We zijn juist eergisteren van Muyden gekomen, om ons huisheir alhier in zijn winterleger te brengen**, — is Juffrou Crombalchs al eenige dagen in stad?“

* Alm. 1854, bl. 179. *Versch. Ned. Ged.*, II, 237. † *Versch. N. Ged.*, II, bl. 238.
 § V. L., IV, bl. 13. ** *Brieven*, IV, 376.

— „Ik ben gisteren gekomen,” antwoordde Tesfelfchade: „er is van daag eene inwijdingspartij bij D' Voscuyl, om de verloving van zijn zoon te vieren met Lijsbeth van Buyl, de dochter van onze Geertruy: daar mocht ik natuurlijk niet ontbreken.”

— „Wellicht komt Uw vriendschap dan nog wel ter dezer gelegenheid de buurt eens uit tegenover de Groenlandtsche packhuysen,” zeide Hooft.... maar wat hij zich inspande, hij kon den toon der bevallige heuschheid, noch der zwierige hoffelijkheid, dit maal niet treffen.

Ook Tesfelfchaâ voelde zich belemmerd, al wilde zij 't zich niet bekennen: „Voorzeker, zal ik uw lieve vrouw en kinderen komen zien,” zeide zij, „hoewel ik maar een paar dagen toeven kan.... bovendien zal Vrouw Leonoor ook wel veel te schikken en bestellen hebben, met het betrekken der winterkwartieren...”

— „Wij willen niet onbescheiden zijn,” zeide de ontfemde Hooft; „Is de tijd dus wat kort...”

— „Neen,” zeide Tesfelfchade, „ik kom zeker.”

Het gezelschap maakte zich tot scheiden gereed. Hooft kwam eigenlijk om te pozeeren voor zijn portret; Sandrart had zich te laat herinnerd, dat hij den Drost op van daag bepaald had; van daar de onvoorbereide en ongewenschte ontmoeting. Die ontmoeting was ongewenscht, wijl er zich ten huize van Sandrart eene zaak toedroeg, waarbij men de innenging van den Drost van Muyden volmaakt goed misfen kon.

Mijne lezers zijn getuige geweest van Vondels eerste voorbereiding tot den belangrijken stap van zijn te-rug-keer in de Moederkerk. De aanraking vóór 20 jaren met den federt overleden Aartspriester Stalpaert van der Wiele had een offer uitgelokt en eene stemming bevestigd, die nog later hunne vruchten zouden opleveren. De Lofzang op S' Agnes van den toen nog mennonietsch-remonstrantschen dichter en partijman schijnt hem de bescherming dier liefvallige en verhevene maagd voor goed te hebben verzekerd. Hij bleef haar dan ook bijzonder vereeren. Dat Agnes Block haar naam droeg, was voor deze bij Oom Joost eene groote aanbeveling, en zelfs reeds in 1632, toen het tot pakhuis ontwijde kloosterkerkjen van S' Agnes op den Fluweelen Burgwal werd ingericht als Athenæum, sprak Vondel zijn edelmoedigen stokouden vriend, den Schepen Harmen Gijsbertsz. van de Poll, Curator van de school, met deze woorden toe:

„De Hemel heeft gespaerd
 „Uw rimplig voorhoofd en besneeden baerd
 „En staetsietabbert, die Stads Recht bewaert,
 „Om noch te tuygen
 „Met u, in 't ander leven, vrij van leed,
 „Hoe ghy de bloem der jeughd (te min bestee!)
 „De suyvre borst van Heylige Angeneet
 „Met luft saeght suygen.”

Allengskens was Vondel steeds meer afkeerig geworden van het drijven der Calvinistische partij. In den strijd der meeningen had hij vele moeilijke oogenblikken doorworsteld. Niet zelden en bij herhaling was twijfeling aan schier alle geloofspunten bij hem opgerezen *. Zijn gemoed, van nature godsdienstig, haakte naar verademing, naar vastheid. Welhaast zoù Gods genade hem die verleenen. Zijne liefde voor de vrijheid had altoos een diepen afkeer gehad van het leerstuk der predestinatie; zijne liefde voor orde en vrede deed de behoefte aan een opperste Kerkgezach meer en meer bij hem wortelen; zijn geloof aan Gods vadergoedheid kon even min aannemen, dat God ons in het Eene noodige zonder duidelijk sprekenden leidsman zoù gelaten hebben, als dat zijne rede berusten kon in de meening, dat ieder zijn eigen zaligheidsweg had op te sporen uit de schriften des Ouden en Nieuwen Testaments, gelijk die door Hunne Mog. de Heeren Staten der Geünieerde Provinciën waren goedgekeurd en geotroyceerd. Daar kwam bij, dat zijne dochter, zijne Anna, sedert de dood van zijn huisvrouw hem dubbel dierbaar was geworden, en in gemenzaam en innig verkeer geene gelegenheid ongebruikt liet om haren Vader over de voortreffelijkheid der katholieke kerkleer te onderhouden. Zij had, namelijk, ik weet niet hoe, de kennis gemaakt van een Pater Jezuïet, die, als geboortig uit St Omer in Artois, door Vondels leerling in de dichtkunst, Joannes Antonides, een fransche Jezuïet wordt genoemd †; deze was Pater Petrus Laurentii, wiens beeltenis ik verhaald heb, dat door Hooft bij Sandrart gezien was. Zij bracht dien ijverigen, geleerden en welsprekenden missionaris in haars vaders huis, en het laat zich gemakkelijk begrijpen, dat Anna, die sints lang naar het Katholicisme overhelde, niet heeft nagelaten, de gelegenheden te vermenigvuldigen, dat haar vader, door hunne andere katholieke vrienden, als de Plempen, Vechtersen, en nu in de laatste tijden door het echtpaar Sandrart van Stockau, gesterkt kon worden in zijn voornemen om den grooten stap op den weg zijner zedelijke volmaking te zetten. Daar kwam bij, dat Vondel, uitrustende van zijne twistgedichten tegen de praedikantenpartij, in de bewerking van stukken als zijn *Konstantijn*, zijn *Gijsbrecht van Aenstet*, zijne *Maeghden* geene geringe opwekking vond om zijn eigen leven te evenredigen, aan de gevoelens en uitzichten der helden en heldinnen, die hem zoo dierbaar waren.

Nog kwam daar dit bij: Tesselfchade, allengskens in leeftijd klimmende, gevoelig geslagen in haar zieleven door de dood van haren Adelaert, in het zelfde tijdperk, dat zij haar dochtertjen Taddæa had moeten verliezen, was, met vol behoud van haar alvermogenende goedhartigheid en vriendelijke heuschheid, wat ernstiger van stemming ge-

* Brandt, *Leven*, bl. 45.

† Ald. schrijft J. A. 23 M^t 1681 aan G. Brandt. *D. War.* VI, bl. 66.

worden. Zij had berouw

„Van dat my oyt behaecht heeft weerelt, eer of staet”,

Zij zag in, dat er veel ijdelheid gefcholen had in het verkeer met de fchitterende Muyder vrienden, en hoewel zij, om maatschappelijke redenen, vermeed in het openbaar te laten blijken, dat zij medewerkte aan Vondels overgang, ziet men overvloedig, uit het verschil van toon door Vondel, in 1639 en in 1641, tegen haar aangeflaggen, dat zij, misfchien meer dan iemand anders uit het leekenvolk, de hand gehad heeft in zijne zoo lang reeds voorbereide bekeering.

Sedert het jaar 1629, het nu laatste, waarin de Algemeene Landsplakkaten tegen de Priesters en monniken, in zonderheid tegen hetgeen zij noemen de „schadelicke ende moordadighe fecte van Iesuiten”, vernieuwd waren † hadden de moedige zonen van Ignatius — eene echte ridderfchap, zoo ooit een lichaam dien naam verdient, waar volmaakte zelfopoffering en onkreukbare trouw aan de als vrije mannen bezworen gehoorzaamheid op den voorgrond staan — zich dubbel aangedreven gevoeld Petrus' verftrooide kudde in Holland te gaan bewaken, befchermen, opwekken en uitbreiden. In het tijdperk, waarmede wij ons bezig houden, ftond deze misfie onder de leiding van den Goudfchen Edelman Adrianus Cools §, als Pater Superior, en, als ware het, om er nog wat meer oud-hollandschen luister en het fprekendste recht van beftaan voor de landskinderen aan bij te zetten, ftond hem ter zijde: die Augustinus van Teylingen, wiens adel den Broderoden, gezegd het „Edelfte” gellacht der dagvaarten, de loef affak **. Pater van Teylingen woonde op den Oude-Zijds-Voorburgwal, over de Oude Kerk, en ontving daar dikwijls genoeg het bezoek van Pater Laurens, den zogenaaften franschen Jezuïet, om den fpeurhonden van den Calvinistifchen Kerkenraad te doen gelooven, dat deze daar zijn intrek had genomen ††. Het kwam er echter zeer op aan, zoo veel mogelijk het verblijf der vrijfchutters, die de Hollandfche Paters uit ftreken ontboden, welke niet tot de Vereenigde Provinciën behoorden, geheim te houden: om dat, zelfs in een koopftad als Amfterdam, waar de invloedrijkste Regenten de Princen- en predikantenpartij niet waren toegedaan, waar men omtrent landskinderen, ook al hadden zij zich verbonden in armoede, in knusheid, en in gehoorzaamheid te leven, toegeeffijk te werk ging, — tóch vreemde Jezuïeten op geen verfooning konden rekenen, en terwijl te vreezen ftond, dat, ten hunnen aanzien, Schepenen zich aan de letter van hun eed zouden houden, die meêbracht, hunnen §§ „Ghenadigen Heer (dat was in de fchatting der meesten —

* *Verfch. N. Ged.* II, bl. 237.

† *Alm.* 1857, bl. 325 en volg.

§ *Zie Alm.* 1871, bl. 6, en *D. War.* IX, bl. 98.

** *D. War.* VII, bl. 300.

†† *Nac.* XXI, bl. 225.

§§ *Wag.* III, 310.

de Generale Staten) in finen faken [te] ftyven ende [te] ftereken, na [haer] vermogen". Nu behoorden de plakكاتen, waarbij Jezuieten, die ten tweeden male op het verrichten hunner dienften betrapt werden, tot *geesfelpaal* en *verbanning* werden verwezen*, wel zeer zeker tot der Staten „faken"; en dat zoo vele plakكاتen in Amfterdam onuitgevoerd bleven, was alleen hieraan te danken, dat Heeren Burgemeesteren, niet flechts federt 1564, het Schoutambt, d. i. het Stedehouderfchap der Hooge Overheid (het Openbaar Ministerie) te begeven hadden †, maar dat ook allengs de Schout in de eerfte plaats onder de gehoorzaamheid der Burgemeesters geplaatst was, en Burgemeesteren, bij hunnen eed, wel aan de Stad, maar niet aan de Staten trouw zwoeren §.

Doch, als ik zeide, voor vreedende Jezuieten was het verblijf in Amfterdam ten hoogste gevaarlijk. Men kan dus nagaan, hoe onberaden de goede Sandrart in zijne confusie handelde, toen hij, om Hooft eene afleiding te geven, hem het portret van Pater Petrus vertoonde.

Nog heb ik niet gezegd, wat men, ten huize van Sandrart, eigenlijk in de eerfte plaats voor Hooft wilde verbergen. Zeker geloofwaardig rechtsgeleerde, — ik denk dat het de stads-secretaris Paniël Moertert geweest is †), — plach te verhalen, dat Vondel tot het Katholicisme werd getrokken, doordien hij, na de dood zijner huisvrouw, zijn oog op eene bemiddelde weduwe van de Roomsche gezindheid had laten vallen**; en hoe onwaar en plat deze voorftelling, van hetgeen er in de ziel des dichters in het tijdperk 1637—1641 omging, zijn moge, — het is toch gemakkelijk te begrijpen, wat aanleiding daartoe gegeven heeft. Het was zijn verlevendigd, maar eenigszins geheimzinnig verkeer met Allart Crombalehs edele weduwe. Tefselfchade verontwaardigt zich, in een brief aan Hooft, over de verwaanden, die meenen dat zij ooit haren „Adelaer" een vogel van wufter pluimaadje tot opvolger zoû kunnen geven ††: maar welke hoedanigheden den vroeg bezweken Zee-officier ook verciert mogen hebben, het is zeker, dat Tefselfchade zich aldus niet over Vondel zoû hebben uitgelaten. Zij vermijdt in het aangeduide tijdperk over den grooten geloofsnovitius te fpreken; maar de toon, dien Vondel tegen háar aanlaat, leert ons genoeg, hoe edel-vertrouwelijk de van elders niet blijkende vriendschap §§ was, die hen verbond.

Bij zeker gastmaal zat de altijd nog fchoone weduwe naast een Hopman, dien wij met de letters M. D. aangeduid vinden, doch van wien het verder niet bekend is, of hij Duarte, Doublet, Dedel of een anderen D-naam gedragen heeft. Die militair vroeg haar verlot het ornament

* Zie *Abn.* 1867, en daar bijgebrachte bewijsplaatfen.

† Zie den Schouts-eeed bij Wagenaar, III, 282. Verg. G. Roofboon, *Recueil*, 1644, bl. 9. § Verg. Wag. III, 289. ** *Leven*, bl. 45. †† *Brieven*, IV, 242.

§§ Zie echter in den *Gids*, 1871, *Liefdesg.*, enz., Aant. 23.

te zien, dat zij op hare borst droeg. Toen hij het eenmaal in handen had, weigerde hij het haar te-rug te geven, uit galanterie betuigende er niet van te willen scheiden. „Behoud het,” zeide de geestige zangeres, „al had ik in een „Ridder” geen „rover” verwacht; maar weet wel:

„[Gaet ghy stracx met het borststuck deur]:
*Que ce n'est point mon Cœur.**”

Zoo iets zou zij tot Vondel nooit gezegd hebben: want indien hij al niet haar geheele hart het zijne mocht noemen, een hart dat den Hemelschen Bruidegom der zielen vooral was toegewend, en dat het beschikbaar deel aan haar eenig overgebleven kind wijdde, — hetgeen haar door Vondel in hun vertrouwelijk verkeer den naam van Eusebia had doen geven, — daar bestond een band tusschen hen, die al heel innig moet geweest zijn, willen wij ons een der schoonste gedichten verklaren, die ooit aan Vondels pen ontvloeid zijn.

Hoe nader Vondel zich bij de katholieke eenheid aanflood, hoe meer het zaak was te verbergen, langs welken weg de levende wateren der waarheid hem te gemoet werden gevoerd. Was de toonkunstige Ban een Priester met wien de Muyder vrienden het verkeer niet schroomden, werd Leonardus Marius door de aanzienlijkste magistraatspersonen geraadpleegd, schreef Hooft vleyende brieven aan den Abbate Scaglia en aan den Pater Capucijn broeder Gabriël, — Jezuïeten en Jezuïeten-vrienden waren voor de Amsterdammers van het nieuwe licht, zoowel orthodoxen als liberalen, steeds iets verschrikkelijks: en dat is, min of meer, altijd zoo gebleven. Ja, toen de Hoogleeraar David van Lennep zijn geliefden leerling en bizonderen vriend, Pater Rootbaan, Algemeen Overste der Sociëteit, op een kopjen thee ontving, verbeeldde men zich, dat het huis beefde op zijn grondslagen; en als Anna Roemers, Tesfelfchades zuster, hare zonen te Brussel aan de opleiding der Paters heeft toevertrouwd, en, bij hare reize derwaards, Cats, Barlaeus en Huygens haar van dienst zijn geweest met aanbevelingsbrieven aan Brabantsche geleerden †, dan kan dit eerder ten doel hebben gehad haar door andere betrekkingen zoo mogelijk van haar besluit af te brengen, dan dat het een teeken hunner instemming met dit opvoedingsplan zou geweest zijn, — hoe hoog formige geleerden en kunstenaars der Sociëteit ook bij Huygens †) en Baerle stonden aangeschreven. Dat de zusters met de Paters in gedurige aanraking waren, valt ook af te leiden uit een zeggen van Barlaeus, dat, toen hij en Huygens Tesfelfchade om het geloof bevochten en de Jezuïeten zich kwamen mengen

* *Holl. Parnas*, 1660, bl. 504. Het vaers is van 't voorj. van 1639, zie *Hoofts Brieven*, III, bl. 286.

† Van Vloten, *Tess.* bl. 88 en volg.

in den „zwaardvechtersstrijd”, „de bijl” (Tesfel) „den steel” (de Sociëteit) „na zich trok” *: thans hebben wij hier met de Jezuïeten te doen, misfehien om dat er van niets dan Tesfel gesproken wordt.”

Het kan niet toevallig zijn, dat de strijd over het geloof, waarin de begaafde en beminde weduwe betrokken werd, juist samenviel met Vondels laatste voorbereiding tot zijn overgang. Te recht zegt de belezen en oordeelkundige auteur van het geschrift *Vondels Gedichten op de Sociëteit van Jezus* †: „het heeft al den sehijn dat zij, in eigen perfoon, onzen Vondel ter zijde stond en hem de behulpzame hand bood in het bekeeringswerk.” Het is echter waarschijnlijk, dat beiden door hunne geestelijke raadslieden op het hart werd gedrukt, dezen grooten arbeid niet openbaar te maken vóór dat de zaak haar beslag had. Het was, vooral in die tijd, om vele redenen gewenscht, dat men door al te grooten ijver, de machtige tegenpartij niet tot verzet prikkelde, en er was geen reden voor Tesfelfchade om zich de onkatholieke vrienden te vervreemden, die, onwillends, door haar de goede zaak toch nog van dienst konden zijn.

Hieraan is toe te sehrijven, dat een dichte sluyer ligt over het verkeer van Vondel en Tesfelfchade in de twee jaren, die Vondels hoffelijken en bevalligen brief voor de aan Tesfelfchade opgedragen *Elektra* § scheidt van die geheimzinnige Treurpelopdracht, waarin men de diepste, edelste en teérste symphatie voelt gloeyen.

Wij hebben, aan de sehets van het uit- en inwendige des Heeren Joachim Sandrart, bij deze gelegenheid nog een paar trekken toe te voegen. Zijne vrouw, die vroom en goed was, had de kennis van Tesfelfchade gemaakt, en met geen sehilder was Vondel ooit op zulk een vriendfchappelijken voet geweest als met onzen wel wat stijfhoffelijken, maar, als hij een weinig loskwam, aardigen en goedigen waereldburger. De man was vrij sterk aan weelde gehecht, maar had een voorbeeldige orde in zijne huisregeering en zelfs te veel van de koopmansnatuur om een groot kunstenaar te kunnen zijn. Dit bleek uit de koelheid van ontwerp, uitdrukking en kleur zijner groote sehilderijen: „In groszen Historien und fürnehmen Bildern”, gelijk hij dat vak zelf aanduidt, begaf hem de adem, offchoon hij zich daar nimmer van bewust werd: want zonder den minsten hoogmoed, hield deze man zich-zelven voor een zeer groot sehilder **. Het ontbrak hem dan ook niet aan talent: hij had verstand en praktijk genoeg om levensgroote sehilderijen met eene onberispelijke middelmatigheid uit te voeren; maar het godenvuur, dat in zijn hart vonkte, was alleen toereikend om hem kleinen, vlug afgewerkten portretten geest en leven te doen insforten.

* Zie de te-recht-wijzing van Dr Van Vlotens voorstelling bij den Eerw. Allard, *Vondels Ged. op de S. v. J.*, bl. 23.

† T. a. p. § *Alm.* 1854, bl. 170.

** Verg. *Vorrede über d. III^a B. II. Th. Accademia Todesca*, bl. 58.

Geleerd, belesen, bereisd, geoeffend in alle vakken, was hij een der beroemdste schilders van zijn tijd. Hij liet zich zijne vaardigheid en zijn roem ruim betalen. Bij het einde van den 30-jarigen oorlog en de onderteekening der traktaten, werd hij naar Neurenburg geroepen om zoowel den Paltsgraaf Karel Gus aaf als den Keizerl. Generaal Ottavio Piccolomini uit te schilderen, en ging, ten opzichte hunner medestanders, met zoo veel ijver te werk, dat hij elken dag een levensgroot generaalsportret schilderde, hetgeen hem met 50 rijksdaalders betaald werd.

Ondanks de natuurgetrouwe greepen en het kleurgevoel, die hij zijn meester Honthorst had afgezien en waarvan zijn kleinere, minder fabriekmatig vervaardigde werken de herinnering bewaren, bestond er tusfchen Sandrart en Rembrandt maar weinig verwantschap, en het fchijnt dat zij in 't geheel niet met elkander hebben verkeerd. Sandrart, die veel van spreukachtige uitdrukkingen houdt, noemt, in zijne befchrijving der nederl. schilders, eenige op, en tracht ze te karakterizeeren in eene hoofdeigenfchap. Zoo zegt hij, dat „der alte Bruegel“ uitblinkt in goed begrip, [Frans] Floris in meesterfchap, Rubbens in geestrijkheid, Van Dijk in zwier, Honthorst in *Wolgemälden* (de hoogfte lof*; en waarin munt Rembrandt uit? In „Arbeitsamkeit“. Het is wel te verwonderen, zegt hij, dat een molenaarszoon het nog zoo ver gebracht heeft; en hij zou ook nog wel meer succes gehad hebben, indien hij wat beter orde op zijn zaken had gesteld en niet altijd met gemeen volk verkeerde †. Dit was met Sandrart zoo niet: hij zocht het verkeer der aanzienlijken, en geeft den raad altijd beleefd en zachtzinnig te zijn.

Van Vondel verhaalt men, dat hij, ter liefde zijner poëzie, zich met menschen van alle fstanden afgaf, om de taal te beftrueeren die zij fpraken, en de namen die zij aan de dingen gaven uit hun ffeer; maar bij voorkeur verkeerde toch ook hij met voorname perfonen; en zijne matigheid aan den difch, zijne ftrengede zeden weérhielden hem van gemeenzamen omgang met de meeste schilders van zijn tijd. Geen wonder dus, dat Sandrart, die hem zeer waardeerde, ook weérkeerig door Vondel in zijne aangename woning werd opgezocht.

Tesfelfchade bezat een album van, voor die tijd, meer dan gewoon formaat. Sinds lang had Frau Johanna haren man gevraagd om toch eens een teekening in het album te maken. Tot dat einde was het in 's kunstenaars fchilderkamer gebleven. Sandrart meende niet onbefcheiden te zijn met in filte te befluiten er Vondels beeltenis in te teekenen; hij wenschte zelfs zich geluk met dezen heerlijken inval. En Vondel — wat zou hij doen? Hij had zelf ingezien, dat de voorzichtigheid aanried, ter voorkoming van ftrengere maatregelen tegen de

* Es ist zwifchen dem Mahlen und Wol-mahlen ein großer Unterfchied. Sandrart, T. a. p. † *Acc. Tod.* II Th., III B. bl. 326.

ordensgeestelijken en ter vermindering van noodeloze verbittering, de famenkomsten met de Paters Jezuïeten en zijne gedeeltelijk daaruit voortgekomen levendiger omgang met Tescfclchade geheim te houden. Ook in Alkmaar vond deze, met de Paters Petrus Plomp en Isaac van der Mye *, echte ouderwetsche Amsterdammers, de gelegenheid lang en breed het geluk te bespreken, dat Vondel voor de goede zaak gewonnen zou worden: en zij behoefde geene vrouw te zijn, om in die voort van geheime famenpanning een groot genoeg te vinden en er haren ijver door aangeprikkeld te voelen.

Vondel zou niet gaarne iets doen, dat Tescfclchade mishagde. Uit het opnemen van zijne beeltenis in haar album waren allerlei gevolgtrekkingen te maken: maar — in ieder geval — vriend Sandrart kon het teekenen op een bijzonder stuk papier, of Tescfclchade kon het blad, waar het op voorkwam, uit haar album verwijderen. Sandrart scheen er op te staan, en het echtpaar betoonde zoo veel gulle vriendschap aan hen-beiden. Daarbij, en eindelijk, en eigenlijk, — maar Vondel sprak deze gedachte niet uit: hij wilde het gaarne.

Hij had dan eenige keeren gezeten voor het portret, en het was bijna af, toen, in een *gemüthlich* onderhoud met *Frau Johanna*, Tescfclchade de haar toegedachte verrassing vernam. Deels was de gedachte haar lief, deels kwelde zij haar. Verstoord was zij er echter niet om, en den dag, dat wij ze famentroffen, was ze komen zien, „of het konterfeitsel leek”. Het is het door Dirck Matham † gegraveerde, waarop de dichter voorgesteld is in drie quart, rechts afgewend. Hij heeft, over zijn rok met kleine knooppens, een tabbaart, insgelijks met een masfa knooppens en zijden pasfement vercierd. Hij draagt een eenvoudige platte kraag; hij is gezeten in een rijken leunstoel; hij heeft een papierrolletjen in de handen, en twee boeken en een inktkoker staan, naast hem, op een tafel. Zijn gelaat teekent te-vredenheid. Sandrart is niet gellaagd er iets van die hooge en fijne uitdrukking in te leggen, welke, volgens Philip de Koning, in-zonderheid, onzen dichter kenmerkte. De krullende zwarte haren zijn wat op zij gestreken; de kruin is met een kalot bedekt.

Als of Vondel, zelfs door zijne poëzie, had willen meêwerken om de omstandigheden te verbergen, waaronder dit portret gemaakt werd, zegt hij, in een bijschrift, dat zijn vriend Sandrart hem wel aldus „naer 't aanzicht” had „uitgedrukt” §, maar niet zijn gedachten, niet zijn inwendig leven.

Het is ook inderdaad moeyelijk, in deze glimlachende trekken (volkomen verklaarbaar echter, als men zich Tescfclchade denkt, achter den stoel van den schilder), eene ziel te herkennen

„Verlingert op aeloude en bloënde treurtooncelen.”

* Allard, *Vondel's Ged.*, bl. 22. † *Alm.* 1865, bl. 252. § V. L. IV, bl. 7.

En toch kan dit bijchrift op geene andere afbeelding slaan.

Hoe 't zij — het portret van Vondel was gemaakt. Hoe de ontmoeting bij den schilder afliep, is den lezer bekend: Toen de Heer Sandrart zich herinnerde, dat Hooft zoû komen, had hij zijne vrouw op den uitkijk gezet; en toen aan Hooft verklaard moest worden, hoe men elkander daar zoo lamentrof, had de argloze schilder den Hoofd-Officier an Muyden en Weesp het portret van den man laten zien, die door Hoofts ambtgenoot te Amsterdam behoorde te worden opgefpoord met de drift van een jager, die de lucht heeft van het lang begeerde wild.

II.

„IN DE ZYDE-WOORM”.

Alvorens den lezer tot een bezoek in het huis den *Zijworm* uit te noodigen, zal hij zoo goed zijn mij een oogenblik op de Keizersgracht „naeft den Valckenier” te vergezellen. Het was het adres tegenover de Groenlandtsche Packhuysen, waar Hooft Tesfelfchade had genoodigd. In dit oogenblik zit de beroemde weduwe echter elders ter tafel, en wel bij haren zwager Van Buyl, die sedert vijf jaar met het ambt van Substituyt Schout is vereerd. Wij laten hen daar rustig op de gezondheid drinken der jong verloofden: Lijsbeth van Buyl en Joriaen Voscuyl, Dr Evertszoon. Wij, in-tegendeel, bevinden ons *Naest den Valckenier*.

Pieter Cornsz. Hooft had in 1624 zijne vrouw Christina van Erp verloren. Hoe goed echtgenoot hij ook schijnt geweest te zijn, kan men hem geen gemak in zijn bewegingen ontzeggen, waar het er op aankwam de voorwerpen, die zijner liefde ontvielen, door andere te doen vervangen. Die buigzaamheid van hart had hem reeds als jongeling onderfcheiden, en een jaar na dat hij de blonde Christina, met wie hij 14 jaar was getrouwd geweest, verloren had, hield hij aan om de hand eener andere amsterdamsche fchoone*, die hem echter geen gehoor gaf, en ander-half jaar later de vrouw werd van den dichter Constantijn Huygens: dat was in April 1627.

In Augustus van het zelfde jaar wendde Hooft zijne Herautentrompet naar elders: namelijk naar de quartieren van Leonore Hellemans, weduwe van Jan Baptist Bartolotti van den Heuvell tot Beichlingen. Hooft was een liefhebber der verscheidenheid: dit bleek ook hieruit, dat hij der fchoone, blonde, blaauwoogige Christine, eene fchoone bru-

* Sept. 1625. Zie *Gids*, 1871, bl. 251 en volg.

nette, met betooverende koolzwarte oogen, tot opvolgster geven wilde. Maar Helionore, eene ijverige Protestante (ik vrees wel, apostaat van het Katholicisme*), had weinig goeds vernomen van des Drosfaarts godvrucht. Wel moest hij nu en dan, uit hoofde van zijn ambt, kerkelijke vervolgingen instellen; maar aan eene eigenlijke kerkgemeente adhaereerde de kalvinistiesch gedoopte dichter en geschiedschrijver niet. Toen hij Leonores bezwaar verstaan had, een bezwaar nog volgehouden na dat zij hem reeds eenigen oogentrooft en liefkozingen verleend had (althands hier beroept hij zich op †, zocht hij een bondgenoot; en in plaats van de belegeraarstrompet voor den mond te zetten, nam hij de veldfluit ter hand en speelde een deuntjen onder het venster van Leonores 13- of 14jarige dochter Suzeke, in de form van een dier briefjens, waartoe de Drost het recept had §. En het huwelijk werd tot stand gebracht: Hooft kwam in het bezit, en ook wel een weinig onder de plak der schoone en rijke weduwe, den 30 Nov. 1627.

Wij vinden, den eigen dag dat Hooft bij Sandrart gepezeerd had, het echtpaar bij-een in hun tuinkamer, terwijl de namiddagzon een fraayen bruinen beuk verlicht, die aan de overzij tegen het tuinhuis staat.

„Zoo trof je daar Tesfelfchaâ en Vondel verdiept in de beschouwing van zoo'n Jezuïet?” vraagt Leonore.

„Neen,” zegt Hooft, „ze waren er niet meê bezig, toen ik binnenkwam; maar Sandrart toonde mij het portret, als om te verklaren, wat Vondel en Tesfel daar kwamen doen.”

— „Dus die paapsche zendeling liet zich schilderen, en moet dus hier in stad zijn?” vroeg Leonore nadenkend.

Hooft maakte een gebaar, dat beteekende 'het schijnt zoo; maar ik wil daar liefst niet bij stilstaan.'

„Wat een gelukkige befhikking,” zeide Leonore, „dat ge op het spoor van een dier famenzweerders gekomen zijt. Zult ge héden er den Schout nog kennis van geven... Mij dunkt, daar is geen tijd te verliezen.”

— „Ik kan dat moeilijk doen,” antwoordde Hooft, „ge voelt wel, melieve, dat dit het vertrouwen van Sandrart misbruiken zoû zijn...”

— „Dat voel ik niet. Hij heeft u immers de meêdeeling niet onder het zegel des geheims gedaan!”

— „Neen, dat heeft hij wel niet: het aanbod voor eene meêdeeling met die voorwaarde zoû ik waarfchijnlijk ook niet aangenomen hebben...”

— „Welnu, moeten alle goedgezinden niet meêwerken, om die fchadelijke en moorddadige secte van Jezuïeten, waarvoor ze algemeen gehouden worden, uit te roeyen?”

— „Voorzeker!” zeide Hooft, „ik hebbe in mijn ambtsbedrijf mij ook nooit ontzien de geheime papistische vergaderingen te verftoren...”

* *D. Warande*, X, bl. 334. *Br.*, † I, bl. 315. Verg. bl. 316. § *Br.*, I, bl. 319.

— „Wel neen!” zeide Leonore: „gij hebt mij immers zelf nog, als een bewijs van uw geloofsijver, verhaald, wat gij den Jonker van Nievelt, die over het Stichtsche Nederquartier stond, hadt aangeraden: . . . gij weet wel: dat hij bij de Staten van Utrecht een plakkaat zoû uitlokken, waarbij de leden van heimelijke vergaderingen verplicht wierden hunne medgenoten te noemen ⁵⁾”.

— „Ja, dat was voor Utrecht; maar hier in Holland valt men zachter. . .”

— „Dat klinkt anders,” zeide Leonore, „dan toen gij u verbondt, ondanks het recht van handlichting dat den Hoofdofficieren van Holland geconsenteerd was, nooit tot compositie * te komen.”

— „Daar was toen aan het oefenen der strengheid eenig profijt verbonden,” antwoordde Hooft: „het zoû niet fraai gestaan hebben de volle boeten te beuren voor eigen kasse, en het openbaar recht te laten kortwieken. Kwalijkgezinden hadden van omkoopning kunnen mompelen.”

— „Kwalijkgezinden zouden nú wel kunnen zeggen, dat, als er geen profijt voor eigen kasse te trekken en valt, de Drossaart Hooft zich een weinig ijverig burger betoont. . . .”

— „Dat zullen zij niet: want Burgemeesteren willen, dat men hier te Amsterdam veel door de vingeren zie en een burger is minder gehouden tijd en moeite aan aanklachten te besteden, dan een ambtenaar en rechter, om onder zijn resfort 's lands wetten en verordeningen uit te voeren; dáargelaten, dat naar de oude civile rechten niemand tot denuncieeren geadmitteerd is dan die daartoe geordineerd zijn.” †

— „Mij dunkt, dat ieder burger en ieder ingezeten verplicht is meê te werken om pest en brand, roof en diefstal, waar hij kan, te verwijderen: en de secte der Jezuïeten sichten niet slechts brand en dienen vergift aan ons, kettters toe, maar zij bederven den landzaat naar ziel en lichaam. Buitendien, heb ik het zoo mis, dat in kerkelijke zaken alle geïnteresseerdens behooren aan te geven? . . . Als *gij* niet naar den Schout wilt gaan, — zal *ik* het doen. . . .”

— „Welk een voornemen, lieve Leonoor! gij, een vrouw!”

— „Als de mannen en nog wel Hoofdofficieren zich als vrouwen gedragen, — moeten de vrouwen de rol der mannen wel op zich nemen!”

— „Maar begrijp, wat het gevolg van uw aangifte zal zijn! De Jezuïet zal opgespoord en waarschijnlijk gevangen worden: maar wat zult gij er Tesfelfchade een verdriet meê doen, die gunstiger over den man schijnt te denken dan wij.”

— „O, dacht ik het niet?” riep Mevrouw Hooft uit: „het is de fehoone Alkmaarsche firene, die gespaard moet worden.” Mevrouw Hooft was over het algemeen niet jaloersch ⁶⁾; ook had het woord *firene* niet de bestemming om Tesfelfchade, die zij, maar vooral hare dochters zeer genegen waren, voor eene verleidster uit te maken. Tes-

* Tiansaktie.

† Damhouder, *Practijcke in Crim. S. Amst.* 1616, bl. 6

felfchaat was meermalen, in de briefwisseling der geleerden, schertsend eene sirene genoemd: om dat men haar niet kon zien en hooren, zonder door de bekoorlijkheid van haar gelaat en stem getroffen te worden. Nú kwam echter de godsdienstijver (niet zelden het vurigst bij personen, die tot eene andere kerk zijn overgegaan) bij Mevrouw Hooft in het spel; en van daar haar onbillijke uitroep.

„Ik kan niet, van den schilder komende, die mij argloos een beeltenis toont, heimelijk bij den Hoofdofficier gaan aanbrengeu wien ik daar gezien heb. Wij moeten ons soms van verspieters bedienen; maar ik wensch niet zélf die partij te vervullen,” zeide Hooft.

„Welnu,” zeide Mevrouw, „laat mij dien zuren appelbeet dan maar over!” Zij stond op, en ging zich kleeden om uit te gaan.

Bij 't afscheid sprak haar man: „Ik wil u deze daad niet verbieden: maar wees voorzichtig. Verzoek den Schout, uit mijnen naam, dat hij ons niet in de zaak betrekke...”

Mevrouw Hooft ging, in de stellige overtuiging dat zij haren plicht deed, de deur uit, en stapte, sneller dan zij gewoon was, naar de woning van Dr Jan ten Grotenhuys, Hoofdofficier van Amsterdam.

Die Schout of Hoofdofficier van de grootste en rijkste stad des lands was een heel personaadje, en alleen de meerdere luister, waartoe het Burgemeesterschap door de omstandigheden was opgevoerd, deed zijne waardigheid, waartoe hij trouwens, gelijk ik vroeger reeds aanmerkte, door Burgemeesteren benoemd werd, een weinig in de schaduw treden.

De Patriciër, die sedert 1621 er mede bekleed was, behoorde tot de vrijzinnige Regeeringsleden, was een vriend en voorstander van Vondel en een liefhebber der poëzie *. Toen Mevr. Hooft zich bij hem aanmeldde, was hij niet te huis, en haar ijver moest zich dus vergenoegen met des volgenden daags haar bezoek te herhalen. Toen zij hare zaak voor Dr Jan ten Grotenhuys uit-een-gezet had, glimlachte deze en zeide haar, dat één zijner Substituten hem juist was komen berichten, dat de bedoelde Petrus Laurentii, Jezuïetenpater uit den vreemde, verblijf hield bij den zijdereeder in de Calverstraet, den welgegoeden *Signor Muti*, en dat hij den Onderfchout verlof had gegeven het gehate wild ten dien huize te gaan bestoken. Deze mededeeling was Mevrouw Hooft des te aangenamer, om dat zij wel voelde, indien Tselfchaat, volgens heur belofte, haar kwam zien, dat zij haar met een veel oprechter gemoed zou kunnen ontvangen, wanneer de vervolging tegen Pater Laurensfen eigenlijk niet van de familie Hooft was uitgegaan.

Het was 6½ uur in den namiddag van dien tweeden dag, toen het gapend volk op den Dam een der Heeren Substituten, met een zijdge-

* Verg. V. L. I, 658, II, 523.

weer gewapend en verder met de teekens zijner waardigheid bekleed, het oude stadhuis (een gothiek gebouwtjen met 3 bogen aan den voor-gevel) zag verlaten, vergezeld van een jeugdig Heer in 'tzwart, in wien men een der stads-Secretarissen herkende en wel den voor twee jaar aangestelden * Heer Pieter Pieterfen Hasfelaer, oomzegger van onzen Heer Hooft.

Vóór de Heeren uit, ging één van Stads Roê-dragende Boden, en achter hen twee van Schouts Dienaren, gekleed met lederen kolders en welgewapend.

Vijf minuten later verlieten twee andere personen, die elk een stevigen rotting onder hunnen mantel hielden, het stadhuis door eene zijdeur en begaven zich naar het Rokin. Dat zij terstond een eere-wacht van straatjongens om zich heen kregen, bewees, dat men hen voor stille verfpieders hield van de vaderlijke Stads-Regearing.

De officiële expeditie trok met snellen stap de Calvertraet in.

Ik verzoek den lezer zich nu met mij te plaatsen voor een vrij breed winkelhuis, waarvan over dag de vensters, die aan beide zijden van de deur, gezamenlijk met deze, door een luifel overfchaduwd werden, een vrijen blik naar binnen gunden; maar nu, bij 't vallen van den avond, met luiken gefloten waren, die van boven naar onder en van onder naar boven tot elkander klepten. Door de bovenvensters achter de luifel viel echter nog eenig licht in den winkel. 't Was een groot, hoog vertrek, rondom met kasten voorzien, waarin velerlei foort van zijden stoffen geborgen waren. Lorenzo Muti toch was een fabrikant en winkelier in zijden stoffen, die vrij wat omzett'e in een jaar.

In 't midden van de luifel was een rond schild geplaatst, waarop een Zijdeworm was afgebeeld, en daaronder stond :

DE FENIX, ZOO HY ROEMT, IS EEUWIGH, IK NIET MIN.

HY IS VOOR ZICH: MAAR IK STREK ANDRE TOT GEWIN. †

Dit raadselachtig opschrift was van den dichter en glazenmaker Jan Vos, die er den Italiaanschen zijdereeder meê vereerd had, toen hij den gevel van nieuwe glasruiten had moeten voorzien.

Achter den winkel was een comptoirtjen, waar de Heer Muti zijn dubbelen lesenaar had staan, en in den winkel-zelf een trap, waarmee men kwam op een bovengang, die over een kleine binnenplaats liep en toegang gaf tot de bovenkamers van voor- en achterhuis. Aan het einde van de gang bevond zich een vrij groot vertrek, dat door hoog in den achtermuur geplaatste vensters van over een plat verlicht werd.

Op dit oogenblik waren deze echter met groene wollen gordijnen afgefloten, en van den zolder hing een koperen kroon, waarop de 6 waskaarsen ontfokken waren. Diep in de kamer stond een groene tafel met

* Wagenaar, III, 495. † Jan Vos, *Dichtk.*, 1658, bl. 311.

lezenaar er op. Voor den schoorsteen hing een Christusbeeld. Achter den lezenaar zat, tusfchen twee kaarsen, een mager en bleek, misfchien 52-jarig man*, wiens gelaatstrekken onthouding en arbeid teekenden, terwijl zijn taal en de blikken, die hij nu en dan ten Hemel floeg, van zijn brandende en tedere liefde getuigden voor de zaak, die hij behandelde. In de kamer bevonden zich verder onderfcheidene personen, die met de grootste aandacht luisterden naar hetgeen de spreker hun ten beste gaf. De meeste toehoorders waren mannen en jongelingen van goeden stand; er waren echter ook eenige vrouwen, waaronder men de huisvrouw van den Calverstraetschen Patriciër Claes Heimensen Couck met hare dochter Everarda herkende †.

Deze en eenige andere Dames zaten eenigszins ter zijde. Onder de toehoorders merkte men verder op onzen vriend Vondel, met zijne 30-jarige dochter Anna.

De spreker was bezig over de ijdelheid der waereld en den oodmoed, die het Christelijk harte past.

„Wat heeft niet het aanschouwen,” riep hij uit, „van de doode Keizerin, Vrouw Isabella, huisvrouw van Carolus Quintus, het herte beweegd van den Zaligen Franciscus de Borgia, Markies van Lombay, die het doode lichaam van Toledo naar Granada bracht, om begraven te worden! Hier moest hij, voor den Aartsbischop Pedro Guerrero, volgens een oud gebruik, met eede bezweeren, dat hij het lijk der Keizerinne had overgevoerd. Hij deed de looden kist dan openen, daar zij in was: en ziet! haar aanzicht was zoo leelijk en fchromelijk geworden, dat noch Franciscus, noch een der tegenwoordigen den eed dorst afleggen. De stank des lichaams was zoo onverdraaglijk, dat alle de omstanders van daar gingen. Wie en ziet hier niet de ijdelheid des waerelds? Wat acht men en eert men meer dan 't lichaam van een grooten Koning of Koninginne, als zij leven? En nu loopt de lijfwacht wech, met al het gezelschap.... Slechts de wormen, padden en honden verftouten zich bij zulk een lichaam te komen.... Deze aanmerkinge heeft den Markies, Francisco de Borgia, het herte veranderd, hij is het eeuwige alléen gaan zoeken, besluitende vastelijk van voortaan geenen sterflijken Heer meer te dienen §.

„Ach, mijne geliefden! wat is er ook van waereldsche grootheid. Al de koninkrijken van deze waereld, bij den Hemel vergeleken, zijn maar een punt. Millioenen menschen zijn er in de wijde waereld, die niet en weten dat er een Keizer in Duitschland is, noch een Koning in Spanje**.

Wat heeft er dan waarde, behalve God en het goddelijke? — De grootste blijdfchap, die hier ons hart vervullen kan, pleegt alleen het

* Allard, *Vondel's Ged.*, bl. 14. + *Alm.* -65, bl. 251.

§ P. P. Nierenbergh en de Boeye, *Vershil tusschen het tijd. ende het eeuw.* Antw. 1648, bl. 129. Verg. Pr Allard, t. a. p. bl. 125.

** *Vershil*, bl. 299.

aangezicht vrolijk te maken, zonder eenige andere schoonheid. Het aanschouwen van God daarentegen geeft eene zoo onmetelijk groote vreugde, dat zij t'eenen-maal het geheele lichaam verandert, dat schoon makende gelijk eenen Engel, blinkende gelijk de zon, onsterfelijk gelijk de geest, en boven alle lijden gelijk God*."

Pas had de spreker deze woorden gezegd, of hij stak een papier met aantekeningen, die hij vóór zich had liggen, in de hand van een Heer, die in zijne nabijheid zat, en begon plotseling eene voorlezing uit een Fransch schrijfboek, dat op zijn lezenaar lag.

„Vous voyez par-là, mes chers auditeurs," zeide hij, „gij ziet daaruit, mijne toehoorders, dat, wanneer zich de eerlijkheid des mans voegt bij het talent van den dichter, op den duur miskenning onmogelijk wordt. De Kardinaal de Richelieu had Pierre Corneille, ter zake der tragedie die ons bezighoudt, zóo vervolgd; en nu eigent hij toch aan Zijne Eminentie zijn treurspel *Horace* toe, met de dankbaarste en vereerendste betuigingen.

„Maar hervatten wij onze taak met den aanhef van het derde Bedrijf:

„Rodrigue, qu'as tu fait? ^{d'}où viens-tu, misérable?"

Pas had de spreker dit vaers gedeklameerd, of de kamerdeur ging plotseling open, en in 't midden van 't vertrek stond de Substituut-Schout met den Secretaris Hasselaer, en den Roëdragenden Bode, terwijl een der Dienaren aan de deur bleef posthouden.

„In naam van mijnen Genadigen Heere, interdicceer ik, op last van Mijn Heer den Schout van Aemstelredamme, allen den hier tegenwoordigen deze plaatse te verlaten!" zoo sprak de Gerechtsman, met opgeheven rechter hand.

Al de aanwezigen zagen hem met groote oogen aan: eenigen zichtbaar ontfeld, anderen verwonderd, maar kalm.

„Heer Secretaris, zet u neêr, dat wij deze cesse ende informatie openen! Bode, enumeert de personen, hier tegenwoordig! Sergeant, houdt strengelijk wacht en wake, dat niemand deze plaatse kome te evacueeren. — Bode, wat is het getal der hier tegenwoordigen?"

— „23, Mijn Heer de Schout!" was het antwoord, „buiten Uw-WEdeGeftr., den Secretaris, mij, den Bode, en den Dienaar."

— „'t Is wel. Mijn Heer de Secretaris, schrijf, dat wij ons te even klokke 6½ uur des avonds bevonden hebben, op last van Mijne Heeren van den Gerechte, en ten sine van Informatie, in *den Zyworm*, ten huize van Sinjeur Muti. Dat wij daar bij-een hebben gevonden 23 personen, houdende een conventikel, dat zwaar onder de praesumptie staat te forteeren onder de geheime vergaderingen, verboden bij de plakkaaten van de jaren 1580, 1622 en 1629, en vooral bij de Stads-keu-

* Ald. bl. 420.

ren van 18 April, A° Di 1580 en 14 Feb. A° Di 1589. *Dat deze heimelijke vergadering oogenschijnlijk geleid werd door eenen zich noemende Petrus Laurentii. — Is het niet, Petrus Laurentii of Pieter Laurensen? —” En de Onderfchout zag den redenaar van zoo even strengelijk aan.

De bleeke man beandwoordde den eenigszins „tooneelmatigen” blik van den officiant met een kalm, donker oog, zonder het hoofd af te wenden, noch kenbaar te maken, dat hij de vraag begrepen had.

„Schrijf, Mijn Heer de Secretaris. Ik zeg: Petrus Laurentii... Zijt gij dat niet?” ging gij voort. De leider der vergadering bleef den Onderfchout aantaren, met eene rustigheid, die dezen dreigde van zijn stuk te brengen.

Toen stond er iemand op. Het was Vondel. Hij naderde de tafel, en zeide tot den toegesprokene: „C'est Monsieur le substitut du Schout d'Amsterdam; il vous demande votre nom, Monsieur le Professeur.”

— „Ah!” sprak de leeraar, met een zeer lichten glimlach. „Je me nomme Pierre d'Artois.”

— „Zijt gij niet Petrus Laurentii?”

— „Pierre d'Artois, zoo als ik de eer had u te zeggen,” was het antwoord, in de fransche taal: „Maître des arts, licencié en droits,... Hier is ten overvloede mijn paspoort en diploma.”

De Substituut zag de stukken in. „En waar houdt gij hier de vergadering meê bezig?” — „Monsieur demande,” vertaalde Vondel, „de quoi vous occupez cette assemblée?”

— „Ah,” herhaalde Pierre d'Artois: „ik lei den *Cid* haar uit.”

— „Gij moet zoo snel niet spreken,” zeide de Substituut, die het Fransch weinig machtig was. „De *Ciel*, wat is dat — de *Ciel*?”

— „De *Cid*, Mijnheer de Substituut van den Schout! de *Cid*... dat is een van de grootste meeterstukken, die het menschelijk genie heeft voortgebracht.... Helaas, wat is de roem!.... De *Cid*, daar is maar één man, die hem maken kon...”

— „Langzamer,” bromde de Substituut, de Secretaris kan u niet volgen.

— „Die man,” ging de spreker voort, „is Pierre Corneille, wiens genan ik de eer heb te zijn. Corneille zoude alleen staen als treurspeldichter, hadt gij, gelukkige Hollanders, uwen Vondel niet!”

De Substituut zag even naar Vondel op, en vervolgde: „Maar wat hebt gij daar voor papieren?”

— „’t Is de *Cid*, met mijne commentairen, Mijn Heer!”

De Substituut trok het schrijfboek naar zich toe, en las „*Le Cid*.” „Wel hoe,” mompelde hij, „eene spaansche geschiedenis, en dat bij de strenge plakaten, die tegen het verspreiden van spanjoolsche, papis-

tische en andere feditiëuze libellen in den lande vigeerende zijn!... Schrijf, Mijn Heer de Secretaris: Zich noemende Pierre d'Artois, vertoonende de zeer fuspette indiciën van door fpaanschgezinde, feditiëuze libellen de goede gemeente van de ftaatsregeeringe en gezuiverden Godsdienst afkeurig te maken...."

— „Maar, Claes, dat gaat inderdaad te ver!" riep op eens eene heldere vrouwenfem uit; en de rijzig-deftige gefalte van Tefelfchade trad uit den groep der vrouwen te voorfehijn. Zij had terftond in den Onderfehout haren zwager Claes van Buyl herkend, met wien zij vóorigfteren nog zoo hartelijk op de gezondheid van het jonge paar had gedronken; en Van Buyl, die als alle mannen fteeds de alom gevierde meerderheid van Tefelfchades perfoon ondergaan had, was uit het veld gellagen.

„Zullen wij geen voorlezingen meer over franfche littérature mogen hooren? Zullen wij niet over fpaanfche tooneelftukken mogen fpreken? Ik had u juist willen vragen, wanneer wij weêr eens naar *Jerolimo* of naar *Rodierick* en *Alphonsus*, in den nieuwen fehouwburg, gaan..."

De vergadering lachte. Van Buyl was confuus.

„En gij, neef Hafelacr," ging de onnecdoogende weduw voort, die langs de Van Campens de Hafelaren beftond: „Leent gij u óók al tot dit fraaye werk? Gij maakt waarlijk de fpaanfche inquiziteuren, vreeslijker gedachtenis, befchaamd."

— „Vergeving, nicht!" mompelde Hafelacr, die zijne papieren al bij elkander pakte, „ik ben de dienftw. dienaar van Mijne Heeren van den Gerechte...."

— „Inderdaad," zoo nam nu de Heer Nicolaes Heymensen Couck, een der oudfte burgers van Amfterdam, naar wiens geflacht zelfs een deel der Calverftraet genoemd was, het woord: „Inderdaad, Heer Schout, UwEdG. zal wijs doen deze informatie te ftaken: de burgers in dit vrije land dienen toch eenigen vrijdom te genieten."

Intufchen was de Heer des huizes, de vermogende zijdereeder Lorenzo Muti, een klein zwart Italiaantjen, binnengekomen:

„Non è per far' ingiuria alla Signoria sua," * zeide hij, „maar de Hollanders hebben altijd te boek geftaan voor galfvrij en heufch tegenover vreemdelingen, en ziedaar een half uur, dat mijn huis, zonder form van proces, geïnvesteerd en geerneerd is..." Deze geheele volzin werd in 't Italiaanfch uitgefproken. Vondel en Tefelfchade wifelden een blik, die niet vreemd aan een glimlach was.

„Mijn Heer Lorenzo, zegt..." viel Tefelfchade in.

„Mijn Heer Láurenso, waar is mijnheer Láurenso?" vroeg Van Buyl, die meende iets te ontdekken.

De vergadering begon zich te vermaken.

* „Het is niet om Uwe Edelh. te beledigen."

„Neen, zwager,” zeide Tesfelfchade ondeugend, „niet den Laurentius, den vogel, dien gij knippen en mischien braden wilt, hebt ge hier bij een vlerk; maar den Heer Lorenzo Muti... Ziet ge, zwager, zoo als gij Nielaes heet, en hier mijnheer Couck óók Nielaes...” Het geheele gezelschap werd ongedurig van vrolijkheid....¹⁾

„Indien Mijn Heer van Buyl, niet de Schout, maar de beschaafde gezelschapsman, nog eenige namen begeert van personen, die Professor Pierre d'Artois gaarne hooren,” zeide een Duitsche Heer, die nog niet gesproken had: „ik ben de Graaf von Rantzow, en deze jonge mensch is mijn neef²⁾...”

Van Buyls gelaat betrok. Hij was op een eervolle aftocht bedacht, en gaf dit te kennen.

De Heer Muti wilde de kamer verlaten, maar de Gerechtsdienaar aan de deur weêrhiel hem. „Ik laat u zóo niet gaan,” sprak Muti in 't Italiaansch: „het zal niet gezegd zijn, dat ik de eer heb gehad van een bezoek der Heeren Gerechtsofficieren, en dat ik ze met droge kelen wech heb gestuurd.”

Tesfelfchade vertaalde weêr voor haar overbluften zwager dit milde woord; en men zag den Substituutfehout van Amsterdam en Pater Petrus Laurentii, geboortig uit Artois (want *hij* was het inderdaad), met een glaasjen fijnen spaanschen wijn op elkanders gezondheid drinken³⁾.

III.

IN 'T „HUYS VAN MARRIJTGEN WILLEMS”.

Daar beftaat een verzoekfchrift van de tweede helft der XVIIe Eeuw, gericht aan Paus Clemens den X^e en onderteekend door eenige amsterdamsche Katholieken; het heeft ten doel de groote diensten in het licht te ftellen, door de Paters Jezuïeten aan de Kerk in Holland be-
wezen. De onderteekenaars verklaren aan de zendelingen der Sociëteit van Jesus verschuldigd te zijn, dat zij óf tot het ware geloof gebracht zijn, óf daarin bewaard en bevestigd. Tot die onderteekenaars behoort: Joost van den Vondel*. Hieruit blijkt, dat de fchrijvers verkeerdt zijn ingelicht geweest, die vooral of alleen aan Leenaardt Marius, den beroemden Pastoor der zoogenaamde Oude Zijde, kerkhoudend op het Begijnhof, de bekeering van Vondel hebben toegefchreven. Vondels tijdgenoten trouwens ruimen, naast Marius, door Antonides genoemd, ook nog eene aanzienlijke plaats in aan andere Priesters, en wel aan ordens-geestelijken, als die, toegang tot Vondels huis hebbende, hem

* Pr Allard, t. a. p. bl. 140.

hadden gebracht tot de belijdenis der katholieke waarheid en de vervulling der plichten, die zij oplegt. Het is duidelijk, gelijk ik boven reeds aangaf, dat onder de Fransche Jezuïeten, die Vondel bekeerd zouden hebben, dood-eenvoudig Pater Petrus Laurentii of Laurenszoon te verstaan is, die te St Omer geboren, met recht een Franschman genoemd kon worden. Het gemak, waarmede hij zich in verschillende talen uitdrukte, zoo dat, gelijk een tijd- en ordegenoot getuigt, in het kooprijk Amsterdam haast geene taal werd gesproken, die de geleerde en begaafde Jezuïet niet meester was*, kan bovendien aanleiding gegeven hebben, dat men hem vaak in het Fransch had gehoord, een taal, die ook Vondel gemeenzaam was; en veroorzaakte wellicht, dat hij het Nederlandsch met een vreemden tongval sprak.

Pater Petrus werd, in zijn omgang met Vondel, zeer gesteund (ik gaf ook dit reeds hooger aan) door Vondels dochter Anna, die, naar men zegt, reeds als kind, toen zij een tijd lang te Keulen schijnt verwiild te hebben, met de katholieke kerkleer moet zijn vertrouwd geraakt¹⁰, en die dan ook haren vader in den overtred is voorafgegaan. Vondels eenig overgebleven zoon, Joost de Jonge, was de man niet om de bekeering van het huisgezin te bemoeilijken. Waarschijnlijk zal ook hij de onderwijzingen van Pater P. Laurensen of Pastoor Marius nu en dan hebben bijgewoond: offchoon, wat de kerkelijke geschiedenis betreft, niet met veel vrucht, daar hij op zekeren dag zijn vader vroeg: „of hij nu tegenover een kennis van hem geen gelijk had gehad, met te beweerden, dat Joseph van Egypten wel bepaaldelijk katholiek was geweest †.” Indien die kennis mischien beweerd had, dat Joseph Gereformeerd was geweest, had, in ieder geval, de jonge Joost zijn meester gevonden in het kweken van historiesch misverstand.

Pater Laurensen heeft ongetwijfeld aan Vondel onder het oog gebracht, dat hij met zijn gezin, als wonende in de Warmoesstraat, kerklijk behoorde tot de Oude Zijde, dat is tot de helft der Stad, welke onder de herderszorg van Pastoor Marius geplaatst was. Met Marius kon Vondel bovendien over zijn geliefd Keulen, zijne geboorteplaats, spreken. De geleerde Proost van het Haarlemsche Kapittel had er een professoraat bekleed, en schijnt zelfs aldaar de eerste zaden van het recht geloof in de ziel van Vondels dochter gestrooid te hebben. Het is te vermoeden, dat Past. Marius, die eene betere bibliotheek had dan den zendelingen vlijdde in hun ransel met zich te voeren, Vondel bij herhaling boeken uit zijne verzameling zal hebben bijgezet, en wanneer wij de bekwaamheid nagaan, waarvan Vondel zoo in zijne leerdichten over God en Godsdienst als in zijne historische en legendarische treurpelen blijk geeft, dan komt het zeer natuurlijk voor, dat Vondel vrijen toegang had tot de boekerij van den geleerden en vriendelijken Begijnenvader.

* T. a. p., bl. 15.

† Brandt, *Leven*, bl. 61.

De winter van het jaar -40 op -41 had Vondel ijverig besteed in de beoefening der kerkelijke schrijvers. Wat een geluk voor hem, dat hij zich dagelijks over die zaken met zijn geliefde dochter Anna onderhouden kon!

Zijn zoon Joost had hij, naar 't schijnt, ter strengere opleiding aan vreemde handen toevertrouwd; deze woonde dus niet bij zijn vader¹¹⁾. Zoo kwam dan het drijven van den kousenhandel geheel op Vondels rekening. Bloeide die handel minder dan ten tijde dat zijn overleden huisvrouw, de wakkere Mayken de Wolff, aan het roer stond, — Vondel kon niet nalaten groote waarde te hechten aan de spreuk die op een beker gefneden was, welke zijn aanrechtkast versierde: „*Cerchiamo imprima il regno di Dio e la sua giustizia, e tutte queste cose ci saranno soppraggiunte*”.*

Zijne studie der godgeleerde schrijvers, in vereeniging met zijne Anna, kon al op vrij groote schaal door hem geschieden: want tijdgenoten verhalen ons, dat Anna eene meer dan gewone bedrevenheid in de latijnsche taal had † en door helderheid van geest boven vele andere vrouwen uitblonk.

Op zekeren avond in den zomer van het jaar 1641 bracht Vondel een dikken quartijn, dien hij van Pastoor Marius te leen had gehad, bij den vriendelijken eigenaar terug. Men weet, dat de Begijnhofskerk, sedert lang door de Protestanten in gebruik was genomen; maar dat er nochtans voortdurend op het Begijnhof in een partikulier huis dienst werd gedaan. Men zegt, dat het in dat zelfde hoekhuis is geweest, waarvan nog heden de houten gevel op een vroege dagteekening wijst voor den bouw. Het archief der kerk, en de bibliotheek der Pastorij waren geborgen in een kamertjen, dat grensde aan het voor de Heilige Diensten ingericht en sedert 1636 veel vergroot kerkjen §. Maar de Pastoor heeft niet altijd op het Hof gewoond¹²⁾. Hij had een huisjen in de Begijnhofsteeg betrokken: hetgeen wellicht veroorzaakt werd hierdoor, dat het Begijnhof des nachts was afgesloten, en het wenschelijk scheen, voor den herder eener groote gemeente, wanneer hij des nachts ter Bediëning werd uitgeroepen, spoedig bij de hand te zijn.

Vondel meldde zich bij Pastoor Marius aan, en op zijn verzoek, om hem het 2° deel te willen leenen van het werk, waarmeê hij bezig was, stelde de Pastoor hem vóór het gezamenlijk in de bibliotheek te gaan halen. Toen de beide mannen het stille Begijnhof-pad betraden, ontwikkelde zich tusschen hen het volgende gesprek:

„Ik heb verleden Zondag uwe Vroegmis bijgewoond, Mijheer Pastoor! Ik ben er zeer in gesticht geweest...”

— „Ja,” zeide Marius, „de zinrijkheid van al de onderdeelen der H. Mis, moet, behalve nog de hooge waarde, die zij als waarachtige

* „Zoeken wij eerst het Rijk Gods, enz.” † Allard, t. a. p. bl. 4.
§ Zie *Abn.* 1857, bl. 241.

Offerande van Christus' H. Lichaam en Bloed heeft, weêrklank vinden in het dichterlijk gemoed, dat haar verstaat."

— „Bijzonder deed mij ook aan," zeide Vondel, „de talrijke deelname der geloovigen in de H. Communie. Het is treffend dien aandrang van het volk te zien, om aan de liefdemaaltijd deel te nemen, waardoor de dood des Heeren en daarmee de herleving van het menschedom verkondigd wordt... Mij dunkt, al zou men niet gelooven, dat de Heiland het brood beftemd had om, door het priesterlijk woord gekonfakreerd, als voorwerp ter aanbidding te worden bewaard en uitgesteld, — dat dan toch nog het geloof en de liefde ons begeerig zouden maken om met onze broederen de Heilige Offerspijze te nuttigen..."

Marius zag Vondel een oogenblik aan. Deze sloeg zijne oogen neder. „Gij kunt, mijn zoon, u lichter vereenigen met het gebruik van het in Christus' lichaam veranderd brood voor de H. Mis en de Kommunic der geloovigen, dan dat gij behoefte gevoelt in oodmoed voor het tabernakel des Heeren nêr te knielen, waarin het H. Sakrament bewaard wordt?"

Vondel zweeg. Een oogenblik later zeide hij: „Niet waar, Vader, wij lezen niet in de H. Evangeliën, noch in de Handelingen of Brieven, dat de Zaligmaker zich-zelf in het H. Sakrament tegenwoordig gesteld heeft, met het oogmerk om daar ten allen tijde een voorwerp van aanbidding te wezen? Als offerande en als zielefpijs is mij de instelling duidelijker."

— „Was het noodig," antwoordde Marius, „dat dit inzicht van onze goddelijken Verlosfer bijzonder vermeld werd, daar immers het eerste der aloude X geboden die vereering en aanbidding van zelve medebracht? Christus is God, en die in God gelooft zal hem aanbidden en beminnen uit geheel zijn ziel en uit al zijne krachten, wáar en hoe die Godheid zich tegenwoordig moog stellen. Is er niet veel troost in gelegen: te gelooven, dat er een plaats is, hier, in onze nabijheid, onder ons bereik, waar Christus, onze Heiland, onze weldoener, onze vader, met Godheid en menschheid, met ziel en lichaam tegenwoordig is: zoodanig tegenwoordig, dat onder den schijn van brood, het brood is verdwenen, en daarvoor Christus-zelf, de Godmensch, in de plaats is getreden: zoodanig tegenwoordig, dat Hij, die zich voor ons tot het uiterste heeft willen vernederen, toelaat, dat Hij van de eene plaats naar de andere vervoerd, dat hij bewaard en bepaald wordt te verblijven in ciborie en tabernakel, met het lot om daar vereerd, om van daar ter nuttiging genomen, om daar wellicht onteerd, om daar vaak langen tijd door de menschen verwaarloosd te worden? Jesus zegt: „mij is alle macht gegeven in den Hemel en op aarde:" dus ook om besloten te zijn onder deze geringe broodsgedaante. Wie zou zich onderstaan te zeggen, als Jesus getuigt: dit is mijn Lichaam, en dat het Brood dat hij geven zoude, dat dat zijn vleesch is, voor het leven der waereld, wie

zoù durven zeggen, dat dit niet waar zij? Laat ons het woord des Heeren gelooven! Oogt op onzen eersten vader Adam: hij kon niet gelooven, dat uit zulken kleinen appel zoù volgen de dood. En is 't hem niet gebeurd? Hij zag niet anders of de appel was goed: sehoon om te zien, zoet van reuk en smaak en in 't gevoelen als een appel. Maar om dat hij de woorden Gods niet geloofde, bracht hij zichzelf en ons, zijne nazaten, in den dood.”*

Toen Marius deze woorden gesproken had, waren zij het halve hof één keer rond geweest en op de boekenkamer gekomen. Daar vonden zij een begijntjen zitten, dat druk bezig was, uit eenige aantekeningen, een opstel in een fraai quarto-schrijfboek bij elkander te brengen. Pastoor Marius lachte bij het binnenkomen. „Zoo, Moeder Aeltgen,” zeide hij, „zijt ge weér bezig voor mijne onterfelijkheid te zorgen?”—Het geestelijk zustertjen, dat een 45 jaar oud kon zijn, was opgerezen, toen de Heeren binnentraden, en kleurde bij de vraag van den herder. „Ja, Heer Vondel,” ging deze voort: „Begijntjen van de Poel, het Moertjen hier present, heeft liefhebberij om mijne preeken ten papiere te brengen: zoo maar op het gehoor af, en ik moet u zeggen, dat zij er al vrij wat uit opvangt.”

— „Och, vader,” zeide het handig begijntjen, dat tevens boekhouderes van het Hof was ¹³⁾, „ik weet wel, dat Uw Hoogwaarde meer latijnsche boeken gemaakt heeft dan voor uwen roem noodig zijn. Mijn gekrabbel kan daar weinig aan toebrengen: maar Monsieur Vondel zal het toch wel niet misduyen, dat ik uwe sehoone toefpraken, uitlegingen en vermaningen nog nuttig tracht te maken, lang na dat ze voor ons, zusters, en voor de burgers van Amsterdam zijn uitgesproken.... Maar, Vader... Moeder Marrijtgen Roelofs † heeft me gevraagd u te verzoeken haar even met mij te woord te staan, over een post in de rekeningen.”

— „Heel goed, kind,” zeide Marius, „ik zal met u gaan. Heer Vondel zal hier zijn gading wel aantreffen. Ik zal u terstond weder komen vinden,” sprak hij tot den dichter, en ging met Aeltgen van de Poel het hof op.

De tussehendeur van boekerij of schrijfvertrek en kerk stond aan. De meeste bedelaatsen der Katholieken van Amsterdam waren na 1578 kamers in burger woningen. Allengs echter, in den loop der XVIIe Eeuw, werden de bovenverdiepingen van sommige huizen, door het gedeeltelijk wechbreken der vloeren en het aanbrenge van daklichten tot de kerkjens omgeschapen, waarvan wij noch een belangrijk exemplaar over hebben in de Heyntgen-hoeck-steech. De benedenverdieping van het Begijnhofskerkjen was nog altijd woonhuis; daar leide zekere

* Preek van L. Marius, den vooravond van St. Jan-Bapt., 1639. Hs. van Begijntjen Aeltgen Jansd^e van de Poel. In 4°. Onder mij.

† Kollega van Aeltgen Jans.

Marijten Willemsdr. haar vroom en werkzaam leven *.

In een huis, door eene vrouw alléén bewoond, kan het allicht zeer ftil wezen. Dit was gewenscht, zoo voor de kerk als voor de boekerij, die tevens menig maal ftudeerkamer voor Marius was.

Sedert, voor een paar uur, lof gedaan was in het kerkjen, waren alle Begijntjens naar heur huizen gekeerd.

Toen pastoor Marius zijne zaken met de beide Begijnhofmoërtjens had afgepraat, ging hij te-rug in de bibliotheek. Maar Vondel was er niet meer. De Pastoor zag naar buiten; de avond was gevallen. Hij zag om zich rond. De deur der kerk ftond op een grooter kier dan zoo even. Hij ging in de kerk, nam wijwater en knielde eer hij binnenging. Er hing nog iets van den wierook der namiddag-dienst. Eene schemering daalde nog door de daklichten. Het altaar, met zijn donker schilderij, ontving nog maar licht genoeg, om het verguldsel wat matten gloed te doen behouden. Zacht glanst de blinklichten der geel koperen kerk-lamp: en helder en rustig brandde de kleine vlam van het „Eeuwige licht”, dat, trouwer dan de menschen, Jesus in zijn heiligdom gezelschap hield. De bejaarde en geleerde priester, hoezeer ook gewoon aan den aanblik van het hier aan God gewijde huis des offers, voelde zich dit maal huiveren van eerbied. Hij naderde de kommunicbank. Daar lag op zijn aangezicht, voor het altaar, badend in zijn tranen: Joost van den Vondel.

IV.

„PETER EN PAUWELS.”

Op den Saturdagavond van de zelfde week der Augustusmaand †, waarin we Vondel bij Pastoor Marius vergezelden, leggen we een bezoek met hem af in de Coeftraet. Hij klopt daar aan een deftig burger huis aan. Er staan er niet vele van die foort in die straat. Hij wisfelt over de onderdeur eenige woorden met de dienstmaagd, die hem binnenlaat. Hij is willends de zijkamersdeur voorbij te stappen, toen onwillekeurig eene kracht, die hij niet kan weêrstaan, hem te-rug-houdt. Het zijn de zachte harmoniën van een kamerorgel, door meesterhand bespeeld. Hij luistert en hoert vierstemmig de volgende strofén zingen:

„O Moeder-Maeght, fiet nae beneden
Dees kleene schaer

* Bij „Marijten Willems, daer de Kerck is.” Rek. B. 1733—43, bl. 24.

† Den 31°.

Op-offren wierooek der ghebeden
 Op 't groen altaer:
 Laet 'er gheen vonkjens van boven ghebreken,
 Op dat doch hier
 Ons offerhande wert ontteken
 Van 't hemelfch vier!

Geeft dat mijn fuchjens u ghenaken
 Eer ick vertreck!
 Laet defe tranen kenbaer maken
 Mijn ziels-ghebreck!
 Ghy weet doch, wat er van noode fal wesen
 Om t' eenemael
 Naer lijf en ziel te fijn genesen
 Van alle quael.

Geen wonder, dat Vondel hier muziek hoort; hij is ten huize van den organist, Meester Direk Jansfen Swelinck.

Onder de ftemmen zijn er die hem zeer bekend zijn; maar hij komt niet met het doel om dáar binnen te gaan. Hij begeeft zich naar het zaaltjen van het huis. Wie van dit amfterdamsche zaaltjen, een kamer van 22 voet lang en 12 voet breed, gebruik maakte, haastte zich fteeds het bewijs te leveren, dat de roem van aangename avondkamer niet onverdiend was. Als het fchemerde, floot men buitenluiken en gordijnen; en ontftak de kaarsen.

Dit was ook thands het geval. Toen Vondel aan de deur tikte, noodde eene welbekende ftem hem binnen te komen. Toch was hij verwonderd, hoewel niet te-leur-gefteld, dat hij daar maar één persoon aantrof. Die persoon was niemant anders dan de rustige vrolijke Maria Tefelfchade. Zij was uit Alkmaar overgekomen om aan de bruiloft deel te nemen van hare reeds vroeger als verloofde door mij aangeduide nicht Lijsbeth van Buyl, en had daartoe de gulle waardfchap aanvaard van den musicus Swelinck, die met zijne zuster Diewertgen in de Coeftraet woonde.

„Hoe gaat het?” vroeg de hartelijke vrouw, terwijl zij Vondel de hand toeftak, en hem door toon en blik den indruk gaf van de oprechtste vriendfchap.

Vondel, hoewel een man, die een goede halve eeuw achter den rug had, en niet ongewoon, zoo in zijn fchriften als in de waereld, met de goden dezer aarde te verkeerren, was altoos eenigszins getroffen als hij Tefelfchade ontmoette. In belangrijke oogenblikken van zijn gemoedsleven, was zij vaak eenige getuige geweest van den ftrijd, die daar altijd nog door eene aangeboren fierheid en vrijheidszin met den oodmoed gef treden werd, dien de Katholieke Kerk van hare kinderen vergt. Ook was de gedachte wel eens door het hoofd des dichters gegaan, of hij zoo geheel onwaardig zou zijn te trachten zijn huislijk geluk te her-

stellen, — te verheffen wellicht boven wat het ooit was geweest, door deze Maria op de mogelijkheid der innigste verbintenis te wijzen tusschen hem, den zanger van Keizer Konstantijn, en haar, de Muze van Koning Godefried. Maar als de dichter van verre op zoo iets zinspeelde, plach zijne fijngevoelige vriendin steeds het gesprek op haar eenig overgebleven dochtertjen te brengen en heette zich gelukkig, alleen en uitsluitend voor dat kind te kunnen leven. Dit — ik heb het meermalen verhaald, — had Vondel haar den naam van Eusebia — piëteit — doen geven.

Tesfelfchade was opgeltaan van voor een boek, waarin ze zat te lezen, om Vondel te gemoet te treden. Daar zijn vriendschappen van zoo innigen aard, dat de vriend haast geen titel weet, te warm om er zijn vriend meê toe te spreken: maar de kieschheid, die met zulk een genegenheidsband vaak samengaat, belet dat; en meestal spreken die vrienden elkander aan, — zonder daar eenigen naam, welken ook, bij te gebruiken. Dit was ook hier het geval. Toen Vondel aan Tesfelfchade zijne *Elektra* opdroeg, sprak hij haar toe met den titel: „Wijze en vernuftige Juffrouw”, naar het gebruik van zijn tijd. Sedert was zoo iets onmogelijk geworden; en toch wilde het „Tefselfchadâ”, kort-af, niet van zijne lippen.

Hij nam tegenover haar plaats: „Hoe gaat het?” herhaalde zij en zij zag hem aan, als om door een zacht geweld een antwoord uit te lokken, dat geruststellend was.

Maar Vondel was een groot zwijger, zegt Brandt; zelden stortte hij zich uit, anders dan in de eenzaamheid zijner dichtkunst. Hij antwoordde dus ontwijkend en vervolgde, met een welbehagen in zijn stem en uitzicht, dat niet vreemd voor Tesfelfchade was: „Ik meende ook mijne Anna hier te vinden...”

— „Zij is vóór,” was het antwoord. „Swelinck wilde, met zijne zusters en zijn zwager Ingels ¹⁴⁾, mijne strofen ¹⁵⁾ ter eere van O. L. Vrouw van Runxputte, die hij gekomponceerd heeft, eens probeeren.”

— „En gij kost daar ontbreken?” zeide Vondel.

„Ik wist, dat gij komen zoudt,” hernam Tesfelfchade. „Pastoor Marius had mij uw bezoek aangekondigd... Hij heeft mij daarenboven verbljgd met een gelukkige meêdeeling.”

Deugd en Godsvrucht, wanneer zij in goedige harten wonen, verliezen nimmer die zekere gereedheid tot blozen, welke niet met menschenvrees verward moet worden. Ook op zijn tegenwoordigen leeftijd kon Vondel zich hieraan niet onttrekken:

„Hebt gij 't gehoord?” sprak hij, terwijl zijne wangen zich tintten en zijne oogen van hooger en gloed blonken: „O ja,

Dáar bloeit de boom des levens dag aan dag;
Daar rust de ziel van 't ijdel lofbejag;

Daar toomt de geest het vleesch zijn weligheden;
 Daar antwoordt God op zuchten en gebeden;
 Daar wischt hij af de tranen in der nood;
 Daar leeft het hart in troost; daar sterft de dood;
 Daar geeft ons God den voorfmaak van 't onsterflijk....*

— „Heerlijk!” zeide Tesfelfchade zacht. „En is er al iets naders bepaald?”

Vondel ftaarde voor zich uit en onthield zich weêr van antwoorden. Zijn voorhoofd had een peinzenden trek aangenomen: „Ik ben nu aan 't lezen,” zeide hij, „over het Opperherderlijk gezach in de Kerk. Petrus vindt zijne befridders nog al. Velen meenen Paulus te kort te doen, met Petrus den Prins der Apostelen te verklaren. Maar God lof! het tijdperk der martelende twijfelingen, die alleen uit onzen weêrbarstigen hoogmoed voorkomen, ligt achter mij.”

— „Pater Laurensen heeft mij een boek gebracht,” antwoordde Tesfelfchade, „dat ik met groote flichting lees. Het zijn de Heiligenlevens, volgens het Roomsche brevier, en in verband met de officies van heel het kerkelijk jaar. Bij het gezicht van die wijze en schoone Romeinsche Liturgie, die rangordening van al de dagen des jaars, waarbinnen de cirkel voltrokken wordt van onze geheele vereering van God en zijne Heiligen, — bij die overeenstemming van de feizoenen en kerkgetijden, — bij die verheffing en veredeling van al wat onze Moeder de H. Kerk in hare handen neemt, voel ik mij diep getroffen, en meer goed gedaan dan door het lezen van de strijdfehriften.

„Hier heb ik nu Petrus en Paulus: daar wist Hiëronymus, voor 13 eeuwen, ons al schoon over in te lichten,” en zij begon vóór te lezen:

„Simon Petrus, zoon van Jona, uit de provincie Galilæa en uit het vlek Bethsaida, was de broeder van Andreaas en de Prins der Apostelen. Eerst bestuurde hij de Kerk van Antiochië, en predikte het Evangelie in Pontus, Galatië, Cappadocië, Azië en Bithynië aan de joden, die het geloof aanvaard hadden en verstrooid te midden der natiën leefden. Het tweede jaar van Keizer Claudius kwam hij te Rome, om Simon den tooveraar het hoofd te bieden. Dáar bekleedde hij den opperpriesterlijken zetel gedurende 25 jaar, tot het laatste der 14 jaren, dat de regeering van Nero aanhield. Die Vorst bezorgde den Apostel de kroon van het martelaarfchap: hij werd aan een kruis gehecht, met het hoofd naar beneden en de voeten naar boven. Petrus zeide, dat hij niet verdiende op de zelfde wijze als zijn Meester gekruisigd te worden. Te Rome in het Vatikaan begraven, bij den Weg der Zegepraal, wordt hij vereerd door de huldiging van heel de waereld.

„En Paulus, — de H. Hiëronymus verhaalt ons van waar hij geboortig was en dat hij tot den stam van Benjamin behoorde; welk deel hij

* Slot der *Altaer-geheimenissen*.

had aan de marteling van Stephanus, en hoe hij, op den weg naar Damascus, van een vervolger der Christenen, in een uitverkoren vat veranderd werd. Hij nam den naam van zijn leerling, den bekeerden Landvoogd Sergius Paulus aan. Hiëronymus verhaalt ook (maar misschien weet ge dit alles beter dan ik), hoe Nero aanvankelijk goed voor Paulus was; en hoe deze toen in het Westen het Evangelie kon prediken, maar hoe eindelijk in het 14^e jaar van Nero, den dag-zelf der kruisiging van Petrus, aan Paulus, om Jesus Christus, het hoofd werd afgehouden te Rome en hoe hij begraven werd op den weg van Ostia, 37 jaren na den dood des Heeren. Dit alles verhaalt Hiëronymus, die een geleerd man was en hoog genoeg, zoû ik zeggen, in kerkbediening om te zitten aan den vollen stroom van de overleveringen: Paulus was „een uitverkoren vat”, maar Petrus was de Prins der Apostelen, die de schapen en lammeren moest weiden, en wien de sleutels des Hemels waren toevertrouwd.

„Deze officiën geven, op hunne feesten, ook nog het woord aan den Heiligen Paus Leo den Eerste: o Rome, roept hij uit: Petrus en Paulus zijn de doorluchtige predikers, die u met den stralenden luister van Christus' Evangelie verlicht hebben. Door hen zijt ge van trotse meesteres der dwaling, de nederige leerling der waarheid geworden. Zij zijn het, die gij als uwe vaders en echte herders vereeren moet...”

Zoo ver was Tesfelfchade met hare voorlezing, toen het gezelschap uit de zijkamer naar de zaal scheen te komen. „Later meer!” zeide Tesfelfchade, en zij bracht de plaats, waar zij in het boek gelezen had, aan hare lippen.

„Laat het mij meê mogen nemen!” zeide Vondel. Tesfelfchade gaf het hem, zonder het dicht te slaan. Hoe gaarne had ook Vondel een kus op die heilige woorden gedrukt; maar als ik zeide, deugd en godsvrucht hebben, ook in de beste zaken, haar eigenaardig schaamtgevoel, en ieder beeft, dat daar dit-maal voor Vondel nog iets bijkwam.

Vier weken later ontving Tesfelfchade te Alkmaar een bezoek van Pater Isaac vander Mye, een zoon uit de bekende familie der Amsterdamsche vander Myen, die aldaar na de reformatie meermalen in 't bestuur der Roomsche Godshuizen hebben gezeten. Hij bracht haar een brief van Pater Laurensen, die nog altijd in Amsterdam ijverig bezig was met preêken en raadgeven.

Tesfelfchade had een voorgevoel, dat deze brief goed nieuws bevatten zoû, maar Pater van der Mye liet haar geen tijd er aanstonds kennis meê te maken. Hij kon, voor Tesfelfchade, en hare dochter Maria, een lief blond kind van 12 jaren, maar niet zwijgen van de vruchten, waarmee de arbeid van Pr Laurensen gezegend werd. Ook over stofelijke middelen zoû de Sociëteit eerlang een ruimere beschikking heb-

ben. Het plan bestond drie huizen in Amsterdam aan te koopen, en daar eene kerk in te stichten ¹⁶⁾ Pater Laurensen deed vooral ook wonderen met zijne welsprekendheid. Eerlang zoû Juffrou Crombalchs nog van groote dingen hooren.’

Vóór dat Tesfelfchade tot het openen van den brief kon overgaan, moest zij ook nog eerst den inhoud van een rol in oogenschouw nemen, dien P^r van der Mye insgelijks uit Amsterdam voor haar had meêgebracht. Die rol bevatt’e een exemplaar van het portret van Pr Laurensz, dat de graveur Zijvelt in koper had gebracht en nu door den schilder Sandrart aan Tesfelfchade ten geschenke werd gestuurd. Hij had er echter geen lettertjen schrifts bij gedaan, ‘want men kan nooit te voorzichtig wezen’. Sandrart had wel nimmer gehoord, dat de verftoring der Calvertraetsche vergadering een gevolg was geweest van zijn vertoonen der afbeelding van Pr Laurensz aan Hooft: maar hij had sints dien dag toch een weinig den schrik gekregen.

Onder het portret van Pr Laurensz stond de volgende woordspeling van Jan Vos, den glazenmaker, die Pater van der Mye met een matige stemverheffing voorlas:

„Dus leeft LAUWRENS, die ons de kruisleer, door zyn leeven
 „En lesfen onder 't kruis, op hoop van heil verbreit.
 „Zoo kan hy d' Afgrondt, die de ziel bestormt, doen beven.
 „Het zaadt van Godt wordt best door leer in 't hart gezait.
 „Hee moet men zulk een man, tot loon van deugd, verferen?
 „LAUWRENS verdient een krans van hemelfche LAUWRIEEN.” * 17)

Als graveur werd Zijvelt, als uitgever de firma Ottens, maar geen schilder onder de plaat genoemd.

— „Hee,” zeide Tesfelfchade, „de naam van den schilder staat niet onder de beeltenis.

— „Neen,” zeide P^r van der Mye: „de Heer Sandrart meende, men kon nooit te voorzichtig zijn.”

— „Maar de Heer Hooft heeft het portrettjen gezien bij Sandrart,” hernam de weduw.

„Ja, maar de Heer Sandrart zegt, dat hij door het aanbrengen van kraag en kalot het stukjen onherkenbaar gemaakt heeft. ‘t was,’ meende hij, ‘niet zoo zeer voor hem, maar voor óns goed, die portretzaak wat geheimzinnig te behandelen.’”

Tesfelfchaâ glimlachte, tegenover den onverftoorbaren ernst, waarmede dit gezegd werd. Zij verftoutte zich nu te vragen, of het haar geoorloofd was den brief van Pr Laurensz te openen.

„Zeker,” zeide Pater van der Mye; maar tevens stond hij op. De brief was verzegeld. Daar was dus waarschijnlijk op geen onvoorbereide

* *Alle de Ged.* 1726, 1, bl. 304

meêdeeling van den inhoud aan hem gerekend. Hij boog eerbiedig voor Juffrouw Crombalchs, maakte, op haar verzoek, een kruisjen op het voorhoofd van de jeugdige Maria, en werd door deze uitgelaten, nog eens op de stoep eerbiedig buigende, voor het jonge meisjen.

Tesfelfchade haastte zich nu den brief te ontzegelen. Hij was van den volgende inhoud :

„Eerfame Juffrouw.

„Deese misfave fal UE: eene blyde tyding overbrengen: de koeghel is door de kercke. Of liever, daer fal, met Gods hulpe, op den dagh van S. Gregorius Thaumaturgus een sterke pilacr gezet worden, om haer te schraeghen. Onse vriendt is bereydt en uytnemende voorbereydt.

„Er is op den Parnassus noch al wat aen de handt. De Nederlandt-fche Historien van den Heere Hooft (wel te verstaen de XX eerste boecken) fullen eerlanghe van stapel loopen. Dat geeft een deftigh werck, al fullen alle pertyen foo te vreden niet en sijn als den Heere aucteur het beoogt. D' Heere Sandrart heeft een tytelbladt geteykent, dat niemant stooten en kan.

„De geleerde luyden, waer onder in de eerste plaetse UE vriendt Prof. Barlaeus te rekenen is, verwachten met veel verlanghen de uytgave van het spel van *Aran en Titus*, door onsen vernuftighen, maer wel wat onghetenden en onghekenden glaesfe-maker; van wien ick gheen quaet en behoorde te segghen, vermidts hy myne afbeeldinghe met syne veerfen vereert heeft.

„Vondel heeft een spel vol-wrocht, waarvan seffens een deel ter perse gaet. Ghelieft UE: eens naer de stoffe te raeden?

„Het fal sommighe noch minder om seeckere redenen behagen dan *Sinte Ursula* en *Vader Goesewyn* gedaen hebben. Hy schuyft den voor-hangh open voor de treffende Historie van de Princen der Apostelen — Petrus en Paulus. Hy noemt Petrus „den mondt der herderen van 't verftroide Christendom...”

Terwijl Tesfelfchade aan het lezen was, was haar dochttertjen weér binnengekomen.

„Wat seheelt u, moeder-lief!” vroeg het kind, toen zij hare moeder den zakdoek tegen de oogen zag drukken, en ophouden van lezen.

Tesfelfchaâ-Eusebia nam haar dochttertjen in hare armen, en omhelsde haar met diepe andoening.

Het openen der deur van de opkamer, waar men zich bevond, bracht afleiding. Het was de meid, die hare meesteres een plat, vierkant pakjen overreikte, dat door den Amsterdammer schipper zoo even aan Belvedere (Tesfelfchades woonhuis aan den Alkmaarder Buitencin-gel) was afgegeven.

Aanftonds herkende Tesfelfchade de hand op het adres. Zij maakte het pakjen open. Zij vond er in:

Peter en Pauwels,
Treurspel,
van
I. van den Vondel.

Het waren proefbladen van de nieuwe lettervrucht. Bij het gretig doorbladeren, vielen haar oogen al spoedig op de plaats in het laatste bedrijf.

„De blijde Pauwels sprack tot Peter: „U zij vrede,
O grontsteen van de Kerck, o wachter in Godts stede,
O mont der herdren van 't verstroyde Christendom!”

En wat hare getroffenheid volkomen maakte, in handschrift lag in den bundel het volgend gedicht.

AEN EUSEBIA. 18)

- My port een geest (de Danckbaerheit) van binneu
Dat ick blootshoofs eerbiedigh voor U staec,
En met een hart, gheschapen tot beminnen,
De hant, vol gloets, in 't willigh speel-tuigh staec.
5 Hadde ick de harp des Konincklijcken Zangers
Oock maer een uur ten dienste van mijn liedt,
'k Weeck morgen uit voor Vondels plaatsvervangers:
'k Zonghe uwer waert, en meer begeerde ick niet.
Ghy, eedle ziel, ghy hebt de krijghstrompetten,
10 Waer meê oudtijts men muren vallen deedt,
Hebt my gheleert die aen den mont te zetten,
Of dan mijn trots (die stugghe wal!) dat leedt!
Uw minlijck oogh, van heiligh licht doorbloncken,
Uw wacker woort, uw teedre vrouwentael,
45 Wist nu eens moedt, dan ootmoedt weêr te ontvoncken
In 't weemlent brein, gheraeckt van hoogher Israel.
Godt zagh mijn nood, en heeft verhoort in 't ende
't Ghebedt, om 't zeerst door u en my ghestort;
En beurtlings rijk aen vreughde en aen ellende,
20 Zagh ick mijn strijdt, op uw ghebedt, verkort.
- 'k Hadd' heel my-zelv', als prijs der Hemelpoorte
Die ghy me ontfloat, ten offer U gheboôn;
Maer ghy (helaes!) - van Hemelsche gheboorte,
Vervreemt van d'aerd - streeft opwaert metter woon!...
- 25 Wel dan! wel dan! ghy, dierbre zuster ziele!
Ontvangh voor 't minst mijn Roomsche Treurspelgaef:
Mijn pennetreck, terwijl 'k ootmoedigh kniele
En niet meer stout ten Titanshemel draef.

EUSEBIA! nu treck, op Godts bazuinen,
 30 Met my, niet om den Ierichoofchen muur;
 Maer om de ftadt, die met haer zeven kruinen,
 De donders tarte en terghde al 't blixemvuur.
 Nu leer met my zachtzinnigh oorelogen,
 En Rome zelf beftormen op zijn kracht;
 35 Niet met geweld van fchiltpadt, ram en bogen,
 Waer mee het fel al 't aertrijck t'onderbraght;
 Maer met gebeên, en tranen, en twee tongen,
 En wonderheên, en afgepynight bloet.
 Wat Caesar dwongk heeft Christus dús gedwongen.
 40 De doornekroon befchaemt den lauerhoet.
 Omhels dan dit paer helden, echte Vaders
 Der Roomfche Bruit en Godtverloofde maeght;
 Die op het bloet van hún doorluchtige aders
 Meer moedts dan op Anchifes afkomst draeght.
 45 Die afkomst quam den gryzen ftroom oproeien,
 En plante daer, door 't zwaert, vervloecte Goón;
 d' Apostolfchap, beknelt in yfre boeien,
 Verhief 'er 't Kruis, gezegent in Godts Zoon.

Wel zaligh 't Kruis, dat ons 'mocht famen brengen!....
 50 Ick klaegh niet, neen! dat ghy mijn liefde ontvlught:
 't Is my genoegh, dat ghy mijn naem wilt menghen
 In 't zoet gebedt, dat op uw lippen zucht....
 Ghy kust en leest de blaên die eeuwich leven:
 De lelien met roozen overftroit;
 55 Spierwit fatijn met martelinckt befchreven,
 En bloetkoraal op sneeuw, dat niet ontoit.
 Daer ziet men druck het padt tot blyfchap banen;
 Daer puft de ftanck des kerckers 't weeligh hof;
 Daer kiest uw lust geen perlen voor die tranen;
 60 Daer veeght men kroon en fcepter uit, als ftof.
 Terwijl de jeught, met ydelheên geladen,
 Den oogenblick des levens wulpsch verquist,
 Leert d' aendacht hier de tyranny verfmaden,
 En d' ydelheên, noch ydeier dan mist.
 65 Zy leert 'er naer Godts ftrenge Ridders aerden,
 Die 't hemelpadt op purper niet betreên,
 Maer op de punt van fpieckers, fne van zwaerden,
 Gekloncken en geknarst door vleesch en been.
 Wat is ons vleesch, dat toch in 't graf moet rotten?
 70 Wat is het lijf, vermast van fnoode pracht?
 Der wormen spyze en voetfel voor de motten;
 Een hindernis van 't geen Godt dierbaerst acht:
 Dat 's 't wezen, uit zijn aengezicht gefneden,
 De hemelfche en in klay gevangte ziel,
 75 Die haect te fpoen, met wyde en wifte fchreden

Naer 't zaligh „honck”*, waer op haer liefde viel.
 Geen Labyrinth der weereit kan verwarren
 Haer opzet,

zoo zy volght den marteldraet
 En 't licht der beide in bloet vergulde starren,
 80 Waer voor het kroost van Tyndar onder gaet.

O volgen wy, met uitgespreide vleugelen,
 Het lichtspoor in van 't Hemelsche gefpan!
 Mijn drift daer heen is langer niet te teugelen,
 En ghy, ook ghy, Vriendinne, beeft er van.

85 De Tiber komt ten Apennijn af bruizen,
 En schijnt verheught, daer hy hun graven schuurt:
 Geviert van zoo veel Keizerlijke huizen
 En Koningen, wier eere als Christus duurt.

Hoe dus?... ick raek geen aerde.... myne veder
 90 Verruckt den geest naer d'Apofloliſche asch.
 Eusebia, laet los!... Ghy treckt my neder
 Die reede al uit den damp der weereit was....
 En liet u, na mijn afscheit, hier geen beter
 Geheugnis, dan Sint Pauwels en Sint Peter.

Vondel heeft dat zelfde jaar zijne Kommunie gedaan, en wel op Zondag, den 17ⁿ November, zijnde zijn verjaardag en de feestdag van den H. Gregorius den Wonderdoener. Vermoedelijk was zijne dochter Anna hem op St Ursula, den 21ⁿ Oktober, aan de Tafel des Heeren voorgegaan ¹⁹).

V.

DE DOOD EENER VRIENDIN.

Ik scheide mij van de stoffe „Vondels overgang” niet af, zonder u nog eene in het gezelschap der edele vrouw te hebben gevoerd, die er zoo zichtbaar aan meêgewerkt heeft.

Daar ligt, binnen Amsterdam, in de noorder streek der Burgwallen van de West- of Nieuwe Zijde, een pleintjen, dat men de Kolk noemt. Nog heden geeft een XVIIe-eeuwsch Gildehuis, dat den achtergrond

* Woord van Tesfelfchade. Zie Aant. 21.

inneemt, er een aardig oud-steedsch voorkomen aan. Hoe veel meer dan ademde het den schilderachtigen geest onzer burgerij ten jare 1649, toen de koopmanshuizen ter rechter hand, in wier gevels zich veel stijl- en kleurgevoel uitsprak, nog niet vervangen waren door de hedendaagsche woningen.

Op Zondagavond, den 20^e Juni des voormelden jaars, stapte een krachtig man, wiens gevorderde leeftijd uit zijn gehaasten tred en wakkeren blik niet zoû worden opgemaakt, over een der bruggen, die, bij het Damrak, de Oude en Nieuwe Zijde verbinden. Trouwens de helderheid van zijn donker oog zoû, ter dezer stond, door niemant zijn opgemerkt: want zijn gelaat was betrokken en de breed gerande zwarte hoed zat hem diep over het voorhoofd. Een mantel van fijn zwart laken had, op dezen zomeravond, de bestemming niet hem te verwarmen — al wisselden zich de gemoedsaandoeningen en daarmee koude en hitte snel bij hem af.

Al spoedig meldde hij zich, aan een der genoemde koopmanshuizen, op de „Colck” aan. De deurklopper was met een doek omwonden, om een lijder of lijderes daarbinnen niet te storen. Een blik, die uit het voorhuis, door een getralied venster naast de deur, op de stoep werd geworpen, was genoeg om de nog jonge vrouw, die opendeed, den bezoeker terstond te doen verwelkomen, met een gefluisterd woord en eene uitdrukking, in wier droefheid zich eenige voldoening mengde. Als iemand, die den weg wist, klom de bezoeker naar boven, en werd op het portaal te gemoet getreden door eene tweede vrouwelijke persoon, die uit de voorkamer kwam en, in de deur staande, met zachte stem zeide: „Zoo, vader, zijt gij daar?... Dat is gelukkig.... Zij rust nu een weinig.... Maar het zal niet lang meer met haar duren....” — „Wat zegt ge?” antwoordde de vader ontroerd: „zoo spoedig al?” en hij trad binnen.

Schuins tegenover de kruisvensters, die voor drie vierden met groen saayen gordijnen waren afgesloten, stond een ledekant, met vierkanten hemel. De zieke, die er de tederste verpleging in ondervond, had verkozen met het hoofd naar de deur te liggen en dus min of meer tegenover den dag.

De vreemde Heer naderde het bed, nam den hoed van het nog niet vergrijsde hoofd, en zag om het half geopend ledekantgordijn naar het hoofdeneinde heen.

De zieke opende de oogen; een lichte glimlach ging over haar bleek gelaat, en met vrij duidelijke stem zeide zij; „Zoo, Vondel, zoo, mijn vriend, zijt gij daar? — Gij hebt lang getoefd....”

— „Dezen morgen heb ik u nog gezien,” antwoordde hij; „ik heb, na de troostende, maar vermoeyende plechtigheid van heden, niet vroeger te-rug durven komen....”

— „Ga zitten, mijn vriend, dáar tegenover mij, dan zie ik de laatste

stralen van Gods lieve zoon allerduidelijkst, en u, dien ik verlaten ga, juist zoo als het zijn moet, — in een schemer.....

„Veel meer als een schemer, is het hierbeneden toch niet, niet waar Vondel?...”

Zij, die daar op haar sterfbed lag, en wie de ontroerde dichter, anders zich-zelfen steeds meester, het antwoord op dit laatste gezegde moest schuldig blijven, was Maria Tesfelfchade, Roemers dochter.

Sedert de dood van haar jongste enig overgebleven kind voor nu bijna twee jaren, had zij geene gezondheid meer gekend. Altijd krachtig, zich-zelve beheerschende, en overgegeven in den wil van God, had zij zich nooit eenige uiting van droefheid ingewilligd en dit zou, vreesde men, haar einde verhaasten.

De koorts, die haar in haar laatste levensjaren meermalen gekweld had, was haar komen overvallen in haar vaderstad, waar zij zich, na 5 Feb. van 't jaar -48, weêr was komen vestigen. Vondel zag óók wel, dat hij hier de laatste oogenblikken zijner vriendin kwam bijwonen.

„Hoe zal 't met me gaan, Vondel?” vroeg zij, over hem heen door de verwijderde kleine vensterruiten ziende.

Als om de matheid harer oogen te logenstraffen, antwoordde de dichter: „Wel, ik sprak van morgen Dr Voscuyl, en die zeide mij: zoo lang er leven is, is er hoop.”

Tesfelfchade bewoog lichtelijk het hoofd, als om te schudden: „Hij geeft hoop, om Lijsbeths wille...” Lijsbeth heette Tesfelfchades nichtjen*, en de dokter was dezer schoonvader²⁰⁾. „Maar dat bedoel ik niet: ik spreek niet van de aarde: ik trek u niet langer neder, Vondel,” en hiermeê maakte zij eene toefpeling op het slot van *Peter en Pauwels*.

„Ik spreek van hierna...”

— „Lieve, goede vriendin, hoe kunt ge daarover in 't onzekere wesen?” hernam de dichter. „Hebt ge niet altijd gewenscht dáar te zijn, waar uw geliefden u zijn voorgegaan, en hebt ge er niet altijd voor gewerkt?...”

— „Helaas!” zuchtte zij naauw hoorbaar, en wenkte Vondel met de oogen, dat hij zich over haar heen zou buigen en luisteren:

„Ik betreur zoo diep, dat ik ooit onze Moeder, Christus Bruid, heb kunnen bedroeven... door dat huwelijk... Maar toch — hij was zoo goed... beter dan ik. Ik had niet moeten toegeven... vooral van... de kinderen... O lichtzinnig, ellendig was het, die voorwaarde aan te gaan... van... de eerste volgt de moeder, ... de tweede den vader... Maar God heeft mij wel weten te vinden: hij rukte het onnoozel kind van mij wech en den vader er bij...” †

— „Ik heb wel eens gedacht,” zeide Vondel, met eene fluisterende en eenigszins gedempte stem, dat de goede God u de beproeving had willen sparen een uwer kinderen de Belijdenis der dwaling te hooren

* Zie bl. 50, 58.

† Bl. 47.

doen, en uwen braven man den tweefrijd, die voor hem uit uw manlijk voortfehrijden

„..... op het padt náe Roomen, ván Geneven”

zoû voortgekomen zijn.”

— „Allaert was goed,” zeide zij: „God zal hem genadig zijn geweest: maar ik, - heb ik mijn Heiland, heb ik het Eeuwige wel vurig genoeg bemind?....

— „Gij, niet genoeg!” riep Vondel: „Hoe menig maal hebt ge mij geflicht en opgevoerd:

„Ghy haect te spoên, met wijde en wifse fehreden
Naer 't zaligh honck, waer op uw liefde viel.”

Dat aandoenlijk woordtjen *honk* was, in dien zin, het eerst door Tesfelfchade gebruikt ²¹.

„Maar voor ons, die te-rug-blijven,” zeide Vondel: „dat is flimmer....”

Vondels dochter, die op een bidftoel gekniêld had, was achter hem gaan ftaan, en leunde hem op den fehoulder. Lijsbeth Voscuyl had zich aan het hoofdeneinde gezet.

„Gij hebt uw lieve dochter,” ging Tesfelfchade voort: „Ik had niets meer....”

Met de dubbele gevoeligheid van iemant, die op het niterste ligt, nam de lijderes, bij dit zeggen, den zweem eener droevige wolk wáar op Vondels voorhoofd. Zij ftak hare bleeke hand naar hem uit: „Boven zullen wij nog veel méer hebben...” zeide zij, met verzwakkende ftem. Vondels hand lag intusfehen in de hare, zij drukte ze zacht, en riep, als wechgerukt, in haar geliefd Italiaansch:

„Mira il ciel, com' è bello, e mira il sole,
Ch'a se par che n'inviti, e ne console.” *

Toen floot zij de fehooone oogen; een lichte rilling ging over haar heen; zij was niet meer. De vaerzen zijn van Tasfo, en uit het door haar met Vondel vertaalde heldendicht. Zij luiden bij onzen Ten Kate aldus:

„Aanfchouw die zon, hoe blinkt zij aan den boog!
Zij lacht ons toe, zij lokt ons naar omhoog!” †

En vier dagen later werd „Roemers jongste kind” naar hare laatste rustplaats gebracht, in de Oude-kerk te Amsterdam. Twee uren lang heeft de groote klok de bezige burgerij nog van eene der uitmuntendste vrouwen gefproken, die mijne vaderftad heeft opgeleverd: maar weinigen hebben iets van de leégte gevoeld, die dit verfehieden in het hart van Neêrlands grootsten en grootschen dichter heeft achtergelaten.

* *Gerus. lib.*, C. II, 36.

† *Ed. Kruseman*, I, bl. 42.

AANTEEKENINGEN.

1) Bl. 46. Mij zijn werkelijk met deze verfeidenheid van kostuum, 2 fraaye portretten van Sandrart bekend. Bij al zijn statigheid had hij eenigszins *le regard perdu*. Onder het oudste portret wordt hij „*Seculi nostri Apelles*” genoemd. De makers ken ik niet. Een later is van J. Ulrich Maver, gegrav. door Phil. Kilian. Een derde is van Richard Collin gegraveerd, en stelt Sandrart voor op 74-jarige leeftijd.

Bl. 47, lees achter den 5^a regel aldus: zij is, onder deels gelukkige, deels noodlottige omstandigheden getrouwd geweest aan den jongen

2) Bl. 48. Jacobus Laurentius, ijerig Hervormd Predikant en polemist, „*Bediener des H. Euangelij binnen Amsterdam*”, vooral bekend door zijn strijd met Hugo de Groot en den Pater Jezuiët Willem de Lantsheere, 1642—1644. Hij werd hier geb. omf. 1585; en overl. 19 Mei, 1644. Bilderdijk telt hem onder zijn voorouders.

3) Bl. 53. Die „rechtsgeleerde” schijnt dat niet aan Brandt-zelven verhaald te hebben. Deze getuigt alleen wat die „Rechtsgeleerde plagh te verhaalen” en duidt hem nader aan als iemand met wien Vondel „langen tydt gemeenzaam verkeerde”. Ik geloof, dat hier niemand bedoeld kan worden dan Daniël Mostert, de geleerde, goedhartige, maar wat prozaische stadssekretaris, met wien Vondel langen tijd Latijn gestudeerd heeft. De andere Rechtsgeleerden, met wie Vondel gemeenzaamen omgang had, Mr Corn. Gijselberts Plemp, Mr Joan Victorijn en Mr Joan de Witte waren katholiek; niemand hunner kan dus de zegsman wezen, op wien door Brandt bedoeld wordt. Brandt spreekt ook van dat zeggen als van iets uit het verledene; uit niets blijkt dat de zegsman nog leeft. Mostert stond bij Brandt in zonderheid als *rechtsgeleerde* te boek; die hoedanigheid schijnt hem bijzonder te treffen: want waar de biografie verhaalt dat Vondel Hugo de Groot's *Sophompaneas* op het Holl. tooneel bracht, zegt hij: „De Heer secretaris Mostert en Joan Vechters of Victorijn, beide Rechtsgeleerden, hadden hem in 't vertaalen van dat werk de hand geboden.” Er was niet de minste reden om, als Josephs wedervaren in Egypten verhaald wordt, het gelukkig te rekenen, dat twee rechtsgeleerden dat verhaal hadden helpen verduitschen.

Bl. 53. Eerst onder de bewerking van dit stuk is de doopakte van Tesfelfchades dochter Taldæa voor den dag gekomen, waaruit men te-recht heeft afgeleid, dat Crombalch Protestant geweest is. Met deze wetenschap zou ik, op bl. 53, boven de laatste alinea, het volgende wenschen aan te teekenen: Is de onderstelling te gewaagd, dat de zelfde omstandigheid, welke Vondels hoop op haar bezit verlevendigde, haar-zelve te-rug-hield van toe te geven aan eene teerder neiging? Zij had Allart vurig bemind. Hoe had ze anders hare hand eenen Onkatholiek kunnen reiken, hoe had ze zwak genoeg kunnen zijn eene harer dochters (haar jong ontvallen) door een predikant te laten doopen? Maar, naar mijne meening, is haar hooggestemde Godsvrucht van het tijdperk, waarin Vondels overgang valt, grootendeels ook eene te-rug-werking van haar gedrag in de aangeduide omstandigheden; en wellicht heeft zij, in het vluchten eener tweede echt, zoo gelukkig als die met Vondel beloofde te zijn, willen boeten voor hetgeen ze, door het fluiten der vroegere banden, misdaan had. Zeker is het, dat de ontdekking van den Heer Bruinvis een geheel nieuw en verrassend licht werpt op de geschiedenis van Tesfelfchades zieleleven.

4) Bl. 54. De hulde, door Huygens aan Broeder Daniël Seghers gebracht (*Vondel*, V. L., V., bl. 556, N. 7) was bovendien een gevolg van den wensch der Princes om schilderkunst van dien vermaarden anthofiel te verkrijgen.

5) Bl. 60. Dit heeft Hooft werkelijk gedaan (*Zie Br. I*, 231); maar het had zijn reden: want ter zelfder tijd floeg hij den Heer van Nievelt voor: alle boeten famen te deelen, het zij dat de bekeuringen onder het rechtsgebied van den Jonker of van hém

(Hooft) vielen. Hoe meer bekeuringen dus, hoe meer voordeel, en daar de Staten van Holland toegevend gezind waren, wilde Hooft zorgen, dat deze bron van inkomsten althands in het Sticht wat milder vloeyde, o. a. ook tot meerder profijt van den Drost van Muyden.

6) Bl. 60. Het tegenovergestelde blijkt niet uit de bekende oogenhistorie (*Ned. Spectator*, 1870, N° 22, 23, 26). Het was eene kiescheid van Hooft, ongaarne aan Helionore te bekennen, dat hij, alvorens haar te vragen, het hof had gemaakt aan Susanne van Baerle. Men weet, dat hij, opdat Leonore de voor Susanne gemaakte minnezangen (die bij hun leven uitgegeven zijn), niet op Susanne zou toepassen, de kleur van haar en oogen er in veranderde. Zoo hadden ze 't voorkomen door Christina van Erp (Hoofts eerste vrouw) geïnspireerd te zijn. Met deze goedhartige *musicienne* had Hooft minder complimenten te maken dan met de fiere Leonoor. Dr Leendertz heeft aangetoond, dat hij Christina werkelijk onthaald heeft op de opgewarmde minnezangen, die hij vóór zijn huwelijk den jonkvrouwen Spieghele en Quékels gefcheteld had.

7) Bl. 66. Men moet zich over de eenvoudigheid, die ik den Onderschoot Claes van Buyl toefchrijf, niet verwonderen. De goede man was tot zijn 50e jaar bierbrouwer geweest, toen hij met het postjen van Substituut bekleed werd.

8) Bl. 66. Graaf Christoffel von Rantzow is in 1649 door de welsprekendheid van Pr Laurensz bekeerd. Allard, bl. 15. Of hij in 1641 ook in Amsterdam is geweest, kan ik niet zeggen.

9) Bl. 67. Van de vervolgingen, waaraan in zonderheid Pr Laurensz hier blootstond, wordt in zijn sterfbericht gewaagd. Allard, bl. 14.

10) Bl. 68. Antonides zegt zelfs, dat zij te Keulen bij Vondels ouders Katholiek was opgevoed; maar dit is onmogelijk: want Vondels vader was dood voor hare geboorte. De ouders waren ook Doopsgezind; de *Acta Missionis* der PP. Jezuiten zeggen, dat Vondels eenige dochter kort voor den Vader in de kath. gemeenschap was opgenomen. Pr Allard, bl. 4, Pr Koets, *Peter en Pauwels*, bl. 12. Verg. *D. War. VI*.

11) Bl. 69. Bij zijn huwelijk in 1643 was zijn adres 'op de „Blauwe wal“; zie Puy-register.

12) Bl. 69. In mijn *Alm.* 1857 wordt uit de Begijnhofboeken aangehaald, dat de Pastoor tegenover den kerktoren op het Hof woonde; maar in het Begravenisregister der Oude kerk staat: dat „Lenaardt Marius quam nyt de Begijnhoffteech“: het is dus onzeker, hoe lang hij op het Hof gewoond heeft. Zelfs wordt in het Rek.-B. alleen maar gezegd: „Mayns Hendriex huys wordt ghebruyekt vande Vader“.

13) Bl. 71. *Alm.* 1857, bl. 331. De voortreffelijke Aeltjen Jans van de Poel was in de „regieringhe“, met Heylgen Pieters, Maria Roelofs^d opgevolgd in 1638. Zij schijnt met deze weder in 1640 gefungeerd te hebben, en in 1642 door de stokonde Heylgen Pieters vervangen te zijn. Zie Rek.-B., bl. 38, 52, 69, 79. Zij † 10 Sept 1661.

14) Bl. 74. Hooft spreekt ook — *Br. IV*, bl. 30 — van een Advokaat Ingel, en Barlaeus leert ons, dat hij dichter was. Deze was allerwaarschijnlijkst de broeder van Mr Benedictus. Zie een brok uit hunne genealogie. *D. W. X*, bl. 324.

15) Bl. 74. De fmaak- en kunstrijke Hoogl. De Rijk gist, dat die lieve strofen van Teschelfschad zijn. 't Komt mij onwaarschijnlijk voor, al neem ik, in mijne dichtung, de onderstelling als waarheid aan. Het blijkt niet, dat zij ten jare 1626 in eene stemming was om zoo te dichten. Ik zou eerder aan Stalpaert denken. Verg. J. A. de R., *Bijdrage v. d. Gesch. v. 't Bisd. II*, I, bl. 294.

16) Bl. 77. Werkelijk is ten jare 1642 dit plan door Pr Laurensen uitgevoerd en de Krijtbergkerk gefucht, offchoon niet zonder eene zachte berisping van den Pater Generaal uit Rome wegens zijne stoutheid.

17) Bl. 77. Jan Vos zegt, dat het portret, waarbij hij deze vaerzen gefchreven heeft, gegraveerd is door Nicolaes Holsteyn. Dat moet dus een ander zijn dan het mij heuschelijk ten gebruike verftrekte, berustend in de Krijtbergkerk. Welke schilder Pr Laurensz geportretteerd heeft, of het Sandrart was, is mij onbekend.

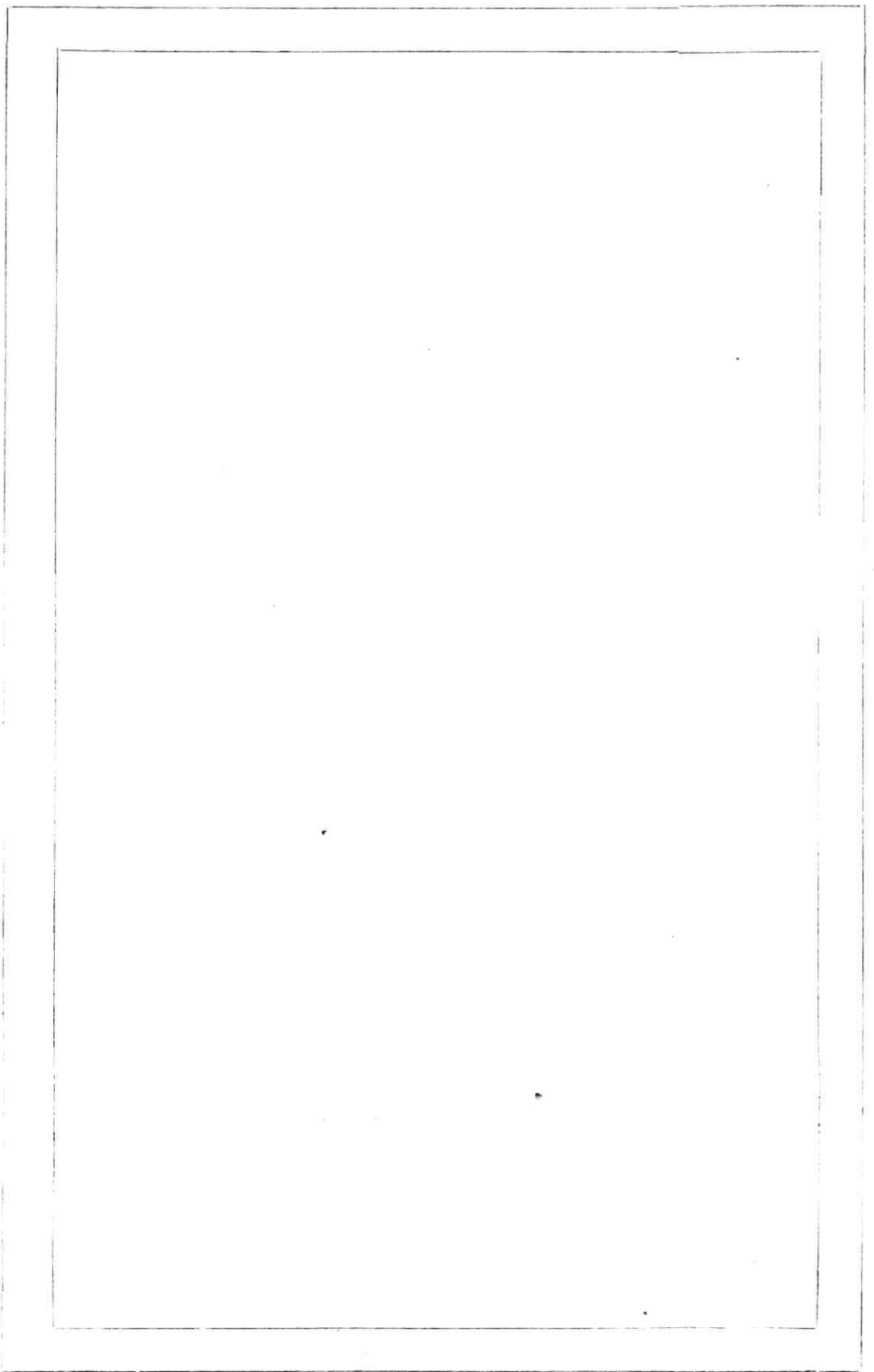
18) Bl. 79. De vaerzen 1—28, 49—52, 81—84 van deze opdracht zijn niet van Vondel.

19) Bl. 81. De bepaling dezer dagen volgt uit een fcherpzinnig betoog van mijn overleden vriend Pr P. J. Koets: volkomen zeker is hare juistheid echter niet. Zie *Peter en Pauwels*, 1869, bl. 16, 17.

20) Bl. 82. Elisabeth van Buyl, de dochter van Truytgen Visscher, de middelste der drie zusters, was in Aug. 1641, getrouwd met Jorjaen Voscuyl, den zoon van Dr Everard Voscuyl (eene te Amst. gevestigde Kamper familie). *Puy-Regg.*

21) Bl. 83. *Zaligh honck*. Dat woordtjen *honck*, dat Vondel in dezen edelen zin gebruikt, neemt hij, daarin, van Eusebia-zelve over; men leest het bij Teschelfschade in een gedicht, dat ze toevoegt aan een hoogst opmerkelijken brief (Hooft, *Brieven*, IV, bl. 242). Geheimzinnig speelt ze, in dat schrijven, op het eerste *mijn*-recht, en komt dan terfcond op Vondel — dit moet geweest zijn in het najaar van 1635.

BAERTGEN HOOFT.

I.

EEN ONGELUKKIGE PRÆTENDENT.

Woen Vondel den 24ⁿ Juni 1649 Tesfelfchades uitvaart volgde, heeft hij zich, bij 't binnentreden der Oude-Kerk, ongetwijfeld met diepen weemoed herinnerd, dat dit de tweede Maria was, die hij daar ter ruste bracht. Ruim 14 jaar vroeger had hij er zijne huisvrouw begraven, en niets verhindert de onderstelling, dat ook Maria Tesfelfchade „in 't Koor der zegen-rijcke Maeghd" is bijgezet, naar wie ook zij haar doopnaam droeg.

Wij willen eenige schreden te-rug doen, om den dichter onder die vroegere omstandigheden gaâ te slaan; maar wij willen het vooral doen, om aan te toonen, hoe het jaar 1649 nog in andere opzichten belangrijk voor den dichter was, doch tevens het voorfpel opleverde voor harde beproevingen.

Treden we voor-eerst te-rug tot het jaar 1635.

Amsterdam ligt, als een halve maan of wasfenaar, aan den zuidelijken oever van het Y. De Amstel, wier wateren in de laatste eeuw verleerd hebben geregeld noordwaards te stroomen, stortte zich weleer in de Y-golf uit. Slechts aan hare westzijde loopt bij den riviermond nog een kaai langs den oever, het Damrak genaamd; aan den oostkant staan de achtergevels der diepe huizen van de Warmoesstraat met hunne grondlagen onmiddelijk in het water. Dit maakte, vooral in de XVIIe Eeuw, toen vele voorname kooplieden vóór aan de straat hunne winkels en achter hun opslag hadden, het laden en losfen van goederen, die te water verzonden werden, zeer gemakkelijk.

De bogen der halve maan, die zich al meer vermenigvuldigd en al verder uitgebreid hebben, worden door verscheidene gordels van grachten uitgemaakt, die opvolglijk *Cingel*, *Heeren-*, *Keizers-* en *Princen-gracht* heeten.

Het is den ouden Burgemeesters van Amsterdam niet euvel te duiden, dat zij zich het patronaat over de schoonste grachten hebben voorbehouden en die *Heerengracht* hebben genoemd; de *Princen-gracht* flechts weinig luister bijzettende en er niet in slagend het Cingel den naam van *Coninexgracht*, dien het een tijd lang gevoerd heeft, te doen behouden.

Winkeliers, die in de Warmoesstraat hun fortuin hadden gemaakt, vestigden zich niet zelden met hun kantoor in een deftig woonhuis aan de Zuid- en Westzijde van dat Cingel.

Wat kan dit alles echter den jonkman schelen, die op een avond in Januari van het hooger genoemde jaar 1635, met een groene veêr op zijn zwarten hoed en in een dikken mantel gewikkeld, zich voortspoedt van de Warmoesstraat naar het Cingel? Hij vliegt met een kloppend hart de stoep van een welgebouwd huis op, en verbeidt met ongeduld het oogenblik, waarin hem zal worden opengedaan. Nog slingert de kunstig gefmede schelknop zachtkens heen en weêr, waaraan hij bescheiden getrokken heeft; en reeds meent hij, dat men hem niet heeft gehoord. Hij is toch al 23 jaar oud, en behoorde de spreuk zijner eenige zuster indachtig te wezen: „patientie is goed cruydt”.

Hij kortte zich nog den tijd met gedachteloos het ijzeren duikelaartjen om zijn spil rond te draayen, waarmeê des daags een der vensterluiken van de zijdelkamer werd vastgezet, toen de ketting van de bovendeur werd afgelicht en deze ter breedte van een wijde kier werd geopend. Nelletgen, de oude dienstmeid, liet daarop den jonkman in, en beantwoordde de vraag, „of de Juffrouw thuis was,” niet alleen bevestigend, maar voegde er zelfs bij, dat hij in de binnenkamer nóg een kennis zoû aantreffen.

Dit laatste scheen onzen borst maar half welkom. Niet, dat hij de vrouw des huizes, die eene weduwe was van 48 jaar, alléén wenschte te ontmoeten: in-tegendeel. Hij zoû, ware dit het geval geweest, zijne vizite zeer, zeer kórt gemaakt hebben: maar, hoewel hij niet heel schrande was uitgevallen, hoorde hij duidelijk uit het zeggen van de dienstmaagd, dat, zoo de Jónge Juffrouw, naar wie hij niet had gevraagd, hare moeder gezelschap hield (gelijk hij hoopte), een medegast hem te-gemoet zoû treden. En zóo was het.

Staat mij toe, met meer volledigheid dan in die tijd onder burgerlieden gebruikelijk was, u te zeggen, met wie wij, zoo ge't goedvindt, in dat huis op de Coninexgracht, op dien Loumaandsavond van het jaar 1635, gaan kennismaken.

Onze jonkman treedt, zonder veel complimenten, met hoed en mantel de hooge kamer binnen. Het is een groot vertrek, dat de geheele breedte van het huis inneemt, zoo dat Nelletgen, om in haar keuken voor het avondeten te gaan zorgen, de kamer in de volle lengte moet dóorloffen, terwijl voords eene langs den wand loopende bovengaanderij het achterhuis met de bovenvertrekken van het voorhuis gemeenschap geeft.

Een oogenblik verwijlt onze jonkman, in het halfdonker, onder deze net betimmerde balustrade, om op te nemen, wien hij ontmoeten zal. Voor het lange breede gordijn van groen damast, dat de binnenplaatskruisvensters affluit, staat de tafel, op haar zware gedraaide pooten. Aan gene zijde van de tafel, doch eenigszins aangeschoven bij den op roodmarmeren kolommen rustenden hoogen schoorsteen, waarin de overblijfsels van een groot turfvuur liggen te kwijnen, — is de vrouw van den huize gezeten; zoo als wij vernamen eene weduwe van bijna vijftig jaar, maar nog frisch van uitzicht, en wier haren niet noodig hebben onder de achterwaards liggende kantvleugels van haar witte luive eene wijkplaats voor grijzing te zoeken. Zij draagt voorts, een grooten ronden geplooiden kraag, een zwart lakensch met fulpen agrementen doorwerkt kleed, en heeft aan een der vingers van hare blanke, breyende handen, een half dozijn schitterende ringen.

Aan de linkerzijde van de tafel, dicht bij het venstergordijn, zit een nog jeugdig, maar reeds geheel volvormd meisje. Voor zoo ver het betrekkelijk flauwe licht van twee dikke talkkaarsen, op koperen tafelandelaar, het toelaat, doet zij van tijd tot tijd een steek aan de borduring van een strook donkerblauw fluweel, die wel bestemd schijnt tot draagband voor een degen. Gelukkig de jonge Ridder, zoû men allicht zeggen, die daarmede bevoorrecht zal worden! Die handen toch, hoewel wat traag in haar bewegingen, zijn zoo blank en fraai gevormd als Rubbens ze ooit geschilderd heeft: zij zijn niet van de finale, maar van de mollige foort. Ziet die putjens op de plaats der knokkels, en dan die fijne toppen, als duim en voorvinger een draadtjen puntig maakt, dat door het naaldoog gestoken moet worden. Het spreekwoord zegt: aan de nagels kent men den leeuw: maar — men kent er ook de vrouw aan. Ik spreek hier niet van misbruik der nagels. Ik spreek van kleur en vorm. Dit meisje, gij hebt het begrepen, was eene poezele blondine. Het gouddraad, waarmee ze borduurt, zoû al heel fijn en koel van kleur moeten zijn, om er heur gedeeltelijk achterover gekamd, maar verder in weelderige lokken hoofd en hals omgevend haar bij te kunnen vergelijken. Netter gepenceelde wenkbrauwen onder het schitterend voorhoofd, met zijn zacht geaderde slapen, vindt men bij geen *madonna* van Rafaël. En wanneer zij haar blauwe oogen opfloeg en bijv. soms plotselijk den voor de tafel zittenden vreemdeling aanzag, van wien ik nog niet heb gesproken, — dan scheen dit bijna een evenement: zoo diep en helder was dat blauw, zoo groot die glans, zoo verrassend de rijkdom der kleine bewegingen, die honderd nuances van gevoel en verbeelding schenen uit te drukken.

De vreemdeling, dien ik daar aanduidde, was niet vreemd voor onzen jonkman, zoo min als voor de moeder en dochter, die hij bezocht. Hij was van gelijke leeftijd als de nieuw ingetredene, maar schéén iets ouder. Hij had iets van een zeeman, zoû men zeggen: een roode kleur,

tintelende oogen, harde handen, en een glimlach, welks gulheid eerder vrijpostigheid was.

Nog moet ik van een persoon spreken, in dit vertrek vertegenwoordigd. Boven de hooge schouw hing het portret ten halven lijve van den overleden man en vader dezer vrouwen. Aan hem dankte de dochter hare blonde haren, en offchoon hij een deftig burgerlijk voorkomen had, weêrprak zijn uitzicht niet, dat zijn grootvader op zee, bij Duins, was omgekomen, en dat die grootvader zes broeders had gehad, die koopvaardijchippers waren, gelijk hij.

In één woord: gij bevindt u in het huis van Krijn Willemsfen Hooft, wiens weduwe, Maria van Bronckhorst, benevens hunne eenige dochter, ik de eer heb gehad aan u voor te stellen.

De overlevering der patriciesch-Amsterdamsche familie Hooft luidt, dat de stamvader van het geslacht, een Zaandammer reeder en scheepskapitein, zeven zonen had, alle schippers op hun eigen schip gelijk hij; dat de vader en zijne zonen, die op de „kleyne Oost” voeren, gelijk men het noemde, dat is Denemarken en Noorwegen, op zekeren dag in het jaar 1572, alle te gelijk in de Sondt ten anker kwamen, en dat de Koning van Denemarken, om dit aardig toeval, deze acht zeevaarders aan zijne tafel noodigde.

De vader heette Willem Janfen Hooft; de zeven zonen, die tot hun jaren gekomen zijn: Broer Hooft, oude Jan Hooft, Cornelis, Pieter, Claes, jónge Jan en Krijn of Quirijn Hooft.

Pieter Hooft was de grootvader van Muydens beroemden Drosfaart; Quirijn - de grootvader van den man, hier, boven den schoorsteen, en van een anderen Krijn, die in Noorwegen gehuwd was, en uit wien, in den jare 1612, te Bergen de glimlachende rosse jonkman werd geboren, dien wij hier in het gezelschap aantreffen zijner nichten, en dien men Dirck Krijnsfen Hooft noemde.

Wij hebben inmiddels onzen nieuw ingetreden jongen vriend lang genoeg aan de kamerdeur laten posthouden, om thands tot hem te-rug te keeren.

Dirck Krijnsfen zat met den rug naar de deur en met den hoed op het hoofd. De binnentredende groette half bedremmeld met den zijne; hij sloeg zijn mantel open en zeide: „Goên avond famen, vrienden!”

De oude Juffrouw Hooft keek met half dicht geknepen oogen, om den binnenkomende te herkennen.

Onze vriend had de onhandigheid het éerst het jonge meisje te groeten, dat Baerte heette; raakte toen verward in de handschudding, waar Dirck Krijnsfen hem meê ontving, en kwam dus vrij laat naar de gezondheid van de vrouw des huizes vernemen.

Dirck intusfchen zett'e zich bij Baertgen, en liet de plaats vóór de tafel voor onzen jonkman open.

„Wel zoo, Justus?” zeide moeder Marijtgén, „bent gij het? Ik zou

je haast niet herkennen... Je bent weêr zoo mooi als poes." Hiermede zinspeelde Juffrouw Hooft op de inderdaad zwierige kleeding van den jongeling. Hij droeg namelijk een kakaukleurd wambuis, met gouddraadstrepen, een zwart fluweelen broek met fatijnen strikken en roode Napelsche zijden kousen. Terwijl de nieuwlings ingevoerde platte kraag zoo min aan zijne uitrusting ontbrak als de *petit-poinct*-handboorden. Met een gouden boord en dito kwastjens waren zijne *feuillemorte*-handfchoenen bovendien versierd.

"Ik zeg niets van die fijne Napelsche kousens," ging Juff. Hooft met eenige vinnigheid voort: "in het veen ziet men op geen turfie, en vaders, of moeders winkel is ruim genoeg voorzien... Ja, hoe maakt het de goeje vrouw?"

De jonkman, die een donker bruin oog, maar daarbij een uitzicht had zoo goedig dat het aan domheid grensde, kreeg een groote kleur, en zag, in zijne verlegenheid, naer Baertgen, die een lachjen met Dirck wisselde, maar toch te veel gevoel van rechtvaardigheid had, om niet de balans tuschen hare moeder en den jongen Vondel (want wij hebben hier werkelijk met den thands eenigen zoon van den grooten dichter te doen) een weinig te herftellen.

Baertgen herinnerde zich, dat hare grootouders van vaders- en moederszijde insgelijks een winkel hadden gedaan, en zij hield zelve te veel van opschik om te kunnen toelaten, dat er uit dezen hoofde aanmerkingen gemaakt werden op het kostuum van den jongen Joost, dat alleszins naar haar smaak was.

"Je zoudt Justus wel verlegen maken, moeder!" zeide ze, "en je vergeet, dat er in *de Trou*," het winkelhuis der Vondels, "jaarlijks voor duizenden naar buitenslands wordt omgezet. Waarom zou een rijke koopman geen Napelsche kousen mogen dragen?"

— "Een rijke koopman ben ik nog in het geheel niet, Juffer Baertgen," zeide Joost, straks purper-, nu vermiljoenrood.

"Je bent er toch al een jaar of vijf *in*, niet waar, Sinjeur?" ging de deernisloze weduw voort: "en je zult je moeder al mooi in de hand komen..... Maar ja, hoe gaat het met de goeje vrouw?"

— "Dank je, Juffrouw, — maar niet beter!" antwoordde de jonkman. "Doctor is er van daag twee maal geweest en zeide, dat moeder niet buiten gevaar was..."

— "Dan zijn we je dubbel verobligeert voor de attentie van het ons te komen zeggen," antwoordde de onverbiddelijke, die wel wist, dat het hart van den minnaar méer dan dat van den zoon hem naar de Cingel gedreven had.

"Zie eens," zeide Baertgen, om hem eene afleiding te geven, "wat fraai geschenk neef Dirck voor mij van Vranckfoort meêgebracht heeft," en zij toonde aan den verblufften Just een fraai geëmaliëerd borstcierraad, dat tevens *casfolette* was, en geschikt om met reukwerk gevuld te worden.

„Ja,” zeide Dirck, „Baertgen-nicht houdt nog al van die fnuisterijen, en ik denk: het is alle dagen geen kermis.” Dit zeggende pakte hij, met de grootste vrijmoedigheid, het schoone meisjen onder de kin, dat zijne hand wel afweerde, maar toch niet met een uitdrukking, die voor 't vervolg dergelijke privauteiten zoû voorkomen.

„En hoe gaat het met de broeders van Rhetorijcke?” vroeg Dirck. „Ik heb, sints ik mijn expeditie-contoor te Amersfoort op touw heb gezet, niet veel meer van de edele konst gehoord.”

„Uitstekend!” antwoordde Joost. „Eendracht maect macht. Sedert de Academi haar over het *Lavendeltgen* erbarmd heeft en de confraters bij ons opgenomen, zijn de Ouwe-Cameristen ook zoo wat bijgedraaid... We hebben, op het Scherm-school boven de kleine Hal, malkander heerlijke feestmalen gegeven... de luidtjens van Jan Harmsen* aan ons, en wij wederkeerig... Daar zijn er wel die de resolutie van Burgemeesteren met den nek aanzien, maar dat zal wel slijten... Ze praten ook al van een mooi nieuw blazoen; maar ze zouden eigenlijk volstaan met den lauwertak rondom den Bij-e-corff in een egegentier-kranske te veranderen... Neen, neen, het gaat goed... En we zijn nu aan 't bouwen óók...”†

— „Zóo... ben-je aan 't bouwen...” zeide Dirck. „En komt vader nog druk op de speelavonden?” vroeg hij, met den ironischen trek, die zijn knevel en wenkbrauwen zelden verliet.

„Vader is nacht en dag met Keizer Konstantijn bezig,” antwoordde de jonge Joost...

„En dus komt alles nu op U aan?” spott'e Dirck.

„Dat is te zeggen, daar zijn nog wel ándere poëeten en kamerpelers, die er druk voor werken,” antwoordde de goede jongen.

Baertgen had met hem te doen: zij wist zeer goed, dat de jonge Joost een volijverig rederijker was, maar bloot als opperman in de kamer fungeerde; dat zijne beurs meer op kontributie gesteld werd dan zijn vernuft, en dat hij, offchoon een lieve zangstem hebbende, zoo min een groot dichter of kunstenaar was, als hij zich tot dus verre een groot koopman had betoond. Om hem eenigszins te redden, tegenover haren gruwzamen neef, zeide zij:

„Sinjeur Joost, je hebt zoo'n goede smaak: hoe vindt ge 't patroon van deze *porte-épée*?” en zij maakte eene beweging, die Joost den moed gaf op te staan, en zich tusfchen haar en Dirck Krijnsfen te plaatsen, om het borduurwerk in oogenschouw te nemen.

„Neef Dirck is toch niet in den ridderstand verheven?” waagde hij er zoetbitter bij te voegen.

„Neen, jongetje, dat niet!” antwoordde Dirck, die inmiddels met zijn borst en elbogen op de tafel was gaan liggen en zijn hartstochtelijk

* Jan Hz. Krul, het hoofd der Anti-Costerianen. Wijbrands, *Het Amst. Tooneel* (1873), bl.

† Wagenaar, *Amst.* I, 397, Wijbrands, bl. 68.

aanfaren van de fchoone Baerte slechts nu en dan afbrak om een minachtenden blik op den jongen Vondel te werpen. „Alleen groote dichters, zoo als gij en uw vader, gaan op ridderketenen uit... Jammer maar, dat er wel eens ijzeren, in plaats van gouden, rammelen.” Dit was eene onedele toefpeling op de gevangenfchap, waarmede men Vondel in der tijd om zijn *Palamedes* bedreigd had.

De jonge Joost begreep niet recht, wat de forfche Noorman bedoelde, maar de toon en de blik van dezen deden hem een rilling over zijn leden gaan, hij verbleekte, en ging te-rug naar zijn zitplaats. De oude Juffrouw Hooft, die de Vondels weinig genegen was, had toch eene te goede opvoeding gehad, om toe te laten, dat, ten haren huize, dit gefprek zoo dóorging; zij zeide daarom, op een minzamen toon, tot den vernederden jongeling:

„Neen, het is een draagband, dien Baertgen aan Jonker Vlaming van Outshoorn, ter gelegenheid van zijn huwelijk met onze nicht Claesgen Hooft, zal aanbieden.”

Daar werd nog een en ander gefproken. Er kwam echter geen enkel woord meer over de lippen van den armen Justus. Al fpoedig trouwens rees Dirck op, en zeide, dat hij aan Warner beloofd had hem op zijn contour te komen vinden. Warner was de éenige broeder van Baertgen, en zett'e, onder toezicht van zijn oom Pieter, de handels- en reederijzaken voort, die de vader hem had nagelaten.

Dirck voegde het woord bij de daad; ging met groot gemak moeder Marrijtgen omhelzen, nam de beide handen van Baertgen, haar „tot morgen” wenschend, tikte met een vriendelijk woord zijn medeminnaar op den fchouder, en verwijderde zich door de deur, die naar de keuken en binnenplaats leidde, vanwaar men het contour bereikte, dat zijn uitgang had in de Langeftraat.

„Zeg toch aan vader en Anna,” zeide Baertgen, toen Dirck vertrokken was, en terwijl zij zich tot den jongen Vondel keerde, „dat ik fpoedig eens zal komen zien, hoe moeder het máakt.”

Deze woorden werden met veel vriendelijkheid gezegd; maar daar de beide vrouwen opgerezen waren, had Joost geen moed zijn bezoek te verlengen. Hij hing dus zijn mantel om, greep zijn hoed, groette de oude Juffrouw; en de jonge volgde hem in het voorhuis. De maan fcheen helder door het fnijraam boven de deur, en toen Baertgen er een blik naar opflog, kwam zij den armen Joost werkelijk fchooner dan een Engel voor. Zij hield hare armen zachtkens over elkaâr geflagen voor het lijf, en fcheen te wachten, dat Joost de voordeur zoû openen.

„Hee ja! hoe gaat het met je cither?” vroeg zij; „we moeten toch eens weér een duëttinootjen famen zingen.”

Wat had Joost in een ander oogenblik deze voorflag met vréugde vervuld; maar door zijn goed hart vloog als een bliksemfchicht de gedachte aan zijne ter dood kranke moeder.

„Graâg..... als moeder weêr beter is,” zeide hij, met een bevende stem.

„O ja!” hernam het lichtzinnig meisje: „Beterfchap!” De deur was geopend en met het laatste woord stak zij hartelijk de hand naar den jonkman uit, die ze met vurigheid drukte en, het gemoed vol verwarde aandoeningen, naar huis keerde.

II.

NOGMAALS „IN DE TROV”.

In de nacht van 11 op 12 Februari van het zelfde jaar 1635, waarin we den jongen Vondel op zijn bezoek bij de familie Hooft vergezeld hebben, wonen wij eene treurige geschiedenis bij in de Warmoesstraat. Het is ten huize van den 47-jarigen dichter-zelven.

In den gevel zijner woning was een steen gemetseld, waarop twee elkaâr omfluitende rechter handen waren uitgebeiteld, en waaronder met romein-kapitale letters het opschrift was geplaatst: IN DE TROV. Ofschoon, toen de oude Vondel, de vader van den dichter, dit huis betrok, het waarfchijnlijk dien naam reeds droeg, scheen deze er toch al zeer gepast voor te zijn van het oogeblik af, dat Vondel er Mayken de Wolff, als zijne wettige vrouw, in binnenleidde.

Het dichtwerk van den grooten man wettigt wel het vermoeden niet, dat deze dichter, in zijne gade, eene Muze gevonden heeft, die hem bezielde, of, zoo als Bilderdijk, eene weêrhelpt, die hem aanbad: in tegendeel — onder den invloed harer familie kon zij haren man maar nauwelijks vergeven, dat hij nu eenmaal tot de edelste gloriën van het land behoorde; duidde zij hem zelfs euvel, dat hij zich, door zijn fehrijven ten voordeele der Remonstranten, zoo vele vijanden maakte; en men mag het er veilig voor houden, dat de verfchijning, waarvan Vondel verhaalt, als zoû zij hem na hare dood aangezet hebben tot het voltooyen van zijn *Konstantijn*, eene vrucht is geweest van des dichters verbeelding, waartoe de werkelijkheid alleen-bij-reaktie aanleiding had gegeven. Maar daarentegen wat Mayken in idealiteit te kort fchoot, vulde zij in praktifchen zin en moedige werkzaamheid ruimfchoots aan. Zij was het, die voor een groot gedeelte zich met het drijven hunner handelszaak en winkelneering belast had. Die zaken waren belangrijker dan men ze doorgaands affchetst; daar het de moeite waard was voor Vondel, in het jaar 1628, ter inning van zekere pretensien, zich naar Denemarken te begeven. Hier trad de dichter per-

soonlijk als koopman op; maar het schijnt, dat, in 't algemeen, gedurende zijn eerste dichterlijk tijdperk, en in het tijdperk zijner voorbereiding, Mayken gezorgd heeft, dat ten hunnent de schoorsteen vrolijk kon blijven rooken. Vondels huisvrouw was iets ouder dan hij. Geboren in 1586, schonk zij hem nog op 48-jarigen leeftijd het kind, op welks overlijden hij dat roerend vaersjen gemaakt heeft:

„Konstantijntje,
't Zaligh kijntje”;

en schoon in dat dichtjen, tegenover het zegepralend kind, alleen de *bedroefde*, niet de *verzwakte*, moeder gefchetst wordt, zoâ het kunnen wezen, dat dit late kraambed, gevoegd bij het verdriet, dat de dood van haar lief dochtertjen Saartjen * haar bezorgd had, haar overlijden heeft vervroegd.

In de nacht van 11 op 12 Februari des jaars -35, zat Vondel aan haar bed, met haar vermagerde hand in de zijne. Hunne dochter Anna lag er geknield vóór en schreide in haren neufdoek. Zij verwachtten ieder oogenblik den laatsten fnik. De jonge Joost was niet te huis; men had wel om hem gezonden, maar boven de Kleine Vleeschhal in de Nes vierde men de inwijding van het nieuwe Kameristen-blazoen: „Door Yver in Liefde bloeyende.” In plaats van hem, was er echter nog een ander man in de kamer van wat meer leeftijd: het was de welgegoede heelmeeester Ariaen van Bancken, een Oud-Amsterdammer en Vondels huisvriend, in wien Mayken een groot vertrouwen had. Toen zij zeer lang, zacht hijgende, roerloos gelegen had, gaf zij te kennen, dat zij nog iets wilde zeggen. Vondel boog zich tot haar over:

„Joost,” zeide ze, „ik ben het bangst voor Just;” zoo noemde men den zoon, in onderscheiding van den vader. „Hij is zijn hoofd geheel kwijt — en tot alles in staat — om Baertië. Beloof me, dat je hem op reis zult sturen... Dan,” vervolgde zij, haar hoofd verleggende en hare stem een weinig verheffende, „Meester, ... Meester Ariaen,” en een glimlach ging nog over haar trekken, „kunt ge je dochtertjen Aeltië niet wat ingeven, dat die nog eenmaal — de vrouw — en reddende engel van mijn arm kind kan worden....”

Mr Ariaen trad nader aan de veege sponde: „Goede moeder,” zeide hij, „wees zonder zorgen: leg uw hoofd gerust neêr: we zullen voor u en de uwen ál doen wat we kunnen.”

* Men kent het schoone dichtstukjen, ook bij het sterven van dit dochtertjen door den tederhartigen vader gemaakt:

„De speelnoot vlocht (toen 't anders niet mocht sijn)
Een krans van roosnarijn.”

Zij † in Sept. 1633, en werd den 12den in de Oude Kerk begraven. Mr J. van Lennep plaatst haar sterven 7½ jaar te vroeg. Vondel, II, 526.

Het hart van den braven Vondel was vol: vol van droefheid en dankbaarheid. O, hoe dierbaar werd hem nu deze vrouw, al had ze ook nog zoo weinig in zijn geestesleven kunnen deelen. Zij was hem eene trouwe hulpe en gezellin geweest, de moeder zijner kinderen: van die uitmuntende dochter Anna, die daar bij haar bed lag, van Saartjen en Konstantijntjen, die haar naar den Hemel waren voorgegaan — en dan van den ongelukkigen Joost, den jonkman zonder hoofd en met een allerzwakst karakter.

„Mayken!” riep Vondel door zijne tranen, „God vergelde je al het goed, dat je aan mij en onze kinderen gedaan hebt!” Hij boog zich op haar neder, kuste haar klam gelaat: „Goeje nacht, Joost!” fluisterde zij, en — ontliep.

Daar was een gerucht beneden in huis; het kwam de trappen op; de jonge Joost stortte naar binnen, en daar was al de waardigheid en kracht noodig, die Vondel boven zijn zoon vooruit had, om dezen lichtzinnige met de woorden: „daar ligt uw moeder: zij is al dood!” uit de bedwelming te-rug te brengen, waarin zijne slenppartij hem gewiegd had.

Drie dagen later, den 15^{en} Februari, volgden vader en zoon in stille droefheid het lijk naar de Oude Kerk, waar het in het „Vrouwenchoor”, in Vondels eigen graf * is bijgezet.

Vóór het einde der maand, was Joost, de jonge, met een naamgenoot van hem, zekeren Joost Bourgonje, die later zijn zwager werd, op reis naar Duitschland en Denemarken.

En in Juni — hadden onverlet de drie huwelijksuitroepingen plaats van Dirck Krijssen, en Baertgen Hooft, die zich met der woon gingen vestigen in Amersfoort ¹⁾.

III.

HET „GEKLEURT WASSEN BEELT”.

Ik heb niet kunnen opsporen, hoe lang de schoone Baertgen Hooft met haren achterneef Dirck is getrouwd geweest. Lang genceg, naar 't schijnt, om Just van den Vondel, acht jaar na zijn moeders dood, te doen besluiten ook op zijne beurt een huwelijk aan te gaan, en wel met de zelfde Aeltgen Ariaens van Bancken, de chirurgijnsdochter, waarvan zijn moeder op haar doodbed gesproken had.

Deze jonge Joost heeft in onze letterkundige leerboeken een zeer flechte reputatie. Geeraardt Brandt, die hem echter niet persoonlijk zal

* Zie de *Liefdesg.* enz., bl. 57 (*Gids*, 1871, n°. 2).

gekend hebben ²⁾, zegt van hem, dat hij was „klein van geest en los van hoofde; dat men hem tot neering en koopmanschap hadt opgebracht, maar dat hy er de man niet toe was.“ Nochtans voegt hij er bij, dat onze loshoofd, „met zyn vrou by zynen vader woonende, zyne zaaken „eenighins waarnam en zich passelijk“ gedroeg. Hij was reeds in het jaar -41, naar het voorbeeld van vader en zuster, tot de Katholieke te-rug-gekeerd, waartoe ook de Van Banckens bleven behooren ³⁾. Langer dan 5 a 6 jaar is hij ondertusschen met Aeltgen niet gehuwd geweest. Zij schijnt, hoewel de dochter van een geneesheer... een zwak gestel gehad te hebben, en liet haren man drie kinderen na, welke geen van drieën hun 21^e jaar hebben bereikt.

Wij vinden hem-zelfen het eerst als een weduwnaar van 37 jaar terug op een mooyen Oktoberdag, in een tuin, die hem had toebehoord, en die hij nog te huur hield, gelegen buiten de St. Anthonis-Poort ⁴⁾ aan het Molenpadt, dat is in de tegenwoordige Plantaadje. Hij is daar in een vreemd geasferteerd gezelschap. Voor-eerst vinden wij er den jeugdigen, maar drogen dichter Jan Serwouters, boekhouder van beroep; dan, den schilder Carel van Savoy, bekend door zijn portret van de schoone Isabella Bosmans*; verder eene Dame van middelbare leeftijd, in wier spraak men eene Italiaansche herkent, al heeft zij het uitzicht van eene Israëlietische: voords, niet bij deze vrienden, maar in een zijvertrekken, een oud Heer met licht-rood krullend haar en donker-roode oogranden, die wel zeer zeker tot de „Joodsche Natie“ behoorde. Joost seheen niet te weten, hoe hij met deze dubbele audiëntie tot een goed einde zou komen.

Hij presenteerde intusschen zonder complimenten aan de drie gedoopte personen een glaasje brandewijn met fuiker, en de Italiaansche vrouw, die de leer „*s lands wijs - 's lands eer*“ was toegedaan, weigerde niet een kleinigheid dier hartversterking te gebruiken.

„Zoo zoo,“ zeide Just, „dus gij zijt hier blijven hangen, federt dat relletjen van Mas-Aniello!“

— „*Si, Signore!*“ antwoordde de Donna, en vervolgde in gebroken Hollandsch, dat wij voor 't gemak een weinig zullen beschaven: „Mijn vader had groote vrees, dat het goevernement van den *Vice-Re, il Conte di Montereï*, nooit weêr hersteld zou worden. Mijn meester in de boetseerkunst, *il famoso Giuliano Finelli* †, zuchtte in den kerker, en nam de vlucht met mijn broeder Gaetano, die mij hier bij Signor Carlo” — zij bedoelde Carel van Savoy — „introduceerde.“

— „Signora Ricci,“ zeide de schilder, inlichtend.

„Angiolina Ricci,“ verbeterde zij.

„De Juffrouw dan heeft, in die twee jaar, hier te lande al heele fraaye werken uitgevoerd,“ ging meester Carel voort. „Niet alleen ver-

* Huisvr. van Giambatista Benzi, door Vondel zoo heerlijk bezongen. Zie Noot 5.

† Gb. Passeri, *Vite*, p. 263.

o
ouwen
Gatini

ftaat zij uitnemend de kunst van het boetseeren in was; maar zij maakt ook allerlei chimicque præparaten, om het metaal der vercierselen na te bootsen... Niet waar, Signora, *per imilar ornamenti in oro, e con perle e diamanti....?*"

„Si, si, Signora!" zeide de kunstenares.

Het gelaat van Justus teekende schier verrukking. „Dát is het!" riep hij, „dat is het! — Jan!" sprak hij tot den dichter-boekhouder Serwouters, en hij wenkte hem buiten de kamer: „Is die zaak in orde? Heeft de patroon toegegeven?"

— „De Patroon," antwoordde Serwouters, „is bereid u 1800 guldens uit te betalen, als gij het connoscement der partij zijden stoffen aan hem wilt endosfeeren..."

— „Goed, goed, geef hier..."

— „Dan zal de patrón, bij arrivement van het schip, zich verzekeren, dat de expertise, die van zijnent wege bij de inlading te Napels heeft plaats gehad, goed is geweest, en de partij voor het gezegd bedrag mogen behouden, of naar keuze in openbare veiling aanslaan." —

— „Goed, goed," zeide Just: „'t ware anders beter, dat de Patroon al die heerlijke wollen en zijde stoffen, damast en fluweel naar Denemarken exporteerde; zoo als ik ZEd. heb aangeraden.. Ik heb daar zeer notabele relaties aangeknoopt."

Serwouters maakte de beweging van iemant, die met Schillers personaadje zegt: „Ich habe hier nur ein Amt, und keine Meinung;" hij stelde het connoscement in Justus' handen, en deze ging er meê in het kamertjen, daar hem de Israëliet stond te wachten. Inmiddels prevelde hij binnensmonds: „1800 guldens, en 300 gulden op de acties in de uitgraving, dat is 2100, en 100 guldens van moeders vingerling, dat is 2200, en 100 gulden, die Schabaelje mij leenen zal.... dan bèn ik er."

Eene sekonde later onderhandelt hij met den koopman: want deze Israëliet was een koopman.

„Edele Heer," zegt de Oosterling, het is voor niet: één dozijntjen zilverve rijertjens: het is voor niets." En de koopman, die zich dicht bij het venster geplaatst had, verflond met de oogen den inhoud van een klein robbevellen *éerin*, dat hij in de hand hield. Het was iets schitterends: want de weêrschijn verlichtte het gelaat van den koopman. Just hield de beide handen op den rug van een stoel, en keek bedrukt naar de lucht.

't Is wat moois," zeide de Jood.

„Ja, maar je hebt me bepaald gezegd 2300: — gulden."

„Neen,... ik heb uwe gezegd 3200: en nu doe ik er nog wat af: ik vraag maar — één duizend en twaalf ducatonnetjens..."

— „Ik betaal je contant...."

— „Dat is uw voordeel, Edele Heer! anders was het 4000: — gul-

detjes.... 't Is zoo mooi!” zeide de koopman, en schudde met het hoofd. „Maar zóo als uwe wil....” en hij sloot het *éerin*; en maakte zich gereed het weder bij zich te steken. Just hield zijn arm te-rug en begeerde het stuk nog eens te zien. Het was een zeer schoon borstkruis van vrij groote diamanten, ingericht om er een of ander heilig of teder herinneringsteeken in te fluiten, en aldus gedragen te worden.

Just gaf het met een zucht aan den koopman te-rug. „Neen, steek het bij uwe, Edele Heer! — het geld zal ik wel krijgen. Een klein bón-netjen, onderteekend met uwes geaccrediteerde firma, is mij genoeg..... Vaders inventaris is mij meer als borg....”

— „Geen woord aan vader!” riep Just uit.

— „Neen,” zeide de handelaar: „Uwe begrijpt me niet. Ik bedoel maar: zonder crediet is er geen negotie....”

Just ging met het borstciaraad in de andere kamer.

— „Ziet gij, Juffrouw Ricci!” zeide hij, en toonde haar het geopend *éerin*.

— „O, *che bello, che magnifico gioiello!*” riep de Italiaansche.

— „Ja, ziet gij; de Juffrouw, wier wasfe beelt gij dan zoudt maken, moest dit dan om den hals hebben!”

— „*Capisco, capisco!*” was het antwoord. „Nu, die zulk een schoone parure heeft, zal wel *la più bella creatura di Amsterdam* zijn!”

— „Ja, dat is ze!” riep Just, en zijne oogen schoten stralen: „en van Amersfoort ook.”

Wij verlaten dit gezelschap, en vinden den armen Just, eene maand later, in gesprek met zijn vader en zuster.

Het drietal zit in Vondels schrijfvertrek, dat door zijn hooge vensters het uitzicht had over het Water of Damrak. Het is daar rustig, in die Warmoesstraatsche achterhuizen; om dat er sedert de XVe of XVIe Eeuw geen kaai meer langs heenloopt en de schepen zich stil door het water voortbewegen.

Vondel is in een deftig zwart gewaad gekleed. Hij heeft dezen morgen deelgenomen aan de begrafenis van Burgemeester Gerbrand Claeszen Pancras. Hij heeft daarbij voorgedragen zijn fraai gedicht, getiteld: *Dootbaer*:

„Nu volgt de Stadt, in rouw, by paren
Den Burgermeester, die het kruis
Der Stadt vercierende, acht paer jaren
Een toevlugt was van menig huis
En blijde trooft der ouderloozen.”

Hij heeft Anna, zijne dochter, de slotregels juist laten hooren:

„Wy dragen U op onze handen,

Terwijl de rouw ons harten wont,
 Te kereke, droef en ongeduldigh,
 O Burgervader, goet van aert:
 Wy blijven lóf den grave schúldigh.
 De sleutels van de poort, bewaert
 Tot op den oever van uw leven,
 Ontfangt het Raethuis met de maer
 Van uwe doot, te vroegh befchreven
 Met inckt van tranen op uw baer,
 Waer neffens onze Heeren gingen.
 Leef lang in uw nakomelingen!"

— „Dat wensch ik U, Vader!" zeide Just, „en daarom kom ik je nog eens spreken over mijn voornemen...."

Het gelaat van den dichter nam eene ernstige uitdrukking aan. „En met wie zoudt ge een tweede huwelijk willen aangaan?" vroeg hij.

„Met wie anders als met Baertië, Vader? — mijn eerste liefde.... Och, als ge haar wat meer kende..."

— „Je zalige moeder hield niet veel van haar," zeide Vondel: „zij vond, dat ze tóen al-te-veel om haren opschik gaf..."

— „Maar dat is vijftien jaar geleden, Vader!" pleitte de zoon. „Zij was toen 17; ze is nu een effectieve vrouw van 32 jaren..."

— „Ik vrees Just," zeide Anna, „dat gijlië elkaár niet veel vooruit zult brengen... Je hebt allebei het zelfde zwak..."

— „Och, waarom?" antwoordde Just: „'t is waar, dat we allebei de dingen graag een weinig in het groot doen. Neef vander Vecht, zeide mij ook altijd, in de dagen dat ik nog bij hem op den Blaeuburghwal woonde, dat ik voor een groot koopman in de wieg was gelegen...."

— „Hij hield je voor de gek," antwoordde Anna. Just bloosde.

— „Kan ik het helpen, dat ik niet veel óp heb met viezevazen en femelarijen?..."

— „Just, Just!" zeide Vondel, en sloeg op Anna een blik, die den zoon tot meerder achting voor zijne brave zuster vermaande. „Maar hoe staat het met haar fortuin?"

— „O, heel goed!" antwoordde Just: „Zij heeft in Amersfoort het contour en de stallen van Dirck na zijn dood aangehouden, zoo als gij weet; en daar zijn altijd heele drukke verzendingen van kostbare waren naar Duitschland geweest... * Ze moet daar zelfs vrij wat land hebben liggen."

Vondel dacht na. „Als ik haar oom Pieter eens spreken kon," zeide hij: „dat is zoo'n oude vriend † van ons; die zoû mij niet misleiden..."

* Wagenaar, *Amst*, III, 529.

† Zie Vondels Bruijloftsd. bij van Lennep, III, 104. Mr Jacob plaatst het te vroeg. De weduwnaar van Grietgen van Bronckhorst kwam eerst 13 Okt. 1631 met Neeltgen De Vries voor Commissarissen.

— „Welnu, Vader, doe dat!” zei Justus. „Zij is wel in stad, maar in waardfchap bij haar fchoonvader den ouden kaptein Hooft. Willen wij dan morgen eens naar oom Pieter, naar den Nieuwendijk, ftappen?”

Vondel gaf toe. Anna wist wel, dat Baertgen Hooft niet voor het model van een huishoudster te doek ftond, maar Just was ook al bij de 40 jaar — weduwnaar — had ftrikt genomen vaders consent niet eens noodig; en was op nieuw, federt hij met de Amfterd. kermis Baertgen in den fchouwborg gezien en gefproken had, tot over de ooren verliefd.

Wat zij daarenboven niet wist, was, dat Just de oude kennis met Baertgen reeds weêr voor goed had aangeknoopt, en dat hij haar had weten te bewegen, om gedurende haar verblijf in Amsterdam toe te laten, dat haar borstbeeld in was geboetseerd werd, door *la signora Angiolina Ricci*.

Des volgenden morgens ftapten vader en zoon op het door hen bepaalde uur naar den Nieuwendijk, waar Pieter Hooft de bloeyende winkelzaak zijns vaders in fcheepsvictualie, zeemansaitrustingen, vlaggen, wimpels, enz. voortzett'e, ook na dat zijn broeder, de vader van Baertgen, aan de Cingel zijn koopmanskantoor op Noorwegen gevestigd had.

Toen de Vondels zich voor de toonbank aanmeldden, zeide een oude fchele knecht, dat de patroon naar de korenmarkt was, maar fpoedig te huis zoude komen; de Juffrouw was Juffrouw Baertgen gaan bezoeken ten huize van den ouden kaptein.

‘Als de Heeren zoo lang bóven wilden gaan.... Daar was nog wat moois te kijken ook: een kopftuk, waar al de in den winkel voorhanden vergulde fcheepsnimfen en Pallasfen zoo veel als niks bij waren. Het was hier dezen morgen bezorgd.’

Vondel, de vader, lett'e niet veel op deze woorden, en volgde Just naar boven.

Daar ftond, op een chineesch verlakt meubel, dicht bij het venster, de levensgrootte buuste van Baertgen Hooft, in was geboetseerd, getint, en met verwonderlijke kunstmiddelen het leven afgezien.

Just bleef nu achter den vader en fchoof een gordijn open, terwijl deze met zeker ontzag zich op een afftand voor het kunstwerk plaatste.

De allengs in jaren klimmende dichter, die eerlang tot zich-zelfen zeggen zoude:

„Ik tel mijn grijze haeren
„Oock zonder glazen oogh.....
„En noch ontvonekt mijn hart in lust tot poëzy...” *

ftond als vastgenageld, door de macht van zoo veel overweldigende

* V. Lennep, VI, bl. 191.

fchoonheid, den hoed, dien de dichter had opgehouden, nam hij langzaam en onwillekeurig af:

„Hier scheen een dageraet in 't aenschijn óp te blozen,
 „Voor 't rijzen van de zon; te mengen blanck en root:
 „Bezielde leliën en levendige roozen.”

Toen Joost Junior met Monsieur Hooft te-rug-kwam, had de dichter de regelen geschreven, die ik u ga voorlezen, en ondervond de zoon geen belemmering meer in zijn huwelijksplan:

OP EEN GEKLEURT WASSEN BEELT ⁶).

Zoo volgt de Kunst Natuur van pas,
 En schept uit zuiver maeghdewas
 Geen dootse schaduw van een Beelt,
 Maer 't wezen, daer de ziel in speelt;
 Een ziel, die, zeker waert ge-eert,
 Ons aengebore zeden leert,
 En door den zwier der leden toont
 Wat waerdigheid daer binnen woont.
 Al 't geen haer milt is toegedeelt,
 Bewijft wat menfch van menfch verfcheelt.
 Haer oogen blauwen in den kring
 Gelijk turkoizen in den ring,
 En geven eenen heldren dagh
 Van gunft en vrientfchap en ontzagh.
 Wat fpreekt, wat zeit de lieve mont,
 Die 't hart eens minnaers heelt en wont,
 En, met een klanck van teêr geweld
 Getempert, trotsen nedervelt,
 Die willigh strijcken, en 't geweer
 Voor hare voeten leggen neêr.
 Hoe weelig zwieren hier en daer,
 De locken van het blonde hair!
 Men zou gelooven, dat de lucht
 Der lente in zulcke stricken zucht.
 De boezem koeftert kuifche min.
 Het fchijnt of Cyprus Koningin
 De borft dus uitfteekt, en gebiet
 Al watze wil, en anders niet.
 Hoe blinckt de blancke perle aen 't oor,
 Als dauw en druppels van Auroor!
 Hoe voeght de goude keten om
 Dien zwanenhals, daer 't heilighdom

Van 't diamante kruis aen vast,
 Bedeckt het poezeligh albast
 Van hare noit bevleekte borst,
 Zoo blank als sneeuw by wintervorst.
 Zoo 't welgelijcken wort gelooft *,
 Hier trof de Kunst haar wit op 't Hoofd.

IV.

DE ARME JUST.

Zal ik u het huwlijksleven schetsen van den zoon des dichters met haar, wier beeltenis hij hier voor ons verrijzen doet?

Geeraardt Brandt, de nuchtere, verwloze, maar eerlijke historicus, zegt er niet veel goeds van: maar schijnt de geschiedenis alleen te hebben opgemaakt uit zekere retrospectieve klachten van den dichter, toen hij hem, in zijn hoogen ouderdom, ging bezoeken. Vondels poëzie in het tijdvak 1650—1656 draagt geenszins de sporen van zielelijden en verzwakking; de *Incifer* was in aantocht, de gedichten op de Blockhuizen, op Karel den 1^e, een deel van die op Christina van Zweden, op Marten Tromp, Van Galen, de *Wiltzangh* op het buiten der Hinklopens, de *Inwijdingh van het Amst. Stadhuis* werden geleverd; het krooningsfeest op S' Lucas had plaats. Dat alles wijst op een stemming, die niet is wat Brandt den dichter in den mond legt: *elendig* †. Dat Vondel, bij de bekommelingen des levens, zijn troost zocht en vond in de bewerking der *Harpzanghen* Davids, kan daarom toch waar zijn.

Joost de Jonge, zegt Brandt, „was qualyk gepáart [aan zyn tweede vrouw], die zyn losse zinnen [nog meer] aan 't hollen help, en veel geldts verdeê. Door zyn ongeregelt leven, slecht beleidt, en bot verzuim liep alles in 't wilde.” Het komt mij voor, dat die toestand te sterk gekleurd is. De jonge Joost geeft over het geheel den indruk van een goeden hals, wien van zijns vaders genie alleen een zekere neiging voor het *magnifique* was toebedeeld, welke hij niet botvierde in grootsche dichtschilderingen, maar waarvoor hij bevrediging zocht in het doen van onvoorzichtige handelspekulaties en in het leven op een betrekkelijk grooten voet.

Hij zal iets artistieks in zijne natuur gehad hebben, dat zijn gevoel

* Geprezen.

† Bl. 61: „Indien ik de troost en verquikking der Psalmen niet hadde; ik verging in mijn elende.”

van orde geheel overfchaduwde en hem de vermaken der waereld, aan de zijde zijner fchoone vrouw, fterk zal hebben doen najagen.

Wat deze vrouw aangaat — toen Vondel de vaerzen op haar beeltenis maakte, die wij gehoord hebben, was ze federt 15 jaar het hoofd van een huis geweest. Zij had haren eerften man geen kinderen gefchonken: zij fchijnt in gegoede omftandigheden te hebben verkeerd: er was dus gelegenheid om zich veel in 't openbaar te vertoonen, en van zich te doen fpreken. Vondel bezingt echter hare „aengebore zeden,” haar „waardigheid,” haar vlekkeloos gemoed, bij al haar fchoonheid en liefalligheid. Werpt men mij tegen, dat zij eenige jaren, wellicht van 1635 tot 1650, buiten Amsterdam geleefd heeft, en hare gangen dus minder kunnen worden nagegaan, — dan antwoord ik, dat er, voor eene vrouw als de befchrevene, veel deugd noodig is, om zoo lang met een halven zeerob als Dirck Hooft in Amersfoort te wonen, en bij de familie en vrienden in Amsterdam ter goeder naam en faam bekend te blijven.

Dit geloof ik: dat Baertgen Hooft veel van weelde hield, dat zij op onverftandige wijze haren beperkten man heeft aangezet, om groote ondernemingen te doen: in zonderheid confignaties naar Denemarken; dat beiden gaarne menschen zagen: dat zij hunne teering gants niet inrichtten naar hunne neering, en dat Just zich links en rechts bedriegen liet: hetgeen door den vader niet kon voorkomen worden, om dat deze een weérzin tegen den koophandel had en de Voorzienigheid hem tot den eerften dichter van zijn land had beftemd.

Toen hij dan ook later, ter inning van eenige pretensien zijns zoons, naar Denemarken reisde (bijna 20 jaar na dat hij dit land nóg eens bezocht had) ontbrak hem geenszins de lust aldaar een tal van „groote perfonaadjen”, zoo als Brandt zich uitdrukt, „onfterffelyken lof toe te zingen” en verzett'e hij zich niet tegen het maken van zijn portret, door den hoffchilder Karel van Mander*: dit bewijst wel, dat hij zich niet zóo ongelukkig gevoelde, als men het doet voorkomen.

Intusfchen hadden er ontegenzeggelijk treurige gebeurtenisfen in zijne familie plaats gehad, die niet onvermeld mogen blijven.

De jonge Joost „verquiste en verloor, binnen weinig jaaren”, zegt Geeraardt Brandt, „niet alleen zyn eige middelen, maar ook zoo veel van 't geen hem anderen hadden toebetrouwt, dat hy op 't punt stondt van te breeken [bankroet te gaan]; ten waare zyn vader, uit vaderlyke zucht en eerlicventheit, hem de handt hadt gebooden; de fchuldheffers te vrede ftellende, en groote fommen voor hem betaalende.”

Het blijkt inderdaad van elders, dat de jonge Joost omftreeks 1654 den kousenhandel, dien zijn vader geheel aan hem overgelaten had, verliet, maar toch genoegzaam ter goeder naam stond, om den

* Niet te verwarren met den ouderen.

5ⁿ December den eed als lid van het Gilde der Makelaars te kunnen doen.

Bij gelegenheid van den verkoop van eenig vast goed, dat aan de drie minderjarige kinderen uit zijn huwelijk met Aeltgen van Bancken toebehoorde, treden als voogden op: de oude Vondel en diens vriend Pieter Blesen. Moet daaruit toch wellicht afgeleid worden, dat de vader van de natuurlijke voogdij over zijn kinderen ontzet was? Hoe 't zij — zoo Baertgen hem, voor nu 24 jaar geleden, voorstelde bij de eithere eens weêr een „duëttnootjen” famen te zingen, — de duo, dien zij op een graauwen Decemberavond van het jaar 1659 aanhieven, was van een hoogst aandoenlijken aard.

Zij woonden in een klein huisjen op het Roekin *. Het was 8 uur in den avond. Baerte was met eenig naaiwerk bezig. Justus' voordochtertjen Maria, pas elf jaar oud, was al handig genoeg om hun jongste kind, Willem, een 4-jarig knaapjen, naar bed te hebben kunnen leggen. Just, nu al een man van 47 jaar, zat voor den haard, met de handen in den zak. De eerstgeborene, uit zijn huwelijk met Baertgen, die Joost heette, als vader en grootvader, stond bij de tafel, met den meesten ernst een kaartehuis te bouwen.

Wij, die Just gezien hebben als de frishe kavalier, met zijn napolische zijden kousen, toen hij zoo schuchter zijn hof bij Baertgen kwam maken, zouden hem bij de herinnering moeilijk herkennen, zoo vervalLEN ziet hij er uit, al dragen zijne kleêren nog geene sporen van armoede.

Baertgens gezondheid heeft weêrstand geboden aan den drang van het lijden; een weinig vermagering mistaat der 41-jarige vrouw niet; en als zij in de kaars ziet, en met die fraaye vingers van altoos, ditmaal een garen-, geen gouddraad, door de naald steekt, ondergaat men onwillekeurig den indruk eener schoonheid, wier harmoniën door geen kleed van lompen zouden te verstoren zijn. Zij werpt nu en dan een weemoedigen blik op het kaartehuis, dat haar zoontjen bouwt, en zucht dan.

„Heb-je nu nog betalingen te doen, man?” zegt ze.

Just heft het hoofd op, werpt een rolletjen papier, waarmee hij heeft zitten te spelen, in den haard, wrijft zich over het voorhoofd en zegt: „Ja, den wisfel van Ricci! ik heb dien Napolitaan, als ouden handelsvriend, niet kunnen weigeren zijn tratta van 300 *scudi* te accepteren; hij zoû mij in tijds dekken. Hij heeft het vergeten, zoo als ze mij altoos vergeten!”

— „Maar, man, waarom stel je je dan ook zoo licht borg? — Na onze ongelukken, en nu je makelaar bent, hadt je dat goed kunnen weigeren.”

* Te onderstellen; want in Mei 1656 werd van daâr een „kraemkind”-jen van hen begraven.

— „Ben-je dan vergeten,” zegt hij, „wat groote verplichtingen ik aan die familie heb?..... Heeft zijn dochter je borstbeeld niet gemaakt? Het is haar goed betaald; maar zulke dingen zijn met geen goud op te wegen....”

Dit blijk zijner liefde deed Baertgen aan. Zij ging bij hem staan, ging met hare vingers door zijn haren, en kustte hem op het voorhoofd.

„Hoù-je dan altijd nog zoo véel van me, Just?” vroeg zij, met be- wogen stem.

„Vraag je dat nog, Baertgen?” riep hij. „Voor wie heb ik naar rijk- dommen getracht? Voor wie zal ik het lot nog op nieuw gaan uitda- gen? — Voor wie,” voegde hij er stil bij, „heb ik zelfs dingen ge- daan, die....”

Zij floot hem den mond. „Ach,” zeide ze, „spreek het niet uit! O zeker, ik ben schuldig,... de schuldigste,” fluisterde zij.

— „Nee, Baertgen,” zeide hij: „ik, als de man, had verstandiger moeten zijn! Maar is het mij aan te rekenen, dat ik er trotsch op was de liefste vrouw van het land te hebben?”

Terwijl zij zoo spraken, had het dochtertjen Maria den kleinen Joost buiten de kamer getroond. In dit oogenblik ging de klopper aan de voordeur en men hoorde spreken op de stoep.

De echtgenoten ontzett'en lichtelijk en luisterden. Zij hoorden nu niets meer dan het tikken der gangklok.

Maar een oogenblik daarna opende men de huisdeur, en Maria kwam haastig binnen, om te zeggen, dat de neven De Wolff en Van der Vecht vader wenschten te spreken.

Just en Baertgen zagen elkander met ongerustheid aan, en zeiden te gelijk: „Verzoek de Heeren om binnen te komen.”

Baertgen zett'e zich aan de tafel; Just ging naar achter, om de Heeren door de binnenkamer te ontvangen.

Joan de Wolff en Jacob van der Vecht waren zwagers, beide aan- zienlijke kooplieden * (al voerde Joan maar den titel van „Sijeraemer”), de eene zwagerszoon, en de andere zwagerschoonzoon van den dichter Vondel.

Jacob van der Vecht, die een jaar of acht ouder was dan Joan en de vijftig achter den rug had, trad het eerste binnen. Baertgen rees op en verzoekt de Heeren, meer met een heusch gebaar dan met woorden, plaats te nemen.

De Wolff nam het woord: „Baerte-nicht,” zeide hij, „wij komen je een tijding brengen, die van geen aangename aard is. Gij weet, dat we Justus voor een paar jaar hebben aangeraden, ter voorkoming van nieuwe moeilijkheden, het land te verlaten, en onder behoorlijk toezicht, zijn fortuin in Oost-Indje te gaan beproeven.... Maar Just was daar niet toe te bewegen... Ondertuschen, daar moest raad gefchaft worden...”

* Van der Vecht was lakenkooper, V. L., VII, 632.

— „Ja, neef Hans,” riep Justus uit, De Wolff den voornaam gevend, dien hij in hun kindsheid plach te dragen: „je hebt volkomen gelijk: ik heb mijn onrecht ingezien: het kan zóo niet langer gaan... Och, ik twijfel niet, of je zult ook Baertgen bereid vinden, om met me scheep te gaan... maar ik ben nog niet door al m'n obligo-s heen...”

— „Verontrust je daar niet over,” zeide Van der Vecht. „Ik heb, buiten mijn schade, voor den wisfel van Ricci kunnen interveniëeren. We hebben alles klaargemaakt; het pasfagiegeld is betaald... maar Baertgen kan niet meê...”

— „Neen,” zeide De Wolff, zich zelf aanmoedigende, „Baertgen kan niet meê.”

— „O God! moest ons dat nog overkomen!” riep de vrouw, en bedekte zich, op de tafel leunend, het gelaat met de handen.

„Baertgen niet meê!” riep Just, en werd zoo bleek als zijn linnen. „Maar, Heeren! dan ga ik óók niet.”

„Je zult wél,” zeide Van der Vecht.

„Maar ik ben toch vrij man!” riep Just. „Ik zal vader gaan vragen, of dat een behandeling is!”

— „Vader excuseert zich van je nog vóór je vertrek te ontmoeten!” zeide De Wolff op zachten toon.

„Mijn God!” riep Just: „dat is verschrikkelijk! Vader, die me verftoot.”

— „Hoe heb-je hém, zijn zaken, zijn naam behandeld!” zeide Van der Vecht. „Heeft hij geen 40,000 guldens bij je akkoord laten zitten? — Ben-jij geen oorzaak dat hij dat postjen in den grooten lommerd heeft moeten aannemen?”

Just verviel in een mijmering. Hij leunde zijn hoofd aan den hoogen schoorsteen.

De Heer Van der Vecht haalde een opgerold pergament uit den zak. De Wolff fronste lichtlijk het gelaat, als of hij het slaan van een grooten slag nog onnoodig hield.

Plotselijk keerde Just zich om, en zeide: „Ik ga niet; ik scheí me niet van mijn huisvrouw.”

— „Vrindtje,” antwoordde de Heer van der Vecht, „dan moeten we je aanzeggen, dat je wél zult gaan: want dat in Burgemeesterskamer aldus besloten is.”

— „O God! een vonnis!” riep Baertgen, trad op haar man toe, en omhelsde hem. „Wij hebben samen misdaan, Just,” zeide zij, „laat het ons samen moedig dragen. Moeten wij een tijd gescheiden zijn — wie weet wat een gelukkige toekomst of zich, over weinige jaren, voor ons nog weér opent.”

— „En wanneer, wanneer wordt dat gruwzame vonnis uitgevoerd?” vroeg Just. „Zal ik gevangen genomen worden? Zal men mij boeyen?”

— „Wel neen, Just,” antwoordde de goedhartige Jan De Wolff: „als

ge u goedfehiks tot de reis laat vinden, zal je geen leed gefchieden."

— „Maar je vertrek is op overmorgen bepaald," voegde Van der Vecht er bij.

„Overmorgen!" riepen Just en Baertgen te gelijk, op wanhopigen toon.

„En mijn uitrusting!" zeide Just.

„Nicht Agnes heeft daarvoor gezorgd," antwoordde De Wolff — hiermeê zijne vrouw, de vermaarde Agnes Block, aanduidende.

„Och ja, als nicht Baertgen morgen de overkleêren maar zoo wat bij-een-pakt," zeide Van der Vecht, „dan gaat alles van zelf."

„Wij zullen u komen afhalen," zeide De Wolff.

„En vader!" —

— „Vader — zult gij niet meer zien," antwoordde De Wolff: „hij is, met Anna, bij mij, buiten."

En den 2e dag daaraan, naderden den fteiger nabij den Schreyers-toren, te midden van het gewoel veler personen, die elkaâr vaarwel zeiden en die bezigen matrozen hun bagaadje aanbevalen, ook Just van den Vondel, die zijn vrouw onder zijn éenen arm had en zijn éenig dochtertjen onder den anderen. Ook zijn oudste zoontjen was er bij; en op een paar pasfen afftands volgden de Heeren Van der Vecht en De Wolff.

De boot, die Just naar boord zoû voeren, lag aan den fteiger. Aan de koffers van den tobbert was niet veel in te laden. Het fchip lag op zijn vertrek, met den voorfteven naar Pampus gekeerd. Als de wind gunstig bleef en er geen vorst tusfchen beide kwam, zoû men, hoewel het December was, eenmaal aan Texels reede, dadelijk zeilen.

Sints lang waren de juweelen, die het borstkruis omgaven, door Just in der tijd aan Baertgen gefchonken, met gemeen overleg te gelde gemaakt; maar het zilveren kasjen in kruisvorm was nog aanwezig.

Baertgen had daarin van Just, door een romeinsch geestelijke, een ftukjen van het echte kruis des Heilands gekregen; in die onderftelling noemt Vondel het, in zijn gedicht, een „heiligdom".

Toen zij nu, met diepe aandoening elkaâr vaarwel hadden gezegd, en Justus vrouw en kinderen nógmaals omhelsd had, kreeg Baertgen uit haar beugeltasch een klein pakjen, dat zij Just nog gaf, met de woorden: „Hier heb je het kruis, het teeken des lijdens; ik heb er wat haren van een boetende Magdalena om heen gewonden."

En met dat *fouvenir*, met die blonde haarlok, die, ontrold, misfchien twee amsterdamsche ellen lengte had, was de uitwijkeling op het punt in de boot af te klimmen, toen iemant, 'die hem toch zóo niet woû laten vertrekken,' den fteiger op kwam loopen. Het was de 72-jarige vader, die omtrent de gelukkige ftemming van den goedhartigen loshoofd was ingelicht. Hij drukte hem aan zijn hart. „Anna ligt buiten ziek," zeide hij; „maar wenscht u Gods zegen." 7)

Daarop gaf hij zijn zoon nog een schrijven mede voor den Heer Rijklof Goenszen, Kommandeur ter Zee en extraordinaris Raad in Indië; en de krachtige riemlagen van twee matrozen voerden den armen Just naar boord*.

V.

DICHTER EN MODEL.

Wij zijn in de maand Maart van het jaar 1661. Het is nu bijna drie jaar, dat Vondel, de dichter, die, ondanks zijne 73 jaren, zich handhaaft in de volle kracht en gloed van zijn talent, onder de fuppooften van het „Huys van Leeninghe”; anders gezegd den Grooten Stads-„Lommert”, is opgenomen, en daar, tegen een salaris van 12 gulden 10 stuivers in de week, aan de Beleen-banck zijn werk verricht. Alle dagen zag men hem twee maal van de Princegracht, op één huis na het hoekhuis van de Beerestraat, waar hij thands woonde,⁸⁾ naar de Lommertsteeg schrijven, om de panden te boek te stellen, waar armen of verlegen luiden geld op gefchoten wordt.

Toen de verkwistingen en domme ondernemingen van zijn zoon hem op het verlies van zijn persoonlijk vermogen waren te staan gekomen, en hij de moederlijke nalatenschap had vastgemaakt op het hoofd zijner dochter, opdat niet t'eeniger tijd ook dit kapitaaltjen de prooi van Just zou worden, ontbraken hem geheel de middelen om zelf in zijn onderhoud te voorzien, en ware niet de edelhartige befcherming eener schoone vrouwelijke gestalte uit dat tijdperk tusfchen-beide gekomen, dan waren vader en dochter de uiterste behoefte zeer nabij geweest.

Te weinig hebben zich de nieuwere letterkundigen met die vrouwenfiguur beziggehouden, en toch had deze Anna misfchien niet minder verdiend opzettelijk in het licht te worden gesteld dan Anna van den Vondel, Anna Visfcher, ja Anna Maria Schurnans. Ik betreur, dat we geen portret van haar bezitten: al zouden we ons met een flechter willen behelpen dan dat van Anna Wijmers † (het fchoonste van de waereld). Anna van Hoorn, zoo was haar naam, behoorde tot een deftig Amfterdamsch geflacht, dat zegelde met drie zilveren in-een-gevlochten jachthoorns op een rood veld. Haar broeder Pieter fchijnt hardelaar geweest te zijn; zij woonden in de Teertuynen; Van moederszijde fproten zij uit het bekende geflacht der Van Necks.

* Van Lennep heeft ook hier het rechte jaar niet: VII, 630 e. v.

† Mevrouw Six. *D. Warande*, X, 166, 168.

Anna behoorde tot de zeer gevierde schoonen van hare tijd en werd geliefd en geëerd als het hoofd eener uitgelezen schare van amsterdamsche juffers, die den naam hadden zich het hart met een gulden maliënkolder tegen de schichten van het minnegoodtjen bedekt te hebben*.

Al wort een Half-Godt omgedragen,
 Al bruiſt'er op een zege-wagen
 Een volck-verheerend' man,
 Een winne-landigh Heldt;
 Méer yver-dienaers neder-knielen,
 Méer kijkers door malkander krielen,
 Als d'Amftelſche Dian'
 Haer Nymphjes brengt in 't velt.

Anna-zelve had men inderdaad den bijnaam van Diana, de kuische jachtgodin, gegeven, en haar naam bood, in den geest der tijd, een ruim veld tot woordſpelingen: allereerst, meende men, droeg de ranke jonkvrouw dien op het blanke voorhoofd, zijnde de HOORNEN van de wasfende maan, waar de Diana meê wordt afgebeeld. Een friesch dichter, Gerard Staeckman, bekend als Lid der Generale Staten, was één harer ijverigſte aanbidders, en zich-zelfen bij Apollo of de Zon vergelijkende, kwam het hem zeer vreemd voor, dat Phœbe of de Maan, die van de Zon haren glans ontleende, den moed had zijne hulde onverhoord te laten.

Soit Anne que ce foit „ la corne d'abondance,
 Dont ton Amant cherchoit „ la pleine jouiſſance
 Par vue ſi longue douleur,
 Ou foit que du croiſſant „ ce foit la belle marque
 [Qui, brille au firmament „ et fait voguer ſa barque
 Au gré de ta cruelle humeur],
 Sois Anne, pour ton nom „ de beaux fruitſ abondante;
 Sois pour ton Apollon „ de jour en jour croiſſante;
 Sois à la fin plus que fa ſœur. †

Mij is, zoo ver ik weet, niets van Anna's dichtwerk onder de oogen gekomen; maar hare letterkundige tijdgenoten roemen niet minder hare poëzie en haar bedrevenheid in talen dan hare ſchoonheid en muzikaal talent. Bij zoo vele bekoorlijkheden voegde zij nog, naar men van haar getuigt, vroomheid, huishoudelijkhed en menschenliefde:

Apoll' ſpeelt met haer geeft, en Pallas met haer handen,

zeide men van haar §: in één woord, het is geenszins te verwonderen, dat een zoon uit een der aanzienlijkſte amsterdamsche geflachten, de

* Beverwijck, *Wimmentheyt*, 1639, bl. 165.

† Staeckmans, bij Beverwijck, bl. 164. § Bl. 169.

Magistraat Cornelis van Vlooswijk, bij herhaling Burgemeester, en allerwaarfchijnlijkst de gene van wien men zeide, dat hij

..... Maeftricht hielp winnen,
Op dat hy won dees Nymph,

geen ander geluk ter waereld toelachte dan de echtgenoot van Anna van Hoorn te worden: ook al was zij maar de nicht, niet de zuster van den bekenden Simon van Hoorn, achterevolgends Raad en Burge-meester en, in deze hoedanigheid, gezant bij Karel den II*. Van hare zijde gaf ze, na lang aarzelen, zijne bede gehoor:

Al was haer naem wat hardt, haer hert en was 'et niet.

Als huismoeder ging zij voort liefde voor kunst en letteren in haren kring op te wekken, en trok, als Buitenmoeder of Regentes van het Gasthuis, het lot der arme zieken en der geheele inrichting met wijsheid en liefde zich aan. Haar kind Margarita,

„De schoone dochter eener overfchoone moeder”,

zoo als Vondel haar noemde, muntte uit in zang en snarenspel, en zou eenmaal de gelukaanbrengende bruid worden van den Ritmeester Robert Honiwood.

Toen Anna van Hoorn (reeds sedert 1634 Vrouwe van Vlooswijk) door Joan de Wolff, Vondels vermogenden neef, en wellicht in diens Warmoeftaetschen zijde-ftoffe-winkel, van het ongeluk des grooten dichters hoorde, die haar in den *Gijsbreght*, in den *Josef*, in de *Gebroeders*, zoo menigen gelukkigen avond bezorgd had, en wiens tooneelhemel in den *Lucifer* zij noode had zien fluiten, — belloot zij zich zijn lot aan te trekken. Zij kende de gefchiedenis van Baertgen Hooft en des dichters onwaardigen zoon; Baertgen was zelfs nog eenigszins in de familie des Burgemeesters⁹⁾, en bij de Vlooswijken beftond geen afkeer van de Roomsche-gezinden. Anna's zwager Jacob fchijnt een kath. huwelijk gefloten te hebben, en haar naamgenoot en manszuster Mevrouw De Wale, had een katholieken man en zou de kath. Heeren Mr Jeanes Gilles en Claude Louis de Surmont¹⁰⁾ tot fchoonzonen hebben. Anna begreep dus, dat ze niets onmogelijks beproefde, met te trachten haren gemaal belangftelling voor Vondel in te boezemen. Hare voorfpraak vond weérklank; zij had gaarne den ouden dichter en geleerde eene betrekking bezorgd geëvenredigd aan zijne waardigheid en talenten, — maar zij moest zich haasten, want binnen weinige dagen zou de H^r van Vlooswijk als Burgemeester aftreden; en zoo werd de grijze dichter,

* Simon van Hoorn † 1667.

bij gebrek van iets beters, als ik boven zeide, aan de Bank van Leening geplaatst.

In het voorjaar van 1661 vinden we Baertgen-zelve zeer klein behuisd ergends in de Roômolenteeg ¹¹⁾ in hare binnenkamer. Zij is bezig met het zetten van nieuwe snaren op een luit. Gij kent dat speeltuig wel: een gitaar, in den vorm van een halve peer.

Ik kan er niets aan veranderen, dat ge haar liever zoudt hebben aangetroffen, het zij de kleêren harer kinderen vertellend, het zij de herinneringsteekens rangschikkende, dien Just, bij zijn snel vertrek, haar zeker heeft achtergelaten, mischien haar zoû hebben aanbevolen. Maar al is zij hem steeds getrouw geweest, al denkt ze nu en dan aan hem en hoopt het beste van zijn verblijf in de Oost, de jonge Vondel was geen man, die op den duur in eenig vrouwelijk hart kon wonen, die of een genie, of een karakter was; en Baertgen was er juist de vrouw naar, met hare wuftheid, hare goedhartigheid, haar flikkerend vernuft, om er zich weinig over af te tobben, dat haar goede, of liever domme afwezige gemaal, al had hij nóg zoo'n knap uiterlijk, maar zelden voor haren geest verrees.

Toch had ze vrij veel van hem gehouden; maar vooral zijne geestdriftige en uitsluitende liefde voor haar, die bovendien met alles tevreden was, haar in alles toegaf, geene minnenijd kende, gaarne met haar pronkte, — werd haar nooit tot last; in tegendeel. Ook Just was een kavalier, met wien men (vóór zijne laatste bankroeten althands) voor den dag kon komen, en algemeen waren ze, op het Rokin, nog meer dan in de Warmoesstraat, waar ze 't winkelhuis bewoond hadden, bekend onder den naam van het mooye paar. Deze herinneringen gingen nog soms vluchtig door haren geest; zij dacht daar nog met genoegen aan; stelde zich wel eens in een nevel een toekomst voor, die aan dat verleden, met zijn gastmalen, zijn schouwburgbezoek, ja zijn danspartijen, beantwoordde zoû. Het kwam niet bij haar op, dat Just toch wel een jaar of 10 in de Oost zoû moeten wezen, alvorens zijn fortuin eenigszins hersteld te hebben, en dat zij dan, 51 jaren oud, met haar blonde kapsel voor goed in een vleugelmutsjen zoû zijn schuilgegaan, terwijl de bewonderaars van haren bevalligen dans ook wel geen stof meer voor hunne toejuichingen vinden zouden.

Het voordochtertjen Maria, een vroom, schrandere en hoogst gevoelig kind, had zich altijd zoo sterk tot hare tante Anna, de eenige dochter van grootvader Joost, aangetrokken gevoeld, dat Vondel haar, zoo wel als de beide andere kinderen van Aeltgen van Bancken, sints het vertrek van Just, in huis had genomen. Uit de vaerzen, die hij op haar gemaakt heeft, is af te leiden, dat zij veel verdriet in haar kort leven heeft gehad: ten eerste, door den vader, in de tweede plaats, wellicht, door het volkomen verfehil van neigingen met hare tweede moeder. Baertgen had dus geene andere kinderen te verzorgen dan haar

zoontjen Joost, den bouwer van het kaartenhuis, en een Willemtgen, een beeld van een kind, dat in dit oogenblik vijf jaren kon zijn.

Wellicht zijn de jongens uit wandelen; wellicht zijn ze gaan zien naar het optrekken van een vendel schutters; althands we treffen Baertgen alleen.

De kamer, waar zij zich ophoudt, is een vrij hoog vertrek, al heeft het maar één smal hoekraam, dat uitzicht geeft op het groen van een Heerengrachtschen tuin. In den anderen diepen hoek staat Baertgens dubbele ledikant, met bruinroode sergiebehangsels en pluimen, uit haar betere tijd. Op een laâtafel met servet staat eene groote waterpul en handwaschkom, benevens de zeep en eenige andere kleine artikelen, waarvan Baertgen zich het gebruik nog niet heeft leeren ontzeggen. Het rijke speldekusfen heeft ze, weleer, zelve geborduurd; daar is dus geen aanmerking op te maken. Een kleine spiegel, in gefneden booglijst, hangt schuin boven den zwaren schoorsteenmantel. Een kruisbeeldtjen staat er gewoonlyk voor; maar is thands op zij geschoven. De groote donkerbruine linnenkast, met zware opgewerkte paneelen, heeft vier deurtjens. Achter een der bovenste bergt ze in dit oogenblik de blikken doos met snaren, die haar voor het herstellen der luite gediend heeft.

Een mat ligt op den vloer; de tafel is met een verbleekt smirnsch kleed bedekt. De zaken, die daarop door elkander liggen, geven juist geen getuigenis van iemand die met orde werkt: naaigereedfchap, een kaarsblaker, een bord met eenige wafels, een fraaye geborduurde platte kraag, een looden inktkoker, een deel van *Ibrahim, ou l'illustre Bassa*, roman van Mademoiselle de Scudéry, een geopend briefjen met fraai rood zegel, een waayer, en behalve dit alles, een lezernaartjen, met breed muzieboekjen.

Baerte is zoo druk bezig met haar luit, dat ze niet eens den deureklopper in het voorhuis heeft hooren weërgalmen. Een vriendinnetjen van haar, Machteltjen van Savoy geheeten, waarfchijnlijk een dochter van den ons bekenden fchilder, is in het keukentjen bezig voor het avondeten te zorgen, al is 't pas vier uur in den namiddag. Deze is gaan openmaken.

Baertgen, gekleed in het eenige zijden gewaad met uitgefneeden keurs, dat haar uit een vorig tijdperk overbleef, heeft zich een doekjen om den hals geftrikt, tot dat ze ftraks de fraaye kraag zal omdoen, die op de tafel ligt. Uit de wijde mouwen komen hare blanke armen te voorfchijn, insgelijks in afwachting van de geborduurde handboorden, die gereed liggen. In hare ooren pronken zelfs de wedergaden der hangers, die men aan haar borstbeeld bewonderde; maar — zal ik het bekennen? — de paerlen zijn door nagemaakte veryangen, die toch, ondanks de ftof, hare fijne witte ooren niet nalaten te vercierien, als de van haar opgekamd kapsel afhangende blonde krullen ze zichtbaar laten. Baertgen zit voor de tafel, met hare luit. Zij heeft hare rechter knie over de andere gelegd, en men moet haar het recht doen te getuigen,

dat het langgedragen muiltjen afhangt van een voet, die met een hagelwitte kous bepannen is. Zij slaat een akkoord op de luit aan, en begint, waarlijk, te zingen.

Zij wist niet, dat de bezoeker, die zoo-even geklopt heeft, voor haar kamerdeur staat. Zij heft aan:

„'t Windeke, daer het bosch af dritt...”

maar heeft de strofe nog niet half voltooid, of de deur der kamer gaat langzaam open, en de ernstige figuur van Vondel staat midden in de kamer.

„Wel zoo, Baertië,” luidt het streng: „is er nog te veel geluk in de waereld, dat het geen uitweg weet, of men moet er van zingen en tuiten? —” Buitengewoon droevig stond Vondels oog; hij drukte den mond samen en bracht de lippen opwaards als iemand, die zijne tranen bedwingen wil.

„Vader!” riep Baertgen blozend, lef haastig haar speeltuig neer, en trad op hem toe, om hem te kussen; maar hij wees haar af. „Nu niet, dat is te veel,” zeide hij. „Aan wie heeft mijn arm kind zijn ongeluk te danken gehad, en wie heeft nog geen gevoel van betamelijkheid genoeg, zich te onthouden van al wat ik hier zie?!”

Baertgen bracht een stoel nabij, want Vondel, de krachtige grijsaart, begon te beven op zijn wandelstok. Hij hief zijne oogen en handen ten Hemel: „God vergeve mij,” riep hij uit, „dat ik ooit in dat huwelijk heb toegestemd: wat zeg ik! Just heb aangemoedigd!...”

— „Vader, vergeving!” fluisterde Baertgen, half in verwarring, en half aangedaan. „Laat mij u alles uitleggen, Vader!”

— „Nee,” zeide Vondel, „ik wil niets hooren! verdedig u niet! Gij hebt ons-allen ongelukkig gemaakt.... en nu krijg ik een tijdje.... 't is verschrikkelijk!....”

Baertgen scheen dit laatste niet te hooren: zij wierp zich voor 's Vaders kniën, nam zijne handen en zeide: „Vader! wil mij hooren.... Helaas, het verledene neemt geen keer... maar heden... deze luit...” zij kon bijna niet verder spreken, zoo overvloedig stroomden hare tranen: „'t Is Mevrouw van Hoorn, die mij gevraagd heeft, ze voor Margriete in orde maken: Mevrouw van Hoorn, die u zoo lief heeft, en die ik niets weigeren mag...”

Vondel sloot de oogen, maar hoorde. „Maar die kleeding dan,” zeide hij....

„'t Is waar, Vader, ik had naar de schouwburg denken te gaan....”

— „Naar de schouwburg?”

— „Ja, Vader, 't is Mevrouw Van Hoorn,... hier heb ik haar briefjes.... zij zou mij komen halen, gij weet wel, Vader,... 't is van daag den 10.... ze geven uw *David herstelt*.... Ik had zoo'n groot verlan-

gen met dien ongelukkigen David eens te schreyen." Zij lag nog altijd geknield voor Vondel, bezwoer hem met hare handen, en staarde vol angst hem aan, tot dat ook hij haar in het aangezicht zag en den open, gevoeligen, oprechten blik ontmoette harer blaauwe oogen... Boven haar, tegen den muur, hing het gedicht van Vondel, dat *Just in plano* had laten drukken¹²⁾, en waarin de dichter de deugden zoo wel als de bekoorlijkheden dezer zelfde Baertgen Hooft met zulke reine en gloeyende kleuren schildert.

Hij werd ook nu getroffen. Hij legde zijne handen op heur haren, hij kuste haar op het voorhoofd, en zeide: „Ik ben te-vrede, kind! ik dank God, dat het zóo is.... want wij hebben kracht noodig en moeten niet wijken van elkaâr... Ik heb u een vreeslijke tijding meê te deelen.”

Baertgen verfehoot, haar fijn karmozijn werd bleek als haar halsdoek; de schrik stond in die wijd geopende oogen. „Wat is er, Vader!” riep zij snel, „wat, wat? zeg het mij gaauw! Tijding van Just? Is het niet goed met hem gegaan? Het duurde ook al zoo lang eer wij bericht hadden.”

— „Ik heb een brief van den Heer Rijklof van Goens,” zeide Vondel. „Die woont nu op Ceylon. Er is dus veel tijd meê heengegaan om dit bericht te kunnen krijgen....”

Baertgen zag Vondel steeds aan met de grootste angst op haar gelaat. „Maar ga zitten, kind-lief!”

O hoe zoet klonk Baertgen dat woord; zóo zoet, dat zij er haar vrees en verlangen een oogenblik om vergat, en deed wat Vondel zeide.

„Ziehier,” ging de Vader, met beklemden boezem voort, „wat de Heer Goenszen mij schrijft:

„Geleerde, hoogh-geachte Heer, Mijn Heer en Vriendt.

„Het heeft langh aengehouden eer ick van Schipper Aert Portengen vernam dat UE: wel-standt, naer omstandigheden en vast klimmende jaren zoo was als uwe vrienden dit geerne sien. Sedert mijn zoon Rijklof my het schildery van den middelertijt oock al overleden meester Govaert Flinck heeft overgebracht, waer op UE: gelieft heeft sulck een fraey gedicht te schrijven woon ick op Ceylon, in mijn Gouvernement, en ontvangh dus niet geregelt de laetste en naeste tijdinghen uyt het lieve Vaderlant. UE: missive is my evenwel, door Schipper Aert, goedt ter handt gekomen...

„Door den Schipper!” riep Baertgen en zag met schrik den vader aan.

„Hoe treurigh,”

zoo vervolgde Vondel de lezing,

„dat ik UE: niet veel goedts te melden heb...”

„Wat is het dan, Vader!” riep Baertgen, en toen zij Vondels arm tegen zich aandrukte, om te beter in den brief te kunnen zien, klopte haar hart of het bersten zoñ.

„..Ghy fult uwen foon wel noyt weerom fien...”

„Dood!.. God!” riep Baertgen, buiten zich zelve, floeg zich het hoofd met de gefloten handen en rukte zich bewusteloos het haar los. Er fcheen een verftijving over haar geheele lichaam heen te gaan, en, wild rond ziende, fcheen zij op het punt in zwijm te vallen.

„’t Is verfhrikkelijk!” riep Vondel, den brief in zijne hand famenknijpende; maar in het zelfde oogenblik hield er buiten, een zwaar rijtuig ftil, en werd er met kracht tegen de huisdeur geklopt. Door een fpel van den geest, dat ons zoo vaak in de roerendste oogenblikken, nog toelaat de onbeduidendste zaken op te merken, kwam Baertgen bij dit gerucht ter-ftond tot zich-zelve, zij rees op, zoowel als Vondel, en met de kreet „Vader, vader! wil mij alles vergeven! ik ben zoo diep ongelukkig!” wierp zij zich in zijne armen en fchreide en fnikte aan zijne borst.¹³⁾

„O vader zonder zoon!”

ftamelde Vondel zuchtend, door zijn tranen, zijn eigen treurfpelheld Koning David, waarin hij zich uitgebeeld had, na.

En de kamerdeur opende zich ten tweeden male, en Mevrouw van Vlooswijck-van Hoorn kwam naar binnen. Zij floot oogenblikkelijk de deur achter zich, na een wenk aan haren dienaar gegeven te hebben.

„Wat is het?” vroeg zij deelnemend: „Vondel! vriend! wat is u overkomen?”

— „O Mevrouw,” riep Baertgen, terwijl zij de hand van Anna van Hoorn vastgreep en er haar voorhoofd op afboog: „Ik heb den vromen, grooten Vader van zijn eenigen zoon beroofd. O het is het verdriet, dat hem gedood heeft...”

— „Helaas,” zeide Vondel hoofdfchluddend, „en geen eerlijke begrafenis!.. Ik had een voorgevoel:

„Waer legtghe, o Abfolon? waer leght dat fchoone lijk?
Waer anders dan in ’t hart des vaders?”

— „In het mijne, Vader!” kreet Baertgen. „O, wij zullen ons best doen, aan zijn zoon, aan Joost goed te maken, wat de vader te kort is gekomen aan levensgeluk...”

— „Hoe treurig,” zeide Mevrouw van Hoorn, „hoe treurig, goede vriend, dat die ramp u óok nog treffen moest! Maar wie weet, niet waar? de goede God weet, of het niet voor aller best is!”

— „Voor aller, voor aller best! God zegene u dat woord, Mevrouw!” riep de dichter...

„Kom,” zeide Mevrouw van Hoorn: „ik was gekomen om met Baertgen het treurtafereel te gaan zien, dat gij aan mijnen man hebt opgedragen: maar laat ons nu samen naar mijn huis gaan. Wij zullen alleen zijn: Vlooswijk is naar den Haag. Wij kunnen dan nog een weinig praten over wat u, en ook mij, ter harte gaat.”

Mevrouw van Hoorn deed met eigen handen Baertgen de kap om, die zij-zelve droeg, ten einde haar beschreid gelaat te verbergen, nam Vondel bij den arm, en voerde vader en schoondochter, dichter en model, altijd toch nog meer gelukkige dan rampzalige gevoelsmensen, met zich in haren karos.

Zacht dreunend rolde het rijtuig de Heerengrachten langs.

AANTEKENINGEN.

1) Bl. 98. Mr J. Van Lennep heeft zich (VI, 41, XII, 236) eene verkeerde voorstelling gemaakt van de betrekking die Baertgen Hooft op Amersvoord had. In deze plaats woonde de katholieke familie Hooft van Huysduynen, die echter aan de Amsterdamsche Hoofden niet verwant was, en een ander wapen voerde (een zilveren brabbe in een lazuren veld: voorkomend bij de wapens der regentuur van het K. Jongensweeshuis alh.). Baertgen Hooft, hoewel zij insgelijks in Amersvoord gewoond heeft, was wel deugdelijk eene *Amsterdamsche* schoonheid en, door vader en moeder beide, oomzegster van den Pieter Willemsen, wiens drie huwelijken door Van Lennep vermeld worden (XII, bl. 183). Of de „tak, waar Vondels schoondochter toe behoorde, Roomsch bleef”, zoo als Van Lennep zegt, blijkt niet met volkomen zekerheid: het zou met al die noordsche huwelijken (zie de Geslachtsafel) vreemd zijn. De gebroeders Krijn Willemsen en Pieter Willemsen Hooft hebben roomsche kinderen gehad (Baertgen was er één van); maar daarom komt het zoo veel te vreemder voor, dat de vader hunner vrouwen, de gezusters Van Bronckhorst uit Weesp, in die stad het ambt van Schepenen zou bekleden hebben (Van Lennep, XII, 183).

2) Bl. 99. In vriendschappelijk verkeer stond Geernaardt Brandt stellig niet met Vondel, toen Hoofts uitvaart in den Schouwburg met proza van den horlogiemaker-proponent gestoffeerd werd en Vondel hierbij tegenwoordig was; anders zou hij zich niet vermeten hebben ten zelve jare (1647) de bekende Voorrede tot het door hem uitgegeven 2de deel der Schiedamsche kl.-8°-editie van Vondels Poesy den edelen dichter naar het hoofd te slingeren: want al is die Voorrede van 1° Jan. en dus anterieur aan Hoofts overlijden, dat in Mei plaats had, er moesten verscheiden jaren verloopen eer de auteur er Vondel zijn leedwezen over betuigde. Zie *Leven v. V.*, bl. 55. Van Lennep zegt, dat de beide drukken te Schiedam het licht zagen, IX, 145. Bij Brandt zelf lezen we, wel is waar, dat de eerste te Rotterdam verscheen, maar dit is eene vergissing van Brandt. Hij bedoelt, dat het werk te Rotterdam gedrukt was. Zie mijn art. in den *N. Kunstbode*, I, N° 14.

3) Bl. 99. De Van Banckens behoorden tot een oud Amsterd. geslacht, offchoon Dirck Van Bancken, 7 Juli 1590 wonend „in de Smaek” in de Warmoesstraat, van Dantzig geboortig was. Zijn vader heette Barthelmeus, zijn grootvader Huygh. Onze voorouders zagen er niet het minste bezwaar in, zich, gedurende een paar generaties aan de Oostzee, in eene havenstad van Duitschland, Denemarken, of Noorwegen, voor hun handelsbelang neer te zetten. De katholieke Hoofden en Dommers geneerden zich dan te Bergen of Hamburg zoo zij best konden, zonder geregelde geestelijke hulp. Reeds in 1553 wordt Matthijs van Bancken hier te Amsterdam als Jerusalemsvaarder genoemd, (Wag. II, 126), dat een voort van adel aan een familie verchafte, hetgeen intuschen niet belett^e, dat de zelfde Matthijs 13 jaar later eenig deel schijnt genomen te hebben aan de plundering van het klooster der Franciskanen (Wag. I, 317). Adriaen v. B., die mischien wel geen geneesheer geweest is (ik weet daar niets van), had twee dochters Geertrui en Aeltie, de eerste ondertrouwde 22 Okt. 1639 met Joost Borgongnie, Coopman, geb. 1611, wonende N. Z. Voorbw., de tweede met Joost v. d. Vondel d. J. Nog vind ik vermeld onder de aanzienlijke Amsterdammers Willem, Dirck en Annes v. B., die kinderen naar het graf in de Nieuwe kerk brengen, 25 Sept. 1591, 27 M^o 1595 en 28 Jan. 1597. 3 Feb. 1596 ondertrouwt Andries v. B., wed^r, met Dieuwertgen Jansd^r v. Delft. In 1661, 12 Mei, treedt Gerrit van Bancken als getuige op bij de ondertrouw van Saerke v. B.

4) Bl. 99. Daar zijn twee transporten van een „thuyn, buiten de S.-Anth.-poort op 't Moolenpadt": één ten gevolge van een verkoop van 20 Juni 1648 aan Adriaen Hendricksen Bruynningh, door Joost van de Vondel de Jonge (Dr P. Scheltema, *Aemstel's Oudh.*, IV, 161); één van 14 Juli 1656. van Giertje van Bancken, weduwe van Joost Bourgonje, en namens de kinderen van Aeltgen van Bancken (en den zelfden Joost v. d. V. d. J.) op Jacob Lambertszen, voor 1000: — (Zie *Register van Quytscheldingen*, ten Stadhuize: 1 Juny 1656: 8 Juny 1657). Zijn dit twee verschillende tuinen? — Hadden Ariaen v. Bancken en Joost Jr., beide, een tuin buiten de S.-Anth.-Poort aan 't Molenpad, dat Joost den zijne verkoopen kon en de kinderen uit zijn eerste huwelijk nog eigenaren voor de helft in dien van den moederlijken grootvader bleven? 12 M^t 1657 wordt een tuin ter zelfder plaatse overgedragen door Hendrick Wijnantsz. op Pieter Blesen, voor f 1400: — (zelfde *Reg.*). De S.-Anthonis-poort is vóór de 4de uitlegging, nog in 1636 van steen herbouwd; aan 't einde der S.-Antonis- of Joden-Breefstraat. Wag. I, 47.

5) Bl. 99. Eene schilderij van Carel van Savoy vermeldt Wagenaar, *Amst.*, II, bl. 213. Zij was geplaatst in de kerk op de Boommarkt, ter stede, waar de timmerman Lomans zijne werk- en woonplaats heeft (F 76 euz.). De gemeente is later verhuisd naar 't Cingel over 't Koningsplein.

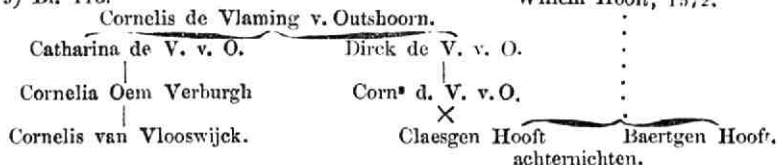
6) Bl. 104. Het eerst in plano uitgegeven door Lodowijk Spillebout, Boeckverkooper in de Kalver-straat, 1651. Wij hebben in dezen prachtdruk het bewijs, dat Vondel het gedicht niet gemaakt heeft vóór dat het huwelijk van Baertgen met Joost Junior zijn beflag had. De „miunaar", waarvan gesproken wordt, moet deze zijn; anders had hij dat stuk niet aldus (voor present-exemplaar) laten drukken. Het is ook opgenomen in den bundel *Verscheide Nederduytsche Gedichten*, door den uitgever opgedragen aan den portretschilder Geeraardt Pietersen van Zijll, in het zelfde jaar 1651. — Pieter Willemsz. Hooft is mij uit eene oude aant. gebleken, had geen victualiewinkel, maar was „Bergerviskoper". In de beide hoedanigheden zou hij wel is waar in ansjovis, maar niet in scheepsnymfen gehandeld hebben.

7) Bl. 110. Eene gevoelvolle teekening van dit affcheid, in welke een uitmuntend talent van schikking, en eene groote juistheid van proportie en kleurverdeeling is ten toon gespreid, heeft de Heer Ch. Rochussen tot Van Lenneps Vondel bijgedragen. Zie Dl. VII, bl. 631.

8) Bl. 111. De drie kinderen van Aeltgen van Bancken schijnen, na de deportatie van den vader, door den grootvader in huis te zijn genomen (Brandt, *Leven*, bl. 61). De grafhoeken der N.-Z.-Kapel, op 22 Aug. 1664, en der N. Kerk, op 17 Dec. 1668, leeren ons, dat Vondel toen woonde „op de Prinsegraft by de Beereftraet", en Vondels brieffen aan Pater Couverchef duidt zijn verblijf nog nader aan als „by van Veerle", „op een huis na het hoekhuis" en wel reeds ten jare 1653. Hier volgt echter niet uit, wat Brandt aangeeft, dat het verhuizen van Vondel en Anna, toen Joost en Baertgen het winkelhuis betrokken, moest worden toegeschreven aan 's „ouden man" 's „verdriet", waardoor hij „van huu af ging woonen"; net als of er voor een dichter geen andere reden befaan kon, om uit eene winkelneering te vluchten, die hij nooit bemind had; en uit een huishouden met 5, 6 kinderen.

9) Bl. 113.

Willem Hooft, 1572.

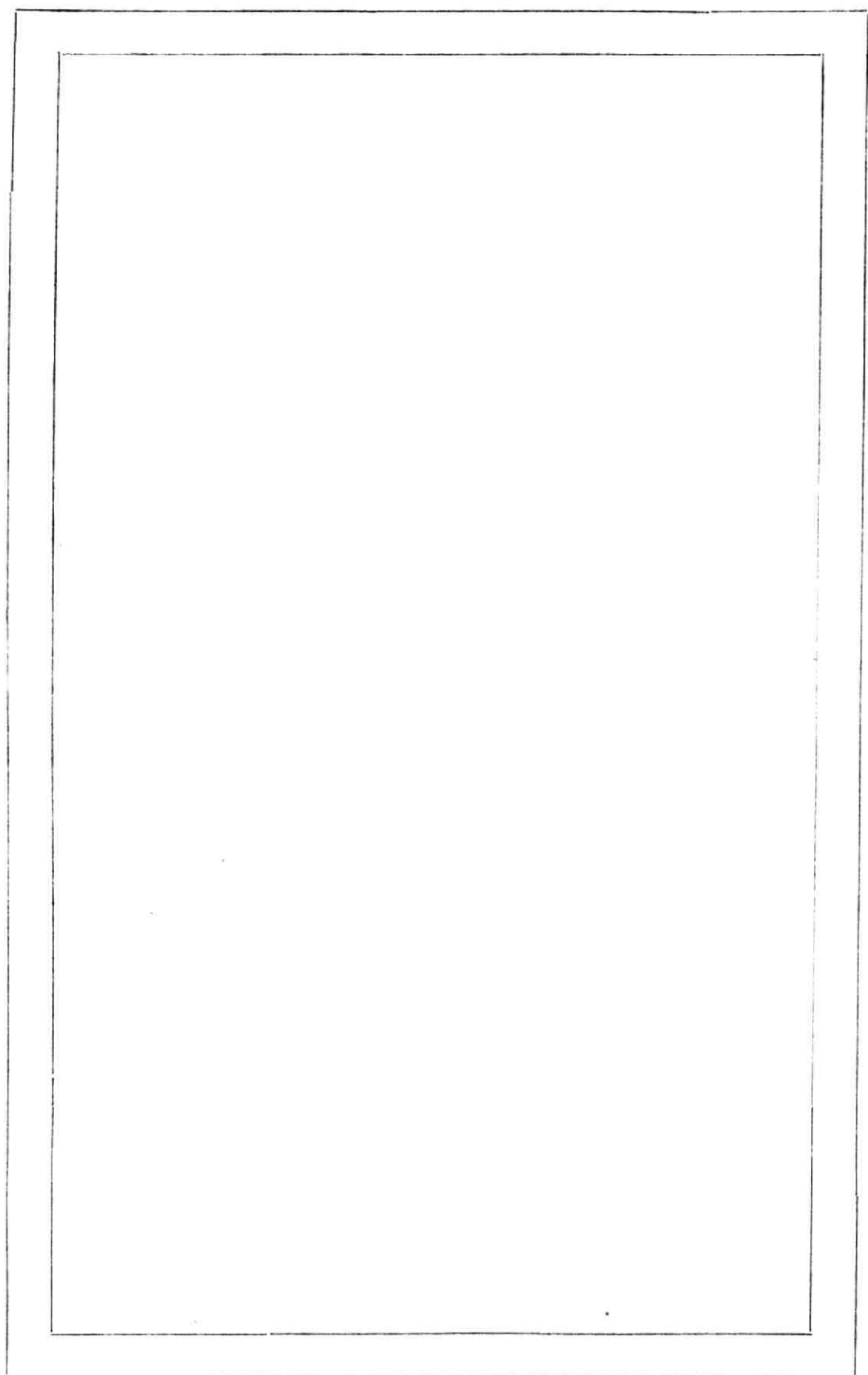
10) Bl. 113. Op dezen is later de Heerlijkheid Vlooswijk overgegaan.

11) Bl. 114. Ik weet voltrekt niet, waar Baertgen, na het vertrek van Just, gewoond heeft; misschien is ze wel op 't Rokin gebleven. Kunstredenen doen mij het hier verdict adres kiezen.

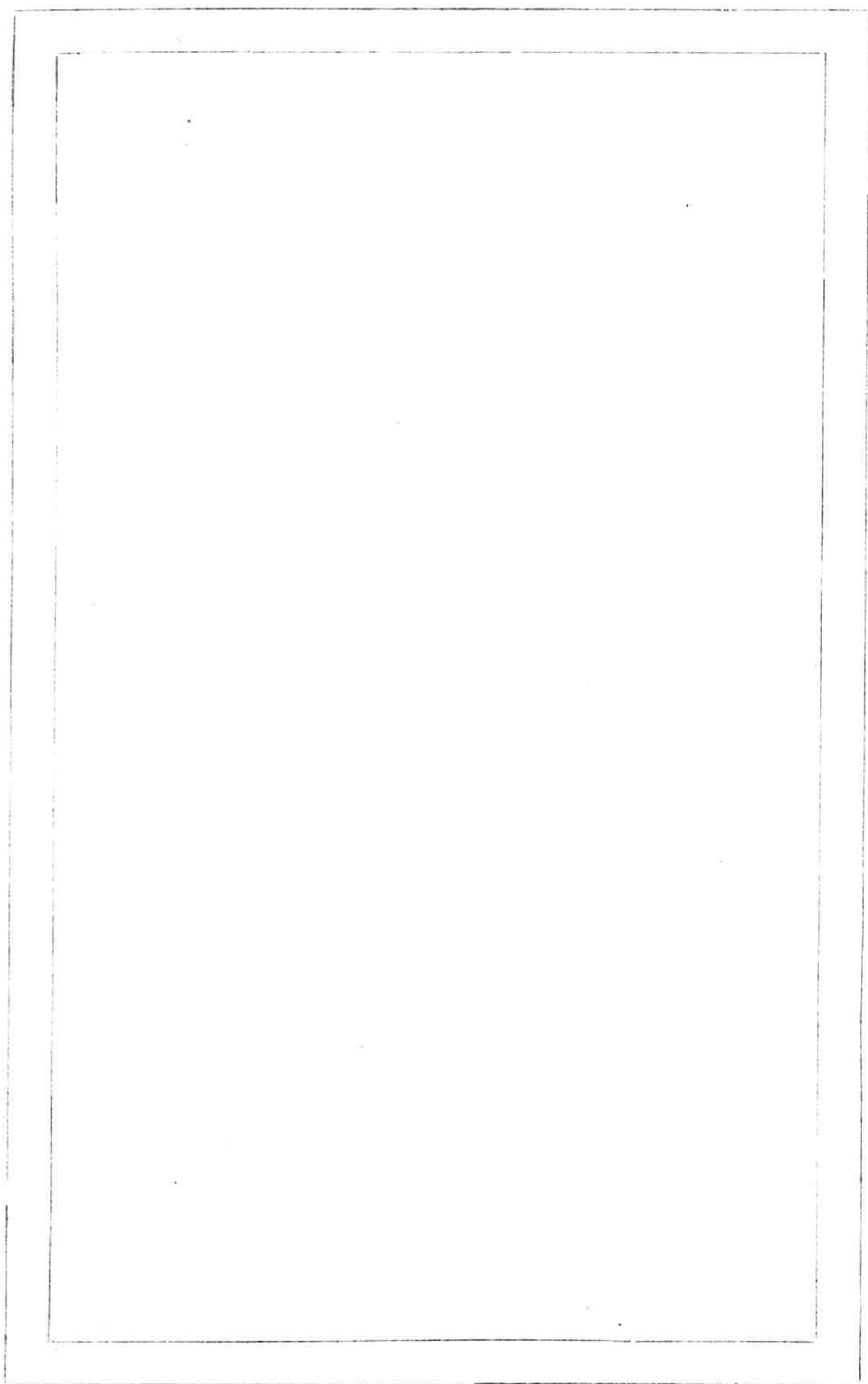
12) Bl. 117. Zie aant. 6.

13) Bl. 118. Brandt zegt, dat Joost v. d. V. de Jonge op zijne zeereis overleed. Er ligt over zijn dood tot dus ver een dichte fluyer. Want in Aug. 1661 maakte Vondel nog een notarieel testament, waaruit men op moet maken, dat hem het overlijden zijns zoons nog niet bekend was. En zelfs in 1665, op nieuw notarieel testeerende, gedraagt hij zich als iemand, wien officieel die dood nog niet ter kennis is gebracht.

Of Vondel ooit met Rijklof van Goens over zijn zoon gekorrespondeerd heeft, is mij onbekend.

DE DRIE WEDUWNAARS.

I.

JUFFROU VALENTIJS.

Wij keeren, na dat we de epizode *Baertgen Hooft* met onzen dichter doorleefd hebben, en vernamen, hoe 't ongeveer met zijn zoon moet afgelopen zijn, tot een vroeger levensperk van Vondel te-rug.

Daar liggen 10, 12 jaren tusfchen het portret van Sandrart en de verschillende nieuwe portretten, die van 1651 tot -54 van hem gemaakt zijn: maar méer, maar iets anders dan een dozijn levensjaren van een dichter, die voortgaat gedachten te belichamen met geene grootere kracht dan hij 't reeds 25 jaren lang gedaan had, — maakt het onderscheid uit van die geestige, vriendelijke lachende tronic, door Sandrart geteekend, met die diepzinnige uitdrukking, met die vastheid van blik, waar eenige weemoed niet vreemd aan is, welke wij opmerken hetzij in het meer gemeenzaam portret van Jan Lievensz, hetzij in het statige eerste van Philips Koning, berustend te Amsterdam bij Mr M. J. van Lennep en bekend door de fraaye gravure van Lange; welke wij ook in dat van Govert Flinck kunnen waardeeren, indien ik ten minste juist heb gezien, toen ik in het Vondelportret, dat bij J^{hr} C. Hartsen berust, het werk van Govert Flinck heb meenen te herkennen.

Wat ligt er tusfchen Vondels 53^e en 63^e levensjaar? Zijn kerkverandering zal men zeggen. Gewis, een belangrijke stap, en waar de heele mensch wel deel aan heeft. Maar Van Lennep heeft te-recht aangetoond, dat voet voor voet, in eene lange reeks van jaren, die stap was vóorbereid. Alles ontwikkelde zich natuurlijk en geleidelijk bij Vondel. Toen hij in 1637 zijn *Gijsbreght*, in -39 zijn *Maeghden*, in -41 zijn *Peter en Pauwels* schreef, zett'e hij eenvoudig voort, wat hij, in zijn lofzang op Sint Agnes ten jare 1621 reeds begonnen was. De tegenwoordige stempel van weemoedigen ernst was hem eerst aan het eind van het jongstverloopen tiental jaren opgedrukt. Niet door het verdriet, dat zijn zoon Joost hem bezorgde; want die deed hem toen nog geen verdriet.

Wat was er dan voor Vondel gelegen tusfchen de portretten van

Sandart en die van Lievensz, Koning en Flinck, dat tot dus-verre door onze kunstgefchiedfchrijvers niet is opgemerkt?

Geeraardt Brandt, een man zonder erg (bedenklijke deugd in een historicus!) zegt, na dat hij eene gising gewaagd heeft omtrent Vondels aandeel in de amsterdamsche hekelvaerzen van 1650, dat hij „in de drie volgende jaaren niet dan eenige korte dichtten uitgaf*.” Naauwkeuriger ware geweest: van Juni 1649 tot op de verschijning van den *Lucifer* in 1654. Al wat er van Vondel in dien tusschentijd verscheen, beslaat bij Van Vloten 30 bladzijden. Laat ons zien of een gesprek, in den nazomer van 1653 door onzen dichter gevoerd, eenig licht werpt op dit tijdperk zijner gefchiedenis.

Ik moet u weêr in een schilderswerkplaats binnenleiden, en wel op de Lauriergracht te Amsterdam. Vrees echter niet, dat ik u op een zolderkamertjen brengen zal, na dat gij, een poos geleden, in de *salons* van Sandart hebt verwijld.

Govert Flinck, de eenvoudig-deftige Mennoniet, heeft hier sints 10 jaar twee huizen in gebruik, waarin hij een groote schilderkamer, met een fraai bovenlicht, heeft laten timmeren. Ook hij is een kunstenaar, die door de goden der aarde zeer beschermd wordt. Geboren te Cleve, is hij een bijzonder gunsteling van den Hertog Friedrich Wilhelm von Brandenburg, dien wij zijn titel van *den grooten Keurvorst* niet betwisten willen, al heeft hij meer voor den oorlog en voor den landbouw gedaan dan voor de kunst. Hoe hij over deze, maar ook over onzen schilder denkt, kunt gij zien uit de schoone, middeleeuwsche met goud doorfikte hangtapijten, die, uit het oude hof van Cleve, naar de Lauriergracht te Amsterdam verzeild zijn. Flinck zoû het u nader kunnen toonen in het met diamanten omzette portret, dat de Hertog hem vereerd heeft †. De Burgemeesters van Amsterdam, — die door elk rechtgeaard Poorterskind nog vrij wat hooger vereerd werden dan welke Vorst ter waereld ook — verschaffen Govert Flinck niet alleen vol-op werk, maar hij verkeert als huisvriend bij den Vrijheer van Zuyd-Polsbroeck, Cornelis de Graeff; en de jongste broêr, de Schepen Andries, de aanstaande Baron des H. Duitschen Rijks, kan uren áchter hem voor den ezel zitten. Ook de Schepenen Pieter en Joan Six zien hem gaarne ten hunnent; ja, Mevrouw Six-Tulp zal zich eenmaal niet kunnen begrijpen, dat haar man ooit Rembrandts werk boven dat van dezen veel blanker schilder verkozen heeft.

Vier jaren geleden heeft Govert Flinck zijn vrouw verloren, een Jufvrouw Thoveling uit Rotterdam, dochter van een Bewindhebber der O.-I. Compagnie. Het mooi, verstandig en bemiddeld vrouwtjen¹⁾ is in het kraambed van haren zoon Nicolaes Anthonie bezweken. Flinck, een

* *Leven*, bl. 56.

† Houbraken, II, 22. Zie over den „Grooten Keurvorst” *Mém. p. servir à l'hist. de la Maison de Brandebourg*, 1751. Hij werd geboren 6 Febr. 1620; hij † 28 Ap. 1688.

rustig man, had nooit groote zielsbewegingen gekend, en bijna werd het gemis van Ingetgen Thoveling hem vergoed, wanneer hij 's Zondaags, na de Predikatie, met zijn jongentjen bij zijn schoonmoeder Marritgen Dirksd. Pesfer op de „Coninxgraff” ter familiemaaltijd ging.²⁾

Op den dag, dat wij zijn kennis maken, kreeg hij het bezoek van twee andere weduwnaars, die zich minder goed in hun lot schijnen te kunnen schikken.

Hij is aan 't schilderen van Vondels portret, een levensgroot knieftuk. Het fijne, blanke, maar niet bleeke gelaat van Flinck teekent te-vredenheid en welgevallen. Hij hoort Vondel gaarne praten: het zij over historie; het zij over natuurschoon en poëzie.

Er bestaat een 6-regelig bijchrift door Vondel geschreven, terwijl Flinck hem schilderde. Een ander vaers staet echter op het papier, dat de dichter, dit oogenblik, in de hand heeft. „Nu, laat eens hooren,.... dat dingetjen op Grietgen van Rijn,” zegt Flinck, terwijl hij op zijn palet afblijkt, en met zijn borstel een paar tinten samenmengt.

„Kan ik lezen?” zegt Vondel.

„Gerust,” antwoordt Flinck; „ik ga aan het haar. — Het is inderdaad een schoon kind. Ik heb haar wel, met haar moeder, op de gracht bij haar neef Valentijn op de stoep zien staan.... En ik heb óók wel gehoord van Flip Koning, dat hij haar ontzaglijk graæg hebben zoû.”

— „Hij heeft dan ook een treffelijke schilderij van haar gemaakt,” herneemt Vondel: „en ze schijnt eene edele inborst te hebben,” en Vondel begon:

„AEN FILIPS DE KONINGH, OP ZIJNE AFBEELDING VAN DE JONGKVROU
MARGARETA VAN RIJN.

„Wat ziejwe hier? is 't verf en schijn
Of wezen? — o ghy overschoone,
Men kroone u, billijk, met de kroone
Der schoonheit, perle van den Rijn!
Quam 's Levens Torts aen glans t'ontbreecken
Aen vier en vlam en hemelsch licht, —
De zon zou aen uw schoon gezicht
En oogen zien haer torts t'ontsteecken....
Aen die turkoizen! Men beloof
Zich niet, verwaent, dat vier te maelen! —
By zulcke levendige straelen
Is d' allereelste verf te doof!
De versche bloemen op de wangen,
De zwier van 't blonde hair, de mont...
Een opgeloocken morgenstont,
De harten pricken met verlangen.
Dat poezlig en gezielt albast....”

De 36-jarige Flinck schudd'e zijn hoofd met lange haren eens, ten teeken van ingenomenheid: „Ge zijt toch een fijne kenner, sinjeur Vondel!” zeide onze zedige Doopsgezinde, met een glimlach en een blos. Vondel ging voort, en besloot:

„Doch schoonheit, zonder pit van zeden,
 Waer slechts een bloote schors: nu zweeft
 Een Geest hier in, die leven geeft
 Aen die volchapeheit der leden.
 Wie pluckt dees roos? wie trout dit pant?
 Wie anders als een Koningshant? —”

Pas had hij echter 't laatste rijmwoord uitgesproken, of de deur der schilderzaal werd met drift geopend en een man van eenigszins jeugdiger uitzicht dan Flinck, met een zeer dunnen knevel, donkere oogen en wenkbrauwen, maar lichtbruin haar, stortte, meer dan hij liep, naar binnen.

Toen hij Vondel zag, richtte hij zich op, en hield zich in. De rimpeling van zijn voorhoofd en treurige trek om den mond waren geheel in strijd met de gewone uitdrukking van zijn rond en welgedaan gezicht. Het hemd was hem los aan den hals, en de mantel was afgezakt op zijn linkerarm; terwijl de slordige schikking van zijn kleederen, zijne beslikte schoenen en kousen weinig in over-een stemming waren met het fijne foort laken en floretzijde, en de keurige snede, die zij vertoonden.

„Ik stoor u!” mompelde hij.

„Neen,” zeide Flinck: „gij vindt hier kennis, en goede ook,” en de schilder nam, bij zijn palet, zijn stok en borstels in de linker hand, en trad, met de uitgestoken rechter, op den binnengetredene toe: „Wat scheelt meester Flips?” vroeg hij deelnemend.

Vondel was óók opgestaan, en de drie mannen stonden bij elkaâr in het midden der groote schilderkamer.

„Wij waren juist over u aan 't spreken,” zeide Vondel. „Och vrienden, och vrienden!” antwoordde Flips Koning (want hij was het zelf): „ik ben de ongelukkigste man van de waereld.”

— „Hoe zoo?” zeide Flinck; „maar laat ons hier, in het cabinetjen, een luttel bij elkaâr gaan zitten! verhaal ons, wat u deert!”

De vrienden deden, zoo als gezegd was. Zij namen plaats bij een tuinvenster: Vondel aan dezen kant der tafel, Koning vlak over hem, Flinck over de ramen.

Vondels gelaat had een zeer ernstige uitdrukking aangenomen. Koning had den hoed niet afgezet; Flinck droeg een lakensche muts. Hij zag nieuwsgierig en troostgereed zijn gildebroeder aan.

„Gij weet,” begon Koning, „hoe ik het geluk heb gehad, vóór een maand of drie het konterfeit te maken van de schoonste van de

stad. Gij, Vondel, hebt er nog een dichtjen op gefchreven, dat eindigt:

„Wie pluckt dees roos? — wie trout dit pant?”

Welnu, ik heb de dwaasheid gehad aan uwe profetie te gelooven.... Het liep mij nu alles zoo meê. Ik had mijn huis op de Kayfersgracht zoo geheel ingericht naar mijn zin. Mijn twee kinderen groeiden als koolen; ik had druk werk. Ik begon er aan te denken een vrouw te zoeken, die me 't verlies van m'n Corneeltjen * bij m'n jongens wat vergoeden mocht. En ge weet, beide, vrienden, wat beeld me voor den geest speelde. Ik sprak Margrietgen van Rijn, toen ze eens alleenig uit de kerk kwam, over m'n droeven weduwnaarftaat; en ze had wel ooren naar m'n wenschen. Ik kwam er later op te-rug. Zij kon niets beflisen; maar ik mocht hoop voeden.... En ziet, daar krijg ik nu van morgen, op 'er stoep, het woord: „Daar kan nie's van komen,” en toen ik thuis kwam, wat vind ik? — den brief van de moeder, dien ge lezen gaat...” En de arme Koning, wien een paar tranen over de dikke wangen rolden, haalde een brief voor den dag met het opschrift:

„Omme Monsieur Philippus Coninck, Mr Schilder;”

en van den volgenden inhoud:

„Mijn Heere!

„De propooften, die Ul. teghen mijne dochter Margriete van Rijn, buyten mijne voorkennisse gehouden hebt, daer kan niets van comen, naedien ick eene belofte wegens hare handt aen een anderen perfoon van goede qualité ghedaen hebbe.

„De reeckeninghe van het schildery ghelieve Ul. te beforghen aen den Heer Pieter Valentijn op de Louweliergracht, die defelve aen Ul. quyten fal.

„Met achtigh onderteyckene,

Mijn Heer Mr Coningh,
Ul. dinareffe
de Wed: van Rijn.”

— „Dat is mij het vreeselijkste, zeide Koning, dat ik dat *pourtrait* gefchilderd heb voor dien ellendigen Valentijn....”

— „Is dat die oude man, hier op de gracht?” vroeg Vondel.

„Ja,” zeide Flinck; „hij is een neef van de weduw.”

— „Had hij dan maar duizend maal liever de weduw genomen!” riep Koning: „ik zou hem als mijn schoonvader des noods nog getoefd hebben.”

* Cornelia Fournier, of Furnerius, met hem ter ondertrouw 8 Dec. 1640; hij, geb. v. Amst. woont met haar te Rotterdam.

— „Kan er ook iets anders onder schuilen?” vroeg Flinck, die, als geboren Clevenaar en weduwnaar van een vrouwtjen uit Rotterdam, de Amsterdammers nog niet zoo goed kende. „Is zij ook verwant aan Rembrandt? die heet óók van Rijn, van zijn toenaam.”

Om de strekking dezer vraag te begrijpen, moet men zich herinneren, dat Koning, zoowel als Flinck, zijn anti-Rembrantiek tijdperk reeds was ingetreden.

— „Neen,” antwoordde Koning: „Rembrandt is een Leyenaar; dit zijn heele andere van Rijns. O mijn God, mijn God! ik had mijn zinnen daar zóo op gezet! Zoo'n lieve, levendige meid, en zoo knap en ordelijk... En die oogen, en die mond! o het is verschrikkelijk. Zoo'n leelijke ouwe Valentijn!”

Vondel was stil, zoo als meermalen. Hij zag met dubbelen ernst vóór zich. Eindelijk strekte hij zijn hand over de tafel, drukte die van Koning, en zeide: „Ja vrind Koning! zoo worden we somtijds beproefd en verflagen. Maar gij zijt nog jong. Gij kunt nog wachten. Gij weet niet, hoe het lot voor u keeren kan. Anderen zijn oud, en toch nog krachtig; en zoo kan hun droevige ouderdom hun nog lang gezelschap houden; en vaak hebben zij zóo veel verloren, dat het in dit leven nooit weêr herwonnen kan worden.” En ook uit Vondels mannelijke zwarte oogen rolden een paar tranen. Hij stond op; haalde wat dieper adem; herstelde zich, knoopte zijn mantelkraag vast, drukte beiden schilders filzwijsend de handen, en vertrok.

„Zoû Vondel óók zoo'n groot verdriet hebben?” vroeg Koning: „hij is in 't geheel de man niet meer van voor 3, 4 jaren.”

— „O zeker,” antwoordde Flinck zacht, en trok de wenkbrauwen lichtelijk op. „Ik heb hem gezien in hooger geluk dan ooit — van het begin van het Vredejaar, tot Zomermaand van 't jaar -49. Toen is er, na die lange lieflijke zoelte, een onweêr over hem losgebarsten.”

— „En dat was?” vroeg Koning.

„De dood van Tesfelfchade, zeide Flinck.

II.

VONDEL, HERSTELD.

Govert Flinck had goed gezien; en Van Lennep had zich niet behooren te verwonderen, dat er geen lijkzang van Vondel op Tesfelfchade voor-handen is. Zoo er ooit een gedicht van hem bestaan heeft op het sterfgeval van 20 Juni 1649, lag het geheel op des dichters weg om

er meê te doen wat hij met zijn *Konstantijn*, met vele andere handschriften heeft gedaan.

Flinck had, voor Koning, de maanden van Vondels leven, die verliepen tusschen Maart 1648 en half Juni -49, niet te warm gekleurd. Vondel had al zijn kunstvrienden uit het tijdperk, dat met de dood van Hooft werd gefloten, verloren *: Hooft, in dubbelen zin; voords: Laurens Reael, Daniël Mostert, Hugo de Groot, die hij, alle drie zeer beminde; van Baerle, Baeck, en Direk Swelinck, die hem het Muyder slot herinnerden; Gerard Vosfius, dien hij diep vereerde; Cornelis Gijsberts Plemp, Jan Vechters, Marius, die vooral in hartelijk godsdienstig verkeer met hem hadden gestaan. 't Is waar, de Dames Baeck en Hinlôpen, vooral de goede Pieter Blesen en de De Wolven bleven hem over: maar het hooger verkeer met deze allen was gering; Agnes Block kende hij nog niet van nabij; zij zoù in de Meimaand van -49 zijne nicht pas worden. Alleen, — behalve zijne dochter Anna, die hem trouw ter zijde stond, maar aan wie hij, zoo min als een vader ter waereld aan zijn kind, zich niet geheel kon uitforten, — alleen bleef hem over: de meest beminde van allen: die hij met jongelingsfehroom vereerd had; die hem, in het tweede tijdperk, als eene vriendin met heuschheid was te gemoet getreden; die daarop, na dat beiden hunne echtgenoten verloren hadden, den grootsten en gezegendsten invloed op zijn zieleven had gehad: — zijne Eusebia, zijne uitgelezene, in Holland de Koningin harer Eeuw — Maria Tesfelfchade. — En hoe droeg deze zich?

Men weet onder welke omftandigheden zij in het huwelijk was getreden; dat zij, na zoo gelukkig geweest te zijn als het mogelijk was in de verbintenis eener katholieke jonkvrouw met een loyalen Protestant, in 1634 haar man en haar jongste dochtertjen schier te gelijk verloren had; dat zij zich toen uitfluitend aan de vorming van haar eenig overgebleven pand wilde wijden, en tot geen tweede huwelijk wilde overgaan. In haar huis en tuin, aan den Alkmaarschen Cingel, haar rustig Belvedere, vond ze haar geluk. Slechts nu en dan bezocht ze Amsterdam en Muyden, een enkele reis den Haag. Wij kunnen nu, ziende hoe haar godsdienstig leven allengs toenam aan innigheid en ijver, ons verklaren dat deze foort van reaktie haar tevens een groot belang in Vondels te-rug-keer tot de Kerk heeft doen stellen. Wij weten bovendien, dat ze in verschillende tijdperken hare studieuren geheel ten offer bracht aan de vertaling van Tasfoos heldendicht, en dat Vondel aan die vertaling aandeel gehad heeft. Zoo fleet ze, in klimmende Godsvrucht en dankbare te-vredenheid, haar leven. Maar de laatste Augustusdag in 1647 was een vréeslijke dag voor haar. De koorts nam haar dierbaar, haar eenig kind van hare zijde wech. Toen werd een langer verblijf in Alkmaar haar onmogelijk. Die eenzaamheid viel haar te zwaar

* Zie zijn brief aan Hooft van 21 Juli, 1646. *Brieven*, IV, 204.

te dragen. Waar zoû zij heengaan? Het „zaligh Roemershuys” bestond te Amsterdam sedert lang niet meer. Hare zuster Anna, weduwe als zij, is met haar zoons in Leyden gaan wonen; naar de Van Buyls voelt zij zich weinig getrokken. Hooft is dood. Om Barleus, al leefde hij, zoû zij zich wel niet verplaatst hebben. Zoo sterk trekt de deernis niet. Wat zal zij dan gaan doen in Amsterdam?

In Amsterdam — leefde daar, heerlijk en onverzwakt, de zanger van *Eusebia* niet, het gouden hart, dat geen ontrouw noch weifeling kent?

De bewijzen zijn voor-handen, dat zij in Amsterdam weêr opleefde; dat met nieuwen moed het gestaakte werk aan den *Tasso* hervat werd.

Het zullen gelukkige avonden zijn geweest, beurtelings doorgebracht in Vondels boekenkamer ter Warmoesstraat, en aan het huis van Teselschade op de Kolk, als Anna, Vondels dochter, de begaafde weduw al vroeg was gaan bezoeken of had ontvangen, en de dichter kwam (na den arbeid, volbracht terwijl het dag was) zich verpoozen met zijne vriendin en zijne dochter, en overlézen wat zij van haar *Jerusalem* volschreven had, of spreken over het heden, het verleden, en het nog volmaakter *hiernamaals*.

Komt het u onwaarschijnlijk voor, dat een dichterhart menig-maal den geringen afstand, tusfchen de Warmoesstraat en de Kolk, gezegend heeft?

Was het wonder, dat, toen Vondel den afstand tusfchen de Kolk en een graf in de Oude Kerk, allerwreedardigst *kort* had gevonden, — dat, den 24ⁿ Juni van het jaar 1649, met de kist zijner geliefde vriendin, al zijne levensvreugde in de grafkuil seheen te zinken, en dat de goede Brandt aanleiding kreeg te zeggen, dat Vondel in drie jaar haast geen vaerzen maakte?

Flinck had dat wel goed gezien; maar hij ging ook veel met Vondel om; en Brandt is eigenlijk eerst op zijn ouden dag gemeenzaam met hem geworden.

Toen de goedgehartige Philips Koning deze meêdeeling van Flinck gekregen had, was hij edelmoedig genoeg, ondanks zijn eigen verdriet, te besluiten alles te doen wat in zijn vermogen was om Vondels levensvreugde weêr te ontfteken. Hij is Vondel, tot diens laatsten adem, een hartelijke vriend gebleven.

Trouwens in den zomer van het loopende jaar -53 was er bij onzen dichter reeds weêr een sprank van d'ouden gloed in vlam gegaan, en bracht hij op zekeren dag het plan voor zijn *Lucifer* ten papiere.

De Amsterdamsche gewoonte van in een spreuk of kort vaersjen de familiën faam te vatten, die, in één of ander opzicht, meer bijzonder merkwaardig zijn, zoû men bijna kunnen toepassen op fommige onzer burgemeesterlijke geslachten, in zoo verre zij kunst en letteren ten spijt van beeldstormende prædikanten, beschermd hebben en, als zoodanig, door de dichters gevierd zijn:

VANDE POLLS en HUYDECOPERS,
BICKER, SIX en haer agnaten,
Wijfe en milde Mæcenaten,
Schelden fuleke femelenopers
Farifeeufche Cool-verkoopers.

Staat mij toe, u heden bij een dier Mæceenen binnen te leiden, en wel bij eenen, die zóo ver ging, dat hij zich niet bepaalde bij het befehmen van dichters en schilders, maar zelfs.... tooneelsten tot zijne falons toeliet. Tot mijn leedwezen kan ik u niet met zekerheid zijn Doopnaam noemen. Ik weet alleen, dat hij Burgemeester Gerrit Bicker, den vermaarden reeder en koopman, tot vader en Aleyde Boelens-Loen tot moeder gehad heeft; ik weet ook, dat hij een fchoone en geestige dochter had, die den naam van Cornelia heeft gedragen; ik weet ook, dat hij de zelfde waardigheid als zijn vader, namelijk het Burgemeestersambt, bekleed heeft.... En toch, en toch, wie meldt mij, of hij Burgemeester Andries of Burgemeester Jan Bicker geweest is; of slechts een Drost van Muyden *, dan wel een Raadpensionaris van Holland ³⁾ met eene zijner dochters getrouwd is.

Ik neig Jan Bicker nog al toe; onder anderen om de laatste hoedanigheid.

Wel dan, — wij bevinden ons, in de eerste dagen van October deszelfden jaars 1653, niet bij Andries, den ouden Heer van Engelenburgh (hetgeen trouwens moeilijk gaan zou, daar de man al ruim een jaar ter zielen is); maar bij Dr Jan Bicker, o. a. Bewindhebber der W.-I. Compagnie. Boven den fchoorfteenmantel van de ruime binnenkamer, waar ik u breng, pronkt dus zoo min het wapen der genoemde Heerlijkheid, als de drie vedels van Swieten, die niet zonder zelfbehagen door een derden broeder, Cornelis Bicker, gevoerd worden. Daarentegen prijken hier ruim zoo deftig de drie roerpennen naast en boven den rooden balk op gouden veld, en worden waardig ter zijde geftaan door de zilveren spaan en blanke zwaan van Agniete de Graeff, moeder van Cornelia Bicker.

Wij vinden, ten dezen huize, enkele van onze oude vrienden bij een: Voor-eerst Philips Koning en Govert Flinck; de tegenwoordige, gewezene of toekomstige fchouwburgregenten † Marten Kretser ⁴⁾, Gerrit Fonteyn, Jan Vos, Willem Direxen Hooft, Mr Dirck Vennekool, Pieter van Schorel en Joan Serwouters, benevens hun aspirant-seriba Dr Lodewijck Meyer. Behalve laatstgenoemden, die als poëten eenige bekendheid hebben, was er ook de blijfpeldichter Thomas Asfelijn, de fchilder Van Helt Stockade en de boekverkooper en plaatfnijder Jacob Meurs. Diep in de kamer, zitten, of het Juno en de twee andere

* Gerard Bicker.

† Wijbrands, *Het Amsterd. Tooneel*, bl. 228.

Godesfen vóór Paris waren: Mevrouw Bicker met hare dochters Wendela en Cornelia.

Zoo gij twijfelen mocht, of de levendige, belangstellende blikken van Juffer Cornelia vernuft en smaak verraden en haar recht geven in dit gezelschap vóór te zitten, — zoo de eenigszins indringende toespraak van den man met de grove mond en neus en de verwonderde wenkbrauwen, die bij haar staat, u hieromtrent nog geen waarborg levert, — hoor dan, wat deze man van haar gezegd heeft. Het is de dichterlijke glazenmaker Jan Vos. Van haar afbeeldfel, geschilderd door den bleeken *peintre de bonne compagnie* Gerrit Terburgh, gewaagt de dichter van *Aran en Titus* in de volgende bewoordingen:

„Dus toont Terburg de schets van 't puikstaal der Korneliën,
In d'uchtent van haar jeugt, door zijn bezielde streken,
Begraven in een beemd van roozen en van lelien.
Maar die haar oud wil zien, die moet haar hooren spreken.” *

Ter zijde van de tafel, bij de haard, zit de gastheer; in zijn nabijheid de kunstlievende en leesgraáge Joan Six, en — vader Vondel, in eigen persoon.

Een knap gezelschap; zelfs wat stand betrof. Jacob Meurs, de boekverkooper, was mischien wel de minst aanzienlijke; maar daar was dan ook nóg een ander gildebroeder van dezen: in zijne specialiteit de beroemdste Nederlander der XVIIe Eeuw. Die specialiteit was echter geenszins het vak der Aldusfen en Blauwen, al had hij de eer gehad een tooneelwerk van Jan de Witt (die cenmaal 's Heeren Bickers dochter Wendela zoû trouwen) ter perse te leggen. Die specialiteit was ook niet het vak van Ambrosius Paré, al oefende hij op zijn 32e jaar het beroep nog uit van chirurgijn. Die specialiteit was: de tooneelpeelkunst.

In het volle licht der koperen kaarsenkroon, stond, op eenigen afstand van het overige gezelschap, de vermaarde Vangermez, of, zoo als hij meer algemeen genoemd werd: Adam Carelsz.

Over geen nederlandsche celebritéit is meer historische onzin verkocht dan over dezen uitstekenden kunstenaar. Al onze kunstgeschiedschrijvers, met Collot d'Escury aan 't hoofd, Van Halmael en Van Lennep in zijn gevolg en den verdienstelijken laureaat Wijbrands, als jongste getuige, verklaren, dat de man in 1617 voor *Willem de Zwijger* gespeeld heeft, bij de opening van Costers Academie: en hij was NB. geboren in 1612. ⁵⁾ Hoe had hij ook anders de leermeester van Prof. Francius kunnen zijn, die pas in 1645 ter waereld kwam? Men gist, dat hij een Amsterdammer was. Die gissing is juist: maar zijn vader was een Andwerpenaar, een Edelman van Henegouwschen oorsprong, die in 1601 zich in Am-

* Jan Vos, Dichtkunst, bl. 241; voords Adam Carelsz van Zjermes *Tooneel Poezy*, Leiden, 1730, bl. 116.

sterdam aan den „Uyterfen fteyger” had neêrgezêet, en zich met Elyzabeth Steurs, mede van Antwerpen geboortig, een weinig gemésallieerd had. Zij schijnt, evenwel, of dan ook, het vlaamsche hart op de rechte plaats te hebben gedragen, want zij liet haren Adam geen Fransch leeren. Dit maakte, dat hij eenige zwarigheid in de spelling van zijn eigen naam ondervond, die hij nu eens met een G, dán met Zj schreef. Zijn vader heette Charles de Vangermez, welk *van* met ons voorzetsel niets gemeens schijnt te hebben.

Maar al voerde Adam Carelsz eene pen, *qui ne favoit pas l'orthographe*, — al was hij, in zijn bijzonder leven, een goedig man, die nog al eens in de verdrukking kwam, — als men hem in een heldenrol zag optreden, verwonderde het niemant, dat zijn geslacht van ouds gevoerd had *d'azur à l'épée d'argent, garnie d'or*.

De deftige Prof. Francius heeft geen lof genoeg voor de albeheerschende gebarentaal, de rijk gefchakeerde stem, het geheel ingefchape talent van dezen grooten kunstenaar. De natuur, in hare edelste openbaringen, ziedaar de eenige bron, waar hij uit putt'e. Levendig zielsgevoel en fijne opmerkingsgave geleidden hem, bij het onophoudelijk oefenen van zijn allergelukkigst fyziek, om elke dramatische schepping van ernstig karakter op het tooneel te verwezenlijken. Zijne voordracht had aan Brandts lijkreden op Hooft (een allerzonderlingst plagiaat, gepleegd op een franscheu Bisfehop) haar grootste bekoorlijkheid bijgezêet, en Vangermez werd door de deftigste geleerden van zijn tijd niet minder dan Polus en Roseius geëerbiedigd.

Dien avond bij Burgemeester Bicker heeft hij den *Lucifer* ten gehooore gebracht.

Men kan begrijpen wat dat zijn moest, voor die kunstenaars, blakend van geestdrift.

Voeg daarbij, dat er eene kerkpartij was, die tweërlei grief tegen Vondel in de seherpste veroordeelingen lucht gaf: men wilde namelijk even-min het Oude als het Nieuwe Testament noch de Legende, op het tooneel zien; en sints men gehoord had, dat er door Engelen en Duivelen in een „beweegbaren hemel” voor den volke zoû gespeeld worden, bereidde de partij zich tot een tegenstand, waar de gantsche stad van weêrgalmen zoû.

Dit vooruitzicht kon de bewondering onzer kunstenaars niet afkoelelen. Misfehien was het wel voor sommigen een verhoogde prikkel en voor vele poëeten en tooneelisten, die Adam Carelsz benijdden en tegenwerkten, een motief om hem nu te ondersteunen.

Hoe gelukkig moet Vondel zich gevoeld hebben, toen hij zijne schoone poëzij hoorde vertolken gelijk de begaafde Adam Carelsz.-alleen dit vermocht. Zijn gelijke heeft wellicht nooit bestaan*, verklaart Francius: „men kan zich nauwelijks iets volmaakters verbeelden”; en

* Mr A. van Halmael, *Bijdr. tot de gesch. van het Tooneel*, bl. 17.

Reyer Anslo getuigt, dat hij Vondel, Huygens en van Baerle ten hoogste verrukt heeft gezien *, toen zij hem, in een propvolle schouwburg, een tamelijk ondankbaar prozafstuk hadden hooren voordragen.

Mr Dirck Vennekool, de zwager van Adam, en „regeerend” schouwburghoofd, beloofde zich dan ook vrij wat lauweren voor dichter en acteur, als het stuk ten tooneele zou komen.

Jan Vos, katholiek als deze beiden, offchoon mischien in mindere mate dan Vondel, kon even weinig als zij-zelfen verwachten, dat de praedikantenpartij dit maal over de vrijzinnige Regeering zou zegepralen en den *Lucifer* van het tooneel verwijderen.

Philip Koning, Marten Kretser en Stockade schenen zelfs, in een hoek, nog iets bijzonders te befteken.

Toen de vrienden zich gereed maakten uit elkaar te gaan, traden Koning en de dichter Asfelijn op Vondel toe, en maakten hem met het bij vele kunstenaars en poëten beraamd plan bekend, om, ter gelegenheid van het Sint-Lucas-feest, in den Voet-boogh-Doelen eene maaltijd aan te rechten, waar de broederschap van „penfeel” en „Lauurier” (gelijk men de poëzie noemde) gevierd zou worden.

„En daar, Heer Vondel! op die vergadering van meer dan 100 kunstenaars en liefhebbers, daar hopen wij u de eereplaats te zien innemen.”

Vondel ging een glans van genoegen en dankbaarheid over het gelaat. Maar met de hem eigene kieschheid voelde hij terstond de fout, die de goede kunstenaars begingen, met zich niet in de eerste plaats van de meêwerking althands van den Edel Gr. Aetbare in hun midden, hun gastheer Bicker, te verzekeren. Aan zijn blos had deze gekwetste gevoeligheid haar aandeel. „Ik zal er gaarne komen,” zeide hij, „in het vertrouwen, dat onze waardige gastheer door zijne tegenwoordigheid den waren zonnegloed over den groep der verbroedering zal komen spreiden....”

— „Ik vrees, vriend Vondel, door drukten verhinderd te zullen zijn,” sprak de Burgemeester; „Wanneer zal het wezen?”

— „Dat zal wezen den eersten Maandag na St-Lucasdag,” antwoordde Koning. „Deze valt, geloof ik, op een Saturdag; het zal dus Maandag, den 20^e dezer maand, zijn.”

— „Ik vrees,” hernam de Burgemeester koel. En hij mocht wel vreezen; want hij heeft den dag niet meer beleefd ⁶⁾.

Deze, voor Vondel zoo belangrijk, is echter op zijn tijd aangebroken.

Govert Flinck kwam den „Vader”, gelijk men Vondel toen reeds noemde, aan zijne woning afhalen (hij had toen reeds met Anna zijn intrek ten huize van Van Veerle op de Princengracht genomen †) en zij wandelden door Beeren-, Wolfenstraten en Oude-Spiegelstraat, langs het Cingel, tot over het Koningsplein.

* Zie noot 5 en verg. zijne *Poëzy*, blz. 265 en 272.

† Zie mijn *Almanak*, 1857, bl. 307.

Ik zal het feest u niet beschrijven; ik zal de deels middelmatige, deels gants levenloze vaerzen niet trachten te redden, die er ter eere van Vondel weêrklonken. Groot moet 's dichters verrassing geweest zijn, toen Apollo-zelf, althands een kamerfpeler, die hem verbeeldde — mischien wel Adam Carelsz — in naam der „Schilders, Poëten en liefhebbers der zelfder Konsten” den grijzen Vondel met de woorden:

„O Fenix, zoo in Zang en Maatgedicht,
Mijn zoon, ghy zult hier met mijn lauwrn pralen.”

een cerekrans op het hoofd zett'e.

D' Lodewijk Meyer bovengenoemd, „in zijn leven” geneesheer, schouwburgregent, en schrijver van den bekenden *Woordenschat*, had daar een vaers op, waarin hij zeide, dat de Negen Muzen twistten om de eer van dat wijze hoofd te kroonen. Ruim een jaar later ⁷⁾ werd het S'-Lucasmaal herhaald, onder voorzitterschap van Joan Huydecoper van Maerfeveen; Vondel mocht er niet ontbreken, en dit maal bracht hij een lauwerkrans te voorschijn, die hij het beeld der Schilderkunst opzett'e, uitroepende:

„O eedle Schildermin,
O tiende Zanggodin,
Wy loopen U met d' andre Negen
Parnasgodinnen tegen,
Van zingen noch van fpelen moê:
Ontfang dees kroon, zij komt u toe.”

Het was bij éen dezer beide gelegenheden, dat, op het einde van het maal, toen „de wijn in de man” en de „wijsheit in de kan” stak, toen eenige der Sint-Lucas-kinderen wat heel rumoerig, ja zelfs handgemeen werden, Vondel aan Flink dat vaersjen over de tafel toereikte:

„Govert, ick verschrick van kampen,
Vechten, drincken en slampampen,
Razen, buldren, trappen, trampen.
.
Maegh en darmen vol te stampen,
By de kaers of by de lampen,
Hier uit spruiten duizent rampen,
Hooftpijn, zinkingen en dampen,
Zenu-krimpingen en krampen.
Wiltghe blijven? — ick gae schampen.”

Maar al ging hij schampen, of heenschuiven, zeker is het, dat, in Vondels waardeering, op „Apelles Schildt”, gelijk Lodewijk Meyer het genoemd heeft, vele van de vijandelijke pijlen afstuitten, die op den dichter van den *Lucifer* gericht werden, en dat Apolloos „lauwrier”,

hem opgezet, ontrefbaar bleek voor den bliksem van den tooneelhaat; dat Vondel, federt het S'-Lucasfeest nieuwen moed kreeg, en dat 4 jaar later, Cornelis de Visfcher een portret van hem leverde, dat van nieuwe opgewektheid en levenslust getuigde.

Verlangt gij nog te weten, hoe het affiep met de vrijerij van Philips Koning? Hij heeft, 4 jaar later, het mooye Grietgen van Rijn, hoewel dan als weduwe Valentijns, toch nog gekregen ⁸⁾!

Ook Govert Flinck bleef geen weduwnaar*. Men blijft geen weduwnaar, of men moet Vondel heeten, en eene Eusebia gedenken.

Dat de vrienden Vondels gemoedstemming niet onjuist beoordeelden, blijkt uit het zinrijk, het veelbeteekenend bijfchrift, dat Vondel, *zittende* voor Govert Flinck, den 17ⁿ November van dat zelfde jaar, aan zijne fchilderij verbond:

„Ick fluit van daegh een ringh van zesmael ellef jaren,
En zie mijn hoofd befneeuwt, en tel mijn gryze hairen
Oock zonder glazen oogh in deze fchildery,
En noch ontvonekt mijn hart in luft tot poëzy.
Terwijl ick Lucifer zijn treurrol leer volfpelen,
En met den blixem flae op hemelfche tooneelen,
Ten fchrick en fpieghel van de ftaetzucht en de nijdt:
Wat is mijn ouderdom? Een roock, een damp, gheen tijdt.”

Vondel is getroffen door zijne eigene grijsheid op de beeltenis, door Flinck gefchilderd ⁹⁾. Koning Flips had hem 2 jaar vroeger gemaald: toen begon zijn haar pas te graauwen. En toch — hoe zeer ook grijsaart — nog,

„Noch ontvonekt [zijn] hart in luft tot poëzy,”

en niet in zwakken graad: „op hemelfche tooneelen” flaat zijn hand met den bliksem, „ten fchrick en fpieghel” van nijdigen en eierzuchtigen. Maar die hier een krachtige persoonlijkheid achter zoeken zoû,— de zwaarmoedige dichter verzekert, dat hij zich zoû vergiften: niets bleef er van zijn ouderdom over dan een gloeyende „roock”, een vluchtige „damp”. Vijf jaar later is hij van die overtuiging nog niet geheel te-rug-gekomen. Hij acht zich „in top van 's levens jaeren”, en vraagt, bij zijne kleine afbeeldingen door Philip Koning:

„Wat is 't?

„Noch min dan verf, een damp, een mift.”

Nog twintig jaren arbeids zouden echter bewijzen, dat Vondels ouderdom meer was dan dat.

* Zie noot 2.

AANTEEKENINGEN.

1) Bl. 127. Honbraken, II, bl. 21. Deze schrijver heeft echter niet geweten, dat Flink tweemaal getrouwd is geweest. Hij heeft alleen het oog op de dochter van een Rotterdamsch Bewindhebber der O.-I. Compagnie. Van Lennep zag bij Vondel Sofia van der Hoeven, als gade van Flink, bezongen (VI, 743). Toen herinnerde hij zich waarfehijlijk den gewezen Directeur der Handelmaatschappij, die Rotterdamer was en van der Houve heette, en schreef, om krediet bij te zetten aan zijne samenvatting van Honbrakens betiteling en Vondels benaming der vrouw: „Sofia van der Hoeve of Houve”. De zaak is, dat Flink (geb. 25 Jan. 1615) den 3^{en} Juni 1645 hier te Amst. ter ondertrouw ging met Ingitta Thoveling, dochter van zaliger Claes Maertensz. Thoveling, uit Rotterdam (in 1619 ald. vermeld als Bewindhebber der O.-I. Compagnie), en den 6^{en} Mei 1656 hier aanteekening vroeg met Sofia van der Houve, jonge dochter uit Gouda, alwaar zij ook werkelijk voor Schepenen getrouwd zijn, den 30^{en} der zelfde maand. De goudsehe inschrijving luidt ook „Van der Houve”: zoo was de god Toeval den dichter Van Lennep toch nog gunstig. Ik betuig zeer mijn dank aan de Heeren ambtenaren van den Burgerl. Stand te Rotterdam en Gouda voor de mij vriendelijk verstrekte afschriften uit hunne registers, en ook den Heeren J. A. M. van Berckel en J. H. Scheffer voor andere mij uit Rotterdam verstrekte meêdeelingen.

2) Bl. 127. Vermoedelijk is de weduw des Bewindvoerders na 30 Mei 1629 (en dus na haar mans dood) in Amsterdam komen wonen. Govert Flink trouwde, als ik zeide, met haar dochter Ingetjen (een naam door grootmoeder en moei gedragen); en op de „Schuttersmaaltijd” komt als Sergeant voor haar zoon Dirk Claeszen Thoveling (*Cat. Mus.*, bl. 63). Ziehier ten overvloede eenige geneal. elementen. De kennis der Maertens en Cornelisfen dank ik aan den Heer J. G. Frederiks.

Maerten Thoveling.

|
Maerten Th.

×

Ingetjen Claesdr. van der Horst

|
Claes Mz. Th.
geb. te Rott.

|
Cornelis Mz. Th.

|
Ingetjen Mdr.
Th.

×

Marritgen Direxdr. Pesser

|
Ingetjen Th.

|
Dirck Claesz. Th.,

3 Juni ♂ 1645

Sergeant bij de Schutterij
te Amst. in 1648.

Govert Flink

te Amst. in 1648.

te Gouda ♂ 30 Mei 1656.

Sophia van der Houve.

Het portret van Claes Maertens, den Bewindvoerder, hangt in 't portaal van 't Ministerie van Koloniën in 's-Gravenhage.

3) Bl. 133. Jan de Witt. Zie mijn *Ahn.* 1873, bl. 100. Van Lennep noemt hier verkeerdelyk Jacob, den bróeder van Jan Bieker. Jacob, Heer van Engelenburgh (na wiens dood, bij mangel van kroost, de beroemde Dr Andries deze Heerlijkheid verkregen heeft),

was in 1630, wel is waar, Commissaris benoemd, maar heeft geene andere betrekkingen bekleed. Ook hij is — even als Jan — met een Jufv. de Graeff (Christina) getrouwd geweest. Maar geheel verkeerd zegt Van Lennep (en ook Van Vloten), dat Wendela kleindochter van den Hr van Swieten was. Deze (Cornelis Bicker) was haar oom. V. L. Vondel, VI, 637. Zie trouwens voor mijne eigene te-kort-komingen in dezen de *Errata*. Ik zie nu ook, tot mijn genoegen, uit de genealogie, verfehnen in het *Annuaire généalogique des Pays-Bas*, I, 52, dat ik goed gegist heb, en de schoone Cornelia de zuster was van Wendela en dus de dochter van Dr Jan Gerritsen. Zij was geb. in 1638, † 27 Mei, 1709, trouwde 7 Mei 1658 met haar neef Dr Gerard Bicker van Swieten. Verg. Aant. 6.

4) Bl. 133. Deze Marten Kretzer, van wien Van Lennep zegt niets te weten, dan dat hij een door Vondel bezongen *Magdalena* van Titiaan bezat en als een der aanleggers van het St-Lucasfeest optrad, was een vurig kunstliefhebber. Schouwburghoofd, als ik zeide, oefende hij gaarne kritiek, en naar sommiger oordeel met juistheid, ofschoon hij geen praktisch kunstenaar was. Zekere Jordis, die niet kon velen, dat men den lof, door Kretzer aan Vangermez gegeven, niet telde, voer daarover volgendewijz uit:

„Ik heb voor dezen wel van Kretzer hooren quaken:
Door schilders, speelders en van volk die spelen maken,
Dat zulk een man dat werk niet grondigh kon verstaan,
Die 't zelfde niet en doet, noch noit en heeft gedaan.
Nu moet ik evenwel mijn oordeel hier in spreken,
Dat in uw *Eduard* heel anders is gebleeken:
Om dat hij deze stof verkiest en voor een man
Vertaalt, die dichten en natuurlik spelen kan.
Kan zijn berisper ook zo rijmen of zo malen?
Als hij 't op hem verzocht, zo zal zijn keur niet falen.
En dit is d' oorzaak, dat zijn brein geen stof en geeft
Dan die van dicht-kunst en van schild'ren kennis heeft.”

Hiernit blijkt, dat „Eduard, anders stantvastige weduwe”, waarachter deze vaerzen gevonden worden, Vangermez door Kretzer aan de hand was gedaan en voor hem uit het oorspronkelijke vertaald. Zoo had Anthoni van Baerle *Kleazjenor* en Jan Hz. Glaczenaker *Laura* voor hem in nederl. proza gesteld.

5) Bl. 134. Hij kon dus zeer geschikt (op zijn 35^e jaar) in den schouwburg Brandts naar Du Perrons *panegyrique* op Ronsard geknutselde „Lykreeden over den Heer P. C. Hooft” uitspreken; hetwelk plaats had den 28^{en} Mei 1647. Opg. vóór de *Mengelwerken*, 1704. Vondel, Huygens en Van Baerle woonden die plechtigheid bij: zie *Brandts Leven*, door Joan de Haes, 1740, bl. 8. Verg. R. Ansløos, *Poëzy*, uitg. door den zelfde, 1713, bl. 265. Van zijne drie tooneelstukken zijn mij de volgende uitgaven bekend: *Klaagende Kleazjenor* en *Doolende Doristec*. t^e Amsterdam, Gedrukt voor d' Autheur, by Jacob Lescailje, in 't jaar 1647 (zeer kl. formaat). Dat waren dus Edellut onder elkaar, Lescailje voerde, als ik wel heb, een hand met zilveren handschoe in rood veld. Reeds deze uitg. is opgedragen aan „Me Ioffrouwe Kornelia Bickers”, door „Adam Karels van Germez”. Het stuk is get.: A. K. V. ZJERMEZ; bij den zelfde, 1670, zonder opdracht; het stuk ondert.: A. K. V. ZJERMEZ. Adam Karels Vervolgde *Laura*. t^e Amst. gedr. by Jacob Lescaille, voor Joh. Jacot, Boekverkooper in de Stilsteege, in de vergulde Kronijk, 1645. Opdracht aan de Regenten van het weezen-Godshuis, get. Adam Karels van Germez. Adam van Zjermez' Vervolgde *Laura*, den 3^{en} Druk. Amst. by Jacob Lescaille, 1679. Zonder opdracht. A. Karels van Zjermez' Eduard, anders Stantvastige Weduwe. Amst. Jakob Lescaille, 1660, opg. aan Joan Huydekooper van Maarseveen, get.: A. K. v. Zjermez.

6) Bl. 136. Aan Dr Jan Gerritsen Bicker, reeds in 1626 Commissaris, in 1647 Schepen, waren pas op den Maria-Lichtmis-avond van 1653 de Burgemeesters-„strooken” ten deel gevallen. Hij † 9 Mei 1653, en heeft er dus niet lang wil van gehad. Eer mij deze datum bekend was, liet ik hem in het najaar de genoemde kunstvrienden nog bij zich ontvangen. Men houde mij ten goede, dat ik 's mans leven eenige maanden gerek heb.

7) Bl. 137. Op Woensdag, 21 Okt. 1654. Men heeft de beide feesten door elkaar gehaald en oneindig getwist over de vraag, of 1653 of -54 het jaar was. Het is echter duidelijk, dat er twee feesten onderscheiden moeten worden. Op het eerste (gevierd Maandag, 20 Okt. 1653) werd Vondel gekroond en hem de eerewijn geschonken. Op het tweede (gevierd Woensdag, 21 Okt. 1654) werd het Mæcenaat van Burgemeester Huydecooper gehuldigd, en de verbroedering der oefenaars van de beeldende kunsten onderling gevierd; die nog al wat te wenschen overliet. Zeer duidelijk zegt de officiële feestrijmer:

„De konst-godin aan 't Y

Is hier gewoon op nieuw haar Jaargety te vieren.”
Holl. Parnas, bl. 30.

8) Bl. 138. Zij zijn aangeteekend binnen Amsterdam, den 26^a April 1657, getrouwd te Rotterdam, den 16^a Mei 1657. Waarom in Rotterdam? Om de tegenwerking te vluchten, die Mr Flips eenmaal zoo bitter te-leur-gesteld had? Of stond het in verband met de aanfaande benoeming van den Rotterd. Magistraatspersoon Cornelis Coninck tot Burgemeester? Behoorde Flips misschien tot de familie van dezen? Zie S. Lois, Cronijcke, 1746, bl. 215. Cornelis stierf reeds in Juni 1658. Verg. J. G. Frederiks, Geneal. Overz. van het gesl. Coninck, in de *Rott. Historiebl.* IIIe Afd. 1 Dl. 1 St., waar echter geen spoor der onderfelde verwantschap in voorkomt.

9) Bl. 138. Ik ben, als ik boven zeide, van meening, dat het Vondelportret, berustend in het familiearchief van Jhr. C. Hartsen, geen ander is dan dat, waar wij hier mede te doen hebben. Aan bevoegder oordeel laat ik over te beflissen, of de manier en de kleur mijne stelling reeds voldoend bewijzen. Aan in- en uitwendige gronden ontbreekt het ook mij echter niet. Toen Flinck den 17^a Nov. 1653 aan zijn stuk arbeidde, kan Vondels leeftijd en stemming in dat oogenblik gerekend worden volkomen aan 's Klevenaars voorstelling te beaundwoorden. Het portret vertoont het gelaat in $\frac{3}{4}$, de rechter wang voor. In den hoek, gevormd door Vondels borstbeeld met den ronden kant der schilderij (het is een op een ovaal paneel gelijmd doek), meen ik duidelijk de kapitale F. van Flincks latere naamteekening herkend te hebben, waar een g-tjen voor geplaatst is. Een trek achter den naam kan de staartder k of van het f-jen van *fecit* zijn.

Op het paneel aan de keerzijde is een eigenhandige brief geplakt van Prof. P. Burman, gericht aan Antoni Hartsen, den vertaler van zijn opgewonden latijnsche feest-dicht *Brederode* (wellicht in dankbetuiging voor de even te voren voltrokken overzetting).

Hij is van dezen inhoud:

Mijn Heer
De Heer Antoni Hartsen
op de Keyfersgraft by de
westermarkt

Te
Amsterdam.

Myn Heer en feer geachte Vriend

Permitteer my dat ik de vrijheid gebruikte dit nevensgaande pourtrait van den Prins der Nederduitsen Helicon te zenden aan een de beste Neederduitsche Dichters onser eeuw, en doet my 't genoeg dit te willen aenneemen als een gering onderpaud van de achting, waar meede ik de eer heb mij te noemen

Myn Heer en feer geachte Vriend

UWEd^e onderdaanigen
Dienaar en vriend
P. Burman.

Het zegel van dezen brief toont het bekende wapen van Burman: het mannetjen met den (pelgrims?) staf. Op den helmkam: 't zelve tusfchen een vlucht.

De Heer Antoni Hartsen was de overgrootvader van het Lid der Eerste Kamer, Jhr. C. Hartsen. Hij werd geboren in 1719 en huwde in 1745 Louise Hooft. Hij zet'e in Amsterdam, onder de reeds eenige generatiën oude firma van Antoni Anselmus Hartsen de zaken van reederij, asfurantie en ook den lakenhandel* voort, die zijne voorouders uit Antwerpen, na het beleg van Farnese, herwaards overbrachten; deze handelsfirma, gedurende de fransche tijd verdweenen, trad in het jaar 1813 weder in het leven. Ook toen was een der vennoten een Antoni, als luimig dichter en kritikus niet onbekend.

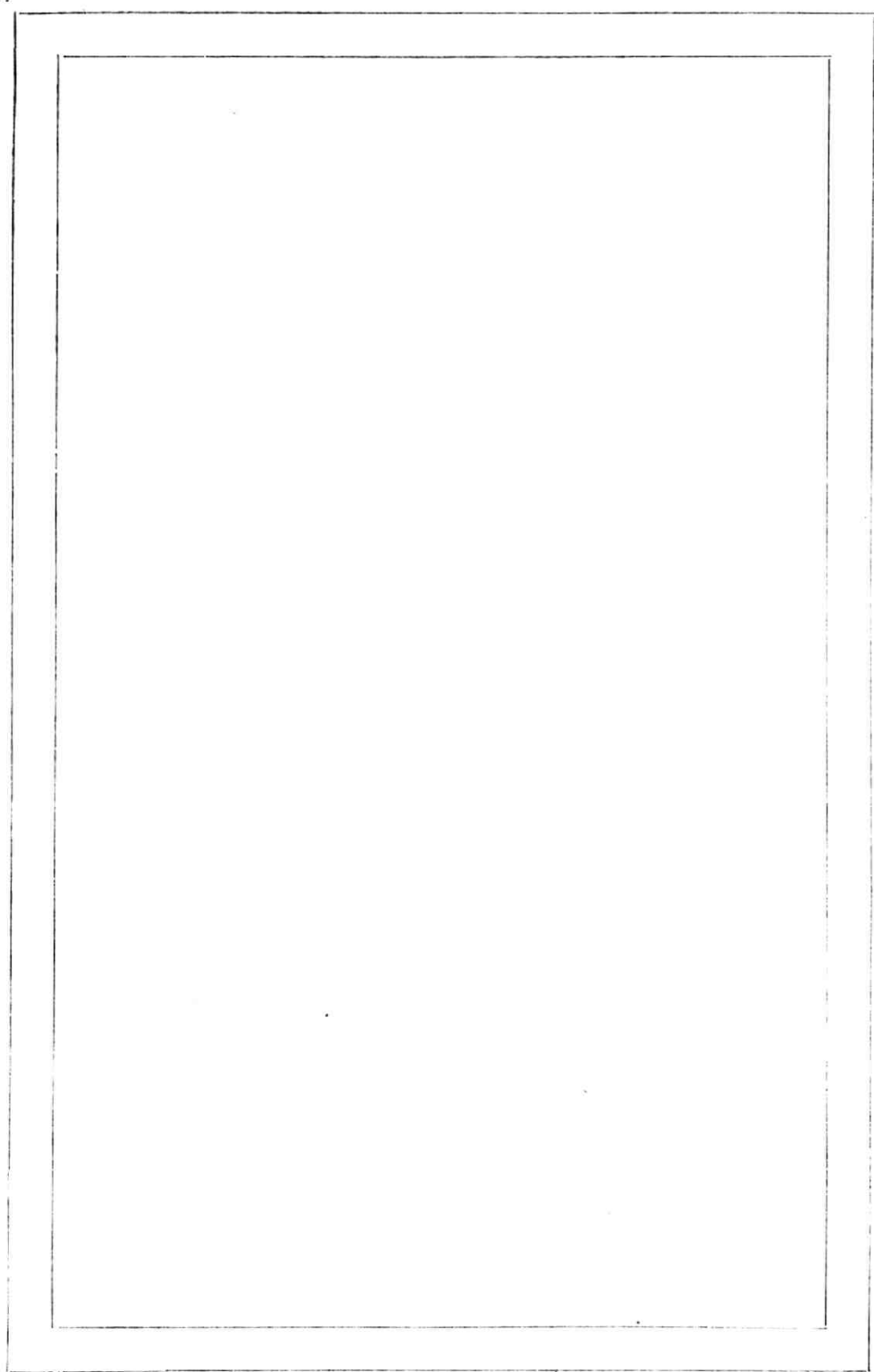
Het is al bijzonder, dat het portret van het beroemdste lid eener uit Antwerpen (over Keulen) naar Amsterdam gevluchte familie in het bezit moest komen van een aanzienlijk geflacht, dat insgelijks uit Andwerpen naar Amsterdam was uitgeweken. In 1501 was Jan Hertsen (Hartsen) Meester in het „Gulde der H. Befnydenisse”, Mertens en Torfs, *Gefch. v. Antw.*, VII, 614. In 1529 was Adriaen Hertsen Burgemeester, T. a. p. Aanh. bl. 232 (eig. 233). Op eene schilderij der overdracht van de Regeering door Karel den V^e aan Philips den IIe komt als Burgemeester van Andwerpen een lid der familie voor, gehuwd met Catelijne van Amstel. Een ander lid bekleedde te Andwerpen tijdens het beleg hetzelfde ambt, en was gehuwd met de laatste aftamming der Douglasfen. Van hier dat het roode hart van Robert Bruce in het wapen der

Hartsens voorkomt. De Ridder Jacob Hertsen, in 1549 Burgemeester (t. a. p. Aanh. 234), was een der voornaamste leiders van de calvinistische partij (t. a. p., IV, 404).

Het portret van Vondel, in bezit van Jhr. C. Hartsen, is vooral daarom merkwaardig, wijl 't dát is, 'twelk de dichter aan Gerard Hult, den Directeur-Generaal in Indië, zond, en waar hij zulke belangrijke vaerzen bij schreef.

* Zie mijn *Abn.* 1865, bl. 242.

BOLLANDISTIESCH SLOTVERHAAL.

I.

BEDEVAART NAAR AGRIPPINE.

Ik heb niemand heilig te verklaren; de belangrijkheid eener levensbeschrijving stijgt trouwens niet altoos in de rede der onberispelijkheid van den held: maar het trof mij, dat de Legende van Joost van den Vondel (d. i. dat gene wat over Vondel „te lezen” is, wat gelezen verdient te worden) zeer gevoeglijk als eene echte hagiografie in drie hoofdstukken kan worden verdeeld: zijn LOTGEVAL, zijne... MIRAKELN (de wonderen zijner poëzie), en... zijne RELIEKVERHEFFING (de opgraving en plechtige bijzetting van zijn gebeente).

Hoe geregeld werd Vondels 90-jarig leven door hem afgespeeld! Als zoon van een deftig andwerpsch burger, gildebroeder in de neering der hoedstoffeerders enz.— binnen Amsterdam gevestigd als welgesteld kousenkramer — werd zijne opvoeding als knaap niet verwaarloosd: het Fransch werd in zijn jeugd hem gegund; maar het Latijn bleef hem onthouden. Als jonkman dichtte hij weinig anders dan protestantsch-godsdienstige stukken: Bartas was zijn model. Hij was 38 jaar, eer hij een tooneelwerk (dat dien naam verdient) onder handen nam: het was de dramatisch-politische allegorie *Palamedes*. Het schijnt dus, dat de „verontwaardiging” ook dezen ijveraar „dichter”, althands tooneeldichter, gemaakt heeft. Zijne voorbereiding hiertoe was het optreden als Diaken in eene der altijd min of meer verdrukte doopsgezinde gemeenten hier ter stede. Blode jongeling van 23 jaren, was hij met de wakkere 25-jarige zuster van zijn buurman en zwager Hans de Wolff getrouwd. Hare ouders waren toen beide al dood. Vermoedelijk heeft zij een hoogduitsch tintjen gehad, want hare moeder heette Tanneken Putze en was van Hamburg geboortig. Vondels vader en moeder waren, in tegendeel, volbloed Nederlandsch: namelijk Brabantsch. Onze dichter vertoont echter in zijn taal weinige en maar lichte sporen van bepaald zuid-nederlandschen invloed. Toen hij trouwde, schijnt de moeder, met hare drie overblijvende kinderen — de 16-jarige Sara, 11-jarigen Wil-

lem en 8-jarige Cathelijntgen — het huis in de Warmoesstraat voor eene woning aan de „Engelsche Kay” ¹⁾ — dus in de buurt van Roemer Vischer* — verwisfeld te hebben. Is misfchien uit deze buurtschap pas de kennismaking van Vondel met Roemers dochters voortgekomen?

Wat verder de bewoning van 't huis in de Warmoesstraat aangaat, — Vondels zuster Clemensken, een jaar ouder dan hij, had, reeds in Juni 1607 ten huwelijk gegeven aan den hooger genoemden Hans de Wolff, het ouderlijk huis verlaten. Deze Hans was, als ik reeds elders opgaf, 13 jaar ouder dan Vondel, en oefende dus van zelf een foort van patronaat over hem uit. 's Vaders weduwe schijnt in een goed gedoente achtergebleven te zijn: maar op onzen 23-jarigen bloden en tederen dichter, die in zijn ledige oogenblikken liever mystiesch fransche klinkdichten vervaardigde dan over de toekomst van het kousenvak na te denken, kwam de plicht te rusten voor de opleiding van zijn broêrtjen, die een uitnemenden aanleg voor de geleerdheid had, en — wie weet — voor de verdere opleiding en de plaatsing zijner zusters te zorgen. Een jaar na zijn huwelijk werd hem zijne dochter Anna, en, na het tweede jaar, zijn zoon Joost geboren. Zijne gezondheid was niet sterk; uit dezen hoofde werd hij van zijn kerkelijk ambt ontheven. Of met deze krankheid famenbing, dat hem eerst in 1632 een derde, en een jaar daarna een vierde kind geboren werd, is mij onbekend; maar niet, dat inmiddels zijn geest tot groote rijpheid, zijn karakter tot volkomen vastheid gekomen was; dat moed en tederheid in zijn boezem gloeiden en het vernuft hem ten oogen scheen uit te spatten; dat, in den frijd, dien hij tegen de kalvinistische partij, met Prins Maurits aan 't hoofd, aanvaardde, ieder-een zich het hart vasthield, behalve hij-zelf, en dat zijn omgang en letteroefening met Hooft, Reael, Mostert, Vechters en de gezusters Vischer, zijne vorming — ook in de school der antieken — voltooid hadden. Daar is geen lierdichter in Nederland geweest, die op zijne hoogte stond; ook het lied, ook het hekeldicht in verschillende form, ook de beschrijvende en zedeleerende poëzij vloeiden met volkomen gehoorzaamheid uit zijne pen: en het is verwonderlijk, hoe die kousenkooperszoon, in adel en kieschheid van gevoelens, voor geen zijner uitgelezenste tijdgenoten onderdeed. Hij had zelfs op Hooft niet alleen de onafhankelijkheid van karakter, maar ook de breedheid van inzichten, den oprechtsten afkeer van alle, zelfs de verschoonbaarste laagheden vooruit. Alleen de troebadoersgratie van Hooft viel hem in mindere mate ten deel; maar deze ging ook bij den Amsterdamschen Burgemeesterszoon met eene minder bedwongen zinnelijkheid gepaard. Want te-recht heeft Antonides van Vondel, na zijn sterven, gezegd:

„...in [uwe] dichten hebtge uw zelve best beschreven:

* Zie boven, bl. 13.

Die zijn getuigen van uw wijsheit, en een blijk
Van 't VROOM EN KUISCH GEMOET, ZICH ZELFS ALOM GELIJK "

't Is een merkwaardig verschijnsel, dat de volgende gebeurtenissen in een verband van gelijktijdigheid staan, en zeker ook min of meer als oorzaken en gevolgen op elkander ingegrepen hebben: Ten jare 1621 is Vondel in verkeer met de gezusters Vischer, en dicht hij een bijna katholieken lierzang voor hunnen vriend, den Aartspriester Stalpaert van der Wiele. In dat zelfde jaar slaakt hij roerende klachten, over zijne zwaarmoedigheid, zijn „dagelijksche ellenden”, waarvoor hij eene uitkomst zoekt in zang en snarenspel. * In 1623 huwt de zangeres bij uitnemendheid Maria Tesfelfchade aan den protestantschen Hopman ter zee Allart Jansen Crombalch. Vondel schrijft vele en gepaste vaerzen op dit huwelijk, doch vaerzen, waaraan verstand en verbeelding meer deel heeft dan 't gevoel. In 1625, een goed jaar later, vernemen wij dat Vondel, die toen nog 16 jaar van het oogenblik verwijderd was, waarin hij tot de katholieke gemeenschap zoû toetreden, op nieuw door de vroegere droefgeestigheid wordt aangegrepen †. Deze overheerscht hem als doorgaande stemming (welke zeer heldere uren van verwarmende poëzie en schitterend vernuft niet uitloot), tot aan het jaar 1637, -38; zijn vijftigjarige leeftijd. Tesfelfchade heeft, naar 't schijnt, bij haar huwelijk toegegeven, dat de kinderen, om en om, den vader en de moeder in het kerkelijke zullen volgen. Schier te gelijker tijd verliest zij haar door een predikant gedoopt oudste dochtertjen Taddæa en haren beminden man. Een jaar later sterft de vrouw van Vondel. Allengs treedt bij Tesfelfchade het tijdperk van haren geloofstrijd met Huygens, Hooft en Van Baerle in, dat zich oplost in het tijdperk harer „heilige bespiegelingen” §. Van zijnen kant ontwerpt en bearbeit Vondel zijn *Gijsbreght*, zijne *Maegden*, zijn *Peter en Pauwels*. Hij spreekt Tesfelfchade toe, geheimzinnig, maar met eene oncindige, men zoû zeggen half-kerkvaderlijke half menschlijk-sympathische, tederheid, in *Eusebia*. De schoone geesten van Amsterdam en Den Haag zien elkander vragend aan, en weten niet, wat dit beduidt. Tesfelfchade wordt door de Jezuïeten ter zijde gestaan **; een Jezuïet brengt Vondel tot de katholieke Belijdenis. Tesfelfchade, die in Alkmaar is blijven wonen sedert haar huwelijk, tot in 1645, verhuist, na de dood harer vrienden Hooft, Reael en Van Baerle, weder naar Amsterdam, waar zij met Vondel aan haren *Tasfo* werkt. Wie helpt ons aan de briefwisseling, door Eusebia met haren dichter van 1641 tot 1645 gevoerd?

Vondel schittert, sticht en ergert, als de zanger van het Wonder der Heilige Stede, der *Altaergeheimenissen*, en kroont zich als Prins van het Nederlandsche Treurfpel in den *Lucifer*: ~~wedelyke~~ ^{geene} eene poli-

* Zie zijn gebed bij Van Leunep, II, bl. 119. † Brandt, *Leven*, bl. 25. § Van Vloten, *Tesfelfchade*, bl. 57. ** Van Vloten, t. a. p. bl. 52.

tieke allegorie; maar niet te minder een meesterstuk van vrije poëzij. Het tijdperk zijner stomme smart is doorleefd. In het nieuwe maakte Philips Koning dat prachtige portret van hem, waarbij de dichter de volgende regelen schreef:

„Dus volgt de Kunst het leven altijd nader.
Al zwiĳtze stil, noch spreekt het stomme beelt,
Dat KONING FLIPS bekend voor zijnen vader;
Geen' Koning, die noch Alexanders teelt,
Maar Koning door penfeel en doeck en verven.
Zoo blijft de mensch in 't leven na zijn sterven.”*

De eerste regel schijnt een kritiek te behelzen van 't portret van Lievens, welks burgerlijkheid, ondanks de „titiaan"sche kleur, den koninklijken zanger maar half voldaan zal hebben.

Mr Jacob van Lennep, wien bovenbedoeld schilderstuk toebehoorde, afgaande op een geschrift van omtrent 1700, dat er van achter tegen aan geplakt geweest is, dacht dat Vondel hierbij de schoone regelen geschreven had:

„Ick telde vijf-en-seventigh
Toen Koning mij dus levendigh
Te voorschijn bracht op zijn paneel.
Die van de kunst met kennis spreekt,
Zeght dat hier slechts de spraek ontbreekt.
Men kroon' het koninglijck penseel!”

't Is onbegrijpelijk, dat Van Lennep dezen mistred heeft kunnen begaan. Reeds de bijzonderheid, dat Vondel, in de twee bijchriften onderscheidenlijk van „doeck" en van „paneel" spreekt, had Van Lennep, die 's dichters naauwgezetheid op zulke zaken kende, moeten leeren, dat zijn op doek geschilderd en eerst later op een ovaal houtbord gelijmd kunststuk niet dat was, waarop de laatst aangehaalde vaerzen geschreven werden.

Toen Vondel 75 jaar was, zal Koning hem insgelijks hebben geschilderd. Maar dat „levendighe", „spreekende" portret bezitten wij niet; of Vondel moest er meê bedoelen de vriendelijke beeltenis, afkomstig van Harmen Henrick van de Poll, en den Heer J. H. van Lennep („Jan Davids") te Zeist toebehoorende. Deze althands is „op paneel" geschilderd; maar het penceel, dunkt mij wat week, om door Konings hand bestuurd te zijn geweest. Wij kennen daerentegen een print van Cornelis de Vischer, waarop de benaming van *levendig* volkomen past, en waarvan de gelaatstrekken ook die vrolijker kleur, bij dieper plooyen, die droger huid, die korter bovenlip, die meer afhangelende neus aanbieden, welke ons de nog latere portretten doen voorvoelen; maar ook nog allicht een jaar of 10 verschil met het portret

* V. L., VI, 109.

van Mr Jacob opleveren. De Leydenaar Jan Lievens bracht Vondels trekken in 1650 ten papiere, en maakte tevens van hem het gefchilderd portrettjen, dat op het Rijksmuzcüm hangt. Men vindt de „print” op verkleinde schaal, in exemplaren van 's dichters *Poezy*, 8° Ed. v. 1650. Offchoon Lievens 's dichters ernstig wezen geheel anders vertolkt dan Philip de Koning, schijnen de beide kunstenaars gelijktijdig gewerkt te hebben.

Op het portret, dat Van Lennep bezat, was Vondels haar bruin-graauw. Op een ander van Philip de Koning, een klein, dat Vondel op 69-jarige leeftijd voorstelt en in de Akademie-bibliotheek te Leiden berust, zegt de dichter zelf:

„..... mijn zilvrig haer wordt grijzer.”

Dit haar zal toch, tegen zijn 75e jaar, wel niet weér bruinachtig zijn geworden!

Wij vonden trouwens onze voorstelling bevestigd in de vaerzen, die hij op zijn portret door Govert Flinck schreef*.

Ik stap van die portrettengeschiedenis af, om te zien, in welken kring van belangstellende vrienden en verwanten Vondel zijn laatste levensdagen gefleten heeft.

Men was nog in een tijd, dat het spreekwoord „Een goede buur is beter dan een verre vriend”, dat wil zeggen: een goede buur is beter dan een aanverwant, die niets voor u doen kan — want „vriend” is hier (als veel) in den zin van maag of bloedverwant te verstaan, — dat dit spreekwoord nog ernstig ter harte werd genomen, en dagelijks zijne waarheid bewees. Aan zijn langjarig verblijf in de Warmoesstraat had Vondel veel van den troost en bijstand te danken, die hem op zijn ouden dag ten deel vielen. De familiën Block en Blesen, van wie verscheidene leden winkeliers in zijden en wollen stoffen waren, schijnen vooral als buurtgenoten zich méér dan vele anderen den ouden dichter aangetrokken te hebben.

De Blocken waren Mennonieten; eenige hunner laatstelijk uit Emmerik overgekomen naar Amsterdam, van waar ze wellicht vroeger, om de vervolging die tegen de van anabaptisme verdachte Doopsgezinden gedreven werd, waren uitgeweken. Pieter Adriaenszen Block was hier trouwens reeds in 1620 gevestigd; hij trad in 't laatst van dat jaar in 't huwelijk met Neeltgen Schouten van Weesp. Deze tak woonde op den Nieuwendijk. De Warmoesstrater was Arend Block, die Ida Rutgers tot vrouw had. Werden hem zijne beide uit Vondels en anderer gedichten bekende dochters, Agnes en Ida, te Emmerik geboren? Van Ida is het zeker; zoo mede van zijn zoons Dirck en Anthony. Omstreeks 1640 schijnt ook Agnes in Emmerik te hebben gewoond. Dirck zett'e 's vaders winkel in de Warmoesstrat voort, en trouwde den 16^{en} October 1648 met Agnietgen Leeuw.

* Zie boven, bl. 127.

Hij had op zijne beurt twee dochters Ida en Agnes, benevens haar ouder zuster Maria, en een zoon Ameldonck, die, in later dagen, als meester achter vaders en grootvaders toonbank plaats nam. Zoo volgden de geslachten elkâar geregeld op, en zouden wellicht nog heden in de mannelijke lijn niet uitgestorven zijn, hadden ze vermeden zoo vele huwlijken binnen den kring der naaste verwantschap te sluiten.

Dit verwijt kan echter de beroemde Agnes en hare zuster Ida niet treffen. Agnes, die den zin voor kunst en letteren, den beiden zusters eigen, aan een opgewekte en tevens zachtmoedige geaardheid paarde, en van wie wij in de geschiedenis van Baertgen Hooft reeds met een woord melding maakten, trouwde op haar 20^e jaar niemand anders dan Hans de Wolff Junior — men zal zich ook hem, uit de geschiedenis van Baertgen, herinneren. Hij was de zoon van Vondels zwager, en toen hij met Agnes in het huwelijk trad, reeds weduwnaar van Cornelia Block, Pietersd^e; bovendien 15 jaar ouder dan Agnes; hij bracht haar een zootjen meê ten huwelijk van 3 jaren en een dochtertjen. Agnes vond dus terftond stof, om de edele hoedanigheden van haar gemoed in af te prenten.

De broeders Dirck en Anthony Block, waren de eene wat vóór, de andere wat ná zuster Agnes, desgelijks in 't huwelijk getreden, beide met Doopsgezinde Jufvrouwen Leeuw, wier moeder zoowel als de hunne eene Rutgers was, zoo kwam Vondel ook met de Leeuwen en de Rutgersen in verkeer. Toen Agnes' oudste broeder het Warmoeftraetsche stamhuis bleef bewonen, en haar broeder Anthony zich op den Nieuw-sijts-Voorburghwal had neêrgezet, waren de meisjes naar het Cingel verhuisd. Hans de Wolff, die zich nu ook liever Joan liet noemen, had insgelijks de Warmoeftraet met der woon verlaten, en betrok met Agnes een huis op de „Kayfersgraft". Ik weet niet, hoe lang zij getrouwd zijn geweest; maar Zilveren Bruiloft hebben zij niet gevierd.

Mischien óók al onder den invloed van Agnes, met wie hij nu zestien jaar gehuwd was, had Joan De Wolff geheel afgelegd wat hem van de vaderlijke ingenomenheid tegen Vondel mocht aangekleefd hebben. Hij trok zich de zaken des ouden Ooms met hartelijkheid aan, en beiden, man en vrouw, deden hun best om Vondel ten hunnen huize zoodanig te ontvangen, dat hij er een te-huis vond, met minder treurige herinneringen dan zijn eigen haard. Op zekeren namiddag in de Meimaand van het jaar 1666, toen Vondel dus bijna 79 jaren oud was, zaten in den tuin bij de Wolff een aantal personen bij elkander. De achtermuur van een pakhuis der Princengracht maakt wel het weinig doorzichtig schutdoek uit van dit tooneel; maar de muur is niet zeer hoog, begroeid met groene en roodkleurige wingertbladen; en tot een vrij aanzienlijke hoogte verheffen zich de booglijnen van een tamelijk vooruitspringend tuinhuisdak er tegen, dat met leyen gedekt is, en van voren op eene *façade* rust, zoo zwaar van kolommen en ge-

kromd taflement, of het de gevel was van een verdedigbaar, hoewel dan in Renaissance-Stijl, opgetrokken poortgebouw. De fijne tralies, die de plaats van ramen en deuren innemen, leeren ons echter al spoedig, dat het niets anders is dan een *volière*; en de zijvleugels van het monument verbergen, achter haar geniën en dolfijnen, niets lieflijkers dan eenige ladders, tuingerceedfchap, vloermatten, en wat de dienstboden van Agnes verder al niet gaarne in huis hebben. De tuin is in groote bloemperken verdeeld, aangeleid in de fransche fmaak. Het gezaaide en met kralen vercierde naamcijfer A. B. verkondigt genoeg, dat de tuinman een hofflijk kavalier is, die weet wat eene Dame als Agnes toekomt. Aan de linker zijde van den tuin loopt een smal pad langs een groote broeikas, waar Agnes, niet minder dan bij de verzorging der bloemen in den kouden grond, het bewijs levert, dat zij den naam van de Hollandsche Flora, haar, om hare bloemliefde en plantenkennis gefchonken, zich waardig wil betoonen. De tuin is zoo groot, dat men in 't midden zelfs een vijver heeft, met gebogen en uitgheoekte ftoeptreden omgeven; terwijl in 't midden een pijnlijk gekromde glimmende triton op een hoorn blaast, waar, voor tonen, twintig ftralen paerlend en ruischend water voortdurend uit naar boven fchieten.

Waarfchijnlijk verlokt door het buitengewoon zachte lenteweër zit, op het ftraatjen tusfchen het dubbele huis en den breeden tuin, in dit oogeblik, het boven aangeduid gezelfchap bij elkaâr. Het fchijnt, dat men aan den middagdisch een huislijk feest heeft gevierd, althands een paar bloemruikers ftaan op de tuintafel, en een paar proeven van Italjaansch meesterfchrift liggen er bij: alsof eenige petekinderen voor eene fuikertante de refpektieve fchoolmeesters aan het werk hadden gezet.

En zoo was het ook. De Heer en Vrouw van den huize beleefden den 16ⁿ verjaardag van hun kinderloos gebleven echtverbond.

Aan den vriendlijken glimlach op haar lankwerpig gelaat, aan de ftille bezorgdheid, waarmede haar oogen rondgaan, om te zien of iemand ook iets te verlangen heeft, aan haar zijden kleed van niet al te lichte kleur, aan haar uitzicht, dat heur 37 jaren vooruit is, hoewel haar ranke leest en ronde maar vlugge bewegingen hier niet meê in ftrijd zijn, — zoudt gij al aanftonds de gastvrouw herkend hebben. Naast haar zit het jeugdig vrouwtjen van den eenigen zoon, dien De Wolff haar ten huwlijk gebracht heeft; die zoon, zelf nog geen 20 jaren oud, onderwijst het fletten-loopen aan een paar kleine jongens, toebehoorend aan een Heer en Dame, die ik u insgelijks ga voorftellen.

Eerst vestig ik echter uwe aandacht op den wakkeren grijzaart, wiens voorhoofd en flapen met wit krullend haar zich zoo machtig onder de kalot verheft, die de kruin blijft bedekken. De oude Heer draagt een donkeren rok met vele knoopjens en een befkraag bedekt hem de borst en gedeeltelijk de fchouders. De grijzaart is in zijn fchik, offchoon hij flechts nu en dan deel neemt aan het onderhoud, dat over de tafel

heen, gevoerd wordt. Als hij de hand van de gefneden armgreep zijns leunstoels heft en brengt het groene glas met Rhinschen wijn aan zijne lippen, beeft hij maar weinig, en als iemand zijn gevoelen over een pas uitgekomen vaers vraagt, leest hij het klinkdicht zonder bril.

Bij den eersten blik, waarmeê hij u bevoorrecht had, zoudt ge, huiverend van aandoening, gezegd hebben: „Dat is Vondel,” en Agnes zou er hebben bijgevoegd, den ouden dichter vriendelijk aanziende: „Ja, en hij is nu al bijna 79 jaar.”

En die oude man, met zijn nog vrij rechte leest en aangename stem, is in dit gezelschap nog geenszins misplaatst. Daar hebt ge, naast hem, aan zijn linker hand den vader van die kleine jongens: dat is Pieter Blesen, dat is Vondels vriend; dat is iemand van 41, die met hem verkeert of hij geheel zijn tijdgenoot was. Daar hebt ge de vrouw van Pieter, een Juffrouw Wijckerloot, geboren te Amsterdam, maar hoogst waarschijnlijk afkomstig uit Utrecht. Zij is van Agnes' leeftijd en schertst met Vondel naar hartelust, naar al den lust van een vrouwtjen uit het Sticht, door geen kalvinistiesch vernis beroofd van oprechtheid en beminnelijkheid. Daar hebt ge, aan de overzij der tafel, Juffrouw Ida Block, die, vijf jaar jonger dan hare zuster, in een geheel anderen vorm schijnt gegoten; zij is een weinig dik, maar daarentegen heeft zij een zeer ernstig oog. Vondel heeft dat vaersjen op haar gemaakt*:

„Jongkvrou Ida, stil van aert,
Slijt haer jaren ongepaert,
En wil ergens in een hoekje
Liever met het stomme boekje
Eenzaem spreken, stil en vry,
Dan zich onder slaverny
Van het huwelyk begeven.
Zij wint ruft die zoo kan leven.”

Zal ik eene kleine indiskretie begaan? Ziet gij daar dien drogen Heer zitten, zoo keurig gekleed en sprekende met een noord-duitsch tongslagjen? De Juffrouw, die ginds bij den kastanjeboom staat te praten, is zijn vrouw: mede een nicht van de De Wolven, en oomzegster van Vondel. Dit 32-jarig vrouwtjen is Cathrijntgen Jacobsd' De Vries, en haar droge man voornoemd is de Heer Jacob Linnich Junior, „Coopman” wonende op de „Oude Herengracht”.... Welnu, deze Jacob Linnich Junior zal van daag over 18 en een half jaar met deze ferieuze Ida Block voor „Commisarisfen” om zijne drie Zondaagsche uitroepingen gaan. Dit zullen wij, als ge 't goedvindt, voor de Juffrouw bij den kastanjeboom echter voorshands nog maar verzwijgen. Trouwens niemand van de hier aanwezigen, weet daar ook nog iets van.

* X, 366.

Ik heb u nog twee personen te noemen. Aangezien Trijntgen Jacobsen de Vries van geen dichterlijke natuur genoeg is, om alléén te staan praten, volgt uit mijne aanwijzing, dat zij mét iemand in gesprek is; en zoo is het ook. Bij haar staat een jonkman, die Johannes Blesen heet en te Keulen is geboren. — Denkelijk een zoon van den bij Van Lennep alles afdoenden Pieter, zult gij zeggen; maar uwe welwillendheid zal zich toch vergifsen. 't Is een neef; geen Glabbeker zoo als Pieter, maar een Keulenaar. En nu het laatste persooñtjen? 't Is de allerliefste Maria van den Vondel, grootvaders oogappel. Zij is het laatst overgeblevene der kinderen van Joost Junior bij Aeltgen van Bancken. Zaagt gij ooit een liever, zachter en tevens verstandiger blik? Oprechtheid en hartelijkheid licht in het oog van dat blonde kind, en het is, of haar geheele fyzionomie de rustige verzoening viert van weemoed en blijheid. Die twee stemmingen, die anders elkaár uitfluiten, liggen in dien glimlach. Vol zijn nog de vormen van koonen en lippen; ondanks de beweeglijkheid van dat lieve gezicht, straalt er, zoû men zeggen, bij de maagdelijkheid van het voorhoofd, louter frischheid en welvaart uit die schoon geprofileerde gelaatstrekken. Zij is ook, hoewel niet luidruchtig, vrolijk en opgewekt: maar Agnes maakt zich bezorgd. Als zij soms een hartlijk drukken aan die schouders of dat halsjen geeft, ontwaart zij duidelijk, dat die spieren minder vol zijn dan vroeger; zij heeft ook weinig borst, en verbergt een kuchjen, dat nu en dan uittocht zoekt. Arme Johan Blesen, die bij den kastanjeboom Jufvrouw Linnichs naar de Mokerheide wenscht, om goedchiks weér een woordtjen aan Mayke (zoo noemde men de Mariaas in dien kring) ten beste te kunnen geven. Arme jongen! niet om dat hij aan den kastanjeboom gekluisterd is, maar om dat hij, bij zich-zelfen, Mayke een toekomst belooft. Maar méer nog: arme grootvader! Doch — laten wij ons niet in droevige beschouwingen verdiepen — op dit oogenblik is zij nog aller hoop en vreugde.

„'t Zal mij benieuwen,” zegt Agnes, „of de man nog vóór den avond weér te-huis zal komen.... Als hij zoo na den eten, zelfs op een feestdag, weér naar zijn contour gaat, laat hij zich altijd verleiden, om lang wech te blijven.”

— „Ja,” zeide Juffrouw Blesen-Wickerfloodt, „het is goed, dat Mercurius een mán is, anders zoû men nog al eens met opwellingen van jaloufy te kampen hebben....”

— „In dat opzicht zijn de koopluî dus beter dan de poëeten, „merkte Vondel aan....

„Om dat die 9 vrijsters hebben,” vervolgde Juffrouw Blesen lachend.

„Gelukkig,” zei Agnes, „dat vrouw Minerva er toch zoo wat orde onder houdt....”

— „Ten minste bij de dichters, die met Minerva te rade gaan,” zeide Vondel.

In dit oogenblik ging de deur open, die van een zijportaal in den tuin uitkwam; men meende den Heer des huizes te-rug te zullen zien; maar het was Gerbrant, de knecht, die de glazen der vrienden nog eens vullen kwam en Stijntgen, de meid, die aan het jonge vrouwtjen van Pieter de Wolff (den voorzoon) een hengselmandtjen met hijlikmaker overreikte, waaruit deze op de bevalligste wijs (na een kleine worsteling met Vondels kleindochter) den vrienden rónopræzenteerde.

Eenige oogenblikken later hoorde men echter de zware felhel aan de voordeur weérklinken, den deftigen stap van een bemiddeld handelaar in zijden lakens in de gang, — en de welgedane figuur van Hans of Joan de Wolff, Agnes' 52-jarige echtgenoot, stond in de tuindeur. Zwart is wel een ernstige dracht; maar bij fehakeering van laken en fluweel, en als men er een geborduurde platte halskraag en handboorden bij draagt, staat het den Amsterdammer toch zeer goed. De hoed behoeft zelfs geen hoofsche veer, als er maar een fraaye gesp aan blinkt, en de schoenen geen bruine hakken, als ze maar met volle strik of rozet voorzien zijn. Vooral staat het zwart goed, als een warm getinte kop boven mantel en wambuis uitsteekt, gelijk met Joan de Wolff het geval was. Een lichte glimlach verzelde zijn dunnen knevel.

„Wel, man-lief, wat heb-je ons laten hangen en verlangen,“ zei Agnes.

„Klaag niet, vrouwtjen,“ antwoordde de Heer De Wolff: „ik ben alwoêr voor je bezig geweest....“

— „Niet knorren, neef,“ zei Trijntgen de Vries, aan den kastanjeboom den jongen Jan Blesen eindelijk loslatende, en toetredend op den gastheer, dien zij onder den arm nam en, met opgeheven wijsvinger, recht in het gelaat keek. „Het vrouwtjen heeft een allerliefst plannetjen, en je moet goed gemutst zijn....“

— „Bén ik dat dan niet?“ vroeg De Wolff, zich zachtkens losmakend. „Ik wil zelfs heel graâg op de hoogte van het plannetjen gebracht worden; misfchien kan ik het helpen uitvoeren.“

Inmiddels had hij plaats genomen. „Hee, wat een mooye brief lêit daar op tafel,“ ging hij voort. „Hij lijkt wel in 't Hoogduitsch gefchreven. Heeft men in Keulen óok al notitie van onzen trouwdag gehouden?“

— „Hoe weet je dat 'i uit Keulen komt, man?“ vroeg Agnes. „Nu ja, hij komt uit Keulen, tot niet gering genoeg van Vader Vondel....“

— „En van een ánder jong mofjen,“ waagdè Mayke, naast wie Johan Blesen had plaats genomen, met een allerliefst lachjen er bij te voegen.

„Ja,“ zei Johan, „ik heb hart voor mijn geboorteplaats, zoowel als Grootvader....“

Uit dezen titel van grootvader viel niet af te leiden, dat Johan zich

reeds aan Mayke verklaard had, veel min, dat hij zich iets aanmatigde.

„De brief,” zeide Agnes, „komt van nicht Wichems en van haren verloofde, den Heer van Imstenraedt. Hij is allerbeleefdst ingericht. Zie eens welk een mooi zegel er op gedrukt staat..”

— „Het schijnt dat een voorvader van dezen Keulschen Jonker een beëvaart naar St Jacob in Spanje gedaan heeft,” merkte Vondel aan; „dat zoû men althands uit de schelpen, die hij in zijn schild voert, kunnen opmaken..” ³⁾

— „Of hij moest,” zeide Jan Blesen, „de deugden en gaven van zijn aanstaand vrouwtjen bij paerlen vergelijken, en daarom de leêge schelpen als een trofee in zijn wapen gehangen hebben.” Steelswijze zag Johan - Mayke bij deze woorden aan.

„Ja, de adel bij ons houdt nog al zoo wat van zinnebeelden,” merkte Johans bejaarder neef, de Glabbeker Pieter Blesen op.

„En is het eene eenvoudige aanzegging van hun trouw?” vroeg De Wolff.

„Neen, man!” antwoordde Agnes, „en daar komt het nu eigenlijk op aan: wij worden, gij, ik, Ida, de kinderen en al wat wij van neven en nichten meê kunnen krijgen, op de bruiloft genoodigd....”

— „Naar Keulen?” riep De Wolff, „heel naar Keulen! — Voor mij zoû dat niets zijn: maar met zoo'n heelen treyuin! Voor-eerst, Pieter en ik kunnen te-gelijk niet wech, en dan met vrouwen reizen.... 't is heel goed.... 't is heel plezierig.... men heeft gelegenheid zijn hoffijke dienstvaardigheid te luchten; maar de buidel vaart er niet altijd wêl bij....”

— „Dat meen-je niet!” zeide Agnes lichtlijk blozend. „Maar kom aan, ik zal je 'er eens over heen helpen. In den deftigen dikken brief, met al dat lak, en al die schulpen, zat een andere van Fijtjen aan mij, en daarin zegt ze, dat als Oom Joost, dien ze, zoo vlug en vrolijk en dichterlijk *begeistert*, ten vorigen jare, bij ons ontmoet had, te bewegen zoû wezen zijn lieve geboortestad nog eens op te zoeken, dat hij een der meest welkome gasten van de bruiloft zoû zijn. De Jonker von Imstenrath heeft zelfs, met een heel grove pen, aan den voet van den brief dit verzoek bekrachtigd....”

— „En hoe denkt Oom Joost daarover?” vroeg De Wolff steeds glimlachend.

Vondel had weêr een oogenblik van afgetrokkenheid. Het gezelschap wachtte zijn antwoord.

Toch had de dichter de vraag wel gehoord. Langzaam zag hij op, keek De Wolff aan en zeide: „En als de Engelschen intuschen geslagen worden!” Men was namelijk in de tweede engelsche oorlog gewikkeld, Jan de Witt had besloten een bloedige wraak te nemen over het mingunstige jaar 1665, en 's lands vloot lag in Tesfel. *

* G. Brandt, *Leven van de Ruiter*, bl. 467.

„Als de oorlog weêr uitbarst, Oome Joost,” zeide Juffrouw De Vries, is het juist goed, dat we veilig in Keulen zitten.”

— „Moet ik dan hier in Amsterdam de zeetrompet niet fteken!” riep Vondel.... „Maar het kan nog wel wat aanhouden,” vervolgde hij; zijn gezicht verhelderde: „Welnu dan, als ik zoo wél blijf.... de Mei is in vollen bloei, dan zoû ik, op mijn ouwen dag, voor dat pretjen nog wel te vinden zijn... als ik ten minste eenige dagen verlof van de Beleenbank kan krijgen.”

— „Dan ga ik zoo lang aan den lesenaar van Oome Joost zitten,” zeide Jacob Linnich, die nog niet gefproken had.

„Het is een heel aardig plannetje,” fprak De Wolff, „en wel verre dat ik mijn vrouwtjen van daag iets zoû willen weigeren, moet ik u zeggen, dat ik er al op uit ben geweest naar reisgelegenheden te informeeren. Gijliê had mij al een uur vroeger te-rug gezien, was ik Gerbrant niet tegengekomen, die onder het eerste wijnschenken gehoord had wat er hier beftoken werd. Ik heb er niet tegen.”

— „O man, je bent lief!” zeide Agnes, ftond op en omhelsde hem. „En weet je wat zoo mooi uitkomt: Jan Blesen hier is óók gevraagd; die kent Keulen zoo goed als wij Amsterdam, en zal ons van veel dienst wezen. Niet waar, Jan?”

— „Met al mijn hart, Juffrouw!” antwoordde de jonkman.

„En wie gaan er dan nog méer mée?” zeî De Wolff.

„Ik zal mij verschoonen,” zeide de stille Ida, Agnes' zuster.

„Pieter zoû een eislijken trek hebben, vader!” zeide Agnes, de zaak van den voorzoon bepleitende; „'t zoû voor hem en Clemensken dan toch ook nog al áardig zijn.”

De Wolff schudd'e bedenkelijk het hoofd. „Wij zullen zien!” zeide hij: „Maar verder?”

— „Ja, neef,” zeide Trijntgen Linnichs-de Vries, „als man-lief mij permisie woû geven; of zelfs als hij meê zoû willen gaan....”

— „Ik moet in de Beleenbank wezen!” antwoordde Jacob Linnich, zeer voldaan over zijn eigen fcherts; „maar wil-jij gaan, — je bent onder goede geleide.”

— „En dan,” zeî Agnes, een blik verbergend, die voor Johan Blesen beftemd was: „Fijtjen fpreekt mij ook van Mayken, ons lief nichtjen.... Zoû je plezier hebben, kind?”

— „Als Grootvader en Tante er niet tégen hebben,” antwoordde Mayke, met een groote kleur, „zoû ik dolgraág die moffrikaansche zaakjens eens van nabij gaan bezien.”

— „Hoe denkt Grootvader er over?” vroeg De Wolff.

Vondel antwoordde niets, maar in zijn toestemmenden glimlach schit-terde 't genoeg uit, dat hij zoû finaken, als hij zijn teêrgeliefd klein-kind op de plek kon brengen, waar zijne oudste herinneringen lagen.

Het was wel de plaats, maar niet het oogenblik om drie voet hóog

te springen van vreugde: anders had men gezien wat er omging in het hart van Johan Blesen. Dat Juffrouw Linnichs meêging was de schaduw-zij; maar in vredes naam! De ster, die Maria van den Vondel heette, schitterde zoo helder, dat daar alle nevel voor wechtrok.

„Dus, afgesproken!” riep Agnes. „Wel, vadertjen! wat een plezier zullen wij hebben!” zei ze tot Vondel. „We zijn hier nu, alle, menschen van ondervinding en bereisde jonge-lui bij elkaâr, zouden we nu met-een niet eens verder overleggen?”

— „Ja,” zei De Wolff, „en dit is het juist, waar ik meê bezig ben geweest, federt de onbescheiden meêdeeling van Gerbrant. Ik heb reisgelegenheden, logementen, uren, alles opgenomen.

„We gaan voor-eerst met de jaegschuyt op Uytert. We huren de roef af. We gebruiken van te voren thuis het middagmaal, en vertrekken met de schuit van éenen. Dan gaan we te Uytert in 't *Witte Paert* op 't Vreêburgh...”

— „Dat schut ik!” riep Pieter Blesen: „Oom Wijckersfloodt zou het hoogst kwalijk nemen, als Vader Vondel in een logement ging...”

— „Ja zeker,” zeide zijne vrouw: „ze zijn ruim behuisd, en kunnen u alle gemakkelijk herbergen...”

— „'t Is al te vriendelijk,” zeide Agnes: „Voor Vader intusfchen kunnen we 't aannemen...”

— „Voor Vader, voor u-beiden, en dan voor Mayke, die kan best bij de méisjens geborgen worden...”

— „Ja, nicht Trijntgen,” zeide De Wolff tot Juffrouw Linnichs, „dan moet gij maar, met mijn zoon Pieter en Clemensken en Jan Blesen naar het *Witte Paert*...”

— „Hoezee! ik ga meê,” riep Pieter, die nog geen stellige toezegging had....

— „Ja, vader is door de ben gevallen,” zeide Agnes. „Maar nu verder?”

— „Verder, — het is een uur of 9 eer wij aankomen. Dan is het rusttijd. Des volgenden daags vinden we een makkelijken wagen, die ons in 6 kleine uurtjens tot Rhenen brengt. Ik zal dien wagen vooruit bestellen. Onder weg krijgen we versche paerden, en te Rhenen, in den *Coninck van Boheme* is onze groote pleisterplaats. En als we den zelfden dag nog doôr willen gaan naar Arnhem.... maar dat zou wel wat vermoeyend zijn...”

— „Neen,” zeide de Heer Blesen, „dan moet ge liever daar wat stil blijven, en den Greberberg bezoeken...”

— „O ja, daar is de Tafel van den Koning van Boheme,” zeide Johan Blesen.... „o dat is zoo mooi, Mayke: daar ziet men wel 14 steden en 30 of 40 dorpen in de rondte...”

— „Als we dan maar helder weêr hebben,” zeide 't meisjen.

‘In uw lieve oogen en in mijn hart zal 't altijd helder genoeg zijn,’ dacht de jonkman.

„En te Arnhem,” hervatt'e de Heer De Wolff, „logeren we in *de Paen*. Ik zal morgen direkt fehrijven om een kaag af te huren, die, gemakkelijk ingericht, ons nu eens zeilend, dán, bij windfalte, door paerden getrokken, in niet veel meer dan 4 dagen Rhijnopwaards naar Ceulen brengt.”

— „Dan zul-je wat zien, Mayke,” jubelde Johan Blesen: „Emmerik, Wesel, Duisburg, Elbervelt, Solingen, Duyts....”

— „Éen pleisterplaatsjen zoû ik vooral wel willen aanbevelen,” zeide Agnes: „In Emmerik ons oude stadtjen, moesten we een uur of wat ftil blijven...”

Vondel was onder al die overleggingen ftil gebleven. Het vooruitzicht zijn „trekkenden geboortestroom” weder eens te bevaren en zich de 79-jarige kruin te mogen ontblooten, als Ceulen met haar 160 torenspitsen ⁴⁾ in het verfehiet voor hem op zoû doemen, had hem diep getroffen, en hij had een recht gelukkigen dag te meer in zijn leven gehad.

Ziet ge, 14 dagen later, daar wel die 8 personen door de antieke, ietwat donkere en tamelijk vuile straten van Ceulen laveeren? Een weinig vriendelijk „Nachforfer in Historifchen Dingen”, hun tijdgenoot, zegt van „Cöln”, dat het „ohnftreitig eine der grözften Städte in Deutfchland” is, maar tevens de ongezelligste van Europa: „Denn man höret dafelbft nichts anders als Glocken läuten, fieht auch fast niemand anders als Pfaffen, Mönche und Studenten,” en voor zoo ver de menigte kerken de ingezetenen eener stad tot Heiligen maken kunnen, doot Keulen er een heel bod naar, „immaffen man dafelbft fo viele Kirchen und Kapellen zählt, als Tage im Jahre find” *. Onze wandelaars laten zich daar echter niet door affchrikken. Zij ftappen langzaam voort, als lieden, die den tijd hebben; zij bekijken de gevels van boven tot beneden, als lieden, die hier zelden komen; zij loopen dicht bij elkaâr, als lieden die zich hier niet te-huis-gevoelen. De oude man, met den nog vasten maatgang van wandelftok en beenenpaar, is de groote Agrippijner, Vader Vondel-zelf; naast hem gaat zijn dierbaar kleinkind, het ranke, blonde meisje, dat, zonder het te bemerken, zeer de aandacht trekt; ter anderer zijde wandelt het flinke echtpaar Hans de Wolff en Agnes Block; de ftokkerige en lustige Juffrouw Linnichs heeft zich Johan Blesen geannexeerd, en Pieter de Wolff en zijn vrouwtjen springen over de keulische plasfen met nog grooter vlugheid dan noodig is.

De Hollandfche karavaan is door de familie van de bruid zeer vriendelijk ontvangen. Men heeft het noodige logies voor eenigen hunner besteld in het „Gasthof De Vogel fruyts”. Een broeder van Sophia Catharina van Wichem (zoo heette de bruid) had zich als hun geleider aangeboden;

* *Rheinifcher Antiquarius*, Ed. 1744, bl. 721.

maar Johan Blesfen meende, dat hij in zijne geboortestad genoeg te-huis was, om dezen dienst vriendelijkst *ablehnen zu können*. Thands komt men uit den Dom; men praat over de schoonheid van kerk en torens, en berekent, wanneer zij volbouwd zullen kunnen zijn. Wellicht kwam het jaartal 1875² over hunne lippen. Men doet aan Vondel en aan zijn jongen medeburger vragen omtrent den Keulschen Senaat, een lichaam, dat monstereen kan met de XXXVI Raden van het eenige Amsterdam. Men verneemt, dat de Keurvorst-Aartsbischoep in Bonn woont, en dat hij, naar een oud privilegie, nooit langer dan 3 dagen in de stad Keulen verblijven mag. Ook Vondel schijnt die autonomie van den fieren Gemeenteraad niet te mishagen. Ieder oogenblik staat men voor eene of prachtige of somber grootsche, ja zelfs vaak voor een met tinnen versterkte woning. Doorgaands beantwoordt een adellijke naam aan dat aristokratisch karakter; niet zelden die van een der Domheeren, die alle van adelijk bloed moesten zijn.

In dit oogenblik bevindt men zich in het St Matthæus- of eigenlijk Mathiasstraatjen, na dat men een blik in Filzgraben en Mühlenbach gellagen heeft. De stap van Vondel verfnelt zich, in evenredigheid van het kloppen van zijn hart. Hij vat zijn kleindochter bij de hand, en laat, door zijne oude herinneringen geleid, waar men de St-Jorisstraat rechts, de Groote Wischgasfe links heeft, de laatste met opgewektheid in. Het hoekhuis is het oude klooster der Cisterciënsers, de Abdij van Heisterbach, waar de beroemde Caesarius, onder anderen, de stof tot de *Beatrijs* leverde aan een der grootste nederlandsche dichters der XIIIe Eeuw.

Maar vlak naast de kloostergebouwen staat een huis, waar iets nog belangrijkers met een nog grooter Nederlandsch dichter gebeurde. Het huis van middelmatigen omvang heeft in zijn overhangenden gevel een steen gemetseld, waarop een vioolbloem gebeiteld is, met het onderschrift

ZVR FYOLEN.

Voor dit huis houdt het gezelfchap stil. De meesten zien het aan met een zekere nieuwsgierigheid; maar Vondel is getroffen. In dat huis kwam hij, voor bijna 80 jaar geleden, ter waereld.

Het heeft, federt, opgehouden een winkel te zijn. Het is nu bewoond door een rechtsgeleerde en pleitbezorger, den Heer en Mr Franfoys Provoost, die niet Franz met z heet, om dat hij geen Hoogduitscher van oorsprong is, maar, even als Vondel, een Antwerpenaar: hij is de 43-jarige kleinzoon van Vondels oudere (halve) zuster Susanna, en heeft weinig gemeenschap met de naar Amsterdam uitgeweken familie onderhouden.

Om eens te zien, hoe zijne keulsche neven en nichten over hem

denken, heeft de dichter met de amsterdamsche afgesproken, dat hij zich niet terftond bekend zoû maken.

Toen men den floepzerk van Advokaat Provoost betreden wilde, zag men dat het huis te huur en de deur op een kier ftond.

„Mayke,” zeide Vondel tot zijn kleinkind, „meld gij u eens aan, en zeg dat er vreemdelingen zijn, die wel gaarne het huis eens zien zouden.”

De vrienden bleven op eenigen afftand wachten, welk onthaal het kind genieten zoû.

Toen zij de deur openftiet, kwam, in het zelfde oogenblik, haar een 16-jarig meisjen tegen, haar in fóort van fchoonheid geheel ongelijk. Zij immers was zeer blond; dit Fräulein, dat de dochter van den huize fcheen, was zeer zwart. Zij voegde bij hare donker bruine, fluweelzachte oogen en glimmende haren, die in lange tresfen op den rug afhingen, den vriendelijksten glimlach; en als zij ging fpreken en hare roode koon-tjens, zich rondend, aan het mondtjen gehoorzaamden, dat twee rijen witte tandtjens zichtbaar liet, was haar lieve ftem in volkomen harmonie met dit uiterlijk.

Vader Vondel had niet zoo ras bedacht, dat Mayke geen Keulsch Duitsch wist te fpreken; maar het kind had er weinig verlet om: want, toen zij in zuiver Amsterdamsch de vraag deed, waarmee men haar belast had, andwoordde het Juffertjen Provoost, ter-ftond gewonnen door Maykes verfchijning: „Toetoe, feekes kuundegai de kamers bezien....” met andere woorden: zij fprak het gekleurdste Vlaamsch, dat men maar wenschen kon.

„Ge zait doch niet alleën, fchoon kient?” vervolgde zij.

„Nee,” andwoordde Mayken blozend, „mijne vrienden zijn ginds!”

— „Laot ze dan maor komen!” zeide 't meisjen, dat we verder maar Hollandsch zullen laten fpreken: „ik fal ik zelf met uliê rondgaan.”

En Vader Vondel en Mijnheer en Juffrouw de Wolff, de oudere en de jongere, en Jan Blesen en Juff. Linnichs en Mayke, alles ging binnen. Met uitzondering van een paar kamers, waar het gezin op dit oogenblik bij-een was, liet de Jongejuff. Provoost hun alles zien.

Op eene donkere achterkamer gekomen, zag men in een hoek een niet zeer groot, donker houten, ledikant ftaan.

Toen Vondel den drempel van deze kamer betrad, fcheen er iets bijzonders bij hem om te gaan.

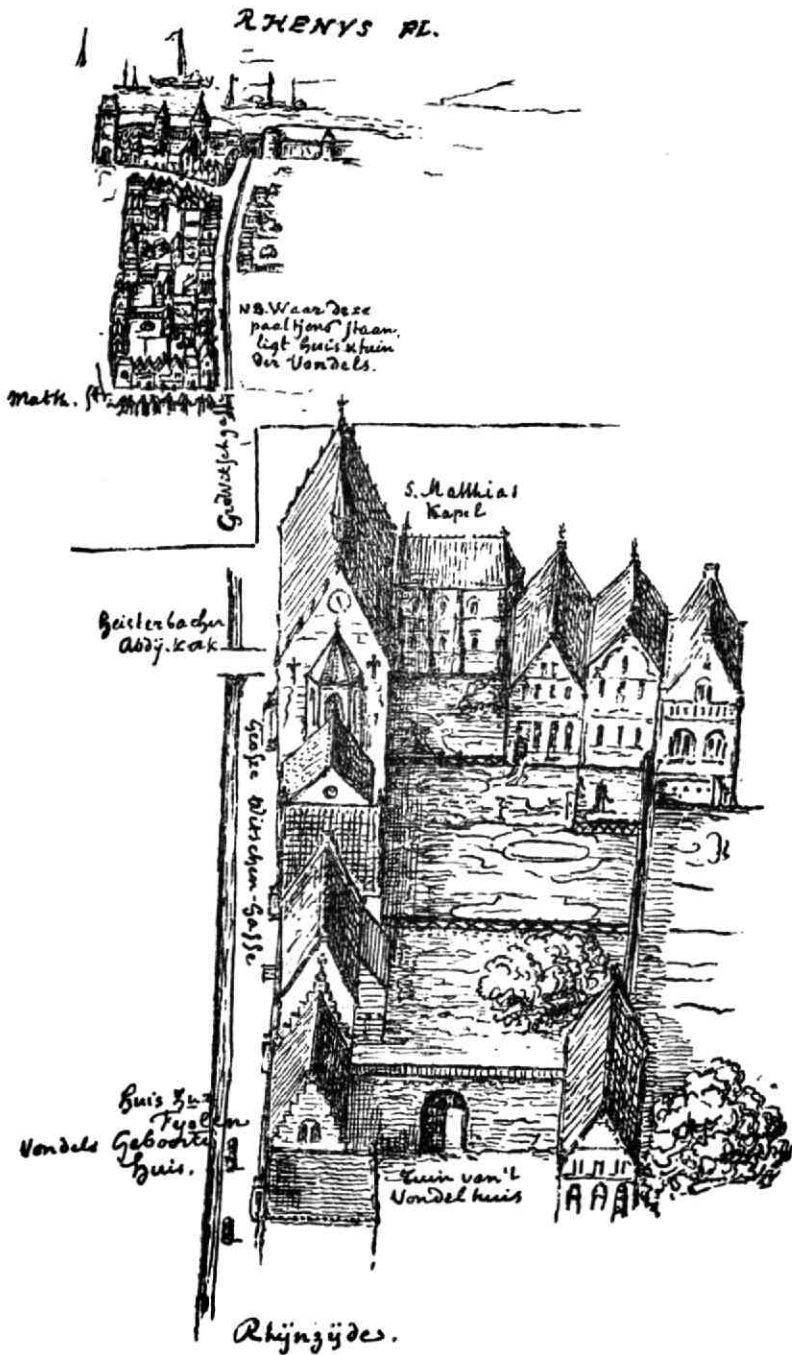
„Zet u wat neder, oude Heer!” zeide Fräulein Provoost vriendelijk.

„Gij zult wel moê zijn,” en zij fchoof een vierkanten armftoel nabij.

„Ik ben niet moé!” andwoordde Vondel; maar nam toch plaats. „Vertel mij eens, meisjen,” vervolgde hij zacht, en nam hare beide handen: „hoe heet gij?”

— „Saerken Provoost, Mijnheer!” was het vrijmoedig andwoord.

„Saerken! — Ik had dat aan uw oogen moeten zien.” De dichter rees

Quartier te Keulen, waar Vondel gewoond heeft, volgens Arn. Mercator en Braun en Hogenberg, omstr. 1580.

J. A. A. G. v. d. B.

op, boog het hoofd aan het oor van Agnes de Wolff en zeide: „Sprekend mijne moeder.” Toen, zich op nieuw tot het meisje wendende, vroeg hij. „En wat doet daar dat ledikant? — Het schijnt ongebruikt.”

— „Dat is een familiefuk,” antwoordde Saerken, en terwijl de vriendelijke uitdrukking op haar gelaat plaatsmaakte voor eene ernstige, voegde zij er bij: „daar is een groot man in geboren... Het doet Vader wel verdriet, dat hij tot het Pausdom is overgegaan: maar hij is anders een groot en vroom man: een dichter, zoo als wij er hier in Duitschland geenen hebben; zelfs Martin Opitz geleek hem niet: hij is Vaders oudoom: hij heet VONDEL, zoo als onze oude grootmoeder, die nu al lang dood is....”

Vondel werd sterk aangedaan: hij ontblootte zich het hoofd; trad naar het bed, en knielde er bij neder. In stilte bad hij, dat God de ziel mocht hebben van de dierbare vrouw, die, voor nu bijna 80 jaar geleden, hem dáar het leven geschonken had.

Vragend zag Saerken het gezelschap aan. Vondel rees op, trad zachtens op haar toe, zag haar nogmaals in de oogen, en zeide: „Die dichter, kind, van wien het jammer is, dat hij het Pausdom aanhangt, maar die er niets tegen doen kan, — dat oude familielid, wiens geboortelegeriteê gij zoo eerbiedig bewaart, — ziet gij vóór u: ik ben het zelf,” en hij nam haar lief gezicht tussehen zijne magere handen, en drukte haar een innigen kus op het voorhoofd.

Op het zelfde oogenblik trad door de openstaande deur de Rechtslicentiaat Franfoys Provooft de kamer binnen. „Wat hoor ik daar!” riep hij, „gefchiedt mij de eer dat mijn beroemde Oom mijn huis bezoekt? God zegene u die gedachte!” en hij nam met zijne beide handen Vondels rechte. „Maar nu zult gij cok nergends in waardschap gaan dan hier.... Gij zult slapen in de legersteê uwer moeder... Saerken! zorg dat het bedde gemaakt wordt... Wij zullen de eer hebben onzen grooten Oom te herbergen.”

Vondel zweeg, zeer aangedaan. „Daar kunt ge niet tégen hebben, Oom,” zeide Agnes: „dat is wel aardig, na zulk een lang leven weêr eens in het zelfde ledikant te liggen.”

Intussehen had Mayken een fluisterend praatjen met haar nichtjen Saerken begonnen.

„Weet je wat het is,” zeide zij: „we laten grootvader nooit geheel alleen 's nachts. Er zoû hem foms iets kunnen overkomen.”

— „O dat is niets,” zeide Saerken, „we zullen in het kamertjen hiernaast een bedtjen voor ons-tweën spreiden. Je wilt immers wel bij me slapen?”

— „Van harte gaarne,” zeide het blondtjen; „Grootvader,” vervolgde zij, „als onze Heer Neef het goedvindt, zullen uw kleindochters (want, ja, Saerken is immers óok haast een kleindochter van u) in het kamertjen hiernaast slapen, met open deur: dat is gezelliger.”

*Leuk inderdaad
Waarom?*

— „Goed, kinderen,” zeide Vondel, en een gevoel van geluk spreidde zich op het denkend wezen van den grijsaart.

Terwijl de Heer Provooft het gezelschap, dat bij de Van Wichems gewácht werd, uitgeleide deed, vroeg Vondel aan zijn neef, of hij van plan was te verhuizen, om dat het huis te huur stond.

„Ik denk er over,” antwoordde de Heer Provooft. „Ik heb nog een ander huis, dicht bij de Rechtbank. De Heer Von Imftenrath, die eerst-daags zijne bruiloft viert met eene hollandsche Juffer van Wichem, schieven de *Egool* van mij te willen huren. Ik heb mij gehouden, als of ik dit niet wist, en het huis te huur gezet, om er hem te meer belust op te maken, en een hooger huur te kunnen bedingen.” De Heer Provooft grimlachte hoorbaar, terwijl hij dit bewijs leverde van zijn goed overleg; maar Vondel was geen man, die zulke slimheden waardeeren kon.

Twee dagen daarna had de plechtigheid plaats, die tot aanleiding of voorwendsel van het uitstapjen der vrienden getrekt had. Tot het belangrijkste wat daarbij voorviel, behoorde, dat, naar Duitsch gebruik, een familielid der Bruid den Bruidegom en een van den Bruidegom de Bruid naar het altaar zoude geleiden, maar dat, bij gebreke van verwanten, die stemden in het huwelijk van den Edelen Heer von Imstenrath met eene burger Juffer, men Vondel, den eerbiedwaarde, verzocht de Bruid op te leiden; terwijl De Wolf den Bruidegom ter zijde stond.

Het gastmaal in den namiddag was luisterrijk, vrolijk, en van langen adem. Om Mayken genoeg te doen, had men haar nichtjen en nieuw vriendinnetjen Saerken, die zoo trouw met haar de wacht aan Grootvaders slaapkamer gehouden had, uitgenoodigd als tweede speelnoot; en, zoo ooit, stal dit spannetjen, met witte rozen in het blonde, met roode rozen in het zwarte haar, het hart van al de bruiloftsgasten.

Aan den grijzen Vondel, den dichter uit Holland, werd de eer gelaten het eerste feestgedicht ten gehooore te brengen. Wellicht herinnert gij het u*.

„Nu met blijde bruiloftsrijmen
 't Vrolijk feest van Imftenraedt
 En Katryne, op 't spoor van Hymen
 Ingewijt!”

Dit is de aanhef van de eerste strofe, door Vondel-zelfen ten gehooore gebracht;

„Laet der Goden koningin
 Hooftbewintsvrou van de trouwe

* Van Leenep, X, 572.

Meê verschijnen op het feest;
 Oock de Wijngodt, schuw van rouwe,
 En verheuger van den geest!
 Ceres zy hier meê gebeden
 Met de rijpe korenair,
 Wat de stammen bouwt en steden
 Geev' 't geleide aen 't jonghe paer."

De tweede strofe of „Tegenzang” werd aangeheven door de lieve stem van Mayke van den Vondel:

„Neen, ay zet een andre wijs
 Op dit feest voor feestgenooden,
 Gode-alleen ten love en prijs,
 Niet ten roem van blinde Goden!
 Heeft Maternus, afgezant
 Van Godts eersten Stedehouder,
 Hier het Christendom gheplant
 En gestut met hals en schouder;
 Dempste hy het Godendom
 Hesus' en Teutaets altaren,
 Wodens gruwelen alom,*
 Over zestienhonderd jaren,
 En zat Hymen dood en stom,
 Zwegen 's Afgronts huwlijkstroepen, —
 Waer toe Venus wederom
 June en Bacchus uitgheroepen?
 Neen, men hoore een andre wijs,
 Gode en zijnen Zoon ten prijs.

De 1^e Toezang werd daarop voorgedragen door Johan Blefen, die het verzet van Mayke bijstemt. Daarna neemt deze weêr het woord:

Nu den oppersten behoeder,
 Jesus, hier ter feest genoot,
 En die zuivre Maegt, Godts Moeder,
 Hem ghetrou tot in den doot.
 Eer men feestwijn zoude ontbeeren
 Op dit Christenschen Bruitsbancket,
 Molt de Rhijn in wijn verkeeren,
 Door een moederlijk gebedt.
 Dit 's de rechte Bruitsgeleier.
 Bruiloftsgaften, zijt verheugt!
 Kroont den Rhijnschen berckemeyer
 Vrij met schuim, en spaert geen vreught,

* Woden, Wodan, een oud-germ. hoofdgod, naar wien de Woënsdag genoemd is. V. Lessnep en V. Vloten behouden Brandts drukfout „Wout en gruwelen”. Men dempt immers geen wout!

Om den Opperften te dancken,
 Die uit een verworpen hout
 Voortbrengt zulck een puick van rancken
 En den Wijnbergh eert en bouwt."

Den 2^a Tegenzang stemde Vondel-zelf weêr aan, en aan den Keule-
 naar Johan Blegen werd de eer gegund den Slotzang op te zeggen, met
 de regels aan de Bruid:

„Bou uw schoone Rijkstadt Kolen
 (Zoo verduurtze stael en steen),
 In haer dochteren en zoonen,
 Het ghezegende echt-ciraet,
 Dat zoo schoon en heerlijk staet
 Als haer goude wapenkroonen.
 Bou het adelijk gheslacht;
 Blinek, ghelijck een star by nacht."

Grooter dan men denken zou was aan tafel het getal der personen,
 dat Nederlandsch versfond, en de geheele verschijning van den 80-jari-
 gen dichter; in gezelschap van zijn kleinkind, en met de bizonderheid
 van het voorgevallene ten huize van Francois Provoost, — het slapen
 in de oude legerstede, en de wacht der twee meisjens ter beveiliging
 van den 80-jarigen dichter betrokken, — was belangrijk genoeg om
 velen de vertalingen voor lief te doen nemen die hun onder de voor-
 dracht fluisterend verstrekt werden.

Na Vondel was de beurt aan eene inlandsche celebriteit.

Dit personaadje was niemand minder dan de dichter Johan Michaël
 Moscherofsch, „Kammer- und Confistorial-Präsident" te Hanau, in der
 tijd een werkzaam Lid van de *Anstalt*, onder den titel van *die Frucht-
 bringende Gesellschaft* gesticht door Graaf Ludwig von Köthen met de
 beste vaderlandsche bedoelingen*, maar die de plompste onderlinge be-
 wicrooking tot naaste uitkomst had. Deze Heer Moscherofsch heette eigen-
 lijk Kalbskopf, welke naam, deels in 't Grieksch, deels in 't He-
 breeuwisch overgezet, Moschosrosch †, verzacht tot Musenrosch, op-
 leverde.

Toen in verschillende talen en tongen de gelegenheidscomplimenten
 waren aangehoord, onder welke door diepte en lengte eene groote ceel
 duitsche alexandrijnen van den Präsident Moscherofsch zich kenlijk on-
 derfcheide, en toen men zoo goed mogelijk met drinkbaren Rhijnwijn
 dezen onverteerbare kost had doorgespoeld, werd de Präsident om iets
 van vrijer vinding gevraagd; aan welk verlangen hij gereedelijk voldeed,

* W. Menzel, *D. Dichtung*, 1859, 2, 319. Ook Sandrart (boven, bl. 46) was een der
 beroemdste leden van dit gezelschap.

† T. a. p., bl. 365.

door een liedtjen voor te dragen op de Fransche mode ook in de letterkunde, en een ander op den wijn: beiden schitteren door de meest genereuze intentiën.

„*A la mode* macht mir bang,
Weil der Deutschen Untergang
In der Neuen-Sucht
Seinen Anfang fucht.

In 6 strofen wordt dit denkkeeld aangelengd. De man is anders geen vriend van water:

„Ein Mensch ist, weinlos, halb erstorben.
Der Wein bringt Scherz und Bruderschaft;
Der Wein hat manchen Freund erworben,
Das Wasser manchen abgeschafft.“*

Aan deze stoffe wijdt de Heer Confistorial-Präsident 54 vaerzen. Nu kon men ook niet minder dan den Nederlandschen dichter verzoeken eens iets te reciteeren met een onderwerp van zijne keuze.

Vondel rees werkelijk op, en droeg met eene gevoelige, nu en dan zeer krachtige stem den volgenden lierzang voor. Tot recht begrip van het daarin uitgewerkte beeld moet men zich uit den bruiloftszang herinneren, dat de eerste geloofsverkondiger aan den Rhijn gerekend wordt de H. Maternus te wezen, van wien men geloofde, dat hij den eigen staf van Petrus uit Rome was gaan halen †. Met dien staf, zegt de Legende, wekte hij een doode op. Vondel laat hem dien staf te Keulen in de aarde zetten en zich dezen daar tot een boom ontwikkelen. De traditie van bloeyende staven komt, gelijk men weet, in velerlei vormen hagiografiesch voor.

Vondel ving aan:

Zoo kom ick dan aen d'avont van mijn leven,
En eer mijn Zon voor goet in 't Westen daelt,
Om Keulens kaey verschuldighde eer te geven,
Van de Aemstel nae den Rhijn ghedwaelt.

De Rijxvorstin, een glimlach op de koonen,
Voert gints den staf waer Ooft en West voor buyght;
Mijn Agrippijn, ghemytert met Drie kroonen,
Noch van een hoogher wydingh tuygt.

Al hanght mijn hart aen de Aemstel en haer boorden,

* Dr O. L. B. Wolff, *Poet. Hausf.*, 1853, bl. 64.

† Zie de meer historische voorstelling in mijn *Almanak*, 1854, bl. 59.

Die krielen van den drangh eens nijvren volcks ;
De Rhijnwint vaert mij teghen met akkoorden
Van 't harpgheluydt eens Hemeltolcks.

Hier klinckt in 't liedt, hier op de tongh der kloeken
De lofzangh rondt van d'eersten Godsgezant,
Die tot Godts eer en 't Hemelſche opgetrocken,
Alhier den ſtaf van Petrus plant.

Hy heeft gebloeit in vruchten waert te roemen ;
Met d'eelſten dau zijn wortel wiert ghedrenckt ;
't Sneeuwit en 't roodt verhalen, in zijn bloemen,
Wat Maeghden-bloedt hier wert gheplengt.

(Dit floeg op Sint Ursula en hare gezellinnen.)

De boom wies op, en 't breedt gefpreide lover
Verſtreckte een daek voor pelgrims van alom ;
Maer ſchaduwde oock de dierbre bed-fponde over,
Waer Moeders oogh my teghen-glom ;

Waer met de melck, uyt milde ſpenen ſtralent,
Me in 't harte drongh een zucht voor poëzy,
Die noyt meer wijckt, en my, ter graf-kuyl dalent,
Noch juychen doet met de Englenry.

Men fecht, dat toen by Moeder, nae heur ſmarte,
Een blijde blick door ſchreyende ooghleên brack,
En kleene Joost haer werd gheleght aen 't harte,
De dierbre mont dees woorden ſprack :

„Twee Englen zagh ick zweven voor mijn ſponde :
De een droegh een harp, en de andre een lauerhoet ;
Zy trooſten my in die benaede ſtonde,
En zonghen 't kindt een welkoms-groet.

„De kroon, de harp, ſcheen hem beſtemt te wezen:
Maer 'k zuchtte ſtil en door de weën heen:
'Geeft, Englen-lief, geen grootheyt my te lezen,
Maer blijft hem by, en richt zijn ſchreên'.”

Heeft dat die luſt voor dichtkunſt my gefchonken?
Klinckt noch die harp weldaedigh my in 't oor?
Kon my die kroon tot liefde en moedt ontvoncken,
Toen ick de Treurſpelbroos verkoor?

'k En weet het niet: maer 'k weet, dat nederleggent

Ter ftede waer mijn Moeder leed en bad,
En in den droom haer droomgezicht herzeggent,
Oock ick een nieu ghefichte had :

Ick fnieckte en kreet; — ick floegh mijn ooghen open: —
Een Englenpaer, in sneeuwit, langh ghewaet,
Uyt teëre zorgh tot voor mijn bedt geflopen,
Hield daer de wacht met zoet ghelaet.

Daer zy malkaër met poeslen arm omvangen,
Bezwoeren zy den droom, die 't zilvren hair
Onrusten kon, en zie, mijn bleeke wanghen
Herleven, op hun lief ghebaer.

My dacht by 't zien dier hoofdtjers naeft elkander:
Is Petrus' staf noch eens in bloei ghegaen?
Doet Agrippijn den grijzen Nederlander
Twee rozen voor zijn bedsteë staen?

Gewis, zy zijn als roode en witte rozen,
Maer uytgebot op d'ouden Vondels Itam!
Mocht ick begaen — daer wiert niet langh ghekozen:
'k Nam beyden meê naer Amterdam.

Na deze vaerzen schieen er aan het toejuichen geen einde te komen. Van alle zijden kwam men met de ronde gebulte en lange glazen naar Vondel toe om met hem te klinken. Een deftig oud Heer, in 't zwart, die zich van zijn aanzien bewust was, drong met zekere bestlistheid door de menigte, en sprak tot Vondel: „Heer, als gij voortgaat zulke schoone vaerzen te maken, zullen alle jonge Duitscherinnen naar Holland willen. Om dit te verhoeden, vraag ik u verlof uwe strofen in het Hoogduitsch te mogen overbrengen.” Deze Heer was niemand anders dan de beroemde dichter Johan Michaël Musenrosch-zelf. Vondel glimlachte, maar den goeden Duitschers kwamen de tranen in de oogen: want bij groote talenten vooral is de nederigheid eene zeldzame gave.

II.

AFGEWEZEN.

De Heer J. ter Gouw heeft onlangs beweerd* en trachten te bewijzen, dat de betrekking van Vondel aan de Bank van Leening

* *Amstelodamiana*, II, bl. 286.

geen *postjen*, maar een *post* behoorde genoemd te worden, van wege de bezoldiging; en dat Vondel wel reden had er meê in zijn schik te zijn, van wege de vrije hand die hem werd gelaten zich al of niet van zijne ambtsplichten te kwijten. Dat hij dit wel niet zoû gedaau hebben, bleek, zeide de Heer Ter Gouw, uit het groot getal werken, in die tien jaren door hem uitgegeven. De laatste bewijsgrond komt mij zeer licht voor. De schriften van Vondel, die in het tijdperk 1658—1668 vercheenen, beslaan bij Van Vloten 351 bladzijden; maar daar is de Virgilius in rijm bij, en het is onzeker of die geheel in dat tijdperk bearbeid is. Wij weten, bovendien, van ooggetuigen, dat de dichter „'t overfchet [wist] uit te woekren van [zijn tijt*]”; en die deze kunst verftaat zal 't niet vreemd vinden, dat Vondel, in 10 jaren een 35000 vaerzen in zijn vrije uren fchrijven kon. Om de voorftelling van den Heer Ter Gouw te aanvaarden, moet men het getuigenis van Brandt, die erkent, dat op het laatst de pen der beleenpanden wel eens tot het fchrijven van vaerzen gebruikt werd, maar het toch voorftelt als of het ontflag, aan Vondel met behoud zijner jaarwedde verleend, eene groote verlichting voor hem was, — geheel ter zijde zetten. En daar is geen reden voor. Deze kan ook niet gevonden worden in de bizonderheid, dat Burgemeesteren in 1668 verklaren Vondel te ontfiaan, op grond van zijn daartoe ingediend „Requeste”: wellicht was de aanbieding hiervan eene formaliteit, die Vondel vervullen moest, na dat hem zijn ontflag, met de verblijdende voorwaarde van het behoud zijner jaarwedde, reeds was aangezegd. Brandt verhaalt, met meer aanschouwelijkheid dan onze brave Gerrit uit zijne verbeelding kon putten, hoe de „Heer van Outshooren Vondel te kennen gaf, dat de *Burgermeesteren hem hadden ontfiaagen*, daar hy over verftelt stondt. Doch” hoe, „strax hoorende, dat men hem zijn wedde liet houden, de zwaarigheid van zijn hart [ftreck], en hy [de Heeren] bedankte voor hunne gunft en weldaadt. Dus werdt hy weêr zijn eigen man,” zegt Brandt, die het uit Vondels eigen mond had, „naa dat hy meer dan tien jaaren in die Bank, voor hem een' halven kerker, hadt gezeeten.”

Misfehien is de uitdrukking een halve kerker wat te fterk, — dit is zeker, dat Vondel dankbaar gebruik zal hebben gemaakt van den oorloftijd, voor den Keulschen uitftap hem verleend, en dat de kerkerlucht zijn geest gants niet uitdoofde.

Wel mocht hij zich ontzien Amsterdam te verlaten, terwijl Jan de Witt zich gereed maakte de fakkelt van de tweede engelsche oorlog nadrukkelijker dan ten vorigen jare in de tuigaadje der Engelsche vloot te flingeren. Vondel was pas thuis, of er ging eene mare door de lucht, die de Amsterdammers met vreugde vervulde.

* Antonides, (1685) bl. 183.

Zien wij eens welken weérklank zij had op Pinxter-Dinsdag van dat jaar* in een apothekerswinkel van de Tuynstraet. Hoort gij den stamper gaan, met de eigenaardige afwisfeling van doffe flagen en metaalgeluid, naar mate de kina of het koper geraakt wordt? Ruikt gij den bitteren geur der te vuur ftaande dranken, die alleen wordt verzoet door het eerbiedig geloof dat de kruiden werkelijk heulfap bevatten? Slaat gij het geheimzinnig en zinrijk werk der ronding en verzilvering van zorgzaam bereide pillen gade, — let dan even op het uithangbord, dat aan een fraaie ijzerkrul boven en vóór de luifel uitwappert. Het biedt de voorftelling van een grijs paard, op groen veld, aan, en inderdaad geven de kapitale letters onder en boven te lezen:

HET GRYS PEERDT.

In de Amfterdamfche Apotheek.

Werkelijk officieert hier de Apothecarius Grijspaerd, en als gij een blik in den winkel flaat, hoeft ge niet te vragen, wie van de twee de meester, wie de dienaar is: hij, die zoo even het decoctum op het ftoepornuis heeft geroerd, en thands achter een winkellesenaar de pen voert: de man met den nieuwlings uit het Oosten ingevoerden kamerjapon en de fluweelen muts; of de bleeke, manlijk nadenkende jongling, in het donkere wambuis, met breed omgellagen witten halsboord, die bij de vijzel ftaat.

Eene meer dan gewone drukte in de ftraten bewijst, dat er iets aan de hand is, — al zetten in het „Gryfe Peerdt” meester en dienaar hun dagelijksch bedrijf, naar 't fchijnt, rustig voort.

Zij zullen trouwens in deze rust fpoedig genoeg geftoord worden. Terwijl toch de eezame Cornelis Grijspaerd in zijn rekeningenboek onder verfchillende hoofden eenige regels potjenslatijn infchrijft, dat hij overneemt van de vierkante papiertjens, die zoo dadelijk aan een ellenlange lias zullen worden geregen, komt er eene goede vriendin van hem binnen, wier mannelijk aangezicht niet verhindert, dat zij een beroep uitoefent van een teder vrouwelijk belang. Het is de wakkere vroëmoër Nelletjen Conings, geboortig van Nahuys, die den geleerden kruidmenger komt uitnoodigen een bezoek te brengen aan Christina Vifcher, † huisvrouw van Willem Thijm, die zoo even in de kraam is gekomen van een jongen zoon.

„Vergeet niet, meester Cornelis,” zegt zij, „behoorlijk een mangeldrank bij je te fteken.... Het fchepie is vlot genoeg van ftapel gelooopen; maar je weet, hoe Juffertjens als de dochter van Jannetgen Crap er over denken: als ze geen flokkie mangeldrank of wat in het lijf hebben, is het of moeder Nelletjen haar werk niet goed had gedaan....”

* 15 Juni.

† *D. Warande*, X, bl. 382.

De Pharmaceut, die een bleek man, met zachte stem was, oudtijds chirurg, sedert 12 jaar kinderloos weduwnaar; en sedert 16 opvolger van zijn schoonvader, knikte met zeker gewicht; deponeerde zijn schrijftompjen op den lesenaar, en zeide zacht: „Ik zal zoo aanstonds komen.

„Joannes,” zoo luide toen zijn woord tot den dienaar, „zet mangelen in de week, voor eene nieuwe *Emulsio Amygdalarum*. Ik zal deze” (hij wees naar eene lange witte flesch, die op de toonbank gereed stond) „maar meenemen voor Juffrouw Thijms.”

„Goed, meester,” was Joannes' antwoord. En tien minuten later stond niet, gelijk men denken zoù, Joannes amandelen te kneuzen, maar zat hij, bij afwezigheid van den patroon, in de op- of binnenkamer, en luisterde maar een enkele reis of het schelletjen ook weêrklonk, dat aan de winkelbovendeur was vastgemaakt.

Het vertrek, waar hij zich bevond, ontving haar hoog licht van een plat, dat de voorraadskamer, tevens geheim laboratorium van den aptheker Grijspaerd, overwelfde (als men dit woord van een vlakke zoldering gebruiken kan). De jongeling scheen een liefhebber van lezen: niet dat de hier op een breed rek gefchaarde boeken met *zijn ex libris* verciërd waren; wellicht behoorden de meesten aan den „konstgheleerden” Grijspaerd; maar hij zat in diepe gedachten aan de tafel voor een opgeplagen quarto-boekjen. Dat boekjen was het pas verschenen treurspel van Vondel, *Zungchin, of ondergang der Sineefche Heerfchappye*. Al spoedig werd hij in zijne aandacht gestoord, door het rinkelen der straatdeur — der bovenhelft namelijk. Hij keek door een venster, dat in den winkel uitkwam, daalde drie trappens af, schreed door het voorhuis en opende den bezoeker de onderdeur.

„Zoo, Sinjeur Zoet,” zeide hij met een vernepen zucht, „komt gij eens zien, hoe je leerling het maakt?...”

— „Gij, mijn leerling!” zeide Jan Zoet, de bekende Amsterdamsche poëet, die aan Pieter Janssen Zoet en Diewertgen Albers, respectievelijk zijn vader en moeder*, het leelijkste gezicht en de stokerigste haren te danken had, die ooit een hollandschen Trissotin ontciërd hebben.... „Ge scheert den gek met me!”

De jonge Antonides, want deze apthekersleerling was niemant anders dan de aanstaande dichter van den *Y-stroom*, de jonge Antonides vertrok zijn vlot en fijn bewerktuigd gelaat tot eene uitdrukking van welwillende verfooning, waar zekere spot niet vreemd aan was.

„Nee,” ging Jan Zoet te-vrede voort, „ik kwam maar eens hooren of je-lui wel aan den amandeldrank denkt, waar mijn Sybilletjen van avond haar kameraadtjens op denkt te onthalen.”

— „Ja, zeker,” antwoordde 's Heeren Grijspaerds provisor; „maar de patroon is zoo even bij een kraamvrouw geroepen en heeft, dewijl

* X 20 Mei, 1614.

er *periculum in mora* fcheen te zijn, den drank meêgenomen. We zullen er terftond een tweeden maken, en Juffer Sybille op zijn tijd bedienen.... Maar kom binnen, Sjeur Zoet." En de beide dichters klommen naar de achterkamer.

Pas had echter Jan Zoet, die „wijncooper" was in de „Binnen-Brouwerstract" en een goede klant van de aptheek, daar hij, uit zijn eerste huwelijk (met Machteltie Claesdochter) rijk met kinderen was gezegend en bij zijne tegenwoordige wederhelft * er reeds weder een derde² halfstal had overgewonnen, — pas had hij een paar haaltjens aan den hem vriendlijk geboden Gouwenaar gedaan, of de winkeldeur had andermaal gerinkeld en Antonides bracht twee andere bezoekers binnen.

„Wel, Parnashoofd!" zeide éen van beiden, — een deftig 54-jarig burger — „vinden we UE. hier? Ter goeder tijd! Hebt-ge er van gehoord? — De Engelschen bennen geflagen. Het is nou zeker, dat drie van haarluî fchepen door de Amsterdammers aan boord zijn geklampt en prijs gemaakt, en dat Barklay, de Engelsche Vice-Admiraal, doodgefchoten is. We hebben verfcheyen Engelsche fchepen verbrand.. en ze zeggen, dat in Tefel het bericht is, dat de vijand koers gezet heeft naar zijn kust." †

Jan Zoet trok voltrekt het te-vreden gezicht niet, dat zijn vriend, die Lambertus Visfcher heette, verwachtte. We mogen in dezen Lambertus den gelukkigen grootvader begroeten, voor wiens dochter, het kraamvrouwtjen Christina Thijm, de lieden van de kunst zich zoo bijzonder interefcerden, en wellicht was zijn geestdrift wegens het behaalde landsvoordeel ook uit dezen hoofde levendiger dan dat der anderen. Zijn gezelschap was een man, die iets jonger kon zijn dan hij, met een wat verbruind en rimpelig gelaat en vreemde, fcherpe oogen. Hunne onaangename uitdrukking was vooral te wijten aan de omftandigheid, dat hij ze telkens wijd opende en dat de kant van het bovenlid, tot halverweg de dunne wimpertjens dan geheel wegfchool achter het vleezig bovendeel, dat onder den wenkbraauw proëmineerde. Deze man heette Jacob Steendam⁵). Ook hij gaf zijne meening over de loopende maren. „Ja," zeide hij, „men gaat er al grootsch op, dat de Engelschen geflagen zouden wezen; maar men vergeet maar al te dikwijls, dat de Heer de wind en de zeën gebiedt, en dat het voortzetten van den flag op Pinxter-zondag (waar we nog geen bijzonderheden van kennen) de heele zaak nog wel eens faliekant kon doen uitkomen."

— „Ze zeggen ten minste," merkte Jan Zoet aan, „dat De Ruyter Tromp naar het lastigste punt geftuurd heeft en hem daar mooi in het naauw heeft gelaten. Toen moet Tromp overgegaan wezen op het fchip van Kapt. Swart; maar al heeft hij daar de Admiraalsvlag laten waayen, De Ruyter liet hem in de fteek..."

* (× 12 Okt. 1663) Annetie Conings, van Nahuys, thands oud 29 j.

† Brandt, *Leven van de Ruiter*, bl. 480.

Alvorens wij den persoon gaan beschrijven, die op dit oogenblik de achterkamer des apothekers binnentrad, willen wij eerst nog een paar woorden zeggen van de gasten die Antonides zoo onverwachts waren komen overvallen. Zij waren gezamenlijk, en met nog vele anderen (als Karel Verloove, Jan Zoutman J^r, Pieter Rixtel, Claes Seep, Pieter Verhoeck, enz. enz. ⁶⁾) leden van het dichtgenootschap, dat „ten huys” van Jan Zoet en onder zijn „beleyd” vergaderde. Men besloft lichtelijk, dat het beroep van dezen wijnkooper, die achter zijn „wijnhuys” DE SOETE RUST genaamd * ook een aardigen tuin had liggen †, zijne woning zeer geflikt maakte voor gezellige bij-een-komsten, en dat onze Mæcenas op zijn „Parnassus aan ’t Y en Konst-schoole ter Deugd”, gelijk hij zijne instelling noemde, met niet minder genoegen zijne ankers wijn als zijne orakels voor de „Liefhebbers der eedelle Poëzie” getapt zal hebben §.

„t Bendt der Dighteren, onder den Hooft-Poët Jan Zoet” hield zich vooral bezig met de bewerking van Prijsvaerzen. Jan Zoet gaf de stof, doorgaands eene vraag, op, en de „Liefhebbers van de vryekonst” dongen met hunne berijmde antwoorden naar den „Lauwer”, die, in een berijmd „rechtmatig oordeel”, door Jan Zoet, Mæceen en hospes tevens, werd toegekend.

Onze Jan, die, even als Brèroô (en Hooft, in zijn eerste tijdperk), de gewoonte had achter zijn naam den titel van „Amsterdammer” te schrijven, betoonde zich niet zeer amsterdamsch in zijne politieke gevoelens. Door toevallige omstandigheden in aanraking met het Princelĳk Hof in ’s Gravenhage gekomen, genoot hij bij herhaling de eer zijne koude en stooterige vaerzen voor de Oranje-familie ten gehoor te brengen **, zelfs zegt men, dat hij in briefwisseling gestaan heeft met Amalia van Solms ††: reden genoeg dat Jan Zoet niet tot de jongens van Jan de Witt behoorde, en ook altijd geneigd was den kleingeestigen Cornelis Tromp, tegenover den grootmoedigen De Ruyter, bij hunne verdeeldheid in ’t gelijk te stellen.

Hij had juist de beschuldiging, dat De Ruyter - Tromp in den steek had gelaten op snorkenden toon uitgebracht, toen met vrij wat gedruisch een jonge man de kamer binnenstormde, die in stand en kleeding van de hier tegenwoordigen sterk onderscheiden was. Hij droeg een wambuis van dun, violetkleurig fluweel, met de breede opslagen van de tijd, op wier paerelgrijs de stalen knopen nog weêr helder uitkwamen; aan zijn dikken sluyerdas prijkte een fraaye kant; zijn beenbekleding streefde de „canons” Louis XIV na; maar hij droeg er hooge lichtbruine laarzen met sporen bij; hij had ook een fraai metalen kuras over zijn

* *D'uitsteekenste Digtk. werken van Jan Zoet* (1714), bl. 62. † T. a. p. bl. 266.
§ *Parn. aan 't Y, of Konst.sch. ter Deugd, ontfooten enz.... ten Huysse en door beleyd van Jan Zoet, Amsterdammer. v' Amst.* By Jacob Benjamin, 1663.

** Zie bijv. *D'uitsl.* boven aang. bl. 117.

†† T. a. p. Voorb., bl. *5.

wambuis aan, droeg over zijn linkerfchouder een vuurroode fjerp, een degen op den rug en een kleinen zwarten hoed met liggende witte pluimen op het hoofd. Hij had lang krullend haar, bruine kneveltjens en een blozend uitzicht. Hij hield een zweep in de hand. Nochtans was hij een gepromoveerd advokaat.

„Wat hoor ik?“ riep hij, „is er hier misfchien iemand, die zegt dat De Ruyter - Tromp in de fteek heeft gelaten! — Gij-liê weet er niets van. Maar ik weet er van.... ik kom er van daan....”

— „Wel zoo, Mijnheer Abba!“ zeide Antonides: „dat is belangrijk! ga zitten.”

Al de aanwezigen waren namelijk opgeftaan. „In tegendeel,” ging de Heer Abba voort, „het is Tromp, die zich niet aan de affpraak gehouden had.... Maar, in ieder geval... de viktorie is aan ons....”

— „Ik hoor,” waagde Lambertus Visfcher te zeggen, „dat onze Amsterdamsche Kapteins Hein Adriaensfen, Jan van Amstel en Van der Zaen d'rlui zoo voorbeeldig gekweten hebben....”

— „Ja, dat weet ik zoo precies niet,” zei de Heer Abba: „ik wás met mijn vriend den *Comte de Guiche* en zijn zwager den Prins van Monaco. Wij waren aan boord bij Jonker Otto van Treslong, toen dit fchip in brand raakte en wij uit Treslongs galjoen overfprongen op het fchip van den Kapitein van Gelder*, den zwager van den Admiraal, die zelf ons later aan boord nam.... Ik was er bij toen de groote fteng met vlag en wimpel van *De Zeven Provinciën* werd afgefchoten †.... Een heidensch leven was je me dat daar.... De Ruyter was ongeëvenaard: heerlijk, moedig, en kalm....”

— „Als Vader Vondel daarvan hoort,” zeide Lambert Visfcher, „krijgen we zeker weêr een treffelijk lierdicht....”

— „Ten minste als de Paus permisfie geeft,” zeide Steendam, de aspirant-ziekentrooster....

— „Wie waagt het hier oneerbiedig over den Beste-vaêr te fpreken!“ riep Abba met vonkelenden blik; en zijn rijzweep verheffende, deed hij de lange fteng door de lucht zwieren en flingerde ze met zulk een kracht om den tophoed van Steendam, dat hij hem dien van het hoofd floeg, wel twee manslengten ver.

Zoo rood als Meester Abba werd, zoo bleek werd onze Jacob....

„Ik heb alleen maar willen zeggen.... willen zeggen....” ftamelde hij.

„Wat je hebt willen zeggen, ellendige femelaar, gaat me niet aan,” bulderde Abba: „maar ik verfta niet, dat in mijn tegenwoordigheid tot oneer van Vondel wordt gefproken.... Wil Antonides dat toelaten, dat is zijn zaak.... Maar als ik hier Heer was.... die zich aan Beste-vaêr vergreep, fmeet ik de trappen af....”

— „Geloof mij, Heer Abba,” zeide Antonides, ontroerd en met

* G. Brandt, *Leven van de Ruyter*, bl. 482.

† T. a. p. bl. 486.

tranen in de oogen, „het zoû allermint aan mij pasfen, dien de oude vader als een zoon liefheeft en opleidt, toe te laten, dat hij gehoond werd, maar misfchien heeft Jacob het zoo erg niet gemeend...”

Intusfchen had Jan Zoet het bruin-zwarte hoofddeksel van Steendam opgeraapt en fluisterde hem in, dat hij maar heen zoû gaan.

Juist floeg de Westerkerksklok het voorflag van twaalven.

„Ik moet wech,” zeide Steendam bibberend, „maar denk niet, jongeling, dat ik voor u vervaerd ben. Ik vergeef u, zoo als het een Christen en kerkedienaar past, maar ook uw zweepflag zal mij niet verzoenen met

„Den groten Weyfelaer, de Schandvlek aller Dichters”...

Dezen vaersregel haalde Steendam aan uit een schimpdicht, dat hij een twintig jaar geleden tegen Vondel had uitgegeven. Gelukkig dat hij bij dit citaat dicht aan de kamerdeur stond en in een oogenblik met zijn magere beenen het winkeltrapjen afwas.

Mr Bartholomæus Abba was er echter de man niet naar hem zoo spoedig een *pour acquit* te verftrekken. Hij vloog achter hem aan, en wellicht zoû hij op de straat hem zelfs te paard hebben nagezeten (de klepper van den advokaat-rapierheld stond nog voor de deur), had hem, in het half donker van den winkel, niet iemand staande gehouden, op wiens komst men niet was voorbereid.

„Heer Abba! gij kent het groote nieuws!” luidde 't woord van dezen.

„Ja, God dank! beste vader!” antwoordde de jonkman. En te gelijk had Vondel, want hij was het zelf, bleek van konen en met een zonnestraal in het zwarte oog, Mr Barthelmæus bij den arm genomen, en de beide Heeren, de oude en de jonge, traden de kamer binnen, waar Antonides, Jan Zoet en Lambert Visfcher eenigzins onrustig bespraken, hoe de twist tusfchen Abba en Steendam af zoû loopen. Vondel stapte zwiwend op Antonides toe, en drukte hem aan zijn hart.

„Mijn zoon!” riep hij, „wat een geluk! God is met ons geweest. Helaas! Abraham Vander Hulst, de Luitenant Admiraal Evertszoon, onze Amsterdammers Pieter Salomons, Uytenhout, Wijngaert en zoo velen zijn gevallen, maar het Vaderland is gered! God zegene De Ruyter voor die heerlijke overwinning!... Weet gij lieden hoe hij gefproken heeft! 't Is roerend!... Hier heb ik zijn laatste opwekking, de spruit van den behaalden lauwer...”

— „O, wij zijn overgelukkig, Vader!” antwoordde de jonge dichter in geestdrift. „Uw vriend, mijnheer Abba⁶⁾, komt rechtffreeks van de vloot... Maar ga zitten, Vader! Gij zijt uwen adem kwijt...”

Men fchoof Vondel eenen stoel bij. Het gezelfchap nam plaats.

„Zóo fprak hij,” hernam Vondel, „toen Prins Robbert de Engelsche vloot, na drie dagen frijdens, met 25 versche fchepen was komen ver-

fterken," en Vondel haalde een brief uit den zak. „Pinxter 2 had De Ruyter ál de Kapteins 'smorgens vroeg aan boord gefeind en fprak aldus: 'Hier ziet gij d'Engelfche, hier ziet gij de Nederlandtfche oorlogsvlooten. Wat d'Engelfchen tegen ons vermogen, hebben de vorige 'dagen geleerd. De ftrijd van éenen dag, daar 's Lands wel- of kwalijk 'varen aan hangt, hebt gij nog met mij uit te houden. De macht om 't vaderland te verdedigen is u ter hand gefield. De Heeren Staten, 'de vaders des vaderlands, onze bloedverwanten, onze vrouwen en kin- 'deren, de liefste panden, haken naar den gelukkigen uitflag. Wilt u 'toch de zegekrans, die gij in 't gevecht van drie dagen zoo man- 'haftig hebt wechgefleept, niet laten ontrooven. 't Is de zelfde vijand, 'dien gij gisteren zaagt vluchten. Toont u dan als foldaten. Beter is 't 'voor 't vaderland te fterven, dan, als fchelman loopende, 't zelve ten 'prooye der vijanden te laten. Gij moet vechten voor de vrijheid, of 'flaven worden; of in d'Engelfche kerkers van honger, ongemak en 'ftank vergaan. Indien gij malkanderen trouwelijk bijftaat, d'overwinning 'is, door Gods zegen, in uwe hand. Gij ziet den vijand vaft aankomen. 'Met de tong valt niet meer te doen, nu moet men met de vuift vechten...' * En God lof!" zeide Vondel, „onze luiden hebben het niet ónder hun gelaten.... Gij zijt ooggetuige geweest, Heer Abba...."

Terwijl Vondel met gevoelige ftem de fchoone woorden van De Ruyter voorlas, was een klant der aptheek tegen het raam komen kloppen, dat in den winkel uitzag. Antonides had zich naar voren begeven, weinig geftemd om voor 4 duiten kamille of voor een ftooter aloë om te zetten: maar dat is het leven. Hij bleef ondertusfchen langer achter de toonbank, dan zijne vrienden 't noodig oordeelden. Nu klopten zij, op hunne beurt, hem weêr binnen. Hij hield een recept in de hand, dat door den mennisten Dokter Sijen in persoon was afgegeven. Maar achter op het recept had hij het volgende klinkdicht gefchraapt:

„Is 't bloethol van den Teems met brein noch bloet te ftoppen?
Of moeft de Franfche vlag, in onze vloot geplant,
Noch eerft haer kruin doen zien aen 't wrokkent krijtelftrandt;
Of Londens dwingelant op zijne mont doen kloppen?

Brittanje was beluft haer hollen balg te proppen
Met Neêrlants fchat, of met het heele Nederlant:
Dus fchreeuwt zy, heet op roof: „De Leeuw legt aen den bant.
„Hy flaept gerust. 't is tijt hem nu van kant te fchoppen.

(Met lift of oorlogsdeugt te winnen, fcheelt niet meer.)
„'t Is tijt (zijn klauwen zijn noch ftomp van 't Zweets geweer†)
„Het ondiër in zijn nest te worgen of te branden.”

* Brandt, t. a. p., bl. 490.

† Zeeflag in de Zond, 8 Nov. 1658, waar de Vice-Admiralen Witte Kornelisz. de Wit en Pieter Floriszoon fneuvelden. Brandt, t. a. p., bl. 154.

De Leeuw, te lang getergt, was al dit snoeven moê:
 Hervatte d'oude kracht, en beet ten laetsten toe —
 Dat Londen nimmermeer zal twijflen aen zijn tanden."*

— „Goed zoo, mijn zoon! riep vader Vondel, en ook de dichters Abba, Vischer en Zoet gaven den jongeling wel verdienden lof, want ook de Heer Mr Bartholomæus Abba, die de liefhebberij voor vechten wellicht van zijn grootvader, den Generaal Matthæus Abbas, geërfd had, was een niet onverdienstelijk dichter⁷⁾; en vermoedelijk zouden de vrienden nog langer in den lof van Antonides hebben uitgeweid, ware niet de Heer Grijspaerdts binnengetreden, met de dubbele mededeeling, dat Antonides nog wat kinabast te stampen had, en dat de vierdaagse zeeslag gewonnen was.

„Heer Grijspaerdts,” zeide Jan Zoet, „doe mij dan, met de andere Heeren het genoegen en kom van avond een roemer wijn gebruiken in de *Zoete Rust*, dan zullen we eens klinken op de overwinning, en hooren misfchlen nog wel wat moois:

„Wie zoet vermaak mint, met Klaas Seep,
 En in de blaad'ren zoekt te leeven,
 Die moet zich in de Rust begeeven,
 Daar God Apollo met sijn fweep,
 De geesten drijft tot Poëzy,
 En duyfent deunen haer leert queelen,
 Om yeders hart en oor te streelen
 Met puyk van eed'le rymery.”†

Dat Jan Zoet in deze opwekking zijn kunstbroeder Claes Seep opvoert, is hieraan te danken, dat deze Amsterdamsche poëet tot devies voerde *Ick leef in de bladeren* en de „wijn-coper” bij deze gelegenheid het lettergenot op den voorgrond wenschte te plaatsen.

De vrienden werden dan ook in hun uitzicht niet te-leur-gefteld. Ook de grijze Vondel had de noodiging aangenomen. Hij vierde 's namiddaags in den tuin achter het huis van Jan Zoet den „Zee-triomp der Vrije Nederlanden” in den volgenden lierzang. Men voelt, bij den aanhef, dat de Keulsche bruiloftszang nog in den geest des dichters is blijven hangen: Nu dit... nu dat...

„Nu den Hemel lofgeschoncken!
 Nu eens rustigh omgedroncken
 En, met 's Lants triomftrompet
 Eenen hoogen toon gezet
 Op de neerlaagh van dees plaege,
 Ganfch Europe, uit nieuw Karthage‡

* Antonides (:685), II, bl. 4.

† *Parnajus*, bl. (††) 2 v°.

‡ Engeland, dat het op Nederland, gelijk Karthago op Rome gemunt had.

Toegezworen, in 't bestaen
 Van den ganschen oceaen,
 Waer zijn zeekasteelen drijven,
 Trots een zeewet voor te schrijven,
 Als een zeegodt, wiens gezagh
 Alle volcken overmagh.*

Noit beschadwt Xerxes 't water, †
 Noch Antoon en Kleopater §
 Met zoo stout een overmoedt,
 Droncken van geluck en spoet **,
 Als 't geweld van Groot Britanje
 Elk braveerde op 't rijx kampanje,
 Toen helt Monck en Ascuë ††
 Quamen bruizen over zee,
 Daer de vloot der Vrije Landen
 Ankerde op de Vlaemsche stranden:
 Maer zy hadden op dat spoor
 Geenen droncken Bacchus voor, §§
 Licht gewapent voor dien sehreier
 Met den grooten berekemeier,
 En Silenus, die noch nat ***
 Avrechts op den ezel zat:
 Neen, bylo, zij vonden gasten,
 Mars, die, vliegende op de masten
 Met de witte koningsvlagh
 Tot een' schrick van 't Britsch gezagh,
 Neêr quam stijgen, toen hun rompen
 't Hooft met stoppen en met pompen
 Rovenhielden, en half doot
 D'Amiraalen van de vloot

* D. i. Nu eens met de lofbazuin der overwinning de nederlaag op hoogen toon ge-
 vied van de plaag, waar Nieuw Karthago geheel Europa in dure eeden meê bedreigd
 had! Nieuw Karthago namelijk heeft durven beproeven den gantschen oceaen, waar
 zijne gewapende schepen op drijven, de wet te stellen; als ware het een zeegod, wiens
 gezach alle volken onder het juk kan brengen.

† De Koning van Perzië, die 485 v. Chr. zijn vader Darius opvolgde, bracht tegen
 de Grieken een leger van 800,000 man op de been en een vloot van 1600 kielen te
 water. De Salamijnsche zeeflag, door de Atheners op hem gewonnen, deed hem af-
 druipen naar zijn staten.

§ Zinspeling op de 60 schepen, waarmede Cleopatra, de schoone, maar ontuchtige Ko-
 ningin van Egypten, haren minnaar, den Romeinschen Drieman Marcus Antonius,
 in den tegen Augustus geleverden zeeflag van Actium (31 j. v. Chr.) te hulp kwam;
 zij nam de vlucht, en hij volgde haar; zoo ontging hem de zegepraal.

** Voorfpoed.

†† De Engelsche vloot was verdeeld in drie eskaders, dat van de Roode Vlag onder
 den General Monk, Hertog van Albemarle, voerende den *Royal Charles*, dat van de
 Witte, onder Lord George Ascue, voerende den *Royal Prince*, en dat van de Blaauwe,
 onder Thomas Allen, voerende den *Royal James*.

§§ Toespeling zie ik hier niet in.

*** Dronken.

Zagen by den hals gegreepen. *
 Robbrechts hulp met nieuwe ſchepen †
 Stuite geen verbaesde vlucht,
 Na vier etmael, daer de lucht
 Zwart hing van ſalpeterwolcken, §
 Als of d'Afgront, uit zijn koleken **
 Opgedondert, dol van ſpijt,
 Wachte een' nieuwen reuzentrijt ††

TROMP ſchijnt ſcheutvrij, en verandert
 (Moedigh op den leeuwenſtandert) §§
 Zevenmael van kiel op kiel. ***
 Toen de noot hem overviel,
 Quam helt RUYTER aengeſchooten,
 Streven door de donderklooten,
 Als een ſalamander, fier
 Ongezenght in 't oorlogsvier,
 Onder blixems van kortouwen,
 Met een ongeſchockt betrouwen.
 Drywerf dondrenze op het meer
 Door Brittanje heene en weër, †††
 Met grofzwangre ſchutgevaerten,
 Tot, met ingekrompe ſtaerten,
 Alle waterhonden §§§, vlugh,
 Na de vierde mael, den rugh
 Biedende, zich zeewaert deilen,
 En, met uitgezette zeilen,
 Heenedruipen, zonder moedt,
 Door een zee van Engeliſch bloet.
 Askuë, nu lang verlaeten,
 Brengt op 't hof der Vrye Staeten
 Zelf de tijding uit den ſlagh. ****

* William Barclay, Vice-Amiraal van de *Witte Vlag*, moest zijn ſchip door Kapt. Hendrick Ariaenſen zien veroveren, en vocht zich dood; de Amiraal George Ascue moest met zijn ſchip *The Prince royal* zich overgeven. Brandt, t. a. p. bl. 480, 489.

† Prins Robert van de Paltz, in Engeliſchen dienst, kwam met 25 verſche ſchepen, om de ontredde vloot te ontzetten; maar vergeefs.

§ Kruitwolken; miſchien met toefpeling op den miſt, onder begunſtiging waarvan de Engeliſchen huiswaart trecken. T. a. p. 493.

** D'Afgront, de Hel, de Duivel.

†† De Hemelbeſtorming der Titans. Verg. Gen. VI, 4 en volgg.

§§ Fier op den ſtandaart van Nederland.

*** 't Komt vreemd voor, dat de dichter dit toefchrijft aan de „ſcheutvrij”heid van Tromp. Hadde hij zich „ſcheutvrij” gevoeld, dan zou hij niet zoo dikwijls van ſchip veranderd zijn. Immers men kan niet aannemen, dat een hollandiſch Amiraal dit overſpringen noodig zou rekenen, om op verſchillende bodems den zinkenden moed weër te doen ontvlammen. Hij deedhet, om dat de vorige ſchepen reddeloos geſchoten waren. Is er dus ook eenige ironie in de lofpraak?

††† Door de Engeliſche ſchepen.

§§§ Honden, *bulis*.

**** Als gevangen.

En de witte koningsvlagh
 Wort in 't hofgewelf gehangen.
 Tromp, met volle vreught ontfangen,
 Tuight, hoe Stuarts Waterroos
 Zonck in 't water voor altoos." *

„Ja, wie moeten er al zoo meê anzitten?" zeide Agnes Block, weduwe De Wolff, terwijl ze de veerpunt harer pen tusschen de lippen bracht, en haar beweeglijk gelaat onophoudelijk verried, welk foort van kandidaat-feestgenoot haar voor den geest kwam. „Toe, Oome Joost, help mij eens op den weg."

Het was ten huize van Vondel. Zij kwam hem gezelschap houden, zoo als ze veel plach, vooral fints ze weduw was. 'De derde man brengt de práat an': Anna, Vondels dochter, ontbrak het nochtans niet aan leven. Over haar ernst en belezenheid ging de gloed heen van een warm hart; zij was schrandere, maar in 't algemeen (dit had ze van haar vader) niet spraakzaam, of ze moest opgewekt worden.

Vondels kleinkinderen waren — 'van de vloer'. De oudste, Adriaen, was reeds 10 jaar geleden op 20-jarigen leeftijd bezweken; Maria, het lieve meisje, dat wij eerst ten huize van haren vader en 2^e moeder†, later, met Vondel, bij de De Wolven en in Keulen § ontmoet hebben, was mede, tot zijn diepe smart, den grootvader ontvallen. Van een ander zoontjen uit het eerste huwelijk van Joost den Jonge vinden wij ook verder geen melding; en in Bloemaand van 1670 ging Willemtjen van den Vondel, de 2^e zoon van Baertgen Hooft, een jongeling van de hoogste maar tederste schoonheid, den grootvader vóór in het zelfde graf, dat later des grooten mans gebeente bevatten zou.

't Is op dezen 16-jarigen kleinzoon, zijn lieveling, dat Vondel die regels schreef:

„Gun Willem van den Vondel ruft!
 Dees jonge bloem verging met luft,
 En liet den grafworm luttel spijs.
 De ziel zocht Godt in 't Paradijs." **

't Was van hém ook, dat de 83-jarige grijsaart, met zijne dochter bij de kist in de met rouw bekleede kamer staande, half wrevelig uitriep: „Wat is de Doodt een leelijke pry! daar leit nu die sehoone jongeling, en is een lijk, dat rot." De beleedigde aesthetische zin gaf zich hier lucht, ten koste der godvruchtige onderwerping van den hard beproefde. Alleen van zijne kleinkinderen bleef dus nog over de klein-

* Zie Van Lennep, X, bl. 376. † Bl. *107, 108.
 § Bl. 153 en volgg. ** V. Lennep, XI, 269.

zoon Joost, de bouwer van het kaartenhuis*. Hij was getrouwd. Wij komen straks op hem te-rug.

Bij niemand vond Vondel in zijn ongeluk méer vertroosting en opbeuring dan bij zijn nicht Agnes. Aangenaam waren de driefpraken gewoonlijk van den grijzen, maar nog ongebogen en ongebluschten dichter, met zijne dochter, en de kunstrijke, goedhartige, vlugge nicht, wier 45 jaren niet belett'en, dat een goed geweten, eene goede gezondheid en een goed fortuin haar al dat gemak en die vrolijkheid van bewegingen gaven, waaraan o. a. men luidtjens die gelukkig zijn herkennen kan. „Beginnen we met den Brúgom,” zeide zij.

Men moet namelijk weten, het betrof niets meer of niets minder dan een nieuwe bruiloft, voor Agnes-zelve. De 51-jarige weduwnaar Sybrant de Flines, beschaafd Mennoniet, handelsvriend van haar fints een paar jaren † overleden echtgenoot, als déze - koopman in zijden stoffen, en fabrikteur bovendien, had reeds lang uit de verte aangehouden om haar hand. Geene bondgenoten had hij daarbij onbewerkt gelaten. Gelijk ik reeds verhaalde, was Agnes eene hartstochtelijke liefhebster van bloem- en boomkwekerij. Op haar buitenplaats Vijverhof, bij Nieuwersluis, waar De Flines meermalen tot de welkome gasten behoorde, was hij er op uit, in overleg met haren tuinman, haar allerlei verrassingen te bereiden van zeldzame planten, vruchtboomen en velerlei toestellen, die bij de bloemisterij te pas komen; hare boekverzameling over het vak verrijkte hij bovendien ook met de nieuwste en beste werken. De bloemen, die zij teekende, of waarvan zij rijke knipsels maakte, deed hij in de zijden stoffen verweven, die hij fabriceerde, en pronkte er mede op de rokken van Princessen en Edelvrouwen ten Hove.

Toch kon zij niet besluiten dit huwelijk aan te gaan; tot dat er eene reden bij kwam, die we later gedenken zullen.

„Welnu, Oom Joost, we beginnen met den brúgom,” zeide zij.

— „Dan, als ge mij vraagt,” zeide Vondel, „natuurlijk in de eerste plaats de kleinkinderen van Clemensken: Philip de Flines en de andere nakomelingen van Gilbertus; dat zijn volle neven en nichten van uw eigen voorkinderen en te-gelijk neven en nichten van Sybrant; de 3 kinderen van Sinjeur Sybrant spreken van zelf. Daarna komen zijn broers en zusters, met hun gevolg...”

— „Ja, daar is nog al vrij wat,” zeide Agnes: „Gaspard, die met Sybrants schoonzuster getrouwd is, en nog een paar andere van de Jacob Gijsens. Ik stoot dat volkjen niet graag voor het hoofd. Dán komen we in de De Wolven.... Ik hou U nog een oogenblikken appart, Oom!”

— „Eerst je kinderen,” zeide Vondel: „Le Blon met Barbera;

* Zie hierb. bl. 107.

† Tijdens den franschen oorlog, zie Oudaen, *Poezy*, 1712, II, bl. 353.

Pieter met de kleine Clemensken en Maayen; dan natuurlijk de oudste jongen; dan krijgen we Trijntgen De Vries met haar man....”

— „Ja,” zeide Agnes, „en zijn broër Françoys met huisvrouw.”

— „Komt gij nog in de Erpecums of Scharenbergen?” vroeg Anna Vondel, even opziende van haar naaiwerk.

„Dat denk ik niet,” antwoordde Agnes; „ik heb-zelve zoo'n breeje rij, die ik niet voorbij kan gaan.... Voor-eerst: mijn zusters en broërs: Jetgen, - Nelletgen met haar man en de kleine Neufvilletjens, - Anthony en Dirck, met al het jonge volkjen, waarvan Aernout en de twee Marijtgens al verkeerung hebben; Ameldonck natuurlijk, met zijn vrouwtjen, Marijtgens Leeuw: dan krijgen we de neven Adriaen, Laurens en Michiel Block, ieder met zijn huisplaag, Laurens al met numero 3. Onder het jongere geflacht Trijntgen van Hoeck met haar man en dan Janus Ariaense....

— „En vraagt ge er dan Janneke Coerte niet bij?” vroeg Anna zacht glimlachend.

— „Wel, jou stoute meid,” riep Agnes, en gaf haar over de tafel een tik met de veër van haar pen...

Vondel zag de vrouwen glimlachend en vragend aan.

„Om dat die jongen nu het ongeluk gehad heeft een blaauwe schein bij dat preutsche knipstertjen te halen*...” ging Agnes voort; „'t Is wel jammer dat ik haar niet vragen kan: want ze zoû zeker een mooi kunststukjen voor ons maken.... Nu, in ieder geval zal het ons niet aan gedichten ontbreken; en ik hoop zelfs nog op iets van Oom Joost...”

— „Dat beloof ik je, kind,” zeide hij, en zijne oogen ten Hemel slaande en hare linker hand in zijn rechter klemmende, sprak hij, met eene verborgen bedoeling: „God zal er mij de kracht toe geven.... ten minste,” ging hij voort, met een glimlach, die door een traan blonk als een zonnestraal door een regenwolk, „.... „als ik uitgenoodigd word...””

— „Oom Joost weet te goed, dat hij er de eerste man is,” zeide Agnes luchtig, om den grijsaart niet te veel aan te doen. „Maar laat ons nu zien, wie er verder te vragen valt...”

— „De Blesens!” zeide Anna.

— „Natuurlijk!” riep Agnes, en teekende ze blijmoedig aan.

— „Van mijn zijde is er verder niemand!” zeide Vondel met een onderdrukten zucht. „Er kan aan Joost”, hier bedoelde hij zijn kleinzoon meê, „natuurlijk niet gedacht worden. Die arme schoenmakersgezel zoû in dat gezelschap niet op zijn gemak wezen...”

Agnes trok de wenkbrauwen op; „En had hij dat huwelijk met dat moffinnetjen van het Nieuw-Eyland nog maar nu pas niet aangegaan.... Mij dunkt, Oom, ge moest toch eens trachten, als de menschen een beetje vergeten zullen zijn, dat zijn vrouw dienstbaar is geweest, je moest toch eens probeeren het een of ander postjen bij de Stad hem

* De beroemde Janneken Coerten is pas in Nov. 1691 met Adriaen Block getrouwd.

te bezorgen. Hij schrijft een goede hand, en hij bestaat de familie Hooft toch nog in den bloede."

— „Ja," zeide Vondel, „maar de Heeren Hooft, die aan 't woord en op het kusfen zijn, laten de anderen zoo wat links liggen, en dan zit hem dat geloof ook al in den weg, en hij zoû voor geen geld van de waereld zijn godsdienst willen verzaken. Zoo ken ik hem óok wel... 't Is hard, als men tot den knappen neeringdoenden stand behoord heeft, en je nazaten hebben hun poortersceelen en alles,.... dat je naaste bloed dan van familie-maaltijden verwijderd moet blijven om zijn zwarte handen."

„Het zou my niet bevreemden," zegt Van Lennep, „indien de groote genegenheid, welke Vondel van den aanvang af voor Agnes Block koesterde en tot aan zijn dood behield, daaraan gedeeltelijk haren oorsprong ontleende, dat zy, even als hy zelf, tot de Roomsgezinden behoorde.... Zoo vele gronden hebben zich, gedurende mijne bewerking van Vondels leven, opgedaan om de hier geuite stelling omtrent haar godsdienst voor my aannemelijk te maken, dat daartegen, mijns inziens althands, geen redelijke twijfel meer kan worden ingebracht."

Tot zekere hoogte kan ik onzen beroemden Vondeluitgever hier wel in bijstemmen. Voor geene onkatholieke vriendin maakt men een gedicht als het vaers „Op Sinte Agnes feest Aen Agnes Blok", in 1667 door den vurigen dichter aan zijne nicht gewijd:

„Heden laet Ambroos zich hooren," enz. *

Maar dat Agnes „van den aanvang af" katholiek geweest zoû zijn, komt mij minder waarschijnlijk voor. ⁸⁾

Ik heb wel zelf de uittreksels uit de Begijnhofboeken aan Van Lennep geleverd, waarop eenige katholieke Bloeken vermeld worden, ja, ik heb federt, tot mijne verwondering, in de boeken van de kerk *de Pool* gevonden, dat zekere Agnes de Wolf, den 21 Mei 1725, aldaar is ten Doop gehouden, door Jan en Euphemia de Wolf, en dat gemelde Agnes een kind was van Wilhelmus de Wolf en Geertruy vander Vecht: alle, personen, die men voor volbloed Mennist zoû gehouden hebben. Ook zijn den 15ⁿ Sept. 1696 Anna en Catharina de Wolff in de kerk 't *Stadhuis van Hoorn* overgetreden tot het Katholicisme: maar moeilijk kan men toch in twijfel trekken, of de rijke Pieter de Wolff, Heer van Wolvenhoeck in de Purmer, Mennoniet is geweest; en hij was de zoon van Hans, Agnes Blocks eersten man. Ik hou het er dus voor, dat Agnes, staande haar eerste huwelijk of in de eerste tijden

* Ik heb een faksimilee van 's dichters handschrift.

van haren weduwftaat, eene plaats is komen innemen onder de leden van Vondels familie, welke zich niet aan de verwarming van die felhterende geloofszon hebben kunnen onttrekken. Dit verklaart ook nog nader de naauwe aanfluiting, die wij tusschen haar en den grooten Oom in dat tijdperk waarnemen, maar tevens, waarom zij zoo lang gearzeld heeft eer zij aan de dringende bede van De Flines gehoor gaf, om eene poging te doen tot herstelling van elkanders huislijk geluk. Hoe het daarmee gegaan is, zal mijn lezer kunnen afleiden uit hetgeen op Saturdag en Zondag, 8 en 9 September, plaats had in een der Amsterdamsche kerkjens.

Overdrijving is eene eigenaardigheid van kinderlijke en dichterlijke naturen. Onvolkomen beschaving werkt meer met het hart dan met het hoofd. Op het gebied der overlevering heeft het hart tijd noch lust tot fijne onderscheidingen; deze blijven het koel beraad van het mannelijk verstand bevolen. De volkstraditie wist, dat de Valkhof-achthoek een zeer oude kapel was; het is haar niet genoeg ze aan Karel den Groote toe te kennen: het is een „heidensche kapel”. Iemant is van eene oude familie; zij klimt wel op tot „vóór de Reformatie”; hij toont u zijne draagbrieven en poortersceelen — ze zijn alle van de XVIIIe Eeuw! Iemant wordt voor heel rijk gehouden: men schrijft hem 14 ton toe; een ander zegt, met de zelfde geestdriftige goede trouw „14 millioen”. De man bezit 5 ton. De oude roomsche kerkjens te Amsterdam zijn „zeer oud”, zegt men: herinnert ge u de „Breefstraat” nog, de „Spinhuissteeg”, „Pater Smit” — later „Smulders” (het Stadhuis van Hoorn), den Toren? Deze zijn nu alle vier vergroot, verbouwd. Maar als gij een kerkjen van de tijd der Reformatie wilt zien, ga dan naar de „Heintje-hoek-steeg”: „Ons lieven Heer op zolder”.... In dat kerkjen hebben de parochianen van St Nikolaas (de Oude Kerk) de wijk genomen, toen zij verdreven werden in 1578: zoo getuigen onze oude roomsche luitjens. Maar, om de waarheid te zeggen: niemand heeft nog het bewijs geleverd, dat éen van onze oudste kerkjens te Amsterdam vóór het heele laatst der XVIIe Eeuw gebouwd is: en ik geloof het ook niet.

De Eerwaerde kerckenraet der Amsterdamsche Gereformeerden heeft zich in 1656 de moeite gegeven een 66-tal „paepfche vergaderplaectfen in Amsterdam” op te scharrelen, waarvan zij de lijst in December aan III. Burgemeesters en Wethouders heeft voorgelegd, met verzoek dat „dese paepse Conventikulen” „foo hier en daer jnde stede en eenighe meer zijn, met alle ernft mogen worden gheweert.” De predikanten noemen ze „openbaere plaectfen vande afgodifche vergaderinghe”.

Voor mij ik versta, door die 66 vergaderplaatsen, doodeenvoudig huizen, waarin éen of meer kamers voor den eeredienst zijn ingericht geweest, en ik geloof dat men in 1656 te vergeefs naar iets anders dan kamers, waar kerk in gehouden werd, voor de Roomschezinden

zoñ omzien. Naar mij dunkt, klimt de kerkinrichting als die van de 17 exemplaren, in het begin dezer Eeuw hier voor-handen, niet hooger op dan omtrent 1700: zij vertoonde in plan doorgaands een rechthoekig pallellogram; in doorsnede: twee hoog galerijen, aan de smalle zijden, hier, choor en orgelgalerij, ginds tegen den wand aan de overzijde, van boven tot onder, een rijk met kolommen, beeld- en schilderwerk gestoffeerde autaar-opstand. Zelfs de Fransche Karmelieten, die onder bescherming stonden van den „Ambassadeur du Roi très Chrétien” kregen hun kerkjen niet vóór 1716. Vroeger hadden zij niets anders dan twee zolders boven elkaâr, van 80 voet lengte, op 44 breedte, waar men, om de stem van den dienst-doenden geestelijke tot alle toehoorders te doen doordringen, op mischien twee manslengten van het autaar den vloer van den bovensten zolder had wechgezaagd *. Eene poging, in 1662 aangewend, om een oud kapelletjen, dat in de nabijheid der oude Beurs stond, tegenover de Heilige Stede, weêr in gebruik te krijgen voor de Katholicken, was niet gelukt. De Burgemeesters hadden het verlot verleend, maar hadden gerekend buiten den kalvinistischen ijver van het gemeene volk, en Hunne Ed. Gr. Achtb. hebben het kapelletjen weêr doen sluiten.

Ik geloof niet te veel te zeggen: met als uitgemaakt te beschouwen, dat ook nog in 1674 de Roomsche Godsdienst niet anders dan ter sluik kon worden waargenomen, zelfs in Amsterdam, waar de Magistraat toegeeflijker was dan elders. Tijdgenoten prijzen zeer het voordeel van kerkhuizen, die twee uitgangen hadden, om de geloovigen te kunnen binnenlaten en heengaan „sans ombre de ceux de la Religion [prétendue réformée].”

Tot de „afgodische vergaderplacten”, door den Kerkenraad bij H.H. Burgemeesters aangegeven, behoort ook een huis „achter het Bagin Hof”, hier te verstaan als gelegen op de Boommarkt, thands N. Z. Voorburgwal, West-zijde, en gemerkt N° 338. Als eerste herder der gemeente, die in deze kerk vergaderde, wordt opgegeven de Amsterdammer Jacob Oli (16**—1647); dat zal dan te verstaan zijn ná „den vermaarden Steven Kracht”; als tweede, mijn oudoom *à la mode de Bretagne*, Gillis de Kooker (1647—1664), kleinzoon van een XVI-eeuwsch (tijdelijk) uitgewekene; in het tegenwoordig oogeblik staat hier de met roem bekende amsterdamsche prediker Joannes Wandelman. Hij is een bekeerling; althands de dichters zeggen van hem:

Schoon men duizent boecken handelt,
 Al het heilighdom doorwandelt
 Van Athene en zonestadt;
 Als men niet Godts heilzin vat
 Uit de boecken, blaën en schoolen,

* Zie *Abn.* 1869, bl. 133. † Vondel. V. Lennep, VII, 784.

Blijft men buiten 't licht verdoolen,
 In dien grooten Labyrinth.
 Maar die 't eenigh kluwen vint
 En den draet der Roomfche waarheit,
 Kan zich redden uit de naerheit
 Van dien doolhof en zijn paên,
 Daar de blinden in vergaen.
 Wandelman, met Godt verbonden,
 Heeft den draet alreê gevonden...."

en

„Hy die het Hemelfch licht fagh door de duyftre wolcken,
 Omhelsde 't voort, en trad vrymoedigh op het fpoor
 Van Gods geheylighden." *

Deze „beyveraer der wijsheit, kunften en H. Godtgeleertheit", zoo als Vondel hem noemt, is waarfchijnlijk een zoon geweest van den diffenter kistenmaker Claes Jansen Wandelman, die in de „Gasthuysftraet" (thands: bezijden het Paleis) woonde, en den 19^{en} Juli 1619 reeds voor de tweede maal ter ondertrouw ging.

Onze dichter duidt hem aan als een eerzamen „jongeling"; maar dat kan ook al vrij vroeg zijn geweest. Zijn portret hangt onder de pastoors, voorgangers van den Z.-Eerw. Deken Van Luene, in de kerk van St Catharina.

Even als in het St-Nicolaaskerkjen aan de Heintje-hoek-fteege de herinnering bewaard wordt van de zoogenaamde Oude Sijde der stad, die onder het patronaat van St Nicolaas ftond, was de gemeente, in wier midden Pastoor Wandelman optrad, onder de befcherming geplaatst van eene Patrones der Nieuwe kerk op den Dam — namelijk de H. Catharina.

Men zou het nederig perceel op de Boommart, waar die gemeente vergaderde, niet hebben aangezegd, dat het voor een der twee amsterdamsche hoofdkerken moest doorgaan. Het was een huis met een leuningftoep, drie treden op. De boven- en onderdeur waren klein en diep, de deurpost zwaar, de kozijnen der zijkamervensters van vierkante proportie (twee hoog), maakten éene konftruktie met de voordeur uit, welker bovenvenster, even als de bovenvensters der zijkamer, met ijzeren roeden tegen de inbrekers verzekerd was. De benedenvensters hadden behoorlijk hunne buitenluiken. Daarachter woonde de Pastoor. Boven deze onderpui (die ook nog een kelderingang had) prijkte een gebeitelde fteen — in den gevel. Op dien fteen was een leliebloem verbeeld, en in den benedenrand ftond met zwarte letters:

DE LELY.

* *Batavia Sacra* (Latijn), bl. 408.

Wat aan het huis dien naam heeft doen geven, is mij niet bekend: maar zeker paste de reine en fiere bloem niet slecht aan de alexandrijsche maagd, die hier meer bijzonder vereerd werd; en was zij een sprekend zinnebeeld van den zieletoestand der gelukkige Christenen, die in den stoel der boetvaardigheid hun „scharlakenrood” met het lieblank verwisfelen kwamen.

In den avond van 8 September des voormelden jaars -74 schieen er wel iets van dien aard te zullen voorvallen.

Als men, naar verkiezing, door de Pastoorswoning, of achter aan den Burgwal, door eene getraliede benedendeur, dit Huis Gods binnentrad, moest men 50 a 60 trappen op, vóór dat men de verdieping bereikte, waar Godsdienstoefening gehouden werd. Op het voetfpoor der Karmelieten, had men ook hier zoo goed mogelijk twee zolders tot kerk ingericht. Als men boven kwam, bevond men zich allereerst in een van latten gemaakt portaal, waarvan de deur met een goed flot voorzien was; dan kwam men in eene vrij groote ruimte, waar, op den vloer, eens zoo veel banken stonden als er balken aan den zolder waren. Het daglicht kwam van den voorgevel; maar ook in de diepte, waar zich het altaar verhief, viel er een sterk en schilderachtig licht naar beneden, uit een lantaarn, die in het dak was aangebracht, en waarnaar men van 't altaar kon opzien, omdat de vloer van den bovensten zolder en vliering aan dit einde der lokaliteit beweegbaar was en werd wechgenomen wanneer er dienst gedaan werd. Door de week werd die zoldering herfeld; het geheele altaar met zijne hooge schilderij (een *Kruisdoel* van Carel van Savoy) ging schuil achter eene betimmering, die er het voorkomen van eene reeks kasten aan gaf, en de Pastoor las de H. Mis in de sakristij, een kamertjen achter het altaar, dat zijn licht ontving van den Achterburgwal. Men had zich in Pastoor Wandelmans kerkjen zoodanig ingericht, dat men, overvallen wordende door een minder gunstig gestemden Schout, althands verbloemen kon, dat in deze vergaderzaal de H. Offerande der Mis plach te worden opgedragen.

Op den voormelden 2ⁿ Saturday in September, had men in het avonds, een mager, bleek man met zwart fluik haar de kastluiken voor het groote altaar der zolderkerk kunnen zien wechmemen. Achter een andere deur, die hij ontloot, vertoonde zich een zwart marmeren doopvont op een houten voet, die als grijs marmer geschilderd was. Een opgeilagen tafeltjen daarbij droeg een Roomsche rituaal, een naamregister, een koperen kandelaar en wat verder bij eene doopplechtigheid te pas kwam. Aan den muur hingen een paar armblakers, waarvan de zes kaarsen ter verlichting van de kerk ontfoken werden.

Terwijl de man hiermeê bezig was, hoorde men van tijd tot tijd eenen kerkbezoeker de trap opkomen; hij verrees achter het hek, doorwandelde de kerk en nam plaats voor een deur aan de Epistelzijde des altaars.

Deze deur gaf toegang tot de biechtkamer, die van de sakristij was afgefehoten.

Achterevoigends waren eenige deftig gekleede Vrouwen en een drietal Heeren niet ver van voormelde biechtkamer komen nederknielen. Wie de gefchiedenis gelezen heeft der bekeering van de fchoone Esther Dias Maura,* wie dus eene nadere kennis met Isabella Benzi gemaakt heeft, dan Vondel, in zijne twee heerlijke liederen ons gunt, zou toch niet aanftonds, in eene der hier verfchenen Dames, die beroemde blondine herkend hebben, welke de dichter de post van de morgenzon op wou dragen, zoo deze

„in haren plicht ontbrack”.

Trouwens de vrome en wakkere huismoeder is ook inmiddels haar 60° levensjaar al genaderd. Mifchien echter zou het geheugen van den lezer zijn te-gemoet-gekomen door eene jongere Dame, die, als zij in rouwgewaad gehuld, naast haar heeft plaats genomen: werkelijk is het Isabellaas dochter Maria Cathrina, die sedert in het huwelijk is getreden met Joan Gabriël Voet. Cathrina heeft de leest, het profiel, den vorm der oogen van hare moeder, maar het koloriet zweemt naar den italjaanschen vader, over wien de beide vrouwen federt Maart II., toen hij in zijn geboorteland overleed, den rouw hebben aangenomen.

Eene andere Dame is ons nog uit een minder verwijderd verleden dan Isabella bekend. 't Is Juff. Wijkerfloodt, de vrouw van Pieter Blesen, die we bij Agnes Block ontmoet hebben, toen deze nog met De Wolff getrouwd was. Voords vertoonde zich op een tweede plan: Machteltgen van Savoy, die van haren vader, den kunftfchilder Carel van Savoy⁹⁾, vergezeld was.

De beide andere Heeren waren: Vondels vriend, de Glabbeker Pieter Blesen, en zijn neef de keulenaar Jan Blesen, die nooit met de trouwens reeds fints zes jaar overleden Maria van den Vondel, zijne eerste liefde, getrouwd is, maar nu vóór 2 jaren Juff. Antjen van Schaick naar het autaar heeft geleid; welke laatste ook, zeer ftichtig, te midden van de vrouwen gezeten is.

De avond is gevallen. Een Eeuwige-Lichtlamp hangt in dit kerkjen niet van het gewelf. Het H. Sakrament wordt in eene ijzeren kast in het sakristij bewaard, en alleen bij loven en koogmiften in het tabernakel overgebracht. Voor een Maria-beeld branden een tiental dunne waskaarsen. Weinige andere, op wandluchters geftoken, werpen een geheimzinnig licht door de onbevolkte ruimte. Bij uitzondering brandden echter ook een paar kaarsen in het portaal met zijn latwerk: eene boven de trap, eene bij het daar opgehangen wijwatersbakjen.

* Alm 1861, bl. 165—276.

Als de befehreven personen achter-een-volgens vijf, tien, vijftien of twintig minuten achter de biechtkamerdeur vertoefd hebben, en alle, zonder uitzondering, in een hartlijk gebed zijn verdiept, treedt de Pastoor der Gemeente, een veertigjarig man van een hoogst gunstig uiterlijk, te voorschijn, bekleed met superpli en paersche ftool. Een kleine jongen, die inmiddels bovengekomen is, trekt een zwart tabbaartjen aan, en voegt zich bij den Priester. Beiden knielen eenige oogenblikken op de autaatrede. Daarna zegt de Priester: „Deus in adjutorium meum intende,” en de choorknaap antwoordt: „Domine, ad adjuvandum me festina.” De Priester leest een antifoon, drie psalmen en nog eenige korte gebeden en aanroepingen.

Nu komt weêr iemand de trap van het kerkjen op. Het schuifelen van een zijden japon kondigt eene Dame aan. 't Is Agnes Block, gevolgd van Ida. Met neêrgeflagene oogen treden de vrouwen toe, en plaatsen zich aan de Evangeliezijde, niet ver van de Doopvont.

Daar staat de Priester en zijn akolietjen op, en begeven zich naar het latten kerkportaal. Zij hadden hier nog geen 2 minuten stand gehouden, of een in 't zwart gekleed Heer, met een innemend doch bleek gelaat, komt blootshoofds naar boven. Hij wordt langzaam gevolgd door een grijsaart van het levendigst uitzicht, maar die toch zijn 90° levensjaar reeds nadert. Het is Vondel. De man, dien hij naar Gods kerk geleidt, is Sybrant de Flines, de gelukkige bruidegom van Agnes Block.

Zij houden stand.

De Pastoor neemt het woord in het Latijn: „Quo nomine vocaris?” vraagt hij: hoe is uw naam?

Sybrant, die, naar het kerkelijk voorschrift, behoorlijk voorbereid en onderricht is: *‘Als andersdenkenden tot de Katholieke Kerk komen, worden zij in het katholiek geloof vlijtig onderwezen’*: Sybrant antwoordt: „Sybrandus de Flines.”

— „Wat,” gaat de Priester voort, „begeert gij van de Kerk Gods?”
Antwoord: „Het geloof.”

De Priester: „Het geloof — wat geeft het u?”

Antwoord: „Het Eeuwige Leven.”

Priester: „Indien gij het eeuwige leven wilt hebben, volbreng de geboden: Bemin den Heer uwen God uit geheel uw hart, en uit geheel uwe ziel, en uit geheel uw verstand, en uwen naaste als u-zelfen. In deze twee geboden ligt de geheele Wet en de Profeeten. Het Geloof nu is, dat gij éenen God in de Drievuldigheid en de Drievuldigheid in de Eenheid vereert, noch de personen verwarrende, noch het wezen verdeelende. Een andere is de persoon des Vaders, een andere des Zoons, een andere des Heiligen Geestes, maar van hun driën is het wezen één, en daar is maar éene Godheid.”

Dan gaat hij voort: „Sybrant, verzaakt gij den Duivel?”

Sybrant: „Ik verzaak.”

Priester: „En al zijne werken?”

Syb. „Ik verzaak.”

Priester: „En al zijn schijnschoon?”

Syb.: „Ik verzaak.”

Verder vraagt de Priester: „Geloof gij in God den Vader almachtig, Schepper van hemel en aarde?”

Syb.: „Ik geloof.”

Pr.: „Geloof gij in Jesus Christus, zijnen eenigen Zoon, onzen Heer, die geboren is en geleden heeft.”

Syb.: „Ik geloof.”

Pr. „Geloof gij in den Heiligen Geest, in de Heilige Katholieke Kerk, de Gemeenschap der Heiligen, vergiffenis der zonden, verrijzenis des vleefches en het eeuwige leven?”

Syb.: „Ik geloof.”

Daarop blies de Priester drie maal in het aangezicht van den doopeling, zeggende: „Ga uit van hem, onreine geest, en maak plaats voor den Heiligen Geest, den vertrooster.”

Na nog eenigè cæremoniën en vermaningen, zegt de Priester: „Laat ons bidden. Heilige Heer, almachte Vader, bron van licht en van waarheid! Wij bidden uwe eeuwige en allerrechtvaardigste barmhartigheid af over dezen uwen dienaar Sybrandum, opdat Gij u gewaardigt hem te verlichten met het licht uwer kennis. Zuiver hem en heilig hem, geef hem de ware wetenschap, opdat zij hem waardig make toe te treden tot de genade van uw Doopsel; opdat hij vast moge staan in de hoop, recht in den raad, heilig in de leer, opdat hij bekwaam zij tot het ontvangen uwer genade, door Christus, onzen Heer!”

— „Amen!” zeide Sybrant.

Na vele andere gebeden en zegeningen des Priesters, na dat hij den „Electus” (of uitverkorene), gelijk de nieuwling genoemd wordt, ook het „zout der wijsheid” in den mond heeft gelegd, zegt hij tot hem:

„Ora, Electe, flecte genua, et dic Pater noster.” En Sybrant zeide gekniel het „Onze Vader” tot aan: „Sed libera nos a malo.” — „Sta op,” sprak de herder, „en voltooi uw gebed, zeg: Amen.” En de nieuwling antwoordde: „Amen.”

En de Priester, die niemant anders was dan de beroemde Prediker en bekeerling Joannes Wandelman-zelf, zeide tot den dichter:

„Teeken hem!” en tot Sybrant: „Treë nader!” En Vondel teekende Agnes’ bruidegom met den duim op het voorhoofd, zeggende: „In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti!”

Wederom volgden eenige gebeden.

Daarna nam de Priester hem bij den rechter arm en geleidde hem het kerkjen binnen, zeggende:

„Sybrant, ga binnen in de heilige Kerk Gods, opdat ge den hemel-

schen zegen van den Heer Jesus Christus moogt aannemen en deel hebben met Hem en met zijne Heiligen!"

— „Amen!" sprak Sybrant, en knielde neder met het aangezicht naar het altaar, een oogenblik in aanbidding. Daarop herrees hij, de Priester legde hem de hand op het hoofd en te zamen zeiden zij het *Geloof in God den Vader* en het *Gebed des Heeren* op. Na eene nieuwe bezweering van den geest der duisternis, en de opening der zintuigen van den bevoorrechte, bracht de Priester hem nader bij de Doopvont, waar de paersche stool met een witte werd verwisfeld, en aan Sybrant de balseming met de olie der katechumeenen en plechtige wasching op de gebruikelijke en bekende wijze werd toegediend; maar met de voorwaarde: „Si non es baptizatus, ego te baptizo." (Indien gij niet gedoopt zijt, doop ik u). Toen volgde de hoofdbalseming met het H. Chrisma. Vondel en Juffrouw Blesen-Wijckersfloodt stonden intusfchen als peter en meter den nieuwen Katholiek ter zijde, en raakten hem lichtelijk aan. Daarna ontdeed Sybrant zich van zijn zwart opperkleed, en de Priester gaf hem een wit kleed, met de woorden: „Neem het blanke en onbevleete kleed, dat gij zult dragen voor de vierchaar van Onzen Heer Jesus Christus, opdat gij het eeuwige leven moogt hebben."

— „Amen!" zeide Sybrant.

Daarop gaf de Priester hem een waskaars in de rechter hand, en zeide: „Neem de brandende lamp en bewaar uw Doopsel ongeschonden: volbreng de geboden Gods; OPDAT DE HEER OP DE BRUILOFT MOOG KOMEN, en gij Hem in het Hemelsche Hof, met alle Heiligen, ten eeuwigen leven, te gemoet moogt snellen, en leven in de eeuwen der eeuwen."

— „Amen!" was het antwoord.

Daarop zeide de Priester: „Ga in vrede en de Heere zij met u."

En den volgenden morgen, toen het Zondag was, op het schoone feest van Maria-Geboorte, was er voor dag en voor dauw eene Heilige Mis in het kerkjen, waaraan de getuigen van de plechtigheden des vooravonds deelnamen. Zilveren kandelaars en armbalers, een zilveren crucifix, eene gedreven tabernakeldeur van het zelfde metaal, waren voor den dag gehaald.

Te 7 ure opende zich de sakristijdeur. Sybrant de Flines geleide Agnes Block, die er, in haar kleed van donker blaauw fluweel, met wit fatijnen oplegsels, met haar kanten bovenkeurs en lubben, uitzag als eene Vorstin, — voor het altaar. Pastoor Wandelman volgde hen, voorgegaan door den kleinen autarknaap, die boek en wijwater droeg; en welhaast klonk door het ruim: „Sybrant de Flines, wilt gij Agnes Block, hier tegenwoordig, nemen tot uw wettige vrouw, naar den ritus onzer Moeder, de H. Kerk?"

Het antwoord liet zich niet wachten.

„Agnes Block," zeide toen de Priester, „wilt gij Sybrant de Flines,

hier tegenwoordig, nemen voor uwen wettigen man, naar den ritus onzer Moeder, de H. Kerk?"

Agnes gedacht den grooten stap van gisterenavond en hare tranen belett'en haar schier het antwoorden: „Ik wil!" fluisterde zij.

„Dan verbind ik u in het huwelijk," zeide de Priester, „in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes," en hij gaf hun den zegen. Daarop werd de ring gewijd.

„Zegen, Heer," sprak de Priester, „dezen ring, dien wij in uwen naam zegenen, opdat zij die hem dragen zal in hare trouw in volheid aan haren eegaâ gehecht blijve, dat zij in den vrede en in uwen wil volharde en in wederkeerige liefde steeds leve. Door Christus, onzen Heer, die met U leeft en heerscht in de eenheid des H. Geestes. Amen."

In de H. Mis, die voor de pasgehuwden werd opgedragen, ontving de nieuwe zoon der Kerk voor het eerst het H. Lichaam en Bloed van Onzen Heer en Zaligmaker.

Treffend waren de woorden, die Pastoor Wandelman ter dezer gelegenheid tot de vergaderden sprak. Hij was zelf, als wij zeiden, een der genen, die het „Hemels licht" „door de duystre wolcken" der dwaling heen herkend hebbende, het „voort omhelsten". Hij sprak over het „Éen herder en één kudde", en hoe de herder zijn leven geeft voor zijne schapen", en hoe we, de dood van den Godmensch gedenkende, ons voeden met zijn vleesch. „Ziet," riep hij uit met de Kerkvaders Augustinus en Irenæus: „Ziet de moeder: zij geeft niet ter-, stond aan het kind eene vaste spijs; zij neemt deze in haar eigen „lichaam op, het brood wordt met haar vereenzelvigd. Zij verandert het „in een teërder en fijner voedsel, en als dat werk van moederlijke liefde „verricht is, vloeit de moedermelk met haar liefde in den mond des „kinds. Zoo ook heeft God, uit deernis met onze zwakheid, ons zijn „Godlijk Woord niet willen geven, zoo als Het is in zijn glorie, het „Woord, het voedsel der Serafijnen:... maar de Vader des huisgezins „heeft zijne Wijsheid doen afdalen tot den vorm van melk... Waar- „deert dan, Christenen, de moederliefde, die u de melk des levens be- „reid heeft." En verder, met Paus Innocentius den IIIe: „„Naar de „gewone orde gaat dat gene wat gegeten wordt over in het wezen van „„hem die eet; maar hier is het de spijs, die de werkzame rol vervult, „„die in zich opneemt; en hij die eet wordt opgenomen in den Gene, die „„in hem leeft." De dienaren van Job hadden een voorgevoel van deze „geheimenis, toen zij zeiden: Wij zouden van zijn vleesch willen heb- „ben, om het te eten *. Inderdaad in de nuttiging van spijzen heeft „er niet bloot vermenging plaats, maar wezensverandering, daar het „éene wezen in het andere overgaat. Welnu, zegt de Heiland, het is „dat geheim, dat ik in u wil uitwerken, met dit onderscheid, dat ik „u in mijne natuur zal doen overgaan, en ik u in goden veranderen

* Job, XXXI, 31.

„zal bij elke kommunie: *Vos Dii estis* *. De H. Ambrosius zegt: God „moet ons verslinden en het voedsel onzer zielen moet Hem aangenaam „zijn: gelukkig dien de godlijke Wijsheid aldus verslindt, gelukkig „dien de kracht Gods in zich-zelve doet overgaan.” †

Aan het slot zeide de Prediker te betreuren, dat door de ongunst der tijden de heiligheid der verbintenisfen, die hier waren aangegaan, verborgen moest blijven. De kamerkerkjens der Katholieken van Holland waren bij de Katakomben te vergelijken, waar evenzeer in 't geheim de Heilige Mysteriën voltrokken werden. „Maar eenmaal,” zeide hij, „zullen die geheime wijkplaatsen worden gesloten, of alleen als gedenkteekens van 't verleden worden aangewezen en de Heerlijkheid van Gods Huis zal weêr openlijk worden ten-toon-gepreid.”

En als wij nu, na afloop van dezen Vroegdienst, de vrienden volgen in het huis van den Pastoor, kunnen wij hier nog eens deelnemen aan een der aangenaamste tooneelen van dezen schoonen dag.

Nog was men niet in de tijd, dat den kerkbezoeker, die nuchteren de Vroegmis had bijgewoond en „Hoogtijd gehouden”, in de ontbijtkamer de gezellige koffigeur te-gemoet kwam. De herinnering van den spiering als ontbijtvisch, bij het dunne bier, had men, wel is waar, bij de deftiger standen sints lang verloren; maar het mocht toch eene uitzondering worden gerekend, dat bij de melk voor de kinderen, het bier voor de mannen, het glaasjen *mêé* voor de vrouwen, hier reeds een koperen keteltjen te vuur stond, waarin gestampte koffi, melk en honig, in gepaste evenredigheid, aan 't koken was. Agnes had vóór eenigen tijd een baaltjen koffi ten geschenke gekregen van den Schepen Nicolaes Witsen, met wien zij, om hare tuinbouwbelangen druk verkeerde; en het was eene nieuwe oplettendheid van den Heer de Flines geweest te zorgen, dat men het brood en den hijlikmaker des verkiezende soppen kon in het geurig aftreksel der oostersche gebrande boonen.

Op den ingetogen ernst en de hooge stemming, die den kerkdienst voegde, volgde nu hartlijke uitforting en deelnemende vrolijkheid.

De Pastoor ontving, op zijn Amsterdamsch, de getrouwen en hunne vrienden in zijn zaal. Daar vielen aller-eerst Sybrant en Agnes elkaar aan de borst. Oudoom Vondel werd omhelsd, en allen wenschten elkaar geluk met het „zalige Hoogtijd”, dat velen vereenigd had.

Maar vóór dat de vrienden nog gezeten waren, plaatsten zich Carel van Savoy en een ander Heer, dien men niet zoo spoedig had opgemerkt, bij twee toetellen, die, met donkere gordijnen bedekt, evenmin het oog hadden getrokken.

„Pastoor,” zeide Sybrant, het geluk, dat ons van daag te beurt valt, moet in ons-aller herinnering blijven: vooral ook om dat het, onder Gods Zegen, een gevolg is van uw herderlijken ijver, en een

* Ps. LXXXI, 6.

† Verg. Mgr. Landriot, *La S^e Communion*, bl. 15—19.

vrucht van uw gouden leeringen. Mijne lieve vrouw en ik," en hij zag Agnes met blinkende oogen aan, „wij vragen u verlof u deze twee schilderijen voor uwe kerk aan te bieden. De maker staat er bij; hij is door onzen vriend Carel van Savoy, ons aan de hand gedaan."

En te gelijk werden de draperiën van voor de stukken wechgefoeven, die de *Verkondiging der Geboorte aan de herders* en den *Doop van 's Vaders Welbeminde* voorstelden, en naar het eenparig gevoelen der aanwezigen alle eer deden aan het penceel van meester Nicolaes Rosendael ¹⁰⁾. De Pastoor liet niet na op te merken, dat zij zich zoo uitmuntend als zijstukken aanloten bij het autaarstuk van zijn goeden zwager, meester Carel (de vrouw van den schilder heette Catharina Wandelman), dat 18 jaar geleden door de familie Cromhout* aan de kerk gefchonken was, ter gelegenheid eener Eerste Communie, in 't gezin van Heer Jacob en Vrouwe Margareta Wuytiers.

Daarop zett'e men zich aan den morgendisch. Vondel was naast Agnes gezeten, en had aan zijn linker hand die zelfde Isabella Benzi, de voortreffelijke moeder van zulke veelbelovende kinderen, wier beeltenis, insgelijks door Carel van Savoy gefchilderd, hij in zulke heerlijke vaerzen bezongen had †.

„En is dat uw kleinzoon al?" zeide hij, op het jongentjen wijzende, dat bij de plechtigheden gediend had.

„Ja, dat is Jantjen Voet!" antwoordde de weduw.

„Jan, as-je-blijft, grootmoeder!" zeide de blonde krullebol, half binnensmonds.

„Je kent mijn dochter toch óok wel, Heer Vondel!" vroeg ze. „Marijtjen, dit is nu Vader Vondel, die je moeder zoo veel eer heeft gedaan, en die tot zoo hoogen leeftijd zulk een moedig strijder voor onze heilige zaak is geweest." En Isabella gaf hare dochter een wenk. De schoone jonge vrouw rees op, nam haar jongentjen bij de hand, ging tot Vondel, en zeide met een blos: „Vader Vondel! wil mijn Jan een kruisjen geven! Het zal hem levenslang bijblijven en ten goede ftieren."

De bijna 87-jarige dichter voldeed met veel eenvoud en goedheid aan haar verzoek.

Een oogenblik later keerde hij zich tot Agnes:

„Lieve, dierbare nicht," zeide hij: „ik behoef u niet te zeggen, welk een schoone dag dit voor mij is. Ik denk mij dan ook geenszins te onttrekken aan de andere plichten en festiviteiten die ons wachten: maar om het hartelijkste en duidelijkste woordtjen te spreken, daarvoor is het nu het oogenblik.

„Sybrant, het gaat u-beiden aan." En Vondel, de woorden opvatend uit het kerkgebed van 's morgens, sprak het volgende ongewone, maar hier hoogst treffende bruiloftsdicht uit:

* Wagenaar, *Amst.* II, 213. † Verg. *Ainanonk* A. Th. 1861, bl. 198, 259, 270.

†

TER BRUILOFTE DER E[ERZAME] GETROUDEN
SYBRANT DE FLINES en AGNES BLOK.

Ter bruiloft van het zuiver I. A. M.,
't Welk uit den schoot des vaders quam,
En om de menschen heeft geleiden,
Wort elk gencodigt en gebeden.

De Bruigom komt: houdt u gereet!
Trekt aan het witte bruilofskleet.
Hij zalze, die zijn komst verbeiden,
Verheugt op 't Hooge heeft geleiden.

Wat openbaart zich hier een dagh,
Die 't oor nooit hoorde, 't oogh ooit zagh:
Neit kon een sterflijk hart bevroeden
Den overvloed van zoo veel goeden*.
Hier bloeit een eeuwich paradys.
Verborgen manna trekt hier spys.
Hier klinken harpen en cimbaelen
Op zang van hemelsche kooraelen †.

Gelieven, wien dit huwlijkslot
Befchoren wert... alleen van Godt,
Wy wenschen dat Hij u wil geven
De volle vreugt in 't ander leven." 11)

Aan de „middagh-bruyloft", die dien zelfden Zondag omstreeks 3 uur zal gegeven zijn, heeft Vondel het andere stukjen voorgedragen, dat met het zoo even uitgeschrevene niets gemeens heeft dan de bestemming. Op die bruiloft kwam ook Joachim Oudaen, en ik denk niet, dat de Nicodemusfluyer, waarmede Sybrant de Flines zijne kerkverandering bemanteld heeft, door de voordracht van Vondels andere gedicht zal zijn wechgenomen: zoo min aan dat talrijk bezette vrolijke gastmaal als voor de Heeren Schepenen Vincent van Bronchorst en Dirck Cloeck, die Sybrant en Agnes dien zelfden middag „in den eght bevestigt" hadden.

Die bruiloft van Agnes Bloek was de laatste feesttoots, op Vondels levensbaan ontitoken. Hand over hand namen zijne krachten af; en wat misfehien zijn einde nog verhaast heeft, was de dood van zijne zorgzame dochter Anna van den Vondel, die hem in de Wintermaand van dat zelfde jaar ontviel.

Het kleine huis, dat de grijze dichter bewoonde op de Coningsgraft, vroeger en later „de Cingel" genaamd, seluins over de Warmoesgraft,

* Goederen.

† Zangers.

Ten bruiloffe ^f der E. getrouwen
Sybrant de Feines
Agnes ^{en} Beek.

Om bruiloff van set zuidse LAM,
't wolk uit den seert des baders quam,
En vnde menschen sooft geleden,
Wint ofte genodigt en geboden.

De bruigom komt: houdt u gemaet.

Trek aen set witte bruiloffe-eket.

By zalze, die zyn komst verbeiden,
Wersengt op 't hoogfeest geleden.

Wint openbaert zies sich een days,

Giet vor wolk swars, 't oog mit zags!

Wit kon een sterfelyk surt bedrueden

Jen vdrbloet van zo hvel goden.

Sich blewt een eeuwigg pawadgt

Derburgden manna strekt sich spys.

Sich Reinken harpen en cembaren

op zang van sendes en Revokation.

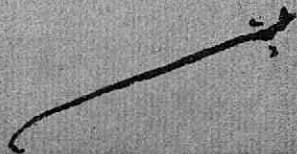
Thieden, wien dit surbeyplot

Befessden wdt alleu van ~~st~~ wdt,

Hog wdrsehen, dat by u wil geben

De volle vruugt in 't ander Eeden.

J. v. Vondel.

was hem, na Annaas overlijden, groot en hol geworden. Toch was hij nog niet afkeerig van het leven, en als Agnes hem vroeg, of hij naar de dood verlangde, zeide hij: „Naar den Hemel; maar ik moest, als Elias, er op een vurigen wagen heen kunnen gaan.”

Het schijnt, dat hij 't gezin van zijn kleinzoon, die inmiddels zijne vrouw had verloren, en als weduwnaar van 6, 27 jaar hertrouwd was met zekere Grietgen Nacken, bij zich in huis had genomen. Althands bij dit huwelijk wordt vermeld, dat bruid en bruidegom „op Zingel” woonden. Anna, die het moederlijk erfdeel bij elkander schijnt gehouden te hebben, had, uit vreeze voor slecht beheer door haren neef, en dat heur vader, alsdan van zijn pensioen levende, het minder goed mocht hebben, den ouden man alleen het vruchtgebruik vermaakt. Als hare erfgenamen benoemde zij den Advokaat Gijsbertus Piemp, Corneliszoon, en Pieter Blesen; terwijl zij voorloopig slechts een legaat van f6000.— ter beschikking van haar neef stelde.

Nog ieder jaar werd er een dienst gedaan voor Baertgen Hooft, de moeder van dezen jongen man, en Vondel, als hij eenigszins kon, verzuimde die gedachtenisviering niet. Het was nu in den winter van het jaar 1677. Aan te-voet-uitgaan werd sints lang door Vondel niet meer gedacht. De fiede was alzoo zijne toevlucht. Toen de oude man het jaargetijde van Baertgen had bijgewoond, verliet hij de kerk, ondersteund door twee personen, die hem hartlijk genegen waren. Zijn rechter arm leunde op dien van Agnes Block; zijn linker hand hield hij op den schouder van zijn kleinzoon.

Wij hebben reeds vernomen, hoe het Vondel hinderde, dat deze Joost, die toch de stamhouder van eene deftige burger familie behoorde te zijn, in der tijd met een dienstmaagd getrouwd en zelf half-blanksgezel bij een schoenmaker was.

Vondel besloot dan nu ook gevolg te geven aan den raad van zijne trouwe nicht en vriendin Agnes, om de hooge verwanten van zijn schoondochter Baertgen eens te gaan opzoeken, en te trachten een stadspostjen voor zijn kleinzoon machtig te worden, dat hem een weinig verheffen mocht en allengs weêr in betere kringen kon doen ontvangen.

Het volgende gesprek werd door hen gevoerd.

„Ik heb gedacht, nicht Agnes,” zeide de oude man, wiens langzame en afgebroken spreektrant nog meer dan zijn gekromde houding en strompelende gang van zijn verval getuigden, „ik heb gedacht, dat het goed zoû wezen, nu met-een maar eens met de fleê bij de Heeren Burgemeesteren aan te rijden, wien Joost nog in den bloede bestaat, en die misfehien wat voor hem zouden willen doen.”

— „Ja, Vader,” zeide Agnes, „Grietgen heeft er mij óok over gesproken. Ik had voor láng al gedacht, dat er misfehien wel kans was Joost een beetjen vooruit te brengen....”

— „Ten minste,” zei Joost, op een toon van argloosheid, als of men zijn vader hoorde spreken, „nou ik met Grietgen getrouwd ben, is het een heel ander ding, als toen ik mijn eerste vrouw had. Mijnheer Blesen zei gisteren óók nog, toen zij hem zoo netjes een goudsche pijp van het nieuwste fassoen prezenteerde: Grietgen Nacken is een vrouw, daar je meê voor den dag kunt komen...”

— „De Burgemeesters zullen zich hun eigen bloed toch wel wat aan willen trekken,” zeide Vondel. „Maar zoù ik Joost meênemen?”

— „Dat zoù ik niet doen, Vader,” antwoordde Agnes: „het zal, dunkt me, meer indruk maken, als gij-alleen tegenover de Heeren staat. Gij vindt ze nu nog aan hun huizen. Joost kan met u meêgaan en brengen u de stoep op, of het onderhuis in, en wachten aan de deur... Het is anders zoo geheel, als of gij ze dwingen wilt...”

— „Ja,” zeide Vondel, „en dan kunnen Haar Ed.-Achtb. ook met-een beter een sflinger om den arm houden, als ze zich niet verbinden willen...” En hij zuchtte.

Aan den sleeper werd order gegeven naar Burgemeester Hooft te rijden, en terwijl de man zijn watervaatjen eens aan den burgwal ging vullen, opende Joost, op een wenk van Agnes, het portier, en de oude vader werd in de toefleê gezet. Zijn stok, dien Joost had gedragen, werd hem ter hand gesteld. Agnes omhelsde den grijsaart hartelijk, de sleeper herplaatste zijn smalle waterton, floot het portier, dat, aan zijn kant, met een chasfnet en een gordijntjen voorzien was, en aan de andere zijde met 4 ruitjens beglaasd, nam zijn zoogenaamde smeerlap van het haakjen en het opgerolde leidzeel van het paard, en — de tocht begon; met den sleeper links, den jongen Joost rechts van het voertuig.

Mr Henrick Hooft, een man van 60 jaren, die op circa 50 een tweede huwlijk had aangegaan en daarbij de heerlijkheden van Oudt-Karfpel, Coedijk en Schoterbosch had betrouwd, was geenszins van de minst begaafden in het collegium van Burgemeesters. Bij sommige zijner mede-Wethouders minder geliefd, om dat hij zekere orangistische neigingen had, werd hij slechts bij de benoemingen in 1662 en -64 Burgemeester, en later niet herkozen dan toen de nood aan den man kwam. Hij maakte zich een naam in de versterking van Amsterdam tegen de Franschen ten jare 1672, en bleef sedert bij alle partijen zeer gezien. Hij was éen van die Stadsregenten, aan wie de Prins (Willem de Derde) somtijds zijn complimenten liet maken; maar behoorde tot de zeldzamen, die den Prins zeer geaccentueerde complimenten te-rugzonden¹²⁾.

Deze Burgemeester woonde in een fraai breed huis, met lagen *bel-étage* op de Cloveniers-, Cleuveniers-, ja Kneveniers-burghwal, het 3e huis van de Oûmanhuispoort, naar de Slijkstraat toe †. De sleeper stapte de vijf stoep treden op, en trok den schelhanger over.

* Von Zesen, bl. 317.

„Burgemeester thuis?”

— „Ik weet niet, ik sal ereis gaan kijke.”

De dienstmaagd, aannemende, dat, met een fleê, alleen deftige menschen vervoerd konden worden, liep vrij haastig naar achter, en kwam te-rug met de vraag:

„Wie 'et was.”

— „Het is de Heer Vondel” zeide de jonge Joost.

„Zeg: het is Joost van den Vondel,” verbeterde de grootvader, die door het gaasjen heen, het gesprek aan de deur gehoord had.

Een oogenblik later werd den ouden man, offchoon hij met een fleê kwam, door de meid op het hart gedrukt, „toch vooral zijn voeten goed te veggen”, en weldra bevond hij zich in de kleine zijkamer, die zich niet alleen door hare afmetingen, maar ook door hare stoffeering, zeer sterk van de ter anderer zijde der voordeur gelegene en alleen 's Zondaags ontfotene onderscheidde. Eerstgenoemd vertrek, van twee kruisramen breed, diende vooral tot speelzaal voor 's Heeren Burgemeesters kleinkinderen, in-zonderheid de Vande Polletjens *, de Bambeekjens †, en de Hopjens § (waar de kinderloze tweede vrouw des Burgemeesters recht „mal” meê was) — maar anders ook tot rommelkamer voor de dienstboden. De Burgervader liet den dichter niet lang wachten. Hij vond dus weinig gelegenheid, hetzij de lampekan, den schoenenbak en de strijkijzers of het kinderspeelgoed te bewonderen, die in deze *anti-chambre* bewaard werden.

Er stonden, behalve een bank, twee matten stoelen met geknopte ruggen. Vondel hield zich aan een van beiden vast, en toen hij den stap van den Burgemeester in de gang hoorde, ontblootte hij zich het achtbaar hoofd, waarop men thands de toch nog altijd krullende, maar flossige witte haren bijna tellen kon. Hij trilde, ondanks zijn dikken schanslooper, half van de koût, half van verlegenheid, — hij, de man, die de Goden der aarde zoo menig-maal de les had gelezen.

„Zô, *monsieur* Vondel,” zeide de Burgemeester, binnenkomende en op welwillenden toon: „kom-je, op je ouwen dag, mij nog eens bezoeken? — Ga zitten!” En Vondel nam plaats, en de Burgemeester, die bij zijn zwarte oogen nog zwarte wenkbrauwen, maar een goedig gezicht had, zett'e zich tegenover hem, op de zeer weinig konsulaire stoelen, aan weêrszijde van de geschilderde klaptafel, met haar doorgefneden knobelpooten.

„Uw Edel-Achtbare zal 't mij, hoop ik, niet euvel duiden,” zeide Vondel, „dat ik zoo vrij ben U over eene familie-zaak te komen spreken...”

De Burgemeester glimlachte onder zijn breeden hoedraud. Vondel nam dit voor een gunstig teeken.

* Kinderen van Mr Harmen en Brechtjen Hooft

† Van Corn. v. B. en Haesgen Hooft. § Van Mr Jacob Hop en Isabel Hooft.

„Is er in úw familie het één of ander op-handen?“ vroeg de Burger-vader.

„In de familie,“ hernam Vondel, „zoû wel een zeker belang wat verzorging behoeven.... Ik heb mijn kleinzoon, UEd.-Achtb. misfehien niet onbekend,.... de zoon van Baertgen Hooft....“

— „Ah ja,“ zeide de Burgemeester, „van de mooye Baertgen, zoo als ze haar noemden....Zij moet in der tijd vrij wat opgang gemaakt hebben.... Hoe is 't toch met haar afgeloopen?“

Vondel begon een verhaal van het huwelijk zijns zoons, dat den Burgemeester wat uitvoerig werd. „Het slaat daar 10 uur,“ zeide ZEd. Achtb., „ik moet naar het Stadhuis, Bestevaâr!.... Dus die kleinzoon van je, wil niet veel deugen?“

— „Dat zeg ik niet, Edel-Achtb.,“ antwoordde Vondel: „neen, de jongen past goed op. Maar hij is op een schoenmakerswinkel, hier in de Slijkstraat, en ik behoef u niet te zeggen: wij zijn van welgestelde afkomst, en hij, die nog tot uwe familie door zijne moeder behoort, kon misfehien een stadspostjen met ijver bekleeden, dat hem een beetjen meer aanzien zoû geven.... Schoenmakersgezel, en Baertgen Hooft tot moeder gehad te hebben....“

— „Zoo? hier in de Slijkstraat?“ zeide de Burgemeester, op minder vriendelijken toon. „Zoû hij geen anderen, niet misfehien een voordeeligere winkel.... kunnen vinden?“

— „Het is minder de kleine verdienste,“ zei Vondel, „dan wel het nederige van de betrekking, voor een zoon van....“

— „Ja, lieve man,“ zeide de Burgemeester, die zijn partij koos, al zat hem die Slijkstraat, op vier of vijf huizen afftands van zijn woning, dwars in de maag: „het gaat in de waereld al op en af. Ik zoû graag wat voor je doen: maar op het oogenblik is er niets.... Intusfehien zal ik de zaak in me gedachte houden. Ik moet nu aan de *besognes*.... Vaarwel; mijn dienaar zal je wel weêr in je rijtuig helpen. Het schijnt nog al een goeje toefleê.... Vaarwel!“ En de Heer van Oudt-Karspel was wech.

Vondel schommelde een quartier later weêr in de mufte fleê. Niemand had hem ooit gezegd, dat Mr Henrick Hooft, bij al zijne groote en goede hoedanigheden, nooit partij trok van den invloed, dien zij hem gaven. Onze dichter was dus niet ontmoedigd. Burgemeester Hooft zoû het immers in gedachte houden, en als hij nu den anderen neef van Baertgen, den Heer Van Outshoorn, óok nog kon te spreken krijgen, was de zaak half verzekerd.

De ontvangst bij den Ridder Cornelis de Vlamingh van Outshoorn, Heere van Oudtshoorn en Gnephoeck, was geheel verscheillend van die bij den anderen Edel-Achtbare.

Hij bewoonde een nieuw gebouwd huis, in welks hoog gelegen gang

veel meer overvloed van wit marmer te bewonderen viel dan tot heden in de Amsterdamsche huizen der XVIIe Eeuw gebruikelijk was.

Vondel werd hier in een prachtig gemeubileerde zijkamer gelaten, waar de groote kruisvensters wel met sierlijke door Wouter Geurtsen gefmede buitentalies * voorzien waren, maar toch een genoegzame hoeveelheid daglicht de doortocht gunden. Dit licht was zacht getint, om dat in de bovenramen, gelegenheid gevonden was de wapens aan te brengen van de geslachten van Outshoorn en Hooft onder éene kroon geplaatst, en voords van de familiën Outshoorn, Bronckhorst, Wuytiers en Haeck, die de vier naaste quartieren van den Burgemeester uitmaakten. Het omlauwende *Menschenhoofd*, het blazoen van den Drost, op het aâloude *blauwe* veld, door de morgenzon verlicht te zien, deed Vondel vriendelijk aan; hij nam het voor een goed voorteeken. Tegen den wand hing bovendien een rijk omlijst zwart bord, waarop de namen en wapens van Heeren Schouten, Burgemeesteren en Schepenen, federt de omkeering van 1578, waren afgebeeld. Outshoorn kwam daar negen malen op voor.

Op de middenplank van een gebeeldhouwd dresfoor, trok een verguld koperen bokaal zeer de aandacht van den ouden man, doordien hij daar het bekende blazoen der drie jachthoorns op te-rug-vond, bekroond door een Bisfchopsmijter. „Dat is het wapen van Heer Jacob van Outshoorn,” dacht Vondel. „Ik heb wel méer gehoord, dat deze Heeren niet zeer tegen de Roomschegezinden zijn, en er véle in hun familie hebben.” Alles — goede voorteekens, gelijk men ziet.

De Burgemeester echter liet zich wachten. Vondel stond, op zijn ftokjen geleund. Hij keek nog eens rond. Naast de kast trof hem, in den hoek der kamer, een ornament, dat hem niet onbekend voorkwam. Zonder zich te ver van de tafel te verwijderen, kon hij dit in oogenschouw gaan nemen.

Op een afstand zien oude lieden wel beter dan van dicht bij; maar onwillekeurig naderde hij toch het aangeduide voorwerp. Het was een statiedegen. Hij stond daar in zijn wit lederen schede, en een reeds wat verbleekte draagband hing van de stift af, die door het knoopgat blonk. Die draagband was van blaauw fluweel, met marokijnleer gedubbeld. Vondel strekte er een bevende hand naar uit, en hem ophoudend, vond hij er eene reeks van omloofde ranken op; met gouddraad geborduurd, en in het midden, door elkaâr gellingerd, de 4 half-vaerzen :

„De naelt van Baertgen Hooft” Biedt u een goedt onthael
By u aenstaende trou”, Met draden van metael. P. C. II. 1635”

Bij het lezen van den naam van Baertgen, bij het herkennen der initialen van den Drost, werd het verleden, werd het jaar, waarin

* M. Fokkens, bl. 195.

zijn zoon hem met veel warmte, maar ook met veel spijt, het eerst over Baertgen gesproken had, levend voor Vondels geest. Hij herinnerde zich de omstandigheden, waaronder Baertgen dien *porte-épée* voor den Ridder de Vlamingh van Outshoorn geborduurd had, en schaamde zich de belangstelling niet, waarmee hij thands vernam, dat de Drost, naar 't scheen, zich met dat familiegeschenk bemoeid had. De ontsteltenis, die deze aandoening bij hem had te-weeg-gebracht, ving met eene rilling aan, die hem over het eerbiedwaardig hoofd ging, maar loste zich op in een paar zoete tranen.

„Mij dunkt,” dacht hij, „hier moet mijne zending flagen.”

Toen hij gerucht in de gang hoorde, hield de oude man haastig van den draagband af, alsof hij een groot vergrijp had begaan, en zett'e zich min of meer in postuur.

De deur ging open — Heer Cornelis van Outshoorn trad binnen. Ook hij was regeerend Burgemeester en een jaar of vier ouder dan zijn neef en ambtgenoot Mr Henrick Hooft. De vrouwsvader van Heer Cornelis en de vader van Mr Henrick waren broeders. De betrekking tot Baertgen was veel meer verwijderd. Ze was hierin gelegen, dat Pieter Hooft en Krijn Hooft broeders waren geweest, en dat Krijn Baertgens overgrootvader was, Pieter die van onze Burgemeesters. 't Schijnt echter, dat er ook nog maagfchap bestond door Baertgens moeder, die eene Bronckhorst was, evenzeer als de moeder van den Ridder van Outshoorn.

Hoe 't zij — de Ridder, eene slanke, reeds eenigszins „verdroogde en geboogde” grijsblonde figuur, noodigde den Heer Vondel met veel hoffelijkheid uit, plaats te nemen op een met een groen fluweelen kussen belegden zetel. Ook 's mans kleeding verschilde veel van die zijns neven. Hij droeg een donker-blonde perruik van tallooze zij-zachte krullen. Een onzichtbaar graauw boogjen op zijn bovenlip stelde zijn knevel voor. Op zijn betrekkelijk kleinen hoed had hij een veër, die nu eens bronskleurig dan eens paersch scheen. Was de eenvoudige lijfrok van Burgemeester Hooft met eenige haken en oogen van voren dichtgemaakt en kon men slechts, door de hierdoor getrokken kleine openingen, en voords aan den hals en onder uit de mouwen zien, dat de Heer Hooft linnen aan had, — had hij verder het snoer, waar zijn mantel aan hing, vrij sterk dichtgetrokken, — de uitrusting van Messire Cornelis de Vlamingh was eene geheel andere! Hij droeg in vijf wijde pijpgolven de kanten bef, die de overgang vormt tusfchen de platte kraag Louis XIII en den geknoopten doek Louis XIV. Zijne kleeding, voor het overige, was van zwart fluweel; maar fatijnen lus- en strik- en rozetlinten speelden er een groote rol bij; onder uit de breed omgeslagen mouwen kwam het fijnst en blankst denkbaar linnen, alweër met kanten boorden, te voorfchijn. Hij droeg een degen met zwart italen slingergevest.

„En wat bezorgt mij de eer,” zeide hij, „dat de Agrippijnsche Zwaan mij wel een bezoek wil brengen?”

— „Edel-Achtbare,” zeide Vondel, „laat, bid ik u, die zwaan er maar af. Sints ik van haar in mijn *Noach* — of waar wás het ook in? — gezongen heb, is het liedtjen uit...”

— „Spreek daar zóo niet over, Heer Vondel!” antwoordde de Ridder vriendelijk; „gij zijt toch nog zoo oud niet...”

De grijsaart zag den Burgemeester met eenig wantrouwen aan. „Zou hij mij werkelijk nog zoo oud niet vinden?” dacht hij.

„UEd.-Achtb. is zoo goed van dat te zeggen; maar als ik me niet vergis, ben ik toch nu in November mijn negentigste jaar ingetreden...”

— „Een schoone leeftijd!” zeide met volle recht de Heer van Outshoorn: „en leest ge nog zonder bril?”

— „Daar dien ik mij nooit van,” zeide Vondel: „maar van lezen staat weinig meer in. D^r Le Blon zegt, dat het te vermoeyend voor mij is...”

— „Ja,” zeide de Heer van Outshoorn: „één van mijne voorvaders in de XIVe Eeuw, een zoon van dien Heer Willem, die Amsterdam heeft laten vergrooten, en neef van dien Hoogen Utrechtschen Geestelijke, die den eersten steen van den Domstoren geleid heeft —, van dien verhaalt men, dat hij over de 96 jaar oud is geworden en nog in het bezit van al zijn geestvermogens was.”

— „Dat is gelukkig,” zeide Vondel; „dat is mijn geval niet: ik ben soms, als ik aan 't spreken ben met de lieden, geheel den draad van 't gesprek kwijt, en dan kan ik er moeilijk weér op komen: ik kan eigenlijk niet meer met menschen omgaan*.”

De Heer van Outshoorn wierp, bij deze mededeeling, eentweetal onrustige blikken om zich heen, als of hij er niet op gesteld was in een tweespraak gewikkeld te zijn met een zóo stokoud man, zonder geheugen.

„Ja,” zeide Vondel: „en wat nu uit vroeger tijd is, dat herinner ik mij allemaal nog volkomen. Hoe staat mij het beeld van uw zaligen vader nog voor den geest, die zoo veel voor de Stad gedaan heeft, en die den Ridderhelm boven zijn wapen met zoo veel waardigheid voerde...”

— „Ja,” zeide de Heer van Outshoorn, terwijl een verborgen glimlach zijn gelaat scheen te tinten en hij een toon van spreken aannam, die veel op fluisteren geleek: „ik weet waarlijk niet, hoe zoo vele Heeren wat de Franschen noemen *le timbre* zóo maar boven hun schild plaatsen. Gij, Heer Vondel, die een geleerd man zijt, gij zult wel eens vreemd gevonden hebben.... niet waar? Immers, het hebben van een heerlijkheid.... Ieder-een, de eerste, de beste winkelier of ambachtsman, kan, als hij wat geld heeft.... niet waar?... Heer worden van.... dit....

* Brandt, bl. 70, 71.

of van dat... Maar... gij weet misfchien niet... maar neem nu, het zij Swieten, het zij Maerseveen, het zij", en hier daalde zijne stem nog meer, „het zij Oudt- of Nieuw-Karspel, het zij Schoterbosch... leengoed... is leengoed; maar *n'est pas gentilhomme qui veult* (gij verftaat Fransch, Heer Vondel)... Ja, ja, konden zij het bloed der Heeren van Swieten of van Schoterbosch in hunne aderen overtappen!..."

— „De Heeren Bicker zijn anders wel van een oud geflacht," had Vondel de oprechtheid te zeggen.

„Om dat zij langs de vrouwelijke lijn uit Boelens stammen; maar *le ventre n'anoblit pas* (gij verftaat het...); en dan nog die Boelensen, die Wormerveeders... gij zult mij toegeven, niet waar?"

Het begon Vondel, den ouden man, een weinig te fchemeren. Er was altijd iets zenuwachtigs in den Heer van Outshoorn, als hij over die adelquaestie begon.

„Daar heb-je de Hoofden, onder ons gezegd," ging de Ridder voort, „ik fchaam mij mijn Geuzenbloed niet... maar, niet waar, het ftaat toch altijd goed, als men, zoo als wij, van een Bifchop van Utrecht, den machtigen Stichtschen Leenman, en van een Heer Willem van Outshoorn onder zijn voorouders fpreken kan. De Drost heeft het wel eens doen voorkomen, als of hij maar bevestiging van adel van den franschen Koning gevraagd had,... als of de Hoofden... het is waar, het is mogelijk... zij kunnen van dezen of genen West-frieschen Podestaat afkomen. 't Is zelfs waarfchijnlijk, en daarom, ik heb ook van gantscher harte mijn huwlijk aangegaan. Ik heb zelfs altijd nog een bandelier bewaard, die een Juffrouw Hooft, dat een heel mooi meisjen,... naderhand vrouwtjen,... geworden is voor mij gemaakt heeft," en de Ridder ging den degen krijgen in den hoek der kamer. „Daar heeft de Drost nog een paar dichtregels voor gemaakt. Ziet ge... P. C. H., dat is: Pieter Corneliszoon Hooft. Zij is met een verren neef, die óók Hooft heette, getrouwd..."

De oogen van Vondel begonnen te vonken, hij firekte zijne bevende hand uit om met een gebaar te kennen te geven, dat hij een woord wilde zeggen; maar de Ridder was nu aan 't praten. „Ziet ge, 't is heel mooi geborduurd, met gouddraad en kralen... Dat is van Baertgen Hooft... In onze klasfe is er nog al veel van haar gefproken... We hebben haar toen uit het oog verloren. Zij is naar Amersfoort gaan wonen. Haar man had daar... ik weet al niet meer..."

— „Maar, Edele Heer!" barstte Vondel uit: „die Baertgen Hooft, uw nicht, is mijne fchoondochter geworden: een fchoon, lief, maar ongelukkig fchepsel..."

— „Uw fchoondochter, Sinjeur Vondel!" riep de Burgemeester... „Ja," zeide hij kortaf, „'t kan zijn. Ze moet hertrouwd wezen met éenen Joost Joosten."

— „Mijn dochter!" riep Vondel, „de vrouw van mijn ongelukkigen zoon!"

— „Zoo — ja...” zeide de Burgemeester, en zett'e den degen wech. „Ja, zoo vindt men in de familiën al kostgangers van allerlei foort...” mompelde hij meer dan hij sprak, en zonder verftaan te worden.

— „En nu, Burgemeester,” zei Vondel, „is het juist voor den zoon van Baertgen Hooft, dat ik uw bescherming kom inroepen.”

— „Dien ken ik niet,” zeide de Burgemeester droog.

„Mijn kleinzoon is een brave borst,” antwoordde de dichter; „maar hij heeft een heel nederig beroep en weinig vooruitzicht.”

— „Zoo!” zeide de Burgemeester.

„Hij werkt bij een schoenmaker... en nu had ik gedacht, als UEd. Achtb. mischien eens een postjen aan het Stadhuis voor hem had...”

— „Een Stadspostjen? o, zoo als in der tijd voor u!” zeide de Heer van Outshoorn, half lachend: „ja, dat was een grap. Toen ik u daar aanzeide, dat gij uw ontfslag hadt: maar ik legde toch gaauw weêr een pleister op de wond.... Niet waar, Heer Vondel? Nu, gij houdt u maar goed. Voor uw zoon, tot mijn spijt, weet ik op 't oogenblik niets.... Het is nog al geducht winter geworden.... Maar de stoep is toch niet glad. Ik zal dien jonkman, die in de gang staat, zeggen, dat hij u helpt. Nu, vaarwel! en als ge nog eens weêr over de oude tijd wilt komen praten: gij weet, bij experiëntie, mijn vader zaliger en wij allen loopen hoog met de dichters....”

En de Ridder van Outshoorn tikte Vondel op den schouder en ging de kamerdeur vóór hem uit. Hij bewoog in de gang de tafelchel, die hij in de hand meê had genomen, gelaste een livreiknecht, die van achter kwam, den jonkman „op de mat” behulpzaam te wezen om den ouden man in de fleê te helpen, en ging weêr naar binnen, om de tafelchel op haar plaats te zetten.

De Ridder Cornelis de Vlamingh van Outshoorn is de laatste mannelijke aftammeling van zijn geslacht geweest.

De Heer Mr Henrick Hooft werd niet lang na dat hem de tijd ontbroken had den ontfertlijken zanger der grootheid van Amsterdam en Holland eenige oogenblikken te woord te staan, aan zijne drukke „besognes” door den dood ontrukkt.

III.

DIE LEELIJKE PRIJ.

Zijn onthaal bij de twee Burgemeesters was de laatste te-leur-ftelling, die Vondel te trotseeren had. 't Was mischien niet eens goed gezien, dat men eenen ambtenaar, eene foort van Heer, wilde maken van het

Sint-Krispijns-kind, dat hij tot eenigen kleinzoon had. Misschien oordeelde die kleinzoon wel, dat een kousen-kooperszoon en -kleinzoon niets beters dan het vak van schoen-maker kon uitoefenen; althands, op zijne beurt, een zoon Joost hebbende, bracht hij dezen er in op, gaf hem een meisjen uit Waalwijk, het schoenenland, tot vrouw * en liet toe, dat hij zich dáar ging vestigen.

De oude, beroemde grootvader was toen lang overleden.

Zijne laatste levensdagen heeft Vondel doorgebracht op het Cingel schuins over de Warmoesgracht. Het is dus de stem van de Jan-Roodenpoorts-toren geweest, die hem van zijn naderend doodsuur sprak. Dit zou echter al heel onverwacht moeten slaan, als het Agnes de Flines-Block, die insgelijks op „de Cingel” woonde †, pijnlijk verrasfen zou.

Tot zijn einde toe bleef zij den stokouden Oom hartlijk bewaken en verzorgen. Had hij haar echter vroeger wel eens te kennen gegeven, dat hij tegen het sterven opzag, en den wagen van Elias wel ter zijner beschikking zou willen hebben, - thands zeide hij vaak tot haar: „Bid voor mij, dat God de Heer mij uit dit leven wil halen! §” en als zij dan, zinspelende op hetgeen hij eens aan Anna gezegd had, vroeg: „Wilt gij dan nu dat die leelijke prij kome?” zeide hij ten laatste: „Ja, dat ze kome! of ik langer wachtte, Elias' wagen blijft uit. Men moet den gemeenen weg in.”

In het laatst van Januari 1679 zaten op een avond zijne vrienden Philip Koning en Jacob Leeuw bij hem: de laatste was een neef van Agnes en getrouwd met een Jufv. de Flines. Vondels kleinzoon was nog op zijn werk. De vrouw maakte den 4-jarigen stamhouder naar bed. De binnenkamer, waar zij zich bevonden, was een vrij groot vertrek. Een flink vuur van turven en talhouten vlamde onder den hoogen en breeden schoorsteen. Schuin daartegenover, tegen het portaal aan, waar- meê men naar de hoogere verdieping ging, was eene bedstede van de kamer afgenomen, die tot slaapplaats voor den hoogbejaarde strekte. Tegenover deze stond eene fraai besneden kast, die in twee verdiepingen verdeeld was: boven, open; onder, met deurtjens gesloten. In het open gedeelte prijkten eenige pronkglazen, en ook twee metalen bekers of koppen. De eene was de gedreven zilveren kop of schaal, op aange-schroefden voet, die de Wethouderfchap aan Vondel had vereerd voor zijn heerlijk gedicht op de „Inwijdinghe van 't nieuw Stadthuis”; de andere was een wijnkom, met deksel en lepel, eveneens van zilver, die hij van de Heeren Raden ter Admiraliteit voor zijn gedicht op het Kattenburgsche Zeemagazijn gekregen had **. Verder was de kamer hoogst eenvoudig gestoffeerd. Alleen hing er nog een fraai door Philip de Koning gefchilderd portret van Vondel tegen een der wandvlakten.

Koning, de schilder hier prezent, onze oude kennis, nam in dit

* X 20 Juni, 1704.
§ G. Brandt, *Leven*, 73.

† Puyé, 16 Aug. 1674. Verg. v. Vl. *Vondel*, I, 186.
** G. Brandt, *Leven*, 86.

oogenblik, een delfsch kommetjen en een bord van een rek, haalde wat water, bracht zijn penceelen te voorschijn, en terwijl Vondel in het hoekjen van den haard zat, gedoken in wollen slaapmuts en kamerjapon, ging Koning naar den schoorsteen, nam er een veegjen roet uit en begon op het bordtjen verf te maken. „Kom aan, vader Vondel,” zeide hij: „nu zullen we je nog eens op 't papier brengen.” Koning had reeds zijn tweede schetsjen vluchtig maar raak geteekend en gewasfchen, toen Vondels aangezicht eenigszins begon te veranderen. Hij had veel hinder van de koude en was in de laatste maanden merklijk verzwakt. Men maakte zich dus al licht ongerust, „dat hij er nog eens heel gaauw uit zou kunnen wezen.” Het hoofd, dat hij voorover gebogen had gehouden, richtte hij op, omvat'te krachtig de beide armen van zijn leunstoel, en scheen naar adem te hijgen. Zijn gelaat was bleek, zijne oogen gesloten. Toch kwam hij al spoedig weêr bij; maar men oordeelde veiligst, hem naar bed te helpen.

Agnes kwam hem dagelijks eenige uren gezelschap houden. Verzorging had hij weinig noodig. Toch oordeelde Dr Le Blon¹³⁾, wiens hulp men had ingeroepen, dat het tijd was hem te bedienen. In den avond van Saturdag, 4 Februari, ontving hij met veel godsvrucht de Laatste H. Sakramenten uit handen van Pastoor Wandelman. Behalve zijn zoon en schoondochter, waren de familiën Blesen en De Flines, ook de advokaat Plemp, bij de plechtigheid tegenwoordig.

Daar scheen waarlijk eenige opleving zich bij hem in te stellen. Toen hij, na een uurtjen slapens, ontwaakte, was Agnes Block alleen in de kamer. Zij zat bij de tafel, waarop een geopende brief lag. Die brief was van Rebecca Bruyningh, eene dochter van Vondels overleden zuster Catharina, wier andere dochter in Brusfel bij de „arme Clarisen” was ingetreden. Rebecca had een goed huwelijk gedaan met Reinier van Estvelt, en woonde met hem op eene fraaye hofftede in de omstreken van Arnhem.

Onkundig van Vondels zeer verminderenden toestand noodde zij in dien brief hem, tegen het voorjaar, nog eens bij zich, buiten. Agnes herlas dit voorstel met een weemoedig genoegen. Eenige beweging in de bedstede hoorende, trad zij op den ouden dichter toe.

„Hoe gaat het, Vader?” vroeg zij.

„Goed!” was het antwoord, en hij stak zijne hand uit, en drukte de hare nog stevig. „Het gaat goed;... maar ik ben een beetje koud. Het zal Daarboven beter zijn... Agnes!...” ging hij voort en wenkte haar naderbij te komen, om te luisteren. „Ik heb een graffchrift gemaakt,” en een glimlach ging over zijn gelaat:

„Hier leit Vondel.... zonder rouw!”

bij dezen vaersregel floeg hij, met een onbeschrijflijke uitdrukking van gerustheid, de oogen ten Hemel, en vervolgde:

„Hij 's gestorven van de kou!”

— „Och, beste-Vader,” vermaande Agnes, „zoo moet-je nu niet doen.”

— „Wel kind, ik ben reisvaardig!” zeide hij zacht. „Agnes! zet me hier op de tafel den zilveren Burgemeesterskop eens neêr... en de kom en lepel van de Amiraliteit... Zoo! — De kop is... voor Pieter Blesen... en de kom... voor Sybrant... De zilvere... vergulde... kop van de schilders, die bóven staat, moet je aan Beckjen Bruynings sturen, en bedanken haar wel voor haar heusch verzoek. De gouwe penning van de ouwe Princes moet je geven... ja!... och, ik had op Anna minder betrekking.... anders... ik had gedacht... aan haar zoon, als erfgenaam van...”

— „Van Tesfelfchade...” vulde Agnes aan, die begreep, dat hij Anna Roemers en Mr Romanus van Wesel bedoelde.

Vondels gelaat verholderde zich nog weêr, en met een glimlach zag hij Hemelwaards; terwijl het schieen, dat zijne oogleden vochtig werden. Dit ging blijkbaar met eenige pijn vergezeld. Hij sloot de oogen, en haalde wat dieper adem. Toen hij ze opende, vroeg hij: „Waar had ik 'et ook over?”

— „Over de penning van de ouwe Princes, Vader,” antwoordde Agnes.

„O ja! die moet je zenden aan Antonides, ... mijn groothartige zoon in de kunst. De penning... leit in het heimelijke laatjen van de gefneden kast, bij de ketting en medalje van de Koningin... Die moet Joost goed bewaren voor zijn kinderen... Aan jou, Agnes, voor al je liefde, geef ik mijn schilderij... Oome Joost, zoo als 'i dáar boven de kast hangt... Ze zeggen, dat het goed geleken heeft...”

— „Dank je, Vader-lief!” zeide Agnes, terwijl zij hem kustte, en een paar tranen uit hare oogen rolden.

„Ik kan je nooit genoeg bedanken,” zeide Vondel, „voor al je hartelijkheid.”

— „Och, Vader, spreek daar niet van,” zei Agnes, „wat hebben wij geen verplichting aan u, aan je voorbeeld, aan je vruchtbaar woord... Wat is mijn Sybrant...”

Juist toen zij dien naam uitsprak, kwam de goedhartige zijde-lakenen-wever binnen, en vroeg zacht, hoe het ging.

Vondel herkende hem; „Ik ben aan 't uitdeelen van mijn schatten,” zei Vondel. „Mijn schriften zijn óok voor nicht Agnes,” ging hij voort: „Men kan goed wêchgeven, als men het zélf toch niet meer bewaren kan... Het kan mischien nog een poosjen, .. met me duren; maar opkomen er van, ... doe ik niet meer...”

— „O, dat kan men niet weten,” zeide de vriendelijke De Flines.

„Nee, kinderen!” hernam de 90-jarige... „Maar, als ik zeide, ik ben nu kant en klaar, en ga, voor korter of langer, nog een beetjen slapen...”

Er was in de kamer, waar Vondel lag, een ledikant opgezet, ten gebruike van de gene, die een deel der nacht bij hem waakte.

„Ik blijf van nacht hier,” zeide Agnes tot haar man, terwijl ze 't gordijn der bedstede een weinig dichtschooft.

„Blijf-je?” fluisterde hij, „zoû het afloopen?”

— „Men kan niet weten,” was het antwoord.

De Flines ging naar huis, en de zoon van Vondel, benevens zijne vrouw, die al veel gewaakt hadden, en zoo min als iemand werkelijk gevaar duchtten, gingen naar hunne kamer.

Agnes bleef op: zittend in een grooten stoel, en schonk zich nu en dan een kop van haren geliefden koffidrank.

Zij hield zich met geestelijke lektuur en bidden bezig. Zij las juist uit het handschrift van Begijntjen Aeltgen Jansd' vande Poel, dat in Vondels handen was gekomen*, een preek van Marius over den text „*Salich sijn die dooden, die inden Heer sterven... want haer wercken volgen henlieden*”, toen zij den slapende eenigszins ongelijkmatig hoorde ademen. Zij ging bij het bed. Hij lag recht op den rug — gelijk de middeleeuwsche Koningen op hun grafzerk; zijn gelaat was buitengewoon bleek, maar zeer kalm. Zijn sterk geteekend profiel, waarvan ook de mond maar weinig was saamgedrukt, daar Vondel nog vele en gave tanden had behouden, werd volledig gemaakt doordien hem, op een klacht van verhoogde warmte aan de slapen, bij groote kou des lichaams, het hoofd ontbloot was; dit scheen zoo eerbiedwaardig, dat men zich onwillekeurig een lauwerkrans dacht, om die dunne, sneeuw witte lokken en dat hooge voorhoofd gebogen.

„Hoe schoon en heilig is hij toch!” dacht Agnes, en in het zelfde oogenblik openden zich nog even de oogen, zagen haar aan en sloten zich, in deze tijdelijke orde, — voor eeuwig. Uit de lichte rilling en verbleeking, die hiermeê gepaard scheen te gaan, maakte Agnes al op, dat het gedaan was. Te-recht mocht Brandt zeggen: „zyn adem en geeft ontging hem zoo zacht en onvoorziens, dat de vrienden, die in huis waaren, om op zyn einde te letten, zynen uitgang naulyx merkten †.” Juist klonk door de vensters, in de stilte der nacht, het weemoedig-vrolijk vier- of vijftal noten der torenklok, dat het lied van 4 uur scheidde van dat van half vijf.

Zoo was dan dit leven van een-en-negentig jaren, twee maanden en negentien dagen ten einde; zoo was een der beste en grootste zielen van de aarde wechgegaan, die de XVIIe Eeuw tot cierraad gestrekt hebben: tot cierraad — en méer dan dat: want offchoon geen in 't oog vallende plaats op het gebied van staat en maatschappij innemend, had Vondel op de openbare meening toch grooter invloed gehad, dan menig zich voorfelt: zijn voorbeeld, vooral zijn verheffend manlijk voorbeeld, was de best mogelijke loffpraak op de beginselen, die hij beleed.

* Verg. bl. 71 en Aant. 13, bl. 86.

† *Leven*, bl. 74.

Ondanks zijn krachtig en kennelijk Katholicisme, dat hem dreef, zoo als Brandt getuigt om, met „alle bedenkelijke vlyt” „zyne vrienden en bekenden tot de Roomsche kerk te brengen *”, genoot hij de hoogste achting van de dichters en wetenschappelijke mannen zijner dagen. Antonides, Vollenhove, De Decker, Brandt, ook Hieronymus Sweerts beschouwden hem in minder of meerder mate als hunnen vader, en zelfs de pedante aanvoerder der Kunstbent, die in de „Soete Ruft” vergaderde, heeft hoogen lof voor hem †, terwijl nog in 1639, dus na den Gijsbrecht en vader Gozewijn de laatdunkende Steendam, hem in zijn eigenaardigen ftijl, den „eelften Rijmer” noemde

„van 't ganfch Batavia.” §

Het was dan ook niet moeilijk om veertien dichters bij-een te krijgen, die, als dragers, Vondel naar zijn laatste verblijfplaats zouden geleiden. Antonides, die door de befcherming van den bekenden bemiddelden dichter Buysero eene aangename betrekking in Rotterdam had gekregen, kwam haastig en zichtbaar ontfeld over. Helaas, zeide hij, „hadde ik ten minften nog

„die eere dan genoten

Dat ik den grijzen helt zyne oogen had gefloten,
En mogelyk noch eens het aangename woort
Van Zoon al ftamelende uit 's vegen mont gehoord **.”

Honderden menschen fchijnen bij de begrafenis op de been te zijn geweest ††, en daarbij eene gepaste ftemming geherscht te hebben, althands een eenvoudige man voerde den dichter Sweerts in onrijm te gemoet:

„O SWEERTS, draagt gy dan na het graf
Die groote Vader, die u gaf
Verftant en fterkte in uwe beenen.
Men overdekt hem met een fteen,
Maar weet, gy, zoon, en iedereen
Zal Vondel's dood noch lang beweenen.”

Die fteen bedekte het graf, waar zijn kleinzoon Willem en lieve dochter Anna reeds voor eenige jaren geleden in waren bijgezet. Het Zuid- of Dampportaal der kerk inkomende, vond men het graf niet ver van het choor, bij den Matthæus-pijler.

De Heer Joan Six liet er een latijnsch tijdvaers op beitelen. 92 jaar na zijn verfeiden kwam het Genootfchap *Diligentiae omnia* op het denkbeeld een lijkbuis tegen een der pilaren te doen aanbrengen, niet ver van zijn graf. Het genootfchap gaf aan dit denkbeeld gevolg „in

* T. a. p., 75. † Zie hierb. bl. 172. § *Distelwink*, II, 192. ** *Lijkd.* bl. 7.
†† Ald.

aanmerking genomen hebbende de uitnemende diensten, in dertijd aan de Nederduitsche Taal en Dichtkunst door den Dichter Joost van den Vondel bewezen, en aangespoord zijnde door het voorbeeld van verscheiden Natien".¹⁴⁾

IV.

HET RELIEKSCHRIJN.

De Oktobermaand van het jaar 1867 heeft eenige onvergetelijke dagen opgeleverd. Holland kweet eene oude schuld. Amsterdam verbond aan haar schoone nieuwe wijk, aan gene zij der Leidsche Poort en grooten Schouwburg, den naam des mans, die meer dan vele staats-, krijgs- en kooplieden voor haren roem had gedaan.

Levert het een treurige bladzijde op in de geschiedenis van onzen nieuweren Hoofddichter, dat deze door die poort den Pruis (dien hij anders toch maar „averechts" beminde) binnen de Stad bracht, — der leidsche buitenbuurt zoü die smet van het voorhoofd en uit het geheugen gewischt worden, toen onze Hoofddichter der XVIIe Eeuw haar in bezit kwam nemen en overstralen. Op gene vernedering, volgde deze verheffing.

Lang had men in beraad gestaan, waar Vondels beeld verrijzen zoü. De bezwaren, aan verschillende plaatsen verbonden, schenen zoo groot, dat Van Lennep mij op zekeren dag * schreef: „Wanneer alle plaatsen mislukken, folliciteer ik de Regenten van het R. C. Armenkantoor hem op hun pleintje gastvrijheid te verleenen. Dáar zou hij althans op een grond staan, waar hij menig een voetstap gezet heeft."

Maar gelukkig — de dichter vond eene ruimer plaats, en wel in Gods vrije natuur; terwijl hem tevens de onderscheiding niet karig werd toegemeten, maar het geheele nog steeds zich uitbreidende Park — de welfprekende getuige van den edelmoedigen zin der goeode Burgerij — naar hém genoemd werd, in wiens bloemhof en bosfschaadje menig-een zoo vaak de benaauwdheden des waereldschen levens ontvlucht heeft.

De leidsche buitenbuurt werd dus geadeld, en het Leidsche Plein kreeg door de nabijheid des koninklijken zangers van Badeloch en Hageroos zijne wijding. Betoone het zich die eenmaal volkomen waard!

Toen Vrijdag, den 4ⁿ Oktober, het beeld onthuld was, had men echter met de verzoening van 's grooten dichters schim niet afgedaan.

Het eerst was het denkbeeld zijner monumentale vereering uitgespro-

* Van de Middachtersteeg, 27 Juli 1865.

ken door Dr Van Vloten, in zijn stukken over Schotels *Tollens*; in de form van een nationalen wensch werd zij gevraagd door Bakhuizen van den Brink; Van Lennep had er in 't begin geen neiging voor, — meenende dat het beste gedenkteeken de harmonische herdruk van des dichters werken en het verhaal zijner daden was: maar Van Lennep was er spoedig voor gewonnen, en bracht het beeld tot stand. Doch daar behoorde nóg iets te gebeuren.

Hooft, de Muyder gastheer, had Vondel, naar deze getuigt, zijn tafel ontzegd, om „een onnoozel *Ave Maria*.”* 't Is duidelijk, dat dit symboliesch is op te vatten. Vondel wilde zeggen, dat Hooft hem niet meer ontvangen wilde, om dat hij een banierdrager van het Katholicisme was geworden. Ook deze oneer, onzen dichter aangedaan, moest door een vrijzinniger nagelacht worden uitgewischt: en werkelijk op Saturday, den 5ⁿ Oktober, op den dag der week aan Maria gewijd, op den dag der maand die den vromen Meinolf ten leven zag verrijzen, om zijne nazaten op te wekken tot verheerlijking der vlekkeloze Lelie — *lilium inter spinas* — werd Vondel te Muyden met feeststatie ingehaald door de keur der burgerij van Amsterdam. Het moet den dichter, uit zijne hemelsche woontente nederftarend op ons woelen en werken, eene zoete voldoening zijn geweest, — dat zoo velen van allerlei richting zich vereenden, om (vervuld van bewondering voor zijn karakter en verdiensten) op nieuw hem welkom, drie werf welkom te heeten te Muyden, waar de geest zijner Eusebia hem vooruit scheen gezweefd, om, in de heerlijke melodiën van den toondichter Heinze, den onsterflijken zanger in de „grootte Sale” als Koning te huldigen.

Te-recht was daar dan ook aan den muur gefchreven het woord van den koninklijken Profet:

IN MEMORIAM AETERNAM ERIT JUSTUS.

Maar nog bleef er een plicht onafgedaan.

„De Koningin van Aemstels hoofdgebouwen,”

de kerk van Ste Marye en Cathrijne, bewaarde de asche van den dichter bij die van zijne dochter Anna en van zijn lieven kleinzoon Willem; maar de zerk was in een slechten staat, en vele dichters en andere ver eerders van Vondel werden door een groot verlangen gedreven om eens na te sporen, wat er nog van het stoffelijk hulsel des grooten mans en dierbaren vaders mocht in wezen zijn.

Van Lennep, afgaande op eene aanteekening in het Begraafboek, had altijd voor zeker gehouden, dat er niets zou te-rug te vinden zijn.

Van het graf, gemerkt C. 231, sedert 5 Feb. 1812 ten name staande

* Zie G. Brandt, *Leven*, bl. 48.

van Françoise Angélique Gilles, Douairière van Jonkh' Mr Arnold Roest van Alkemade, vond men namelijk het volgende aangeteekend:

1670, 16 May. Willem van den Vondel.

1675, 6 7ber. Anna van den Vondel.

(Dit moet, volgens den begrafenispenning, zijn „6ⁿ van Wintermaent“.)

1679, 8 Feb. Joost van den Vondel.

1693, 5 9ber. Machteld van Wijkerfloot.

Schoongemaakt.

1698, 26 April. Jacobus de Coningh.

1724, 22 Juny. Helena Blesen.

1761, 14 April. Henry de Belveaux.

1767, 27 8ber. Johannes Christophorus Hoefkens.

1771, 31 May. Johannes Simon Hermanus Oem.

Sedert de hier laatstelijk vermelde bijzetting van den met roem bekenden Aarts priester Mr J. S. H. Oem van Wijngaerden was het graf wel nog eenige keeren met zand „opgehoogd“, maar niet verder aangeroord.

Het koud bericht, waarmede de reeks der 4 eerst-begravenen van de 5 lateren werd onderscheiden, was weinig gefchikt om de hoop tot ontdekking der overblijfselen van den Dichter te verfterken. Toch ging men op Woensdag den 19ⁿ Januari 1870 tot de ontgraving over.

Ik had de Heeren Jacob de Vos Jaesz., Mr H. P. G. Quack en Mr N. J. den Tex reeds in den nazomer van 1869 uitgenoodigd gezamenlijk stappen te doen, om daartoe vergunning te krijgen.

Na dat door ijverige bemiddeling van mijn vriend den ZEerw. Heer J. W. Brouwers, de vereischte toetemming ¹⁵⁾ verkregen was van den Burggraaf Roest van Alkemade te Brussel (een nazaat van twee der oudste amsterdamsche geflachten), handelende in naam der gezamenlijke erfgenamen van wijlen de Douairière eigenares, gaf de „Commissie tot het Bestuur over de Kerkgebouwen, Goederen, Fondsen, en Inkomsten der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Amsterdam“ het gewenschte verlof ¹⁶⁾.

Het waren oogenblikken van vreemde aandoening, toen de westelijk begravene groote en schoon gevormde schedel van den Priester en Edelman Johannes Simon Hermanus Oem ¹⁷⁾, de kleine gebulte van Johannes Hoefkens, ter Oostzijde, de schedel van Henri de Belveaux, met zijn vluchtend voorhoofd en uitstekend neusbeen (die westwaards lag), de vrouwelijke, insgelijks westwaards liggende, van Helena Blesen, nog gekenmerkt door eene groote hoeveelheid lange lichtbruine haren, en de oostwaards begravene van Jacobus de Coningh beurt om beurt een voorwerp van beschouwing voor ons uitmaakten.

Opmerking trok nog, dat de kist van Helena Blesen van binnen met zijde was bekleed geweest; terwijl een dikke plank hare overblijfselen van die des eerst-begravenen (na de ruiming) scheidde.

Behalve de Heeren „Gecommitteerden tot de Nieuwe Kerk” M. J. F. T. van Valkenburg en W. J. Ankerfmit, woonden (op mijne uitnoodiging) de Heeren J. W. Brouwers, P. J. H. Cuypers, Ch. Boissevain en A. B. J. Sterck de grafopening bij.

Toen we zoo ver waren, toen er nog een massa kleiaarde was uitgepit, en het amsterdamsche waterpeil ons bijna niet veroorloofde dieper te graven, gaf ik, na pijnlijke spanning, den moed reeds op, en meende, dat werkelijk de „schoonmaking” van het graf in het tijdperk 1693—1698 allerletterlijkst en in den droevigsten zin moest worden uitgelegd. Ik was in de Kerkmeesterskamer gegaan, en kon eene diepe verzuchting niet weêrhouden, bij de gedachte, dat de relieken van Vondel, den van God zoo rijk begaafde, verftrooid en vernietigd waren als het ellendig gebeente van anderen, door wier vergetenis de menschheid eerder gebaat dan geschaad wordt. Maar op eens kwam de Heer Boissevain bij mij met de tijding, dat men eene belangrijke ontdekking had gedaan; en het oogenblik daarna rustte op mijn hand een schedel, dien men met een onderkaak en eenig gebeente ¹⁸⁾ aan de Westzijde onder in het graf gevonden had. Eenige stukken hout, die er bij lagen, gaven getuigenis, dat deze beenderen in een houten kistjen van misschien 1½ voet lengte verzameld waren geweest, en dus blijkbaar afkomstig van de eerste reeks begravingen.

Eenige overweging moest noodzakelijk tot de gevolgtrekking leiden, dat wij hier, gelijk mijn vriend Schimmel het uitdrukte, werkelijk „de schulp” voor ons hadden, waar zulk een edele paerel in was bevat geweest.

Als men de eerste reeks begravingen naging en de laatste van deze vergeleek met de eerste der latere en met de omftandigheid, dat daartusfchen de ruiming viel, lag de gevolgtrekking niet verre, dat Machtelt van Wijkerflood, vermoedelijk de zuster der ons bekende Johanna en de schoonzuster van Pieter Blesen, wien het graf behoord had, bij de ruiming in de laatste jaren der XVIIe Eeuw, met de nog onvergane lijkst uit dit graf zal verwijderd zijn geworden en bijgezet in eene der andere aan Pieter Blesen toebehoorende graven. Hij-zelf, overleden in 1681, was in de Begijnhofkerk begraven. Immers er lagen tusfchen de begraving van Jufv. Wijkerflood en de daarop volgende van den Heer de Coningh maar 4 jaar en 7 maanden. Het is dus aan te nemen, dat Machtelt van Wijkerflood niet in de ruiming van dat tijdperk is begrepen geweest.

Zoo bleven er dan maar drie personen over, wier relieken in dit graf bij de ruiming in het korte kistjen konden verzameld zijn. Het waren: **VONDEL**, met Dochter en Kleinzoon. Meer dan 25 jaar had de „jonge bloem” in de aarde gerust vóór dat een ruiming noodig was. Van Anna van den Vondel, de vrome, begaafde en nederige dochter, in eenigen deele het voorbeeld des grooten Vaders, was het zeker meer dan 20 jaar.

Vondel, de laatst begravene, had ruim drie jaar korter dan zijne dochter in den schoot der aarde gerust. Er was dus aanleiding het gevonden gebeente in de eerste plaats aan Vondel toe te kennen. Deze bijzonderheid, gevoegd bij de bedenking, dat de schedels van oude lieden harder zijn dan die van jongeren, en dat, naar een naauwkeurig onderzoek van Prof. Berlin ons later leerde, aan dezen schedel de eigenschappen ontbraken, die men den vrouwschedel gewoonlijk toeschrijft, liet geen plaats meer voor eenigen twijfel aan het feit, dat ons hier de schedel van Vondel werd voorgelegd. Wij vonden de daarbij behoorende onderkaak, die nog met 15 kiezen en tanden voorzien was; een flutelbeen, een mans-linker-dijbeen en een boven-armbeen.

Deze schat werd door de Heeren „Gecommitteerden” in bewaring genomen en in de Kerkmeesterskamer achter flot gebracht, tot dat alles voor eene passende herbegraving in gereedheid zou zijn.

De fotograaf P. Oosterhuis leverde ons prachtige lichtbeelden van het kostelijk gebeente, dat door mijn vriend en trouwen medearbeider, den Heer Sterck, daarvoor op het gunstigst gedisponeerd was. De beroemde Hoogleraar der ontleedkunde, Dr W. Berlin, vergezeld van den medischen student Kuhn, had de goedheid een uitvoerig proces-verbaal van zijne bevinding ter dezer zake op te maken ¹⁹). Mijn zwager de architect Cuypers bezorgde ons een fraai kapelvormig eikenhouten schrijn, met lood gedubbeld, waarin het gebeente met weemoedigen eerbied werd neêrgelegd.

Wij voegden daar, in looden koker, eene op pergament geschreven oorkonde bij van den huldeplicht, door ons voltrokken. Dit stuk werd geteekend door de Heeren Jac. de Vos Jacs., Mr N. J. den Tex, J. A. Alberdingk Thijm, J. W. Brouwers, Pr., P. J. H. Cuypers, Ch^o Boissevain en A. B. J. Sterck, en met hunne zegels gemerkt ²⁰),

Reeds was het overige ontgravene aan de aarde te-rug-gegeven en het graf werd gefloten met een steen, die het volgend opschrift draagt:

TER DEZER PLAATSE WERD DEN VIII V. SPROKKELMAAND MDCLXXIX TER RUSTE GELEGD HET GEBEENTE VAN JOOST VAN DEN VONDEL NEERLANDS HOOFDDICHTER EN IS OP DEN XVII V. WIJNMAAND MDCCCLXVII ZIJNE GEDACHTENIS OP BIZONDERE WIJZE GEHULDIGD DOOR EEN DANKBAAR NAGESLACHT.

Wij waren recht gelukkig in het volbrachte werk. Onder de bliken van waardeering, die mij ten deel vielen, mag ik eene bijzondere melding maken van een klinkert, mij door mijn vriend den Eerw. H. J. Allard toegezonden en waarmeê ik dit boek besluiten wil, ja, die hier niet ontbreken mag, om dat ik het denkbeeld der samenstelling van dit boek — in zonderheid aan die levensgevallen van Vondel gewijd, waarin hij zich het eerbiedwaardig hoofd ontblootte, het zij bij den aanblik der

Schoonheid, het zij op de stem der Waarheid, het zij bij de hulding des Gezachs — er aan te danken heb. Ik plaats het sonnet dus, op het gevaar af van eene onkiesheid te begaan, als ik schijn te berusten in het goed vermoeden, dat Prof. Allard omtrent mij koestert.

Eerst wil ik echter nog een woord van dank wijden aan JOHANNA VAN WIJKERSLOOT, de weduwe van den waardigen PIETER BLESEN, Vondels exekuteur, door wier zorgen, naar het zich laat aanzien, het gebeente van den Dichter, toen men het graf heeft „schoongemaakt”, voor ons verzameld en bewaard is gebleven :

AAN MIJN VRIEND ALBERDINGK THIJM.

Honor cui honor.

De schedel, die nooit boog voor wet- noch rechtverkrachten,
Toen onrecht of geweld èn wet èn rechten schond —
De schedel, die steeds fier der Tiranny weêrstand,
Toen duizend hoofden haar hun laffe hulde brachten ;

De schedel, die voor God, bij 't heiligst plichtbetrachten,
Deemoedig nederzeeg, 't zij God hem doornen wond,
't Zij God om 't kalme hoofd een krans van rozen bond,
't Zij hooger licht hem riep ter Kerk der voorgelachten ;

De schedel van dat hoofd, zoo vaak verguisd, gehoond...
Eens door de dankbre Kunst met lauweren gekroond,
Toen Neerlands Dichtervorst ten trone werd geheven,

Die schedel, Alberdingk, (o, ik benijd uw lot!)
Heeft op uw hand gerust?... Dat heilig overschot
Zal VONDELS geest in u nog krachtiger doen leven !

TER·DEZER·PLAATSE
WERD
DEN·VIII·v·SPROKKELM·
MDCLXXIX
TER·RUSTE·GELEGD
MET·GEBEENTE·VAN
JOOST·v·D·VONDEL
NEERLANDS·HOOFDDICHTER
EN·IS·OP·DEN·XVII·v·WIJN
MAAND·MDCCCLXVII
ZIJNE·GEDACHTENIS
OP·BIZONDERE·WIJZE
GEMULDIGD DOOR·EEN
DANKBAAR·NAGESLACHT·

AANTEKENINGEN.

1) Bl. 146. *Engelsche kav.* — Hiervandaan ging, 3 April 1614, Vondels zuster Sara ter ondertrouw met Joost Willemsen, van Nykercke.

2) Bl. 149. *Vondels portretten.* Ziehier eene lijst van Vondels portretten, voor zoo ver ze ter mijner kennis zijn gekomen:

A. Teekening van JOACHIM SANDRART, gegrav. door DIRCK MATHAM, Jaartal. Van
uitg. v. C. DANKEKTSZ. Linker wang. Zittend. Handen, met een pa- Lennep.
pierrol. Onderchrift van Vondel-zelven:

„Sandrart heeft Vondel dus, enz.”

Heruitgegeven (1786), met het gedicht van NOMSZ:

„Dit's Vondel, tot dit uur, enz.”

1640. IV, 7.

B. Ets van JAN LIEVENS; uitg. van A. DE WEES. Rechter wang. Staand.
In de handen een papierrol. Onderchrift, get. *Prudenter*:

„Agrippina parens ortum, caet.”

Vondel-zelf schreef bij een portret van Jan Lievens de regels:

„Zoo volleghet Livius van Leiden Titiaan, enz.”

Op nieuw uitg. op de helft van de grootte en omgekeerd. In
exemplaren van 's dichters *Poesy*, uitg. 1650, in 8°, vindt men,
tegenover den „toetssteen” dit portretjen, met het bijchrift van
Prudenter (G. Brandt?)

„In Vondel speelt de Geest van Neerlants Poëzy:”

1650. VI, 53.

Van deze heeft men nog weer eene slechte kopie gemaakt.

Verg. V. Lennep, VI, 109. Geeraardt Brandt zegt, dat op
Lievens' portret Six het vaersjen schreef:

„Dit 's Vondel met zijn rol;
Apelles trof Apol.”

C. Schilderij van JAN LIEVENS. Kop, $\frac{3}{4}$ rechts. Op 't Rijks-museum
N° 201.

D. Schilderij in 't Athenaeum alhier. Levensgroot portret, linkerwang
dijfstuk. Men vindt er de letters L. L. op, maar deskundigen verklaren
dat het niet van JAN LIEVENS kan zijn. 't Heeft weinig kunst-
waarde. Het schijnt een kopie. Men vindt er het jaartal 1660 op.

E. Teekening met kreyon naar LIEVENS, door een Jufvrouw VAN
LENNEP in 't laatst der vorige Eeuw gemaakt. Te onrechte heeft
deze zachte en elegante voordracht van Lievens' origineel doen
denken, dat Vondel hier op 30- a 40-jarigen ouderdom bedoeld
werd. *Navorscher*, 1875, bl. 13. Het fraai bewerkt stuk is in bezit
van Mr W. W. Van Lennep.

F. Schilderij van PHILIPS DE KONING, gegraveerd door J. P. LANGE;
uitg. van FR. BUFFA & ZONEN. $\frac{3}{4}$ rechts; geen handen. Tegen
het ovale paneel, waarop het schilderijdoek gelijmd is, heeft men
de in 4° gedrukte vaerzen van Vondel geplakt:

„Ick telde vijf-en-foventigh, enz.”

- terwijl eene hand van 1700 er bij heeft gefchreven, dat het een gefchenk is geweest van Vondel aan Agnes Block. De vraag rijst, of bij deze beeltenis niet veel eer het vaers behoort :
 „Dus volght de kunft het leven altijt, nader, enz.”
- Mij dunkt althands, dat het model merkbaar jonger is dan op het stuk G.
- Het stuk, vroeger in bezit van Jhr Six van Hillegom, berust bij Mr M. J. van Lennep. 1651? VI, 109.
- G.** Schilderij van PHILIPS DE KONING, die eene groote over-een-komst heeft met F; alleen het model schijnt een weinig onder. Op F. is het kneveltjen lichtlijk opgekruld; niet alzoo op deze. Het portret is op doek gefchilderd, doch gelijmd op een ovaal paneel. Eene daarvan genomen fotografie is naar de schilderij opgeteekend door mijn vriend Mr Evert Slaghek, naar welke voortrefflijke teekening het fraaye portret gemaakt is door den Heer fotograaf Offenbergh, dat de tegenwoordige uitgave verciert. 1653.
- Het stuk berust bij Jhr C. Hartsen. Achterop is een eigenhandige brief van Prof. P. Burman geplakt, dd. 13 Aug. 1767, waarbij de schilderij vereerd wordt aan den dichter Antoni Hartsen. Zie boven, bl. 141, maar verg. de Verbeteringen aan het einde van dit boekdeel.
- H.** Zeer gehavende schilderij op doek, bijna herhaling van G., berustend in de akad. boekerij te Leiden.
- I.** Schilderij van GOVERT FLINCK. Hierbij behoort o. a. het gedicht:
 „Ick sluyt van daegh een ring van zesmael elff jaren enz.” 1653. VI, 191.
 Dit portret is den „Direkteur Generaal Hulft in Oost-Indië toegezonden.” Zie v. L., VI 629.
- J.** Klein olieverfportret, op doek, door PH. KONING; met handen. Het is gemerkt P. K. en berust in de akademie bibliotheek te Leiden.
 Het is gegraveerd vóór de Amersf. uitgave der Hekeldichten. Vondels neus heeft hier eene belangrijke wijziging ondergaan.
 Waarschijnlijk staat hier het vaersjen van Vondel op:
 „Zoo schildert mij eens Konings hant
 In 't kleen, enz.” 1656. VII, 13.
 PH. KONING heeft meer dan éne afb. in 't klein van Vondel gemaakt.
- K.** Teekening van PHILIPS DE KONING. Kop. Linker wang. In fotografie door den eigenaar, den Heer Jac. de Vos, aan Vondels vereerders uitgereikt.
 Boven het vaersjen onder J. staat: „Op mijne afbeeldingen in het kleen door Philips de Koning.” Is deze teekening daar ook toe te betrekken? 1657?
- L.** Schilderij van KAREL VAN MANDER, in Denemarken vervaardigd.
 Op deze afbeelding schreef Vondel de vaerzen:
 „Ick sloot een ringh van tienwerf zeven jaeren,
 Toen Mander...
 My schilderde, bezaeit met grijze haeren, enz.” 1657. VII, 602.
- M.** Koperfmede van CORN. DE VISSCHER. Linker $\frac{3}{4}$. Blad van Horatius in de linker hand. Hoed op den schoot.
 De volgende uitgaven zijn mij bekend:
a. C. DE VISSCHER ad vivum: deli. et sculp. Onderschrift van *Prudent*, 4 regels Latijn, aanvangend:
 „Quod tuba Virgilio, Iyra Flaeci, altusq. cothurnus
 „Anxæ et Latis sal Juvenalis erat, cæst.”
 Van deze schoone plaat beschrijft Joh. Wussin (Cornel Vischer, bl. 76-79) 9 staten. Alleen de tweede verschilt van den ceften, wat de bewerking van den kop betreft (vooral het linker oog en de mond hebben gewonnen); men kan zich hiervan op het Trippenhuis overtuigen. De staten hebben de volgende kenmerken:
 1. Een fluitpeler in den achtergrond; 2. eene vrouwenfiguur neemt zijn plaats in; een licht geëst duivelsmaske komt op den zijwand van een kistjen voor; 3. het duivelsmaske is flink aangezet; 4. het knaapjen in den achtergrond houdt een stukken of fluit-

- jen in de hand; op een papier dat uit een boek ter linker hand steekt, leest men, in dezen als in de vorige staten *C. de Visjcher, ad vivum deli. et sculp.* Op de meeste exempl. staat geen punt achter *sculp.* 5. De naam van den graveur staat in den onder- rand en op het papier vindt men een satyrskop. 6. De duivels- grijs op het kastjen is wechgenomen en door 1657. *Act.* 70 vervangen: geen adres. 7. Als 6, met het adres van *Justus Danckers.* 8. Bijgevoegd: *P. Schenk Excud.* Amsterdā Voor an in de Warmoefstraat 1728. 9. Het adres is verdwenen.
- Voor een afdruk met den fluitpeler zijn eens 1600 fres. be- taald.
- b. Slechte kopie, op de helft der grootte, op naam van C. DE VISSCHER.
- c. Omgekeerd, kopie van de XVIIe Eeuw. JACOBUS VAN DEN BERGH *excudit.* Zonder achtergrondstoffaadje. De kopiist heeft er de regels onder gefchreven:
- „In Vondel speelt de Geest, enz.” Zie B.
- d. De kop b in medaljon. Onderteekend: „J. BEYS inv. et del. REINIER VINKELES & C. BOGAERTS *sculp.*”
- e. Omgekeerd, verkleind, in ovaal. Zeer slecht. J. DE ROODEN *sculp.* Rotterodami.
- Vondel-zelf schreef op VISSCHERS afbeelding de vaerzen:
- „Mijn jaartal telt aan 's levens jaerewijzer
Nu zeventigh. Mijn zilverhair wort grijzer, enz.” 1657. VII, 618.
- N. Schilderij op paneel, door PHILIPS DE KONING. Op deze schreef Vondel de vaerzen:
- „Iek telde vijf-en-veventigh, enz.” 1662. IX, 629.
- Is deze wellicht de schilderij berustend bij den H^r J. H. van Lennep te Zeist? Zij is wat week, maar aangenaam van kleur en uitdrukking: men zou zeggen een licht gewijzigd exemplaar van D. en E. De schilderij van den H^r J. H. v. L. is ten min- ste „op paneel”. Zij kenmerkt zich door een vaster behandeling van het grijzende haar.
- O. Hamergravure van J. LUTMA. Rechter profiel. Onderfchrift: „Oleo Batavus.” 1665?
- P. Schilderij, $\frac{3}{4}$ rechts. Zonder de handen. Berust bij Dr M. De Vries. 't Schijnt mij het origineel van de plaat, met de groote bef. „Etat. 84” staat op de prent; daaronder het vaers van Gee- raardt Brandt:
- „De gryze Vondel, die door treurfyl, heldentoon, enz.”
- Van eene zwakke navolging dezer plaat door S. CANEEL en J. L. WALTERS, gemaakt in de XVIIIe Eeuw, bezit de Heer E. De Coussemaker, te Rijsel, het koper. Zekere B. A. Baudt heeft er eenige vaersregels onder gefchreven. 1671. XII, 140.
- Q. Ovaal schilderij op doek, later op een paneel gelijmd, door PHILIPS DE KONING. Zij komt treffend met die van den Heer De Vries over-een en is het eigendom van den H^r J. Knepelhout, te Oos- terbeek, die ze in Nov. 1856 in den Haag gekocht heeft, uit de inventaris van het Dichtgenootschap „Kunstlicke spaart geen vlijt,” aan welk Genootschap het stuk vermaakt werd in d^o 30 M^t 1774 door Jan Huddle Dedel. Het stuk draagt het jaartal 1674.
- R. Kopie van Q. op een bokaal getipt en 3 Aug. 1774 aan het zelfde Genootschap vereerd door Aart Schouman. Eigendom van den Heer J. Knepelhout.
- S. Teekening van PHILIPS DE KONING. Met den hoed op. Handen. Onderfchrift van D. Van Hoogstraten:
- „Dit is de laetste schets van Vondels aengesicht, enz.”
- Deze teekening is mij bekend uit eene slechte gravure.
- T. Teekening van PHIL. DE KONING met bruine verf, in de verza- meling van den Heer J. De Vos. Ook van deze teekening, waarop Vondel, naar zijn eigen zeggen, „stervend van de kou” wordt voorgesteld, heeft de eigenaar fotografische afbeeldingen uitgereikt 1677?
- U. Teekening van den zelfde. Variant van T. 1677?

V. Basreliëf op Vondels gedenkpenning $\frac{3}{4}$ rechts. Van Lennep, XII, bl. 68. Het stelt den dichter voor omtrent de 70.

W. Portretten in het *Pan-poeticon batavum*, door ARNOUD VAN HALEN gefchilderd; maar naar wien? *Pan-p. bat.* door Lamb. Bidloo, zie bl. 90.

X. In ivoor gegraveerd medaljon door J. NAGTEGAAL.

Nog zijn er andere portretten van Vondel gemaakt. Waar is, bij voorbeeld, verzeild de schilderij, die den Paters Jezuieten in Andwerpen toekwam? — Waar is het portret, dat in 't bezit van Philips de Elines was, en door Van den Tempel was gefchilderd? Govert Bidloo, herinnert me mijn vriend Rössing, zegt er niet veel goeds van.

„Ik Beklaag, Eerwaarde Vrind, het lot van Van den Tempel,

De wijse Tekenaar, die op een vlakken dag

Uw Oudoom VONDEL maalde, en doet wat kunst vermag,

En echter niet voldoet met hem te doen gelijken.” G. Bidloo, *Ged.* bl. 173.

Welk van de boven genoemde stukken van Philips de Koning is het, waarop Pluimer aanleiding kreeg het ondervolgend vaersjen te maken, en dat dus eenmaal aan zekeren Heer Nuyts heeft behoord (waarschijnlijk de dichter Pieter Nuyts, „Officier der vrijheid Etten, Leur en Sprundel”).

OP HET VERKOOPEN VAN

J. V. VONDELS AFBEELDING, GESCH. DOOR PH. DE KONING.

Het konstig schilderij van de eer der Letterhelden,

Den groote VONDEL, macht, och arm! vier gulden gelden.

Heer NUYTS, uit liefde tot den Dichter van de kunst,

Verkrijgt door deze koop Apols en Pallas gunst.

J. Pl. *Ged.* 1692, II, bl. 157—58.

Kramm zegt (bl. 1178), dat VAN MUSSCHER Vondel „op jeugtligen leeftijd” fchilderde, — dan niet naar de natuur, want v. M.-s jaartallen zijn 1645—1705.

De Heer Kneppelhout bezit eene aangename teekening met dekverw naar OSTADE die, zegt eene aantekening, Vondel verbeelden zou (v. L. XII, 146). Gelijkenis is er echter niet.

3) Bl. 155. De Familie von Imstenrath voert van keel, met een zilveren inschild, verzeld van 9 pelgrimschelpen (4, 2, 2, 1) van 't zelfde; het schildtjen beladen met een golvende vasche van lazuur. Helmkam, een bokskop van zilver, gewapend van keel. Zie een geflachtlijstjen hierachter. Dit is getrokken uit Fabne, *Kobn. Jül. u. Berg. Gefchlechter*, I, I, 183—87 en mij bijgezet door mijn vriend A. D. de Vries, Az. Indien de jaartallen 1662 en -63 voor het huwelijk van Franz von Imstenrath en de geboorte van zijn eersteling juist zijn, dan heb ik Vondel te laat aan hun Bruijloft doen deelnemen (1666), misleid (even als V. Lennep en V. Vloten) door Brandt, die Vondels bruijloftdicht plaatst tusfchen een van 1666 en 1671. Brandt zegt ook, dat de dichter „weinig jaren voor zijn dood... op de beddsteê” klom, „daar hij ter weerelt quam”: dit slaat zeker beter op 13 jaar dan op 17. Of is Vondel in -62 ter Keulsehe bruijloft ge aan en heet hij later, „weinig jaren voor zijn overlijden, op nieuw zijn bakermat bezocht?

4) Bl. 158. De sprak ging, dat Keulen zoovele kerktorens had als er dagen in het jaar zijn. Von Mering en Reischert zeggen het volgende: „Keulen telde vroeger, met het Hooge Domkapittel meê, elf kollegiale kerken, met 21 torens, 2 abdijkerken met 8 torens, twee kerken met 2, vijftien mannenkloosters met 15, vier-en-dertig vrouwenkloosters met 36, zeventien parochiekerken met 21, zes-en-dertig kellen met 36, twee-en-dertig kleinere bedehuizen met 32, dus in 't geheel 149 bedehuizen en 171 torens. Voegt men hierbij de torentjens, waar misklokken in hingen, ten getale van 32, zoo verkrijgen wij 203 torens, en om tot 365 te komen, zou men de gezamenlijke torens der buchten en ridderhuizingen, ja die der stadsmuren er wel behooren bij te voegen.” *Zur Gefchichte der Stadt Köln am Rhein*. Keulen, 1839, III, 6.

5) Bl. 171. Geb. in 1616, waarschijnlijk te Enkhuizen, kwam Jacob Steendam al spoedig naar Amsterdam. 15 jaar was hij in dienst van de W. I. Compagnie; in 1641 ging hij, als zoodanig, naar de kust van Guinee, woonde de verovering van het fort Axem op de Portugeezen bij in Feb. -42 en bleef daar tot -49. Zijn poëzie verscheen onder den titel van de *Distevink* in 3 dln. 1649—50. Zijn oudste stukjen is gejaarmerkt 1636. Even na 1650 trok hij naar N.-Amerika. In 1660 teekende hij op een adres aan de regeering van Nieuw-Nederland, om den vrijen slavenhandel op Guinee te verzoeken. In 1659 had hij zich in een gedicht beklagd over de verwaarlozing der kolonie door het moederland. Werkelijk werd zij weinig tijds later Englands prooi. In 1662 beijverde zich Peter Cornelisfen Ploekhoy (van Zieriksee) om de bebouwing der Delaware, van Amsterdam uit, te bevorderen. Steendam was toen in Holland en ondersteunde Ploekhoy's streven. Steendam keerde niet naar N. Amerika te-rug, maar vertrok later als zieken-trooster naar Batavia. Verg. Henry C. Murphy, *Anthology of New Netherland*, etc.

New York, 1865, bl. 23 en volg. Van der Aa zegt, dat dit in 1665 plaats had. Nochtans heb ik hem in 1666 te Amsterdam opgevoerd. De datums onzer woordenboekschrijvers zijn zoo weinig te vertrouwen, dat ik meende Jacob Steendam wel den dienst te mogen vergen bij mij op te treden, als hij slechts door zulk een krank koortjen aan den equator vastlag. Een nader onderzoek leert dan ook, dat hij pas den 9^{en} April 1666 Holland verliet (Murphy, t. a. p. bl. 33). In 1671 gaf hij te Batavia een bundel *Zeede-zangen* uit; hij was daar toen weesvader, fierf kort daarop en liet het weeshuis aan zijn vrouw, die in 1673 overleed. Zijne vrouw heette Sara Abrahams van Rosschou (?).

6) Bl. 172. De medewerkers aan de *Konst-schoole ter deugd* vindt men aldus vermeld: Tewis Dircxsz. Blok, Lambert Vischer, met devies *Leeft Vrolik* (L. V.), een deviesvoerder *Schout Haat en Nijd*, een d^o *Nanaels volkomen*, *Ludentio Studio*, *Fiden Spiro*, *In Verbo Spero*. N. Ik leer eerst, Piet Hein, Claas Seep, met devies *Ik leef in de bladeren*, Jacob Steendam, met devies *Noch vaster*, Karel Ver-Loove, met devies *Elk speelt zijn Rol*. Karel Verloove was wel één van de beste; hij schijnt oorzaak, dat bij Jan Zoet het zedelijk element eenig overwicht op het grappig-onkiesche gekregen heeft. Laurens Schuilerus, met devies *Leeft stoutvastig*, *Dircz Zoutman*, met devies *Nan tuos*, F. Verloov, met devies *Constantia in Foelix*, Theunis Alberts van der Laan, J. Pz. Beelthouwer, Arent van den Bosch, P. Verhoek, Pieter van Rixtel (geb. te Haarlem, 1644, \times te Amst. 3 Febr. 1663), Jan Staatz, Frederik vanden Heuvel, J. Zoutman Junior, met devies *In forge matig*. Wij treffen ook Hendrik Bruno onder de „antwoorders” aan; maar hij zal, zoo min als Steendam en Vanden Bosch tot de vaste steunpilaren behoord hebben. Tot één van deze Heeren staik in rechtfreesche familiebetrekking: In 1666 namelijk is werkelijk (als boven verhaald wordt Christina Vischer, Lamberts dochter, van Joan of Joannes Thijm, mijn bet-oudovergrootvader, bevallen. Het schijnt dat beste-vaar Lambert (die niet altijd op den Parnassus woonde, maar op de „Haerlemer-fraet” het beroep dreef van „Tabak-koper”) niet lang in de „Bendt” gebleven is; misfchien om dat hij nooit be kroond werd, al zong Jacob Steendam van hem:

„Hier schaft ons Visschaer op den dích
Gefouten en bekende visch,
Hier fehenkt ons Blok sijn blokken.”

Waren de zoodtjens, die Lambert aanbracht, werkelijk te bekend? Ziehier, hoe hij de Eerste Vraag van Jan Zoet (den „tweeden Cicero”) beantwoordde. De vraag luidde:

„Hoe zal 't den armen mensch, op deefe weereld maaken,
Om ut sijn onruft, in de zoete rust te raaken.”

In die uitdrukking „Zoete Rust” was tevens eene kwalijk geplaatste toespeling op den naam van Jan Zoets wijnhuis.

„Antwoord.

Arm is den mensch die } Ongerufftig leeft.
 } Nooit genoeg en heeft.
 } Tracht naar overvloed.
 } Ruft niet kiest voor goed.

„[2e Antwoord.]

De beste ruste zoet, het grootste en aldermeest,
Is vrolik in 't gemoed, en arrem naar den geeft
Leeft vrolik.”

Een en ander vindt men in den *Parnassus aan 't Y*, Amst. 1663. In 4°.

Ik zeg, dat Henr. Bruno niet tot de steunpilaren zal behoord hebben, om dat, gelijk men weet, die lector in Hoorn woonde, en uit een gedicht van P. Rixtel *Op daenkomst van den Poët Hendrick Bruno In de Dicht-School op-geregt door Jan Zoet, aan de Y-stroom (Mengel-rijmen)*, bl. 33) blijkt, dat hij den „Parnassus” slechts nu en dan met een bezoek vereerde, wanneer hij

„Aen 't hoogher Eynt, als Hoofd van 't Bendt gefet,”

door elk gehuldigd wordt, die

„op sijn Lippen let,”

en

„De vreught verwacht uyt zijne Herfen-Schaalen.”

T. a. p., bl. 34.

7) Bl. 176. *Uw vriend Mijnheer Abba*. 't Is een gewaagde gissing, dat Mr Barthol. Abba een kleinzoon van den Generaal Matthæus Abbas geweest zou zijn. Ik vond dezen vermeld in de aanteekening der ondertrouw van zijn zoon Hans Mattheusz. Abba met de friesche Thietjen Rhala in het extra-ord. Puiboek op 6 Feb. 1620. Dat hij een dichter was is echter zeker, en blijkt nog uit iets naders dan de getuigenis van Jan Zoet. Beviend met de De Witten leverde hij eenige niet onverdienstelijke bijdragen tot hunnen gedichtsbundel *Het swart tooneelgordijn*. De Decker prees hem echter bij zijn promotie, dat hij „den Zanggodinnen den schop” had gegeven: want

„... onder Themis muts werd vry meer sneeuws ontboden
Dan onder 't fober dak van Febus lauwerhoet." (*Rym-oeff.*, *Verv.* II, 97).

Jan Zoet draagt zijn *Parnassus aan 't Y* met de volgende woorden op aan „den „Wel-geoeffende en Doorlugtigen Poët Bartholomeus Abba: Met recht heeft den Door- „lichte Joost vande Vondel, Prins en Vader der Nederduitsche Poëten, Uw E. ge- „acht te zijn, d'Eer en roem der Amsterdamsche Jongelingen; wijl ghy, in de bloem „in 't bloeyen van uwe Jaren, niet alleen een menigte van grijze koppen en doorlet- „terde harffenen beschouwt, maar dat meer is, de Lier van den Room'schen Flaccus, „de Luitte van Homeer, en Goddelikke Harpe van Apollo, door Uw E. gezangen „schijnt te honen. en alle ooren door de deftigheid en hoogdravende stoffen van Uw E. „volmaakte Verzen verbaaft en een verwonderinge toebrenge, enz." Dit schreef Jan Zoet in 1663. Later schijnen er onaangenaamheden tusfchen hen te hebben plaats gehad. Pieter Rixtel althands, een der Bentgenoten, voert bij Jan Zoet dezen troost- grond aan:

„Gy klaeght dat Abba geen belofte aen yemant hout,
En niemant miu bedreight als die hem niets vertrout;
Ey kraeyt dit niet foo luyt, ghy maekt dat licht maer dover:
Hy hout wat hy belooft, maer geeft het niemant over." P. R. *Mengel-R.*, (1669); bl. 109.

Ook heeft Abba, in de schatting der „konstgenoten" blijkbaar misbruik gemaakt van het hem opgedragen beschermheerschap, door dat volkjen wat fcherp te kritizeeren. In zijn grafchrift heet het:

„Hier leit het wonder van onze Eeuw,
Die als een temmelooze Leeuw,
Elk Dichter peuterde aan de veter,
En nochtans als Aesopus Raef
Met andre veders pronkte braef,
Vergeef het hem, hij wist niet beter."
Van Lennep, XII, 226, verg. V, 552.

Hij schijnt, in zijn laatste levenstijdperk, zich aan losbandigheid overgegeven en in schulden gestoken te hebben.

De naam van Abba komt ook op de lijsten der Amsterdamsche Regenten voor.

8) Bl. 182. Daarentegen schijnt Agnes, eenmaal katholiek, daarvan geen geheim te hebben gemaakt. Zij had eene kennis, Agnes genaamd als zij-zelve; deze wijdde zich aan het geestelijk leven. Bij die gelegenheid schonk onze vriendin haar een devotiepenning, met het Lam Gods, en verzocht Vondel daarbij om een vaersjen. Oom Vondel gaf haar het volgende.

„Het Lam des goefsters naem bewaert,"

van Agnes (Agnus) Block namelijk,

„Die wenscht (de goeffter) dat Agnes, haer genaa,

haar naamgenoot,

„Naer 't zuiver Lam des Hemels aerd',
„En volgt, zoo naerftigh als zy kan,
„Het spoor van 't Lam, dat Godt behaeght.

Het spoor namelijk behaegt God. Verg. Apokalyps, Hst. XIV, v. 4.

„De Hemel zeegne deze maeght."

Van Lennep deelt NB. dit bijchrift meê onder de medaljes op huwelijken (X, 570) en maakt van die maagd Agneta Leeuw, vrouw van Dirk Block! Vergelijk overigens wat ik reeds voor 19 jaar geleden schreef: „Of de Blocken katholiek waren?" *Alm.* 1857, bl. 255.

9) Bl. 187. Carel van Savoy zou, volgens de woordenboeken, in 1674 reeds ter ziele zijn geweest; maar zulke mededeelingen berusten gewoonlijk op zeer losse gronden. Ik heb daarom niet gearzeld den man een rol te geven bij de 2^e trouw van Agnes Block.

10) Bl. 193. Rosendael. Men zegt, dat deze schilder reeds in 16^e9 te Andwerpen (zijne geboortestad) overleden is; maar Kramm merkt op, dat het niet bewezen is.

11) Bl. 194. Toen Van Lennep Brandt kritizeerde en als zijn meening opgaf, dat deze vaersen niet bij de bruiloft van Agnes Block zouden gediend hebben, kende hij blijkbaar Vondels eigen handfchrift nog niet, waar uitdrukkelijk boven vermeld staat, waarvoor hij ze gemaakt heeft. Wie nog aarzelen mocht mijne lezing aan te nemen, dat Sybrant de Flines kath. zou zijn geworden, verklare mij dit ge-licht! Er is dunkt me, alleen een redelijken zin in te vinden, als men 't opvat als gericht aan personen, die „tot de Tafel des Heeren" in den geest van den Auteur der „Altaer-gheheimenissen" genaderd zijn. In „Joost van den Vondel's Gelichte, Münster, 1873", „Deutsch von Ferd. Grimmelt und Andr. Jansen" komt ook eene vertaling van dit stukjen voor, en wel onder den titel van *Vondels Schwanentied*. Bij het lezen van dien titel zouden de beoefenaars van Vondel gewis aan een gants anderen zang dan dezen denken. Uit

de tegenwoordige wijze van het stuk aan te duiden blijkt echter genoeg, wat mijn goede vriend Jansen mij ook bevestigd heeft, dat de vertaler in het stuk

„Ter Hoogtijt van het zuiver Lam”

de Hemelsche Briloft in het eeuwige leven behandeld waande. Daarom moest ook gefingeerd worden, dat het Vondels *zwanezung* was, en eindelijk betreurd, dat hij „jedoch seit dem noch 5 Jahre lebte”.

Bij nadenken moet echter deze toepassing van het gedicht volstrekt wechvallen. Het woordtjen „hier” moze men met „dort” vertalen, er moze gesproken worden van „Kronen”, die „dort gewunden” worden, en die bij Vondel niet te vinden zijn, — dit redt de uitlegging niet. Nooit zou Vondel van den Hemel zeggen: „Hier bloeit een eeuwigh paradijs”. Vondel zegt van de dinen dat gene wat anderen er niet van weten of niet aldus in gezien, niet aldus doordacht hebben. Eene der twee hoofdtoepassinghen, die het woord *paradijs* (lusthof) meëbrengt, ook in het spraakgebruik der XVIIe E. is *hemel*. Dat in het eeuwig Paradijs-zelf een eeuwig Paradijs, bloeit, kon Vondel niet zeggen, om de eenvoudige reden, dat elke redelijke volzin eene betrekking moet aanduiden tuschen ten minste twee voorstellingen, en dat de volzin „de hemel is net een hemel” dit niet doet.

„Verborgten manna strekt hier spijs”

kan van den Hemel niet gezegd worden. Het „verborgten manna”, zal hun, die van aanfehijn tot aanfehijn God-zelven zien, niet meer voorgezet worden.

Als Vondel zegt, dat aan de „gelieven” (Sybraut en Agnes) zeker huwlijkslot, een huwlijkslot onder zekere, zoo straks omfehreven omstandigheden beschoren werd (d. i. toebedeeld), dan luidt de vertaling:

„O glücklich wer durch Gottes Macht
Zu dieser Hochzeit wird gebracht”;

hier wordt de Hemel weêr bedoeld; maar het kan Vondels werk en bedoeling benevelen noch opwegen. Er is geen twijfel aan, of wij hebben hier met een van de gevallen te doen, waarover Geernaert Brandt zich beklagt, dat de dichter „alle bedenkelijke vlyt aanwendde, om zyne vrienden en bekenden tot de Roomsche Kerk te brengen”. *Leven*, bi. 75. ’t Is niet onbelangrijk, dat in ’t begin dezer eeuw eene staatkundige, genealogische en litterarische specialiteit, Mr Quirinus de Flines, insgelijks katholiek is geworden. Een Gilbert de Flines, volg. Witsen Geysbeek geb. 19 Feb. 1690, † 25 Dec. 1749 te Londen, zoon van Phil. de Flines en Agatha Steyn, was ook een dichter. Van de De Flinesfen zegt Witsen Geysbeek: „Dit aanzienlijk en braaf geflacht heeft zich altijd onderscheiden door het beoefenen en voorstaan van kunsten en wetenschappen.”

12) Bl. 196. De Ambassadeur, Sir William Temple, verhaalt daarvan in de volgende bewoordingen. „Na dat Prins Willem de IIIe onaangenaam verrast was door den buiten hem om gefloten vrede van Nijmegen, trok hij zijn leger te-rug, bezocht den Haag en ging spoedig daarna jagen in de Veluwe, als of hij niets beters te doen had: And I,” zegt de Baronet Temple, „having an occasion to go at the same time to Amsterdam, he desir’d me to remember him kindly to Monsieur Hoefft (*sic*) the Chief Burgomaster there, and tell him, ‘That he desir’d him to be no longer in his Interests than he should find his Highness in the true Interests of the State.’ I did so; and Monsieur Hoefft very frankly and generously bid me tell the Prince, ‘He would be just what his Highness desir’d, and be ever firm to his Interests, while he was in those of his Country; but if ever his Highness departed from them, he would be the first Man to oppose him; till then he would neither censure nor distrust his Conduct; for he knew very well, without mutual Trust between the Prince and the States, his Country must be ruined.’ From this time,” zegt Sir William verder, „to that of his Death, Monsieur Hoefft continued in the same Mind, and by his Example that great and jealous Town began to fall into more Confidence, not only of the Prince, but of his whole Conduct in the Administration of the Affairs of the State.” *Works*, London, 1731, I, p. 471.

Wat ik verder laat doorfehemen van de zindelijkheid, die in het huis van den Heer Hooft heerschte, wordt door den Engelschen Ambassadeur bevestigd. Hij zag hem haast alle dagen. „Eens nam ik het middagmaal bij hem,” zegt hij, „en daar ik zeer verkouden was, spooog ik nog al dikwijls; maar tot mijn verwondering kwam een knappe aardige deern, die zich in de kamer bevond, telkens met een doek in haar hand het opnemen, en den vloer schoonwrijven. Toen iemand over tafel het gesprek op mijne verkoudeid bracht, zeide ik, dat mij ’t meeste speet te moeten zien, dat de arme meid er zoo veel moeite om doen moest. Mijnheer Hooft zeide daarop, ‘dat ik er goed afkwam: want dat, indien zijn vrouw thuis was geweest, zij mij, al was ik ook honderd maal een Gezant, haar deur zou uitgegooid hebben, om dat ik haar huis bevulde. En al lachende bij die grap, vertelde hij verder, dat er twee kamers in zijn huis waren, waar hij nooit binnen mocht gaan, ja, dat hij ’t er voor hield, dat ze maar twee maal in een jaar openkwamen, en dan om schoongemaakt te worden. Ik antwoordde, dat ik hem een echt vaderlander bevond te zijn, niet slechts in de belang-

en van zijn land, maar ook in de gebruiken van zijn stad, waar, naar ik verfond, de vrouwenregeering een uitgemaakt feit was. Hij antwoordde: dat ik mij niet vergiste, en dat alles waarop een man hier zijn hoop kon vestigen was *une douce Patronne* te hebben; die hij werkelijk in zijne vrouw gevonden had. Een ander Vroedfchapslid aan tafel, wat ernstiger van geest, zeide dat Monsieur Hooft scherfste, maar dat het in hunne stad niet erger was dan in eenige der hem bekende. Hooft hernam met veel levendigheid: 'dat het zoo was, en niet anders kon zijn, want het oude gebruik bracht het meê; en wie zich daar niet aan storen zou, zou tegen zich krijgen niet alleen al de vrouwen der stad, maar ook al de mannen, die door hun vrouwen geregeerd werden, en dat het een veel te groote partij zou wezen, om daar tegen in te gaan.' 's Na middaags maakte ik elders een bezoek en kwam het bij Monsieur Hooft verhaalde ter sprake. Vele voorbeelden werden er bijgebracht van de zonderlinge en opmerkelijke zindelijkheid, zoo algemeen in deze stad; ja, er waven er zulke dwaze bij, dat mijne zuster ze voor scherfste hield. „Wel, Mevr: uw,” zeide de Sekretaris van Amsterdam, die in het gezelschap was, „ik zal u méer zeggen,” en hij bracht haar aan een venster. „Van hier ziet zij het huis, waar een lid van onze Regeering op zekeren dag aanklopte, om een bezoek te brengen aan de Dame. Een struische Noord-Hollandsche meid deed hem open. Hij vroeg haar of haar meesteres te huis was; ja, zeide zij; daarop maakte hij een beweging om binnen te gaan, maar pas had de deern gemerkt dat zijn schoenen niet heel schoon waren, of zij nam hem bij zijn armen, trok hem op haar rug, droeg hem door twee kamers, zette hem neêr onder aan een trap, deed hem zijn schoenen uit, trok hem een paar sloffen aan, die daar bij stonden, en zeide hem toen eerst, dat hij naar boven kon gaan, dat hare vrouw op heur kamer was.””
T a. p. bl. 472.

13) Bl. 205. Dr Joannes Le Blon was 9 Aug. 1670 met Barbera de Wolf ondertrouwd. Daarom onderfel ik, dat hij Vondels medikus was. In welke betrekking hij tot de andere Le Blons stond is mij nog niet gebleken. Verg. mijn *Ann.* 1865, bl. 249.

14) Bl. 209. Ziehier het stuk in zijn geheel, mij medegeleeld door den Heer Rössing:

„Aan de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren
en Begeerders der Stad Amsterdam.

„Geeven met schuldigen eerbied te kennen de ondergeteekende, uitmaakende het genootschap ter bevordering der Nederduitsche Taal en dichtkunde binnen deeze stad sedert eenige jaaren opricht en tot zinspreuk voerende *Diligentia Omni*. Dat zij, in aanmerking genomen hebbende de uitnemende diensten in der tijd aan de Nederduitsche Taal en Dichtkunst door den Dichter Joost van den Vondel bewezen, en aangespoord zijnde door het voorbeeld van verscheiden Natiën (waaronder ook de Nederlandsche) die getracht hebben de gedachtenis van beroemde en groote mannen na hunnen dood door Grafteekenen te vereeren, en daarvoor de zucht om dezelve na te volgen in de Nakomelingen aan te kweeken, te raaden waaren geworden een dergelijk gedenkstuk ter gedachtenisse van denzelven Joost van den Vondel, binnen deeze stad in de Nieuwe Kerk, en zoo nabij mogelijk de plaats daar hij begraven ligt, op kosten van hetzelfde genootschap te doen oprichten.

„Doch lewijn zij ondergeteekende begreepen hebben dat zij niet vermogten of konden dit zelve hun voorneemen ten uitvoer brengen, buyten voorkennis en verlov van uw WelEd. groot Achtb. keeren de onderget: zich mits dezen tot UwEdgroot achtb. met verzoek dat uw WelEd. Groot achtb. aan het voorschreven genootschap te vergunnen om het voormeldde grafteeken ter gedachtenisse van Joost vanden Vondel, ter voornoemde plaats en ten kosten van hetzelfde genootschap te doen oprichten.”

Onder stond:

„T welk doende: C: J: vander Lijn, H: J: Roulland, C: Ploos van Amstel, Jbs Cornelisz., Jan W: Roskam, Jacob Ploos van Amstel, Harmanus Melander, A: D: Lange, I: J: Hartsinck, v^r Lourens van Santen, Lucas Pater, Jacob Lutkeman, Harmanus Asschenbergh, Antoni Hartsen, Herm: Ger: Oosterdijk, Abraham Grill, I: Helvetius”

In Margine stond: „in handen van kerkmeesteren vande Nieuwe Kerk, om Burg^m te dienen van Bericht. 26 Junij 1771. Was geteekent: E. de Vrij Temminck. Laager stont: „fiat, 10 Julij 1771” Was geteekent: E. de Vrij Temminck.

Groot Memoriaal, f° 170.

15) Bl. 211. Schrijven van den Burggraaf Roest van Alkemade: „A la Commission chargée de la gestion des fonds et de l'administration des édifices de l'Eglise Réformée, à Amsterdam.

„Messieu s, — Le Soussigné, en sa qualité d'héritier, et au nom des autres héritiers de Dame François Angélique Gillès, Douairière de Messire Arnould de Roest d'Alkemade, prend la liberté d'attirer votre attention sur le tombeau N° 231, placé dans l'Eglise Neuve de votre ville, et inscrit le 5 Février 1812, au nom de sa Parente sus

Nommée. Vous savez, Messieurs, qu'à ce tombeau se rattachent des souvenirs patriotiques: c'est là que fut enterré le 8 Février 1679, le célèbre Poète Joost van den Vondel. Naguère une commission fut chargée de renouveler la dalle de ce tombeau, en vertu d'une autorisation de votre honorable Collège.

„Mais, il importe, paraît-il, de savoir dans quel sens doit être interprétée la note qui parle de la restauration de cette tombe: c'est pourquoi le soussigné a l'honneur de vous annoncer que c'est de son plein consentement et en vertu de pleins pouvoirs donnés par lui au nom de tous les héritiers, que

M. M. J. A. ALBERDINGK THIJM,

H. P. G. QUACK,

N. J. DEN TEX

et J. DE VOS,

vous prient de leur fournir l'occasion de faire examiner le tombeau sus-dit, comme aussi de faire remplacer par une autre la dalle fracturée qui le recouvre.

„Le Soussigné a la pleine conviction que puisqu'il s'agit d'un honneur à rendre à la sépulture d'une des plus grandes gloires littéraires de votre Patrie, vous vous ferez un plaisir de faciliter, autant que possible, à la commission sus-dite, l'accomplissement de la tâche qu'elle a entreprise, avec un désintéressement que tout bon patriote appréciera.

„Veuillez agréer, Messieurs, l'expression de ma haute considération

„Vte ROEST D'ALKEMADE.

„Bruxelles, 12 Novembre, 1869.”

16) Bl. 211.

„Amsterdam, den 13e December, 1869.

„De Commissie tot het Bestuur over de Kerkgebouwen, Goeden, Fondsen en Inkomsten der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Amsterdam, heeft, in hare vergadering van den 9e dezer, besloten, het doo U gedaan verzoek om het Graf van Vondel, ter gelegenheid der plaatsing van eene nieuwe zerk, te mogen nazien, toe te staan.

„Zij verzoekt U wijders, betreffende de uitvoering in overleg te treden met de Gemmitteerden tot de Nieuwe Kerk, de Heeren Mr J. F. T. van Valkenburg, W. J. Ankersmit en B. A. van Doorn, onder wier toezigt de werkzaamheden in de Kerk moeten plaats hebben

„Aan de WelEdel Geb. Heeren:

J. A. ALBERDINGK THIJM,

H. P. G. QUACK,

N. J. DEN TEX en

J. DE VOS JBZ.

„De Commissie voornoemd:

J. A. MOLSTER,

Voorzitter.

H. W. G. RAS,

Secretaris.”

„Amsterdam.

17) Bl. 211. Bij dezen laatst begravene vond men zijne schoenzolen, eenige stukken rood fluweel, eenige koperen hengsels en zelfs de puik te-rug, die J. Houbraken het niet beneden zich had gerekend op het portret naauwkeurig te graveeren.

18) Bl. 212. Ziehier eene volledige opgave van het onder in 't graf gevonden gebeente:

Maat der beenderen:

Schedel: van het neusbeen tot het achterhoofdsbeen	0.34
Van het eene tot het andere slaapteen, over den schedel	0.23
Voorhoofdsbeen, bij de oogen, breedte	0.12
Van den gehoorgang tot op den pijlnaad	0.16
Slaapbeen: breedte	0.11
„ hoogte	0.09
Van het tepelvormig uitsteeksel tot op de helft van den schedel	0.20
Onderk. Kaak, hoogte	0.04
Hoogte op zij, tot het gewricht	0.07
Omvang	0.20
Linker dijbeen	0.46
Over 't kniegewricht	0.23 ⁵
„ den grooter draayer	0.25
„ de helft	0.09 ³
Bovenarm: lengte	0.29
Over 't gewricht gemeten	0.15
„ de helft	0.07 ³
Sleutelbeen, lengte	0.15
Over 't gewricht aan den schouder	0.06
„ 't andere	0.05 ³

Van deze beenderen zijn fotografien door den Heer Oosterhuis vervaardigd.

19) Bl. 213. Rapport van Prof. W. Berlin. — „Gevolg gevende aan eene uitnoodiging van den WelEdel Geboren Heer J. A. Alberdingk Thijm, begaf ik mij in begeleiding van den Med. Stud. Kuhn, daartoe door mij uitgenoodigd, Dingsdag, den 2^a

Februarij, naar de Nieuwe Kerk, om aldaar eenige beenderen te onderzoeken, die uit Vondels graf waren opgedolven en volgens de kerkboeken deel uitmaken konden van de stoffelijke overblijfselen van den grooten dichter.

„Van den schedel werden de volgende overblijfselen getoond: het schedeldak, uit voorhoofds-, achterhoofdsbeenen en de beide wandbeenderen bestaande; het regte slaapbeen, dat los met het schedeldak verbonden was; een onderkaak *), waarin alle tanden gezien werden, met uitzondering van de binnenste regte snijtand; de kroonen der tanden waren aan de kaanoppervlakte gesleten.

„Aan die overblijfselen werden de kenmerken getoetst, die den vrouwelijken schedel heeten te karakteriseren, omdat naast †) Vondels lijk dat van eene volwassen vrouwelijke persoon uit zijne familie geplaatst was, en het er op aan kwam te bepalen tot wiens overblijfselen de beenderen teruggebracht moesten worden. De uitslag van dat onderzoek leerde, dat noch de horizontale plaatsing van de *pars supramosa ossis occipitis* (zooals die ook bij kinderschedels voorkomt), noch afname van de breedte in de interparietaal- of internastoideaal-ruimte aan de schedelresten opgemerkt konden worden, zoodat bij gemis der kenmerken van den vrouwelijken schedel, het zeer waarschijnlijk werd, dat de schedel van een mannelijk individu afkomstig was.

„Dat mannelijk individu, luidens de kerkboeken, konde niemand anders geweest zijn dan Joost van den Vondel. Onder die omstandigheid scheen het ons raadzaam de schedelresten te vergelijken met de daaraan beantwoordende deelen, zooals die op de portretten van den grooten dichter zijn uitgedrukt. Welwillend werd ons daartoe de gelegenheid verschaft door den Heer Alberdingk Thijm, die eene ruime collectie tot onze dispositie stelde. De beste daaronder voorkomende portretten leerden dat de bovenste oogkasranden, het voorhoofd en de verder hier in aanmerking komende deelen zeer wel in vorm overeenstemden met de overeenkomstige deelen aan de opgegravene schedelresten.

„Behalve de schedelbeenderen waren nog twee dijbeenderen en een opperarmbeen gevonden. Wat de dijbeenderen aangaat, zoo leerde ons de grootte van den hoek, waaronder het dijbeenshoofd met het ligchaam vereenigd is, dat zij tot een mannelijk skelet behoorden. De lengte der dijbeenderen kwam tamelijk wel overeen met hetgeen men omtrent de lichaamslengte van Joost v. d. Vondel had kunnen opsporen.

„Het opperarmbeen was geschonden. Het gewrichtshoofd voor de verbinding met het schouderblad ontbrak ten eenenmale. Lengte van het been, stevigheid van den bouw (want de ons vertoonde beenderen waren afkomstig van een sterk gebouwd en goed gespierd ligchaam) waren geheel overeenkomstig met dezelfde eigenschappen der dijbeenderen.

„Amsterdam, 10 Maart 1870.

W. BERLIN.”

Prof. Berlin, die met zoo veel bereidvaardigheid het hier beschreven onderzoek heeft ingesteld, waarvoor hij nogmaals mijnen hartlijken dank aanvaarde, — hechtte in der tijd ook nog al veel waarde aan de afgesletenheid der tanden en de hardheid van den schedel, als praesumptie van hoogen ouderdom bij het begraven individu.

20) Bl. 213. De Vos: van zilver, met een keper van laz. vergezeld van drie aanzijnde vosfenkopen in 't hoofd en een sleutel in den voet; t. een vosfenkop tusf. een vlucht. Den Tex: van goud, met 3 zw. adelaars; t. vlucht met adelaarskop. Alb. Th.: gevierend.; I, van fin. met een gouden hert. II, van zilver, met 3 roode rozen. III, van zilver, met zw. vaasch, verg. v. 3 roode ruiten; IV, van laz. met een zilv. baardse, gefteeld v. goud; t. gouden uitk. leeuw. Brouwers: v. keel, met een gekrukt kruis v. goud; in 't hart een miskelk van 'tzelfde; r. kanton J. W. door elkaâr, l. k. B. t. Lecraarshoed. Cuypers: gevierend. I, IV, v. zilv. m. roode lelie, II, III, v. laz. m. 3 gouden winkelhaken, d. Amo, Credo, Spero. Boissevain: gedeeld: I, v. fabel, met een anker van zilver en 2 gouden sterren in 't hoofd; II, v. zilver met 3 groene boomen op een groen terras. Sterck: v. zilv. met zwarten olifant, dragend een toren, met 3 krijgsknechten, t. een geharn. arm met zwaard.

*) Die in tweeën gespleten was. †) Lees: op, maar vergelijk mijne aanmerking bl. 212, reg. 22—34.

HET GEBENTE VAN JOOST VAN DEN VONDEL, Feb. 1870.

O Poëzie, hoe lieflijk is uw tred. ¹⁾

Woorden van J. A. ALBERDINGK THIJM.

Muziek van JOH. J. H. VERHULST.

Langzaam en met uitdrukking.

ZANG.

„O Po - e - zie, hoe lief - lijk is uw

PIANO.

tred! Waar gij de voe - ten zet, Daar wassen le - li - en en

¹⁾ Deze muzikale gedachte van Verhulst heeft op de Vondelsfeesten ter inleiding van Haendels Hallelujah-choor gediend. Zij is reeds uitgegeven, maar niet zonder feilen; daarom kwam het mij wenschelijk voor haar hier op te nemen.

geu-ren; Een re-gen-boog van schoo-ne kleuren En hartver-

p

cresc.

p

kwickkend kruid!" Zoo treedt gij voor de schoonheid

oboë.

uit, Die, rijk gedost in tee-dre stra-len, Op al-le

macht komt ze - ge - - pra - len, En d'ademzucht op on - - ze

lippen stuit, Terwijl wij, hui - vrend om haar

pp

Sneller. Met verheffing.

schre - den dwa - len, Zoo zijt gij, schoonheid! als de

citherslag van Vondel Rondklinkt o-ver veld en steden, Dan wijkt de

Acce-

nacht; dan is het kla - re dag: Her-won-nen schijnt het

lerando

lang be-jammerd E - den. *Vorig tempo (iets sneller).*

The first system of music consists of a vocal line on a single treble clef staff and a piano accompaniment on two staves (treble and bass clefs). The vocal line begins with a melodic phrase in a minor key, followed by a rest. The piano accompaniment provides a harmonic and rhythmic foundation with chords and moving lines in both hands.

Van wien die

The second system continues the musical piece. The vocal line has a rest followed by a melodic phrase. The piano accompaniment continues with chords and moving lines, maintaining the harmonic structure.

too-ver-kracht? van Hem, Den Va-der, „die zoo hoog ge-ze-ten,”

cresc.

The third system features a vocal line with a melodic phrase. The piano accompaniment includes a dynamic marking of *cresc.* (crescendo) and continues with chords and moving lines.

Het vuur der lief-de, 't licht van 't we-ten, Doet stroomen in des

fp *pp*

The fourth system concludes the piece. The vocal line has a melodic phrase. The piano accompaniment features dynamic markings of *fp* (fortissimo) and *pp* (pianissimo) and continues with chords and moving lines.

Dich - ters stem, Doet spat - ten van des Kunstnaars

vin-gren En o - ver 't hoofd des volks doet slin-gren, Dat,

diep ge-roerd, zijn I - de - aal Her-kent in vorm, in

verf, in taal, En juicht in schoon-heids ze - ge - praal.

O Po-e-zie, ge-

The first system consists of a vocal line on a single staff and a piano accompaniment on two staves (treble and bass clef). The key signature has two sharps (F# and C#), and the time signature is common time (C). The vocal line begins with a whole rest, followed by a half note G4, a quarter note A4, and a quarter note B4. The piano accompaniment features a series of chords in the right hand and a bass line in the left hand, with dynamic markings like *f* and *p*.

ze - - gend Eng - len - beeld, Zoo lang gij leeft, is d' aar - de

The second system continues the vocal line and piano accompaniment. The vocal line has a half note G4, a quarter note A4, a quarter note B4, a quarter note C5, a quarter note B4, a quarter note A4, and a quarter note G4. The piano accompaniment continues with chords and a bass line, maintaining the same key signature and time signature.

niet mis - deeld!

The third system concludes the vocal line and piano accompaniment. The vocal line has a half note G4, a quarter note A4, and a quarter note B4. The piano accompaniment continues with chords and a bass line, ending with a double bar line.

VERBETERINGEN EN BIJVOEGSELS.

Zoo ooit, dan behooren de *errata*, hier opgegeven, te worden gelezen. Het zijn niet bloot letter- of cijferfouten: in de lange tijdsruimte, die ik voor de bearbeiding van dit boek behoefde, zijn er onderscheidene zaken aan het licht gekomen, die noodzakelijk tot wijziging van enkele voorstellingen moesten leiden. Eer men „voort-eght” of oordeelt, neme men welwillend hiervan kennis.

Bl. 1. Plaats een I. boven het hoofd.

• 3, reg. 2, lees: „wille”.

• „noot * ftaat: „1478”, lees: „1475”.

• 5, reg. 18 v. o., lees: „ontvangt; en al zoó”.

• 6, reg. 22, lees: „eenigszins”.

• 18, voeg aan de noot † toe: Commelijm, Ed. 1694, bl. 419.

• 19, reg. 18, lees: „naamgenoot”.

• 20, reg. 14, 15, itrijk die zinfede door, en lees: Eene ontdekking in onze dagen heeft geleerd, dat de jonge Allart Crombalch het nooit gemaakt heeft. * Swaentgen.” En zet in een noot: *Verg. bl. 85, Noot 3, 2^e al.

Bl. 28. Voeg bij de noot * „Gulielmus Vondelius is 10 Mei 1623 onder den Rektor Petrus Cunaeus als student in de rechten te Leyden ingefchreven. Volgens het *Album Academicum* was hij toen 20 jaar en geb. te Amsterdam.”

Bl. 31, 3, reg. 6, lees: „volghfaem”.

Bl. 34, reg. 3, lees deze alinea aldus: „De zucht, dien Tselfchade flaakte, was van geene duidelijke betekenis voor den goeden, ijverigen Amplissimus. Had men hem gevraagd, hij zoó hem allicht hebben toegeschreven aan het vooruitzien eener omfandigheid, die niemant vooruit had kunnen zien: dat er, namelijk, n. t. m. 19 j. v. z., n. d. u. v. h. v. d. Vondel” enz.

Bl. 38. Plaats hiertegenover de geneal. Goltzius, en lees daarop „blz. 38.”

Bl. 39. Lees, achter noot 17: Tselfchade heeft weinig tijds vóór haar dood nog aan het *Jerusalem verlost* gearbeid. Dit blijkt nader bij Vos, in zijn gedicht op den *Munsterschen Vrede* (1, 33). Dat zij ook toen wéér in Amsterdam was, blijkt bij den zelfde op eene andere plaats: II, 339. Wagenaar citeert verkeerdelijk I, 339.

Bl. 39. Lees, achter noot 21: „Tot mijn leedwezen ben ik echter heden bijna zeker dat ik Truytgen Roemers onrecht heb gedaan, met te meenen, dat zij aan ’t uitzicht op een vrij aanzienlijk huwlijk, haar geloof zoó ten offer gebracht hebben. ’t Is zeer mogelijk, dat Aefgen Jansdr van Campen, Gereformeerd zijnde (de Amst. Van Campens behoorden over ’t algemeen tot de hervormde partij), van den luchtigen Roemer Pietersen Vifcher (die weinig Inst had, zelfs maar op Paaschdag, naar de kerk te gaan) geëischt en verkregen heeft, dat de kinderen om en om Protestant zouden zijn; Truytgen behoeft dus niet van godsdienst veranderd te wezen. Het voorbeeld, in dezen, van vader en moeder zal ook Tselfchade eerder in het zelfde onbedacht (en in zich-zelf sehandelijk) akkoord ten opzichte harer eigen nakomelingen hebben doen berusten. Immers het is, onder de bewerking van dit boekdoel, bewezen, dat dit heeft plaats gehad.” Zie nu, boven, bl. 20, reg. 14.

Bl. 47, reg. 5, lees: „is onder deels gelukkige, deels noodlottige omstandigheden getrouwd geweest aan den jongen” enz.

Bl. 53. Lees wat op bl. 85 van Tselfschades huwelijk gezegd wordt.

Bl. 56, noot *, lees: „Mahlen“.

Bl. 65, reg. 15 v. o., lees: „meesterfukken“.

Bl. 81, r. 6 v. o., staat: „eene“, lees: „eens“.

Bl. 86. Voeg bij Aant. 12. Over Marius loopen de tradities uit-een: de algemeene achtung, waarin hij stond, zelfs bij Onkatholieken, en daarbij de vereering die zijne geestelijke dochters en ook Vondel ten zijnen opzichte aan den dag leggen, spreken echter in zijn voordeel. Van het eerste vindt men een ongezocht blijk in eene MS. „Remonstrantie der Hervormde Gemeente aan HH. Burgemeesteren“ van het jaar 1640, waarin het volgende voorkomt:

„t Heeft coek de Kercke bedrouft ende veele Ingefeetenen, soo binnen als buyten dese stede, ontfelt, dat het principaele hooft van de paepfche factie onder ons, haeren Pater Marius, soo veel gunste by Uw E. Achtbaerh. heeft gevonden, dat hy het burger-recht van dese Stadt verkreeghen hebbende, sich daermede heeft weeten te behelpen, wanneer hy van de EE. vanden Hove (die wat byfonders scheenen teghens hem te hebben) in 'sGravenhage geciteert was.“ De Heer Rösing had de goedheid mij deze plaats aan te wijzen.

Bl. 93, r. 7, staat: „boord“, lees: „koort“.

Bl. 99, r. 4, lees: „met zijn [eerste] vrouw“.

Bl. 99, r. 13 lees, achter Oktoberdag, „van het jaar 1649“.

Bl. 101, reg. 22, verander? in een!

Bl. 111, reg. 10 v. o. voeg hier als noot bij: „Het schijnt dat den naam van Anna.“ zegt Beverwijk, „wt nootfakelickheit van 't Noot-lot brengt tot de geleertheit van de gene die hem voeren.“ *Wtneenth* 1643, bl. 83.

Bl. 112, reg. 14, staat: „naam“, lees: „familienaam“.

Bl. 112, reg. 24, staat „vuc“ lees „vne“.

Bl. 114, reg. 9, lees: „die“.

Bl. 115, reg. 1, lees: „Joost, Vondels stamhouder en naamvoerder, den bouwer“.

Bl. 115, reg. 6 v. o. lees: „die men eenmaal aan“.

Bl. 116, reg. 9 v. o. lees: „orde te maken“.

Bl. 118, reg. 10, schrap de „achter „buiten““.

Bl. 120, voeg bij de 1^e noot: „Mij is onbekend, of deze Bronckhorsten verwant zijn aan Eustatius, B^{on} v. Bronckhorst, H^r v. Batenburg, die met Debora Bake, de weduwe van den (kath.) Joan Wuytiers, H^r v. Asfumburgh (dat zij erfde) getrouwd is. Deze voerde v. keel, meteen ziv. leeuw. Zie Antonides, *Ged. (Aanst. 1685)* bl. 49. De H^r v. B., die betrekking op Rotterdam en op Gelderland had (bl. 51), heeft later nog een ander huwelijk aangegaan, en wel met Mevr. Margareta v. d. Kapelle, Vr. v. Berkoude, enz. ald. bl. 56.

In deze noot staat „brabbe“, lees: „krabbe“.

Bl. 133, r. 17, staat: „Drost van Muyden“, lees: „Baljuw van Texel en Raad van Indië“. In de noot *, schrap: „Gerard Bicker“ en zet er voor in de plaats: „Salomon Sweerts (15 Juni 1611 + 1644)“. Vraag in een noot, op den ondersten textregel: „Is Jac. Meurs zoon van Aert Meurs (v. Mechelen) en Jacoba Pieters (v. Rott.), die 3 Aug. 1591 hier ter ondertrouw gingen? Dan woonde zijn vader in het Schoutenfteechjen en noemde zich zijn moeder Barbara Meuris.“

Bl. 134. Voeg deze noot bij het vaersjen: „Ik heb bevonden, dat het *quatrain* van Jan Vos gemaakt is niet op Cornelia Bicker Andries^d, want het werd reeds gedrukt achter de eerste uitg. der *Blyde Inkomst van den Heer Geeraardt Bicker, Slotvoogdt en Droft van Muide, Baljuw van Goilant, Hoofstfiscier van Weezop, Weezoper-Karpsel en Bileneer; Zoon van den Heer Andries Bicker, Heer van Engelenburg, Burgemeester t'Amsterdam, &c door JAN Vos, t'Amsterdam, by Jacob Lefcaille, Boekverkooper op de Middeldam, naacht de Vismarkt, 1649. Het is gedagteekend „Den 20 van Slachtmant, 1645,“ toen Cornelia Jans^d pas 7 jaar oud was (geb. 1638, + 27 Mei 1709, X 7 Mei 1658 met haren neef, Gerard B.) Zie *Ann. Général. des Pays-Bas*, 1874, *Notices* etc. bl. 52.*

Bl. 135. „Eene kerkpartij, die tweërlei grief tegen Vondel in de scherpste veroordeelingen lucht gaf.“ Ziehier eenige uittreksels uit de kerkenraadsvergadering des betreffende.

„Alsoo voormiddach na het vertreck der Dyaconen den Kerckenraet Is Bekent ghemaeckt dat een tragedy Is ghemaeckt bij Joost vanden Vondel ghenampt Luisevaers treuspel, van den val der enghelen handelende op een vleesfelijcke manier de Hooghe matery vande diepten godes met veele erghelijcke en onghereghelde verdichtselen wort voorghestelt dat de selve tragedy desen dach wederom sal gespeelt worden en de kercken raet oordeelt dat het een grootte onghereghelthijt is Heeft ghecommiteert dat D. Ruleus en D. Langhelij met den Br. Elyson dit de E. E. Burgerm. sal remonstreren en te versoccken dat H. H. A. A. dit met hare autryteit te weeren dat dese tradedye niet ghespeelt en wort en tot dien einde de E. A. H. In 't particulier te be-

groeten soo Raporteren Deselve Broederen datse tselve In Hare Hu'sen als oock Inde plaetse daer Hare A. A. vergadert waren ghedaen hebben en hebben tot antwoord ontfanghen dat H. A. A. door veel occupation verhinert waren tselve van desen Avont te weeren maar dat het morghe sal verboolen worden en order gestelt sal worden dat noit na desen dach meer ghespeelt sal worden; de vergadering verstaet dat voor teghenwoordich daer niet meer en is In te doen en tselve daer by te laten."

Ordinaire Vergad. 5 Febr. 1654. Pr D. Ruhooij
Protocol IX f°. 40.

Verg. 12 Febr. 1654.

„Dewyle de tragedie van Jost van le Vondel ghenacmpt Lucifars treurspel In druck opentlyck te koop hangt. In welkele vele schandlycke dingen vervat zyn Is geresolveert dat de Br. ernstlyecken sal verzoecht worden dat Haere A. A. ghelieve door haar Autoritait de gemeldte tragedie gelieve te doen ophalen en het verkoopen derselvjge te verbieden, daer toe zyn ghecommitteert Dr Rulcy en Dr Laughely.

Prot. IX f°. 42.

In de vergadering van 19 Februari 1654 rapporteerden de broeders, dat de Burgem. „In 't beginsel eenighe difalcutaiten hadden, zeggende dat de Luiden des te begheriger zouden zyn om 'tzelve te koopen." De broeders waren het hiermeê onzens en „beveezen de groote ophellen die daer wt souden konnen ontstaen en dat daar pericula In mora" was. Hoe de Eerwaarden oock spraken, zij „en konden voor dien tijt niet anders van Hare Achtbaerheden verkrijgen".

Prot. IX f°. 43.

De vergadering vernam dit „met groote droefheyt". Zij konden het er niet bij laten en besloten „alle mogheli-ke middelen teghen dit lasterlyck boeck aen te wenden".

Prot. IX f°. 43. Zelfde vergadering.

Nog eenmaal verschenen dezelfde Heeren bij Burgem. en nu verkregen zij van hen tot bescheid „dat wt Respeckt vanden Kerekenraet de voorschreven tragedie door haer last sal ooghelaect worden". De gezanten bedankten de Burg. met al den dank, die het afwenden van zulke groote gevaren als de lektuur van den *Lucifer* opleverde waard was.

Prot. IX f°. 44. Verg. 26 Febr. 54.

Bl. 139. Voeg achter noot 1:

Houbraken, als ik (bl. 126) aanhaalde, zegt dat de vrouw van Flinck mooi, verstandig en rijk was. Niet-te-min heeft zij zwaar aan waterzucht geleden. De beroemde Nicolaus Tulp zegt er het volgende van, in de vertaling van 1740: „Jugitta (lees: Ingitta), Huysvrouw van den schilder Flinck (lees: Flinck), wie de buik van haar jongheid af hard en gespannen geweest was, voelde dat dezelve (de maanifonden niet naar behoren vloejende) dagelijks meer en meer werd opgezet, en eindelijk tot die grootte uitgroeide, dat se hondert en tien ponden water bevatte: gelijk de ontleedkunde, het regte oog der Geneeskonst, voor aller oogen vertoont heeft.

„Welke overvloejende zwaarte van water, deeze moedige Vrouw evenwel, zonder groot verlies des lichaams en kragten, zoo gemakkelyk, omtrent zeven jaren, gedragen heeft, dat ze niet anders dan een gezonde, niet alleen overal kon wandelen, maar ook een verre reis doen, en dat te verwonderen is, op de hoge toren van Kleef klimmen."

Uit het verhaal blijkt verder, dat „de naarfige Heelmeester Job van Mekeren, in tegenwoordigheid van Samuel Cofter, Willem Pifo en Frans de Vieq, Sylvius en Schagen", Ingetjen geopereerd heeft: het water zat op eene ongewone plaats; zoo hadden de ingewanden er niet van geleden, en „de bloed van een gezond lighaam bleef in deze Vrouw bestendig en onkrenkbaar." *Geneesk. Waarnemingen van NIK. TULP, oud Burgem. der St. Anstiedim Naar den 6ⁿ druk uit het Latyn vertaalt.* Leiden, 1740, bl. 479. Mijn kunstlievende vriend Rösling heeft mij deze plaats medegedeeld.

De oorsp. uitg. van Tulps *Waarn.* is gedagteekend van 1641; Govert Flinck trouwde pas met Ingetjen in Juni 1645. Hieruit blijkt, dat dit verhaal in de oorspronkelijke uitg. niet voorkomt.

Bl. 141. Lees noot 9 aldus: „Ik heb gedwaald, toen ik het Vondelportret, berustende in het familiearchief van Jhr C. Hartsen, aan G. Flinck toefschreef. *Volks-Abn. voor Ned. Kath.*, 1875, bl. 296. Het is eene der beeltenissen door zijn warmen vriend Philip Koning van den dichter gemaakt. Een nauwkeurig onderzoek heeft mij de initialen van dezen schilder er op doen herkennen.

Op het paneel aan de keerzijde enz.

Bl. 142, schrap reg. 3—5, en plaats de noot onder bl. 141.

Bl. 146 en volgg. lees, in het hoofd, 1666—1679.

Bl. 147 let op, dat het „Verbeterblad" hier de plaats inneme van het eerst gedrukte, waarin nog niet op Crombalchs protestantisme gerekend was.

Bl. 149, reg. 14 plaats hier het nootcijfer 2).

Bl. 153, reg. 21, staat: „zij", lees: „Maria".

Bl. 158, r. 7, staat: „Duisburg, Elberfelt, Solingen," lees: „Dusfeldorp".

Bl. 160, reg. 11, schrap: „donkere".

Bl. 160. Een nootjen ter toelichting van het vogelvluchtjen tegenover deze blz. is misfchien niet overtollig. Het bovenste planneetjen (dat op kleine schaal) stelt het gedeelte van Keulen voor, bevat tuschen den Rhijn en het Matthias-sraatjen. In 't midden der sraat, die van deze dwarssteeg naar de stadswallen leidt, loopt, gelijk men ziet, een smal grachtjen of breede goot. In die sraat, de *Grosze Witschengasfe*, heeft men thands die waterspruit niet meer. Op den hoek dezer *Grosze Witschengasfe* en van het Matthias-sraatjen vindt men de Abdijkerk van Heisterbach. Het vergrootte (ouderste) plan is van den anderen kant, van de Rhijnzijde uit, genomen; men vindt daar dus de zelfde Abdijkerk in den linker bovenhoek. Naast die kerk, in het Matthias-sraatjen staat de S. Matthias-kapel; daarnaast eenige huizen, die ik reken, dat tot de Abdij behoord hebben. De *Grosze Witschengasfe* vervolgende, naar den Rhijn toe, vindt men drie huizen, die insgelijks aan de Abdij behoord hebben.

Achter die huizen liggen tuinen. Daarop volgt het huis *Zur Fyolen*, Vondels geboortehuis. De tuin, achter dit huis is door een muurtjen, waarin zich een poortjen bevindt, van de andere tuinen afgecheiden. Aan gene zijde van het huis, dat in den tuin der Vondels, tegenover het hune staat, ligt weér een tuin. Mij is niet bekend, of dit huis bij dat *Zur Fyolen* behoorde, of wel dat het bij het perceel behoorde, liggend, aan gene zijde van dien tweeden tuin, in de sraat welke parallel met de *Witschengasfe* loopt. Het is een aangename gedachte Vondel, het zij als kind, het zij als grijsaart te volgen, wanneer hij het huis *Zur Fyolen* uittreedt, en links af, de huizen ter linker, het gootjen ter rechter hand, naar het muurpoortjen wandelt en op de Keulsche kaai een luchtjen gaat scheppen. Het quartier is in beeld gebracht door Mercator en onder de Keulenaars Braun en Hogenberg. Het zal ook na de uitgaaf hunner atlasen nog wel ongeveer het zelfde geweest zijn, al is er tegenwoordig van de oude gebouwen (voor wier *détails* trouwens mijn potlood-alleen verantwoordelijk is) niets meer te vinden. Ik heb met nauwkeurigheid de grootte der gebouwen, hune dakinrichting enz. naar mijne modellen gevolgd.

Bl. 165—167. Dit gedicht is van de zelfde pen, die de vertaling van Tasfo bewerkst (zie bl. 40, n. 26) en den zang *Aen Eusebia* heeft uitgebreid (verg. bl. 86).

Bl. 174. Het schimpdicht van Steendam op Vondel is uitgegeven in de *D. Warande N. R.*, I, bl. 393. Steendam liet zich niet altijd even ongunstig over Vondel uit. In een gedicht, door hem in 1639 gericht, An de . . . Poëtesse Aaffie Cornelis tot Enckhuysen komen de volgende regels voor:

„O! Phenix van Holland, en aller Vrouwen Beeld”

„Gy Rijnd, en Dicht, en Sticht, 6 Fakkal van Enchuyfen:
Gelijk als ANNA was van drie gekroonde Kruyfen,
Die d'elste-Rijmer roemd van 't ganfch Batavia.”

Ik versta ten minste door de 2 laatste regels, dat „Aaffie” voor Enckhuizen was wat Anna Roemers was voor Amsterdam, Anna die door Vondel geprezen is (in zijn *Geboortdicht op de Holl. Sappho*). *Distelc.* II, 192. Op bl. 174 staat ook: 6), lees 7)

Bl. 185, reg. 10 v. o. lees: „zwaar;” en „van”.

Bl. 215. Na dat vel 27 was afgedrukt heeft de Historische Tentoon-stelling van Amsterdam mij de gelegenheid verschaft vele portretten van Vondel naast elkaar te plaatsen en voor het eerst eene vergelijking in te stellen. Zeer trof mij de verwantschap van F, G, II, en N. Het laatste kan echter onmogelijk van Koning zijn. De uitdrukking is te onzeker, de toets te week. Op G meent men vrij algemeen het jaartal 1665 te lezen. Dit brengt mij in eene groote ongelegenheid: want nu valt deze geheele groep ná den type, herkenbaar in J, M (Vischer) en P. Maar hoe kan dat? Hoe kan een neus bijv. zich geleidelijk van A (Sandrart), langs B (Lievens) tot M (Vischer) ontwikkelen, strevend naar P (Koning bij M. de Vries), maar inmiddels, ná M en vóór P weér naar A gaan zwenen? Of zijn de kleine portretten J en K tuschen M en P te plaatsen? en staat het vaersjen van 1656 op andere ons onbekende kleine afb. door Koning? Het vaersjen moet van omfr. die tijd zijn: want Vondel was 69 jaar, naar zijn eigen getuigenis (V. L., VII, 13). Moet F op 1662 gefeld wouden, opdat G te-recht zijn 1665 drage, — dan blijft echter de zwarigheid altijd onopgelost, dat Vondel van Konings *paneel* spreekt, bij een schilderij op *dock* — van hem bezwaarlijk aan te nemen. Ook zal niemand van het model van F en G zeggen: reeds voor 5 a 8 jaar kon men getuigen, gelijk Vondel van zijn „afbeeldinge getekent door C. de Vischer” (M) werkelijk deed (*Holl. Parnas*, 1660, bl. 153),

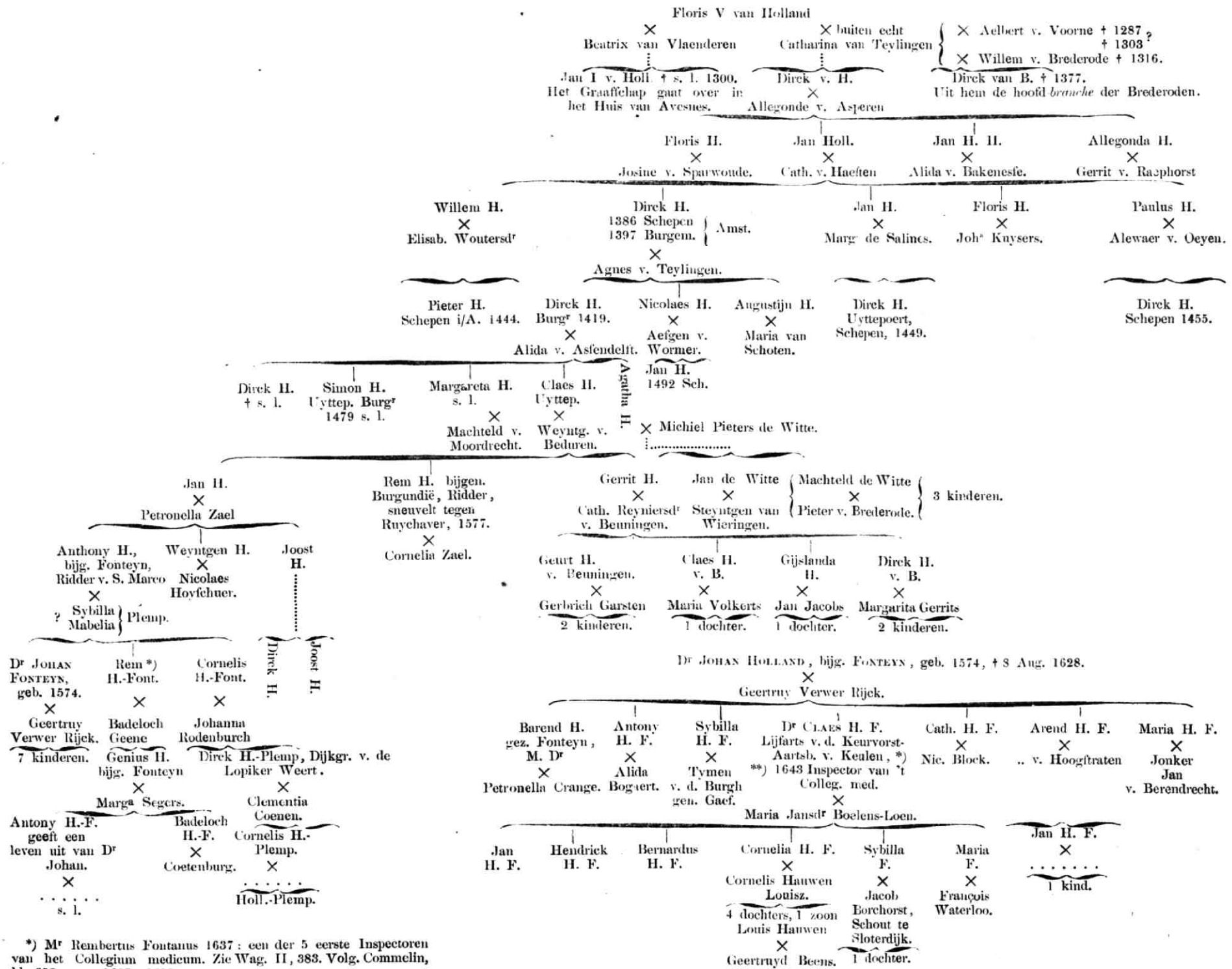
„(Dit) zilverhair wort gryzer”.

Ik weet dus met het jaartal 1665 op Jhr Hartsens uitmuntend portret geen weg.

Bl. 62. „Het oude Stadhuis (een gothiek gebouwten met 3 bogen aan den voorgevel)”. Voeg hier, in een noot, bij, dat die puntbogen voor 1500 den voorgevel van het S.-Elisabethgasthuis droegen, en dat aanvankelijk het getorend Stadhuis daar niet aan verbonden was. Verg. Wagenaar, I, 28.

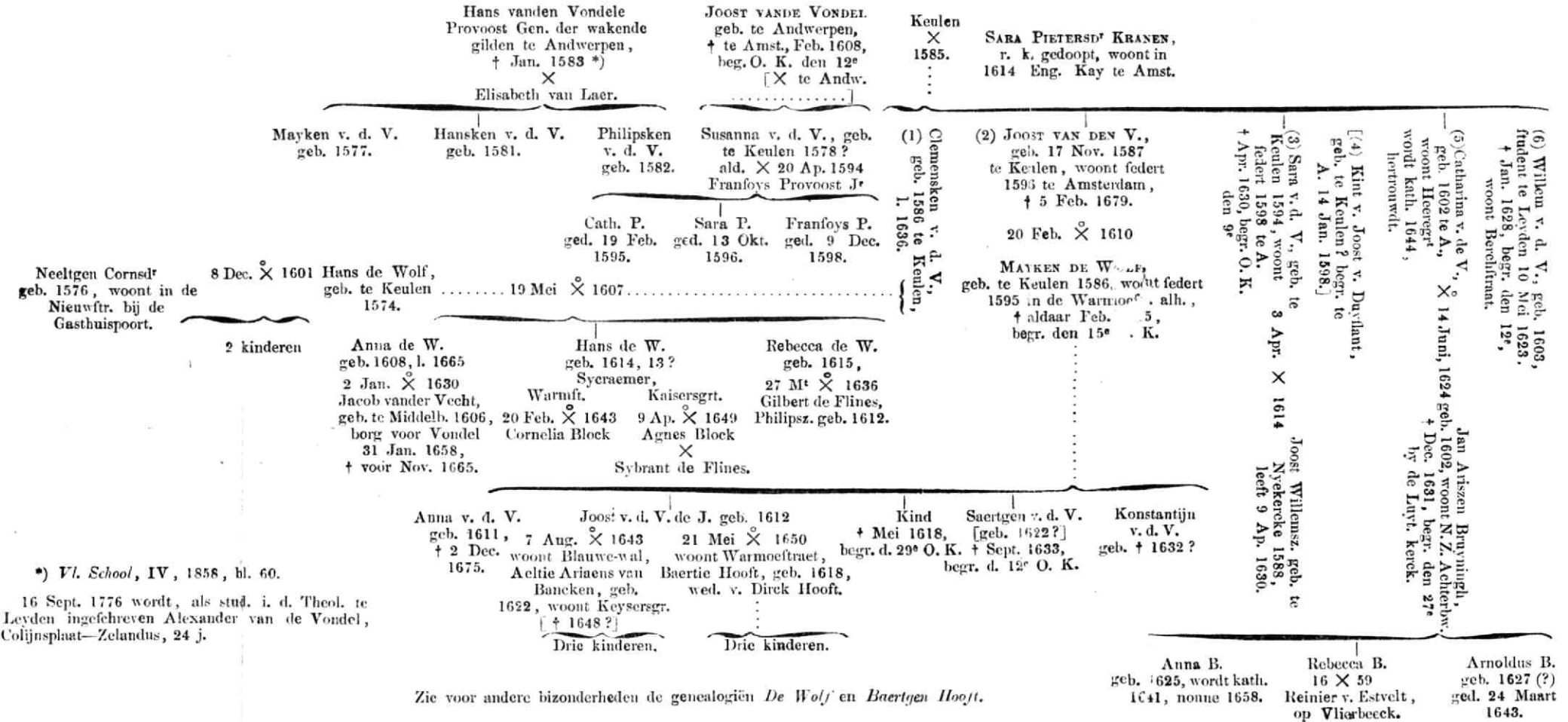
Genealogie FONTEYN-HOLLAND.

*) Mr Rembertus Fontanus 1637: een der 5 eerste Inspectoren van het Collegium medicum. Zie Wag. II, 383. Volg. Commelin, bl. 650, van 1637-1659.

*) Aartsb. Festinaud? **) Commelin, bl. 650, A° 1640. Wagenaar 1643.

VONDEL.

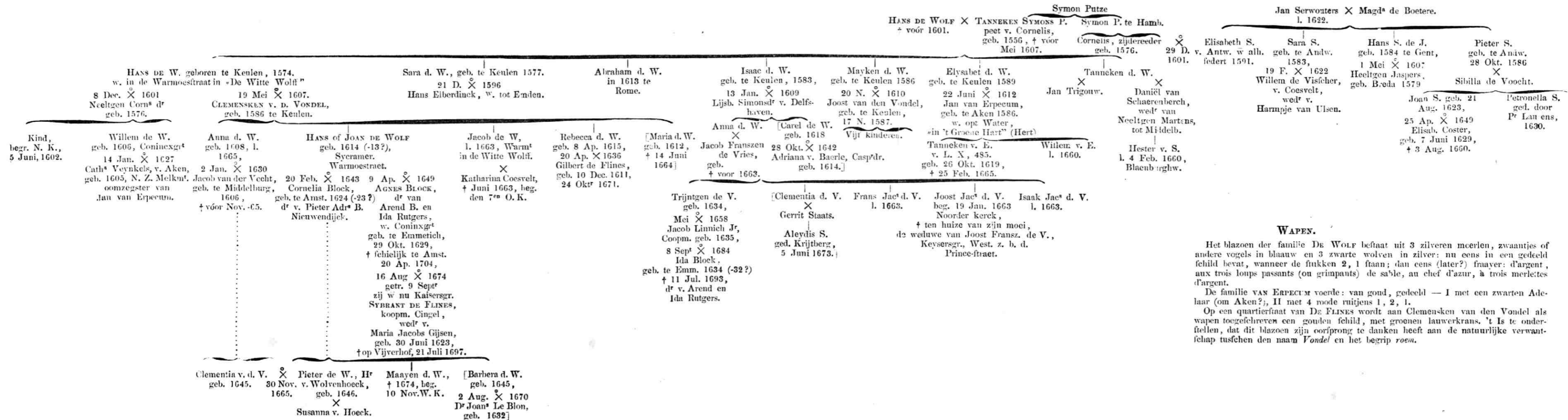

*) Vl. School, IV, 1858, bl. 60.

16 Sept. 1776 wordt, als stud. i. d. Theol. te Leyden ingeschreven Alexander van de Vondel, Colijnsplaat—Zelandus, 24 j.

Zie voor andere bijzonderheden de genealogiën *De Wolf* en *Baertgen Hooft*.

Genealogie DE WOLF of DE WOLFF.

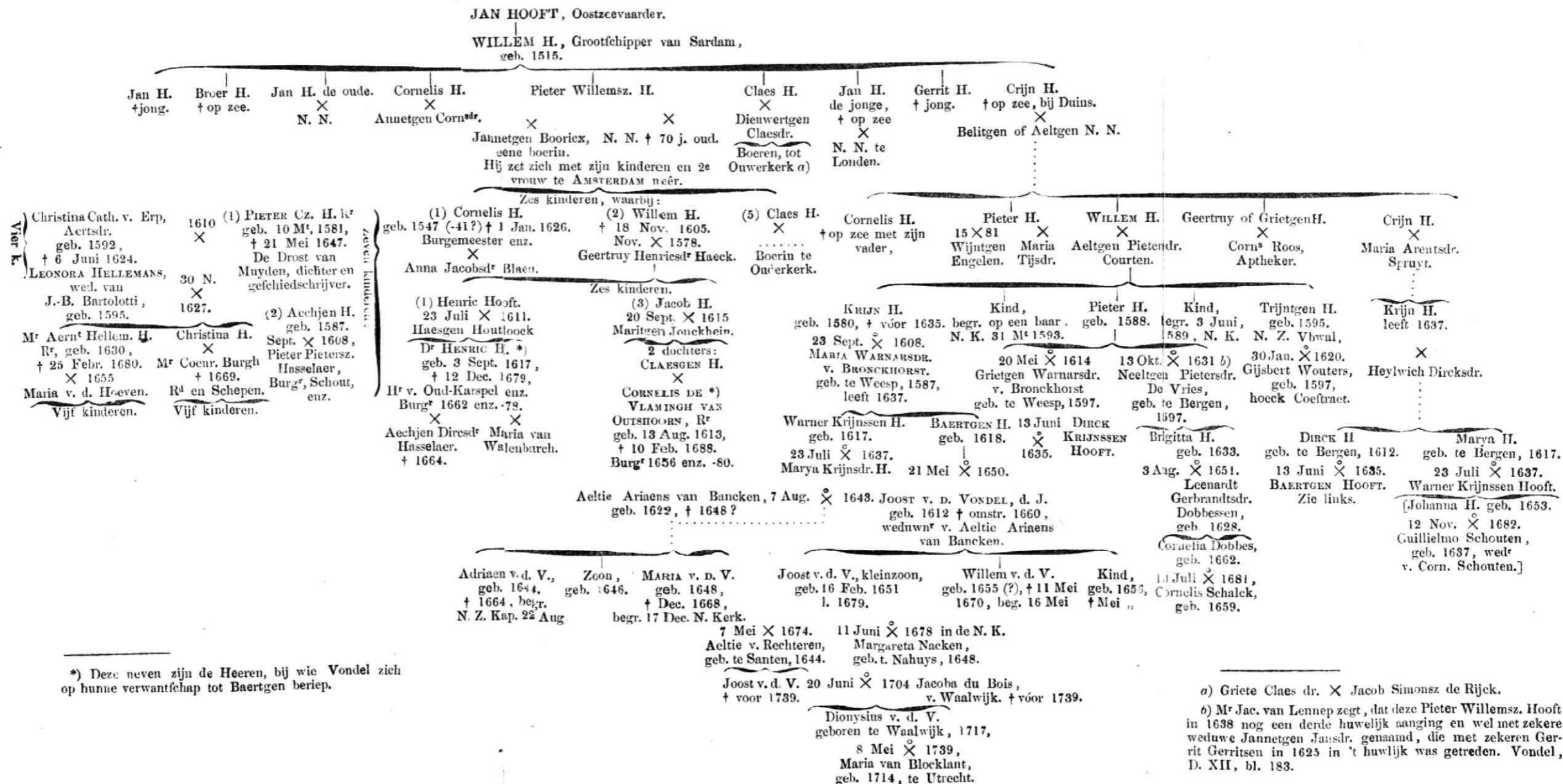
WAPEN.

Het blaazen der familie DE WOLF bestaat uit 3 zilveren merlen, zwaantjes of andere vogels in blaauw en 3 zwarte wolven in zilver: nu eens in een gedeeld schild bevat, wanneer de stukken 2, 1 staan; dan eens (later?) fraayer: d'argent, aux trois lous passants (ou grimpants) de sable, au chef d'azur, à trois merlettes d'argent.

De familie VAN ERPECUM voerde: van goud, gedeeld — I met een zwarten Adelaar (om Aken?), II met 4 roode ruitjens 1, 2, 1.

Op een quartierfaat van DE FLINES wordt aan Clemensken van den Vondel als wapen toegeschreven een gouden schild, met groenen lauwerkrans. 't Is te onderstellen, dat dit blaazen zijn oorsprong te danken heeft aan de natuurlijke verwantschap tuschen den naam *Vondel* en het begrip *roem*.

Genealogie van BAERTGEN HOOFT, en van Vondels Kleinkinderen.

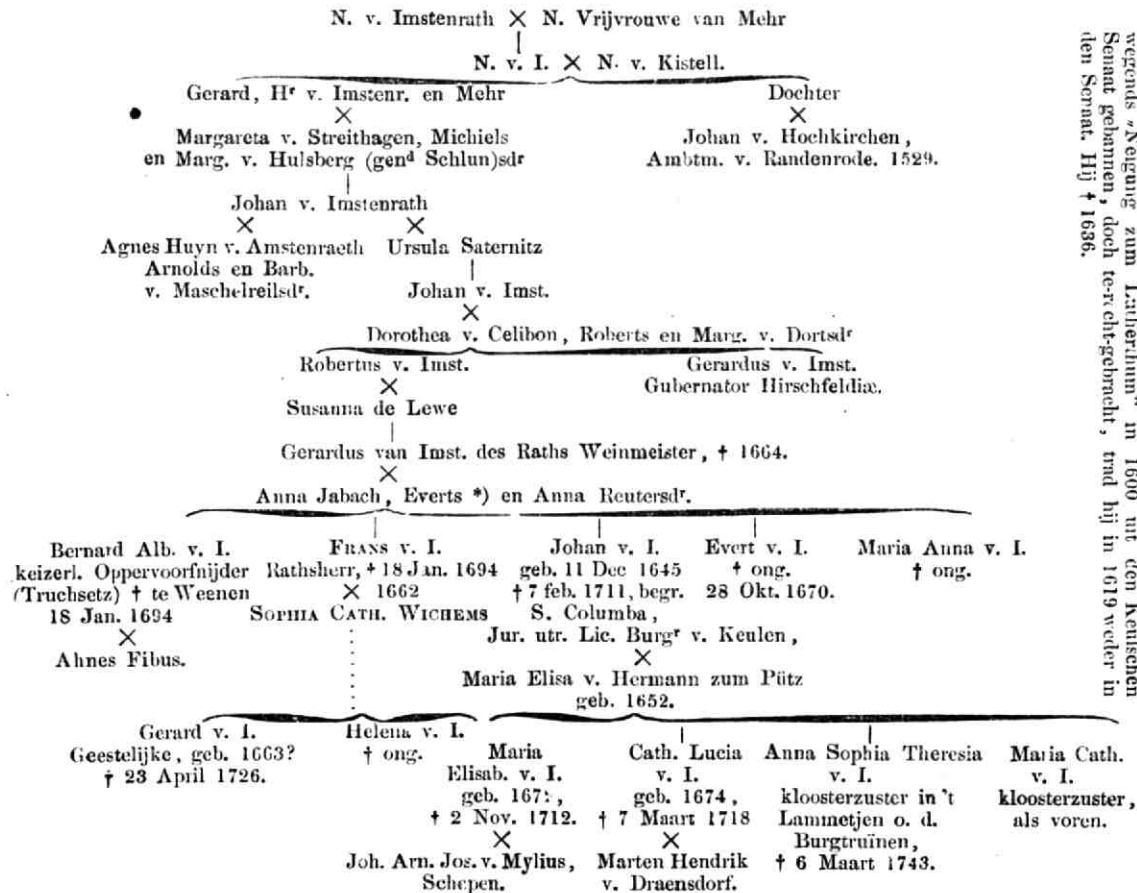

*) Deze neven zijn de Heeren, bij wie Vondel zich op hunne verwantschap tot Baertgen beriep.

a) Griete Claes dr. X Jacob Simonsz de Rijk.
b) Mr Jac. van Lennep zegt, dat deze Pieter Willemsz. Hooft in 1638 nog een derde huwelijk aanging en wel met zekere weduwe Jannetgen Jansdr. genaamd, die met zekeren Gerrit Gerritsen in 1625 in 't huwelijk was getreden. Vondel, D. XII, bl. 183.

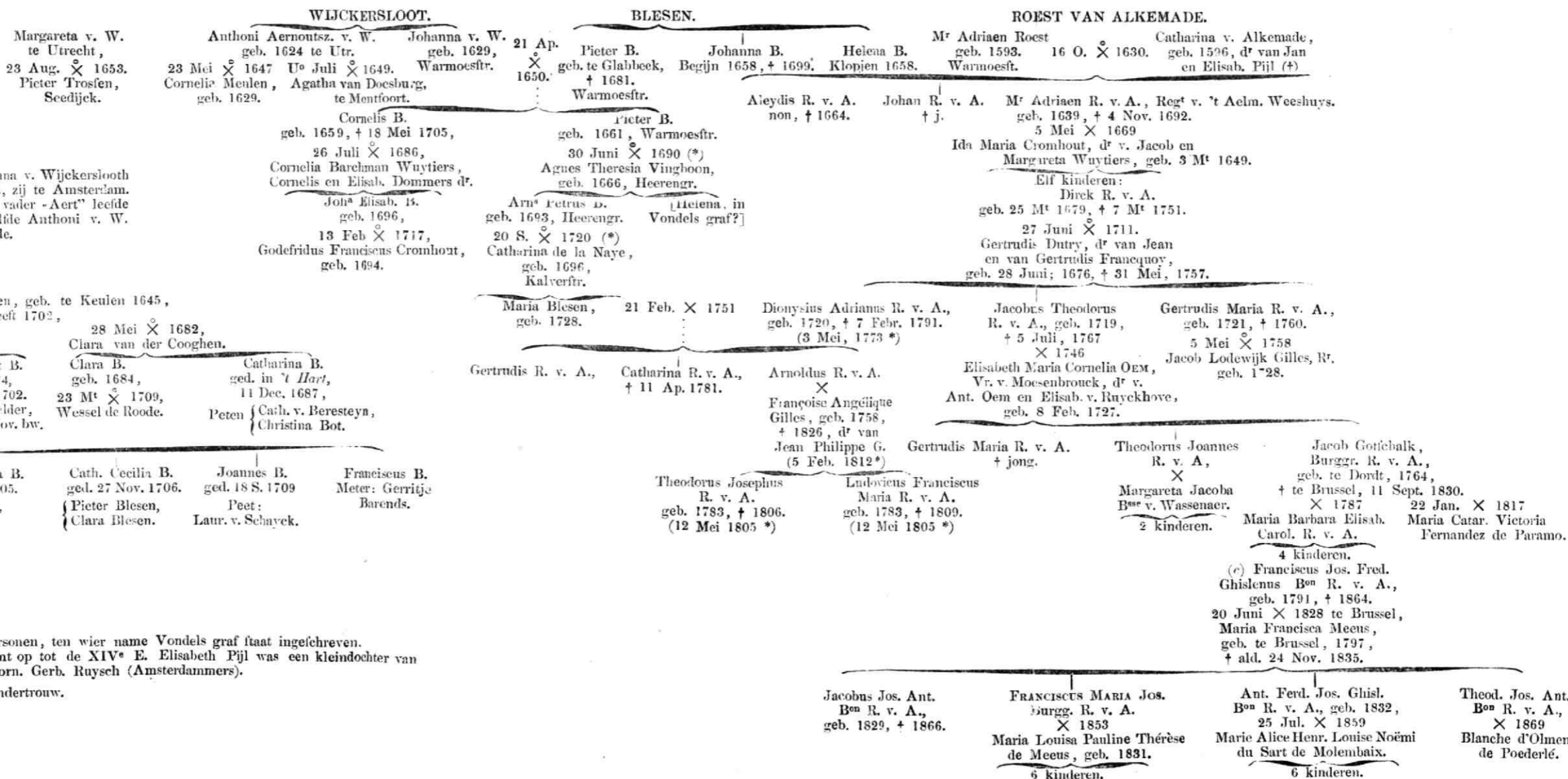
IMSTENRATH.

Van keel, met een zilveren hartchild (met roode gegolfde vaasch), vergezeld van 4, 2, 2, 1 St. Jacobs-
schelpen van 't zelfde. Helmkam: een zilv. Bokshoofd, gewapend v. keel.

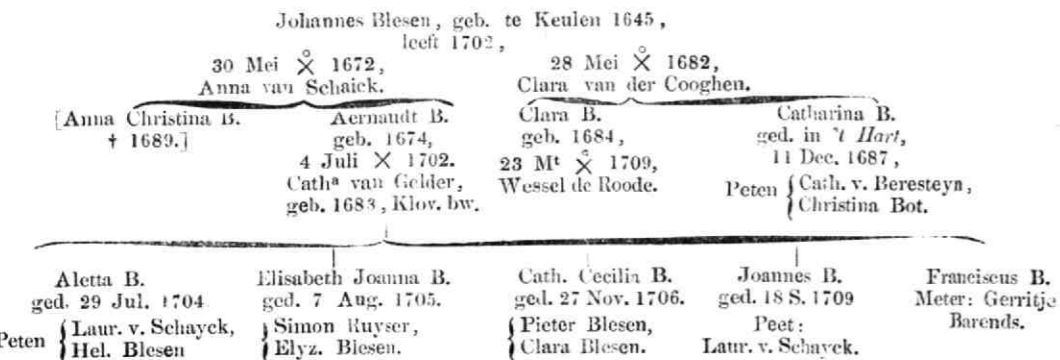

*) De vader van dezen Evert, insgelijks Everhard geheeten, werd
weerdens "Neligung zum Lutherkirchum" in 1600 uit den Keuschen
Senaat gehonnen, doch ten-oh-gebrucht, trad hij in 1619 weder in
den Senaat. Hij † 1686.

BLESEN en verwante geslachten.

NB. 't Is onzeker of Anthoni en Johanna v. Wijckerslooth broër en zuster waren. Hij is geboren te Utr., zij te Amsterdam. In 1650 leefden hare ouders niet meer. Zijn vader "Aert" leefde nog in 1647. 't Is óók onzeker of hij de zelfde Anthoni v. W. is die in 1649 met Agatha v. Doesburg trouwde.

(*) De aldus gemerkte namen zijn de personen, ten wier name Vondels graf staat ingeschreven.

(†) Het adelijk getlacht v. Alkemade klimt op tot de XIVe E. Elisabeth Pijl was een kleindochter van Jonge Grietgen Hillebrs den Otter en Mr Corn. Gerb. Ruysch (Amsterdammers).

De woonplaatsen zijn 't adres bij de ondertrouw.